

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔԻ

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆ - 2007

ՀՏԴ
ԳՄԴ
Ս –

Ս – ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔԻ ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ: - Երևան:
2007, 324 էջ:

ԳՄԴ

ISBN

© ԱՍՈՐԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, 2007 թ

ԿԱԶՄԵՅ, ԽՄԲԱԳՐԵՅ
ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԱՆԸ ԳՐԵՅ՝
ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ԱՐԻՍՏԱԿԵՍՅԱՆԸ

ՏԵՐՈՒՆԵԿԸՆ ԵՂՈԹՐ

Հա՛յր մեր , որ երկնի գոմէս .
սո՛ւրբ թող լինի ի՞նչ անոռնը .
ի՞նչ թագաւորո՞ւնք թող թագ .
ի՞նչ հա՛միլ թող լինի երկրի վրա ,
ինչպէս որ երկնի գոմէ .
մեր Հանապաւորյա Հապր քո՛ւր մեզ
այսօր .

Ի ներքի՛ր մեզ մեր Հանցանիւները ,
ինչպէս որ մենի եմի ներոմնեանց ,
որ Հանցանիւն Գործում մեր պէմ .
Ի մի՛ քաւր մեզ փորձո՞ւնք ,
այլ փրկի՛ր մեզ շարից .
որո՞վ ետք Ի՞նչ
Թագաւորո՞ւնք
Ի պրոքո՞ւնք
Ի փառի՞ք
Հա՛միլ քոյանս .
ամեն :

Տե՛ր, մեզ աղոթել սովորեցրու

«Ինձ համար բոլոր բարիքներից ամենագլխավորը այն է, որ իմ կյանքով փառավորվի Աստծո անունը»:

Ս. Գրիգոր Նյուսացի

Օ՛, որքան մեծ է աղոթքի գործությունը:

Աղոթքն է ճշմարտապես բոլոր բարիքներից գլխավորը:

Աստվածաշնչյան բոլոր գրքերում նկարագրված հրաշքներն ու մեծագործությունները կատարվել են աղոթքի շնորհիվ:

Աղոթքն աստվածսիրության առաջին պտուղն է, սիրո աղբյուրն ու կյանքի ուղիղ ճանապարհը:

Աղոթքը հոգևոր դաշտ է ստեղծում, որտեղ ծաղկում են գուլթն ու ներողամտությունը, խոնարհությունն ու եղբայրասիրությունը, հոգևոր ծառայությունն ու բարեգործությունը:

Աղոթքը իր մեջ պարունակում է աստվածապաշտության բոլոր ձևերը: Աղոթողի սիրտը պետք է կենդանի շնորհակալությամբ լցված լինի Աստծո շնորհների հանդեպ, քանզի աղոթողի աղաչանքները գոհաբանությամբ հայտնի կլինեն Աստծուն (Փիլիպ. 4, 6): Աղոթքը պետք է կատարվի սիրով, ճշմարտությամբ, պարկեշտությամբ, սրբությամբ և առաքինությամբ, որպեսզի խաղաղության Աստվածը թագավորի աղոթողի հոգու մեջ: Տերը սովորեցրեց մեզ աղոթել, «որպեսզի երկրայիններս լինենք, ինչպես երկնայինները» (Ստ. Սյունեցի):

Աղոթքով մենք իրավունք ենք ստանում խոսել մեր բարերար Փրկչի հետ:

Աղոթքով մենք իրավունք ենք ստանում քայլել սրբության ճանապարհով:

Աղոթքով մենք իրավունք ենք ստանում մոտենալ թագավորների թագավորին:

Նա է մեր հանգստությունն ու խաղաղությունը:

Նա հրավիրում է մեզ՝ ասելով.

«Եկե՛ք ինձ մոտ.... և ես ձեզ կհանգստացնեմ» (Մատթ. 11, 28):

Նա է մեր փրկությունը:

Ա՛րդ, աղոթելով ասենք.

«Դո՛ւ ես մեր փրկությունը, Հիսուս, այլևս ո՞ւմ վրա հենվենք» (Վ. Րաբունի):

Աղոթքն է միակ միջոցը երկրի վրա, որով մարդը կարող է մերձենալ Աստծուն:

Աղոթքը մխիթարական պարտավորություն է, այն պետք է լինի ազատությանը և ուրախությանը, սիրով և ջերմեռանդությանը և ո՛չ թե հարկադրությանը և դժկամությանը: Եվ եթե աղոթքը անպտուղ է մնում, ապա պատճառն այն է, որ մարդը չի աղոթում սրբությանը և առաքինությանը:

Ինչպես երկիրն է զգում երկնքի կարիքը, այնպես էլ մարդն է զգում աղոթքի կարիքը:

Աղոթքը բարիք է հոգու համար, քանզի երբ առաքյալները իմացան, «որ բոլոր բարիքների մեջ առաջինը աղոթքն է, ամեն բանից առաջ Ավետարանում ա՛յս խնդրեցին Տիրոջից, թե՛ «Տե՛ր, մեզ աղոթել սովորեցրու» (Վ. Արևելցի):

Տերն իր աշակերտներին սովորեցրեց աղոթել:

Քրիստոսի սահմանած աղոթքը կարճ է ու գեղեցիկ, անհրաժեշտ է ու բարեբեր. «Քանի որ այն ամենը, ինչ պետք է մեզ՝ թե՛ հոգևոր և թե՛ մարմնավոր, այս աղոթքով խնդրված է լինում» (Գ. Տաթևացի):

Տերունական աղոթքը մեկնողական գրականության մեջ ամենաշատ մեկնված հատվածն է: Այն բազմիցս մեկնվել է եկեղեցու հայրերի ու վարդապետների կողմից, այն մեկնվել է ամբողջովին կամ հատվածաբար:

Մենք այս մատյանում ընդգրկել ենք Ընդհանրական Եկեղեցու հայրերից՝ Տերտուղիանոսի, Որոգինեսի, Ս. Կիպրիանոսի, Ս. Կյուրեղ Երուսաղեմացու, Ս. Գրիգոր Նյուսացու և Ս. Հովհան Ոսկեբերանի, իսկ Հայ Եկեղեցու վարդապետներից՝ Ս. Եղիշեի, Ստեփանոս Սյունեցու, Ներսես Լամբրոնացու, Վարդան Արևելցու, Վահրամ Բաբունու և Ս. Գրիգոր Տաթևացու մեկնությունները:

Տերունական աղոթքի մեկնությունների հոգելից այս մատյանը թող յուրօրինակ ուղեցույց դառնա մեր աղոթասեր հավատացյալներին իրենց աղոթարար կյանքում, և իրենց կյանքի հոգևոր ճանապարհը ընթանա համաձայն Աստծո տված պատվիրանների, քանզի. «Ոչինչ ավելի զորեղ չէ, քան աղոթքն իր կատարման ժամանակ, և ոչինչ ավելի արդյունավետ չէ Աստծո հաճությունը շահելու համար:

Աղոթքը բովանդակում է պատվիրանների լիակատար պահպանումը» (Ս. Մարկոս ձգնավոր):

ԱՍՈՂԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

1 ապրիլի, 2007թ.,
ի Տօմի Ծաղկազարդի
Ս. Էջմիածին

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԸՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՀԱՅՐԵՐ

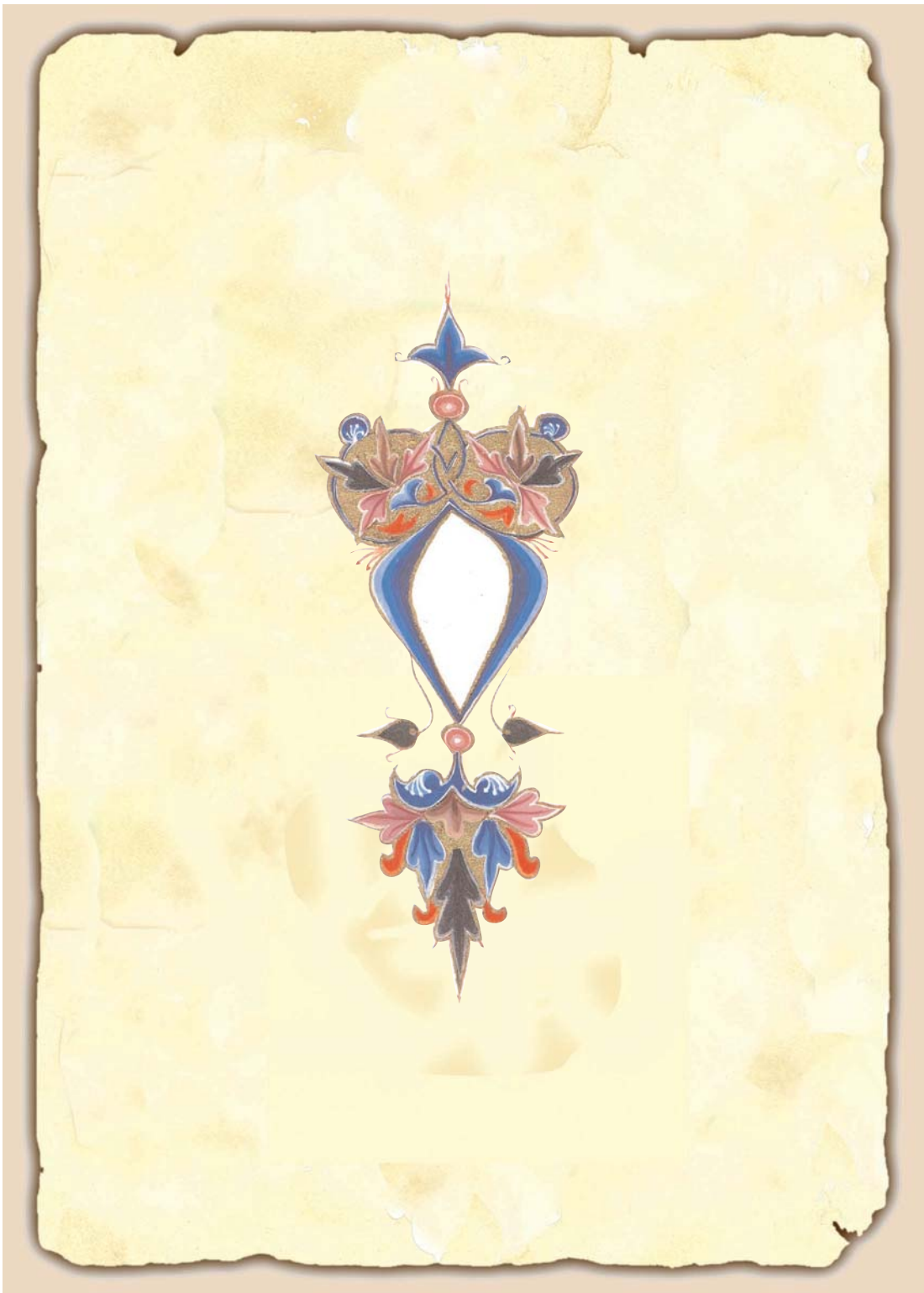

ՏԵՐՏՈՒՂԻԱՆՈՍ

Քրիստոսի Հասարակած ա -
ղօթել թաղկացած է երեկ թա -
նից՝ խոսից, որով արդա -
հայրված է, Հոգուց, որի
շնորհով այնխան զորեղ է, ի -
մասարո-խյունից, որով ո -
սուցանում է:

Աստծո Հոգին, Աստծո Խոսքը, Աստծո Իմաստությունը, Իմաստության Խոսքը, Խոսքի Իմաստությունը և նրանց երկուսի Հոգին՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը, Նոր Կտակարանի նոր աշակերտների համար հաստատեց նոր աղոթքը: Քանզի այդ դեպքում ևս հարկ էր մոր գիմին լցնել մոր տիկերի մեջ և մոր կարկատան կարել մոր համդերձի վրա (Մատթ. 9, 16-17): Իսկ այն, ինչ կար անցյալում, կա՛մ չեղյալ հայտարարվեց, ինչպես թլպատումը, կա՛մ համալրվեց, ինչպես մնացյալ օրենքները, կա՛մ կատարվեց, ինչպես մարգարեությունը, կա՛մ կատարելագործվեց, ինչպես ինքը՝ հավատը: Աստծո նոր շնորհը ամենայն մարմնականը վերափոխեց հոգևորի, երբ ի վերուստ տրվեց Կտակարանը, որը կործանեց ամենայն անցյալն ու հինը, և որի մեջ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը հայտնվեց որպես Աստծո Հոգի և Աստծո Խոսք և Աստծո Իմաստություն. որպես Հոգի, որով Նա զորեղ էր, որպես Խոսք, որով ուսուցանում էր, որպես Իմաստություն, որով հայտնվեց: Ճիշտ այդպես և Քրիստոսի հաստատած աղոթքը բաղկացած է երեք բանից՝ խոսքից, որով արտահայտում է, հոգուց, որի շնորհիվ այնքան զորեղ է, իմաստությունից, որով ուսուցանում է:

Իր աշակերտներին աղոթել ուսուցանում էր նաև Հովհաննեսը, բայց այն ամենը, ինչ անում էր նա, անում էր Քրիստոսի գալուստը նախապատրաստելու համար, մինչև որ Նրա աճելով, ինչպես և կանխավ հայտնում էր նույն ինքը՝ Հով-

Հաննեսը՝ Նա պետք է աճի, իսկ ես՝ նվազեմ (Հովհ. 3, 30) Հոգու
հետ Նախավկայի լծորդությունը անցնենք Տիրոջը: Ուստի և
չի պահպանվել, թե Հովհաննեսը ի՞նչ խոսքերով էր ուսուցա-
նում աղոթել, քանզի երկրայինը պետք է ավարտվի երկնա-
յինով:

Նա, որ երկրից է, - ասված է, - երկրավոր բաների մասին է խոսում,
իսկ Նա, որ երկնքից է գալիս, վկայում է, ինչ տեսել և լսել է (31): Իսկ
այն ի՞նչն է, որ վերաբերում է մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսին
և երկնային չէ: Ճիշտ այդպես և երկնային է աղոթքով Հաս-
տատվածը:

Ուստի գնահատենք, օրհնյալներ, նրա երկնային իմաս-
տությունը (sophia) և առաջին հերթին Նրա՝ ծածուկ աղոթե-
լու հորդորը, որով և Նա մարդուց հավատ է պահանջում, որ-
պեսզի վերջինս չկասկածի, Ամենագոր Աստծո տեսողությու-
նը և լսողությունը ներկա է ամենայն տեղում, լինի քողի
տակ թե ծածուկ, և ցանկանում է հավատի համեստություն,
որպեսզի մարդը իր երկրպագությունը մատուցի նրան՝ Միա-
կին, Ով, ինչպես հավատում է նա, ամեն ինչ լսում և տեսնում
է: Հաջորդ հորդորի իմաստությունը նույնպես վերաբերում է
հավատին և հավատի համեստությանը, եթե մենք ենթադ-
րում ենք, որ հարկ է Տիրոջը դիմել կարճառոտ բառերով, Ով,
ինչպես հավատացած ենք, Սեփական նախաձեռնությամբ հո-
գածում է Յուրայինների համար: Եվ վերջապես, այդ կարճա-
ռոտությունը, որը հանգում է իմաստության երրորդ աստի-
ճանին, ամրապնդվում է մեծ և բարեկից մեկնությունների
ողջ էությունով. որքան կարճառոտ է բառերով, այնքան ըն-
դարձակ է իմաստներով: Քանզի այն բովանդակում է ոչ
միայն աղոթքին բնորոշ հատկանիշներ՝ Աստծո երկրպագու-
յուն կամ մարդու պաղատանք, այլ Տիրոջ գրեթե ողջ խոսքը,
ողջ ուսմունքի հիշատակումը, այնպես որ աղոթքի մեջ հիրա-
վի ամփոփվում է ողջ Կտակարանի համառոտ բովանդակու-
թյունը:

2. Աղոթքն սկսվում է Աստծո մասին, և հավատի ծառայությունների մասին վկայություններով, քանզի մենք և՛ Աստծուն ենք աղաչում, և՛ հավատն ենք դավանում, որի ծառայությունն է հանդիսանում այս աղոթքը, երբ ասում ենք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»:

Գրված է. Նրանց, ովքեր հավատացին Նրան, իշխանություն տվեց կոչվելու Աստծո որդիներ (Հովհ. 1, 12): Ի միջի այլոց, Տերը շատ հաճախ է Աստծուն մեր Հայր անվանում և նույնիսկ պատվիրանում է, որ մենք ոչ մեկին երկրի վրա Հայր հանվանենք, այլ միայն Նրան, Ով երկնքում է (Մատթ. 23, 9): Ուստի այդպես աղոթելով, մենք կատարում ենք պատվիրանը: Երանի նրանց, ովքեր կճանաչեն Հորը: Ահա թե ինչու է նշանակում Իսրայելը, որի մասին Հոգին վկայում է երկնքով և երկրով՝ ասելով. Զավակներ ծնեցի, բայց նրանք Ինձ չճանաչեցին (Ես. 1, 2-3): Իսկ մենք, ընդհակառակը, «Հայր» ասելով, դրանով իսկ անվանում ենք Աստծուն: Այդ անվանումը արտահայտում է և՛ մեր պաշտամունքը, և՛ Նրա իշխանությունը: Հանձին Հոր դիմում ենք նաև Որդուն: Ես, - ասում է Նա, - և Հայրը մեկ եմք (Հովհ. 4, 30): Անուշադրության չի մատնվում նաև (մեր) մայրը՝ Եկեղեցին: Քանզի հանձինս Որդու և Հոր ճանաչվում է մայրը, իսկ նրա մեջ վկայված է և՛ Հոր, և՛ Որդու անունը: Այսպես, Միածնի կամ մեկ Անվան մեջ պաշտում ենք և՛ Աստծուն, և՛ Նրան հավատացողներին, և՛ պատվիրանն ենք հիշում, և՛ նշանակում ենք Հորը մոռացողներին:

3. Աստծո «Հայր» անվանումը ոչ մեկին հայտնված չէր: Նույնիսկ Մովսեսը, երբ հարցրեց Նրա անունը, ուրիշ անուն լսեց: Մեզ համար այն հայտնվեց Որդու մեջ: Ուրեմն ո՞վ է Որդին: Նա Հոր նոր Անունն է: Ես եկա, - ասում է Նա, - իմ Հոր անունով (Հովհ. 5, 43): Եվ դարձյալ. Հա՛յր, փառավորի՛ր Քո Անունը (12, 28): Եվ ավելի պարզ՝ Քո անունը հայտնեցի մարդկանց (17, 6): Հետևաբար մենք այդ Անվան համար ենք խնդրում. «Թող տո՛ւրք լինի»: Դա չի նշանակում, որ մարդկանց վայել է

Բարին ցանկանալ Աստծուն, - ասես ևս մեկը կա, որը կարող է բարին մաղթել Աստծուն, և կամ նա ինչ-որ մի բանի պակաս կզգար, եթե մենք բարին չմաղթեինք: Սակայն յուրաքանչյուրը պարտիք ունի, իհարկե, փառաբանել Աստծուն ամենայն տեղում և ամենայն ժամանակ՝ միշտ ի հարկին հիշելով Նրա բարերարությունները: Բայց դա ևս կատարվում է հանուն փառաբանության: Ի միջի այլոց, ե՞րբ է եղել, որ Աստծո Անունը ինքնին սուրբ չի եղել և չի սրբացել, եթե ինքն է սրբացնում ուրիշներին: Շուրջբոլորը կանգնած հրեշտակները ո՞ւմ են անդադրում կանչում՝ Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ (Ես. 6, 3, Հայտ. 4, 8):

Ուստի և մենք, որ ջանք ենք գործ դնում մտնելու հրեշտակների բույլի մեջ (եթե արժանի լինենք), թող արդեն իսկ այստեղ ընտելանանք այդ երկնային ձայնին և գալիք փառավորման կարգին: Դա վերաբերում է Աստծո Փառքին: Իսկ ինչ վերաբերում է մեր խնդրանքին, ապա ասելով. «Թող սուրբ լինի Անունը Քո», մենք աղոթում ենք, որ Նրա Անունը սրբանա մեր մեջ, որ Նրա մեջ ենք, դրա հետ մեկտեղ սրբանա նաև ուրիշների մեջ, որոնց դեռևս սպասում է Աստծո շնորհը, որպեսզի մենք հնազանդվենք նաև այդ պատվիրանին՝ աղոթելով բոլորի նաև մեր թշնամիների համար (Մատթ. 5, 44): Ուստի մենք չենք օգտվում «Թող սուրբ լինի մեր մեջ» արտահայտությունից, այլ ասում ենք. «Թող սուրբ լինի բոլորի մեջ»:

4. Հետևելով նույն աղոթքին՝ ավելացնում ենք. «Թող Քո կամքը լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա» - ոչ այն իմաստով, որպես թե ինչ-որ մեկը հակառակ է գործում Աստծո կամքի իրականացմանը և մենք կցանկանայինք, որ կատարվի Նրա կամքը, այլ խնդրում ենք, որ ամեն ինչում կատարվի Նրա կամքը: Չէ՞ որ մարմնի և հոգու պատկերավոր ընկալման համաձայն մենք երկինքն ու երկիրն ենք: Ի դեպ, բառացի ընկալման դեպքում ևս խնդրանքի իմաստը նույնն է

մնում, որպեսզի Աստծո կամքը մեր մեջ երկրի վրա կատարվի, ի հարկե, նրա համար, որպեսզի կատարվի նաև երկնքում: Բայց ի՞նչ է կամենում Աստված, եթե ոչ մի Բան, որպեսզի մենք քայլենք Նրա ուսմունքի համաձայն: Հետևաբար, մենք խնդրում ենք, որ Նա մեր մեջ ներշնչի Իր կամքի էությունն ու բնությունը, որպեսզի մենք փրկվենք և՛ երկնքում, և՛ երկրի վրա, քանզի Նրա կամքի գազաթնակետը բոլոր նրանց փրկությունն է, ում որդեգրել է: Կա նաև Աստծո այսպիսի կամք, որը իրականացրեց Տերը՝ քարոզելով, գործելով, տառապելով: Չէ՞ որ եթե Նա Ինքն ասաց, որ Ինքը կատարում է ոչ Իր կամքը, այլ՝ Հոր կամքը (Հովհ. 6, 38): Այդ դեպքում այն ամենը, ինչ արեց Նա, անտարակույս, Հոր կամքն էր, և այժմ մենք ևս Նրա օրինակով նույնն ենք կոչ անում՝ քարոզել, կատարել և համբերել մինչ ի մահ: Որպեսզի կարողանանք կատարել դա, անհրաժեշտ է Աստծո կամքը: Բացի այդ, «Թող Քո կա՛մքը լինի» ասելով, դրանով իսկ, ի հարկե, մեզ բարին ենք ցանկանում, քանզի Աստծո կամքի մեջ ոչ մի վատ բան չկա, նույնիսկ երբ նրանով ինչ-որ բան է սահմանվում յուրաքանչյուրի ծառայությունների համեմատ: Նշանակում է՝ այդ խոսքերով մեզ արդեն իսկ համբերություն ենք մղում: Եվ Աստված, աչքի առաջ ունենալով տառապանքի մոտենալը, կամեցավ մարմնի տկարությունը ցույց տալ արդեն իսկ Իր մարմնի մեջ: Հա՛յր, - ասաց Նա, - այս Բաժակը հեռո՛ւ տար ինձ՝ անց և, ուշքի գալով. Բայց ոչ թե Իմ կամքը, այլ Քո կամքը թող լինի (Ղուկ. 22, 42): Նա Ինքը Հոր կամքը և ուժն է, սակայն համբերության անհրաժեշտությունը ապացուցելու համար Իրեն հանձնեց Հոր կամքին:

5. «Քո թագավորություն՝ թող գա» - այս խոսքը, ինչպես և «Թող Քո կա՛մքը լինի» խոսքը վերաբերում է նույն բանին, այսինքն՝ մեզ: Քանզի այդ ե՞րբ է, որ Նա թագավոր չի եղել, Որի ձեռքում է բոլոր թագավորների սիրտը (Առակ. 21, 1): Բայց ինչ էլ ցանկանանք մենք մեզ, Նրա՛ն ենք ուղղղում մեր իղձը և

Նրա՛ն ենք վերագրում այն, ինչ սպասում ենք Նրանից: Եվ եթե Տիրոջ Թագավորության գալը կախված է Աստծո կամքից և մեր անորոշ վիճակից, ապա ոմանք ինչպե՞ս են ցանկանում դեգերել այս ժամանակներում, երբ Աստծո Թագավորությունը, որի գալու համար աղոթում ենք, գալիս է կատարելու ժամանակը: Մենք ցանկանում ենք հնարավորինս շուտ թագավորել, այլ ոչ թե երկար ծառա մնալ: Եվ եթե աղոթքի մեջ պատվիրված չլինի խնդրել Թագավորության գալու համար, մենք ինքնե՛րս կբարձրացնեինք այդ աղաղակը՝ չտապելով, որ մեր իղձը չուտափուլթ կատարվի: Չարհարվածների հոգիները, զոհասեղանի առաջ հանդիմանելով, աղաղակում են առ Աստված. Տե՛ր, մինչև ե՞րբ չպիտի դատես և մեր արյան վրեժը չլուծես երկրի բնակիչներից (Հայտ. 6, 10): Քանզի նրանց վրեժի լուծումը, անտարակույս, կապված է ժամանակների լրանալու հետ:

Տե՛ր, թող հիրավի շուտով գա Քո Թագավորությունը՝ քրիստոնյաների իղձը, հեթանոսների խուճապը, հրեշտակների ցնծությունը, հանուն որի մենք տառապում ենք, ոչ, ավելի լավ է ասել՝ որի համար աղոթում ենք:

6. Սակայն Աստվածային իմաստությունը այնքան խորագիտորեն է սահմանել աղոթքի կարգը, որ երկնայինից հետո, այսինքն՝ Աստծո Անունից, Աստծո կամքից և Աստծո Թագավորությունից հետո այն տեղ է թողնում խնդրելու նաև երկրային կարիքների համար: Քանզի Տերն Ինքն էլ է ասում. Նախ խնդրեցեք Աստծո թագավորությունը և նրա արդարությունը, և այդ բոլորը Աստված ձեզ ավելիով կտա (Մատթ. 6, 33): Ի միջի այլոց «Մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր» խոսքը մենք պետք է հասկանանք հոգևոր իմաստով: Քանզի Քրիստոսը մեր հացն է, որովհետև Քրիստոսը կյանքն է և կյանքի հացը: Ես եմ, - ասում է Նա, - կենաց հացը (Հովհ. 6, 35): Իսկ դրանից առաջ ասում է՝ Հացը Կենդանի Աստծո խոսքն է, որ իջնում է երկնքից (33), իսկ քանի որ Նրա Մարմինը տրվում է հացի

մեջ, (Նա ավելացնում է). Սա՛ է իմ մարմինը (Մատթ. 26, 26, Ղուկ. 22, 19): Եվ այսպես, համապատասխան հացը խնդրելով, խնդրում ենք, որ մշտապես մենք Քրիստոսի մեջ և անբաժան լինենք Նրա Մարմնից: Բայց քանի որ այդ արտահայտությունը կարող է մեկնաբանվել մարմնավոր իմաստով, այն պետք է լծորդված լինի խորին ակնածության և հոգևոր ուսմունքի հետ: Քանզի Քրիստոսը պատվիրանում է խնդրել հացի համար, որը միայն հավատացյալներին է պետք, իսկ մնացյալը հեթանուներն են փնտրում (Մատթ. 6, 32): Այդ նույն բանը Նա ներշնչում է նաև օրինակներով, մեկնում առականորով, երբ ասում է. Մի՞թե հայրը հացը կառնի մանուկներից և շներից կզցի (15, 26): Եվ դարձյալ. Մի՞թե հաց խնդրող որդուն քար կտա (7, 9): Այսպիսով, Նա ցույց է տալիս, թե ինչ են սպասում զավակները: Հաց էր խնդրում և նա, ով բարեկամի դուռն էր թակում կեսգիշերին (Ղուկ 11, 5): Եվ Նա արդարորեն ավելացնում է. Մեր համապատասխան հացը տո՛ւր մեզ այսօր, քանի որ նախապես պատվիրել է. Հոգ մի՛ արեք, թե ինչ պիտի ուտեք վաղը (Մատթ. 6, 11, 34): Այս բանը Նա մեկնում է նաև առականով՝ ասելով՝ մի մեծահարուստ առատ բերք ունեցավ և մտքին դրեց նոր շտեմարան կառուցել և մտածեց, որ շատ տարիների համար բազում բարիքներ ունի, բայց նույն գիշերն իսկ մահացավ:

7. Այստեղից հետևում է, որ մենք, նշելով Աստծո առատաբաշխությունը, Նրանից գլխարտություն խնդրենք, քանզի ի՞նչ օգուտ կերակուրից, եթե դրան այնպես ենք հանձնվում, ինչպես ցուլն է մորթվելու գնում: Տերն ասում է, որ միայն ի՛նքն է մեղքից ազատ: Ուստի մեզ ուսուցանում է խնդրել. «Թո՛ղ մեզ մեր պարտքերը»: Թողության խնդրանքը մեղքի լիակատար խոստովանություն է, քանզի թողության խնդրողը խոստովանում է իր մեղքը: Դրանով իսկ ցույց է տրվում, որ ապաշխարությունը հաճո է Աստծուն, քանզի Նա հենց այդ է կամենում, այլ ոչ թե մեղանշածների մահը (Եզեկ. 33, 11): Իսկ

պարտքը Սուրբ Գրքի մեջ մեղքի նշանն է: Իսկ մեղքը ճիշտ նույն կերպ պետք է դատվի, և նրա համար հաշիվ է պահանջվում, և նա արդարացի հատուցումից չի խուսափի, մինչև որ հատուցումը չվճարի: Չէ՞ որ Տերը թողեց այն ծառայի պարտքը: Չէ՞ որ հենց այդ է առակի ողջ իմաստը: Եվ քանի որ տիրոջ կողմից ներված ծառան նույն կերպ չի ներում իր պարտապանին, ուստի տիրոջ առջև է բերվում և չարարանքների է ենթարկվում, մինչև որ չի վճարում վերջին նաքարակիտը, այսինքն՝ նվազագույն իսկ պարտքը (Մատթ. 8, 25-26), իսկ դա նշանակում է, որ մենք էլ պետք է դավանենք մեր պարտապանների մեղքերի թողությունը: Այդպես է նաև մյուս տեղերում, ինչպես և այս աղոթքում: Ներեցե՛ք - ասում է Նա, - և անբուժելի ախտի գտնեք Աստծուց (Ղուկ. 6, 37): Եվ երբ Պետրոսը հարցրեց. Տե՛ր, քանի՞ անգամ, եթե եղբայրս իմ դեմ մեղանչի, պիտի անեմ նրան, Նա ասաց. Նույնիսկ յոթանասուն անգամ յոթը (Մատթ. 18, 21, 22), որպեսզի այդ կերպ կատարելագործվի օրենքը, որով, Ծննդոց Գրքի համաձայն, եթե Կայեանի վրեժը յոթանասուրիկ առնվի, ապա Ղամեքինը՝ յոթանասուն և յոթ անգամ (Ծննդ. 4, 24):

8. Որպեսզի մենք աղոթենք ոչ միայն հանուն մեղքերի թողության, այլև դրանց լիակատար մերժման, այդքան պարզ աղոթքը լիակատար դարձնելու համար, Նա ավելացրել է. «Մի՛ տար մեզ փորձություն», այսինքն՝ մի՛ թող, որ մենք չարչարանքներ կրենք փորձիչից: Ի միջի այլոց, թող միտք անգամ չծագի, թե Տերը փորձում է. ի՞նչ է, Նա չգիտե՞ յուրաքանչյուրի հավատը կամ ուրախանո՞ւմ է անկումով: Եվ անհավատությունը, և՛ չարությունը սատանայից են: Չէ՞ որ Տերը Աբրահամին էլ հրամայեց որդուն զոհ մատուցել ոչ թե փորձություն համար, այլ փորձելու, որպեսզի դրա միջոցով ի հայտ բերի իր այն պատվիրանի օրինակը, որը պատրաստվում էր տալ այնուհետև. Աստծուց թանկ չեն մերձավորներն իսկ: Ինքը ևս, փորձված լինելով սատանայից, նշեց փորձութ-

յան հովանավորին և ստեղծիչին: Նա այդ հաստատեց նաև հետազայում՝ ասելով. Աղոթեցե՛ք, որպեսզի փորձության մեջ չընկնեք (Ղուկ. 22, 46): Իսկ նրանք, ովքեր ավելի շատ քնով էին տարված քան աղոթքով, Տիրոջը լքելու փորձության մեջ էին: Դրան է համապատասխանում նաև վերջաբանը, որը մեկաբանում է, թե ինչ է նշանակում՝ «Մի՛ տար մեզ փորձության», այն է՝ «Այլ փրկիր մեզ չարից»:

9. Մարգարեների, ավետարանիչների, առաքյալների որքա՛ն շատ խոսքեր, Տիրոջ զրույցներ, առակներ, օրինակներ ու պատվիրաններ են հարում այս համառոտ, սեղմ խոսքերին: Որքա՛ն պարտականություններ են բացահայտվում այստեղ: Աստծո պաշտամունքը Հոր մեջ, հավատի վկայությունը Անվան մեջ, հնազանդության մատուցումը կամքի մեջ, հույսի հիշատակումը թագավորության մեջ, կյանքի հայցումը հացի մեջ, մեղքերի խոստովանությունը թողության պաղատանքի մեջ, փորձության նկատմամբ անհանգստությունը՝ պաշտպանություն խնդրելու մեջ: Ի՞նչ կա զարմանալի: Միայն Աստված կարող է ուսուցանել, թե ինքը ինչպե՞ս է կամենում, որ Իրեն աղոթեն: Հետևաբար Նա Ինքն է հիմնում աղոթքի կատարման կարգը, և աղոթքը, Աստվածային շուրթերից դուրս գալու պահին արդեն իսկ շնչավորված լինելով Նրա Հոգով, Նրա տնօրինությամբ երկինք է բարձրանում՝ Հորը հաղորդելով այն, ինչ ուսուցանում է Որդին:

10. Սակայն քանի որ Տերը մարդկային կարիքների նախախնամակալն է, աղոթքի ուսուցումից հետո հատուկ ցուցում է տալիս. Խնդրեցե՛ք, և կտրվի (Մատթ. 7, 7, Ղուկ. 11, 9), և քանի որ գոյություն ունեն յուրաքանչյուրի հանգամանքների համապատասխան խնդրանքներ, մենք, հիմքում դնելով սահմանված և սովորական աղոթքը, իրավունք ենք ձեռք բերում ավելացնելու ցանկություններ, որոնք ավելին են, քան սովորական խնդրանքները՝ չմոռանալով, սակայն, պատվիրանները:

11. Որպեսզի հեռու չմնանք և՛ պատվիրաններից, և՛ Աստծո խողովոթյունից, պատվիրանները հիշելը աղոթքների համար դուռ է բացում դեպի երկինք. դրանցից ամենակարևորը այն է, որ նախքան Աստծո զոհասեղանին մոտենալը հարթենք եղբայրների միջև ամեն մի վեճ և վիրավորանք: Եվ ինչպե՞ս կարելի է Աստծո խաղաղությանը մոտենալ առանց խաղաղության: Պարտքերի ներմանը՝ դրանք չներելով: Եղբոր վրա բարկացողը ինչպե՞ս կարող է շարժել Հոր գուլթը, եթե բարկանալը ի սկզբանե արգելված է մեզ: Ձե՞ որ Հովսեփն էլ, եղբայրներին ուղարկելով, որ իր հորը բերեն, ասում է. Ծանապարհիմ չվիճեք (Ծննդ. 45, 24): Պետք է մտածել, որ նա խրատում է մեզ, քանզի մեր ուսուցումը մյուս տեղերում էլ է «Ծանապարհ» կոչվում: Ուստի և, ոտք դնելով աղոթքի ճանապարհը, դեպի Հայրը քայլ չդնենք բարկությամբ: Եվ Աստված, հռչակելով Օրենքը, եղբոր վրա զայրույթը հստակ հավասարեցնում է մարդասպանությանը: Նա արգելում է նույնիսկ վատ խոսքով պատասխանելը, իսկ եթե անհրաժեշտ է բարկանալ, ապա արեգակը ձեր բարկության վրա թող մայր չմտնի, ինչպես խրատում է առաքյալը (Եփես. 4, 26): Եվ իրոք, մի՞թե անմտությունն չէ օրն անցկացնել առանց աղոթքի, դժկամորեն ընդառաջ գնալ եղբորը կամ աղոթքը խափանել՝ բարկության մեջ համառելով:

12. Աղոթական տրամադրությունը, տոգորված լինելով նույն հոգով, ինչպիսին այն Հոգին է, Որին ուղղված է, պետք է ազատ լինի ոչ միայն բարկությունից, այլև առհասարակ ամեն տեսակի հոգեկան խռովքից: Քանզի անարգված հոգին չի կարող Սուրբ Հոգի ճանաչվել, ինչպես տխուրը՝ ուրախ, նեղվածը՝ ազատ: Ոչ ոք իրեն հակադիրը չի ընդունում, այլ ամեն ոք ընդունում է միայն իրեն հարազատը:

13. Այնուհետև, ի՞նչ իմաստ ո՞ւնի աղոթք սկսել թեկուզ և լվացված ձեռքերով, բայց անմաքուր հոգով, երբ հոգևոր մաքրումը անհրաժեշտ է նաև ձեռքերին, որպեսզի դրանք

վեր պարզվեն մաքուր վիճակում՝ զերծ ամենայն կեղծիքից, սպանությունից, դաժանությունից, կախարդությունից, կռապաշտությունից և մյուս պղծություններից, որոնք, հղանալով հոգու մեջ, կատարվում են ձեռքերով: Ահա ճշմարիտ մաքրումը, այլ ոչ այն, որի մասին ոմանք սնահավատորեն հոգ են տանում, ամեն անգամ աղոթք սկսելիս ջրին են մոմ նուշխիսկ ողջ մարմնի ցողումից հետո: Երբ ես ստույգ տեղեկացա և խորացա պատճառների մեջ, ապա իմացա, որ դա Տիրոջ մատնության ժամանակ Պիղատոսի ձեռքերը լվանալու հիշողությունն է: Բայց մենք Տիրոջը պաշտում ենք, այլ ոչ մատնում, և, իհարկե, պետք է, որ հետևենք մատնիչի օրինակին, ուստի և հարկավոր է լվանալ ձեռքերը: Թերևս հարկ է, ըստ հայեցողության, մաքրել մարդկային շփման որոշ անմաքրություններ, իսկ մնացածում ձեռքերը բավարար չափով մաքուր են, որոնք մենք ամբողջ մարմնի հետ մեկ անգամ արդեն ցողել ենք Քրիստոսի մեջ:

14. Թող Իսրայելը ամեն օր լվանա բոլոր անդամները, սակայն երբեք մաքուր չի լինի: Նրա ձեռքերն, անկասկած, միշտ անմաքուր են և մեկընդմիջտ թաթախված մարգարեների և Տիրոջ արյան մեջ: Ուստի և նրանք չեն համարձակվում իրենց ձեռքերը պարզել ի Տեր՝ գիտակցելով հայրերի մեղքի ժառանգականությունը, որպեսզի Եսային չաղաղակի և Քրիստոսը երեսը չթեքի: Իսկ մենք ոչ միայն վեր ենք պարզում, այլև լայն տարածում ենք մեր ձեռքերը՝ ընդօրինակելով Տիրոջ չարչարանքները և, աղոթելով, դավանում ենք Քրիստոսին:

15. Բայց քանի որ անդրադարձանք դատարկ ծիսականության տեսակներից մեկին, ապա թերևս ավելորդ չի լինի նշել նաև մեկ այլ բան, որի ունայնությունը արդարացիորեն պետք է մերկացվի, քանզի դա կատարում են՝ առանց Տիրոջ կամ առաքյալներից որևէ մեկի պատվիրանի հավաստիության մեջ համոզվելու: Հարկ է համարել, որ դա առնչվում է

ոչ թե կրոնին, այլ սնահավատությունը: Լինելով ավելի շատ ընդօրինակություն, ձևականություն, նույնիսկ ավելի շուտ ծիծաղելի, քան բանական պաշտամունքի հետ կապված մի բան՝ դա պետք է վերացվի թեկուզ և այն պարզ պատճառով, որ մեզ նմանեցնում է հեթանոսների: Այդպիսին է աղոթք կատարելու ոմանց սովորույթը՝ հանել թիկնոցը, քանզի այդ կերպ հեթանոսներն են մոմ կուռքերին: Համենայն դեպս, եթե հարկավոր լիներ այդպես վարվել, ապա առաքյալները, որ ուսուցում էին աղոթելու կարգը, կբացատրեին այդ: Հազիվ թե մեկնումեկը ենթադրի, որ Պողոսը իր թիկնոցը Կարպոսի մոտ թողեց հենց աղոթք անելիս: Դուրս է գալիս, որ Աստված թիկնոց հագածներին չի⁶ լսում, բայց չէ⁶ որ Նա լսեց Բաբելոնի թագավորի հնոցում աղոթող երեք սրբերին, որոնք իրենց հագին ունեին պատմուճաններ և գլուխներին՝ ապարոշներ:

16. Ճիշտ այդպես անիմաստ եմ համարում նաև որոշ մարդկանց սովորույթը՝ աղոթելիս նստել, եթե միայն այդ չեն ցանկանում երեխաները: Եթե այդ նույն Հերմասը, որի գրվածքը սովորաբար «Հովիվ» են կոչում, աղոթքը ավարտելուց հետո չնստեր օթյակում, այլ մի ուրիշ բան աներ, մի⁶ թե մենք ևս կպահանջեինք նույնը անել: Իհարկե ոչ: Քանի որ տվյալ դեպքում ընդամենը հրեթացս պատումի, այլ ոչ ուսուցման նպատակով է ասված. «Երբ ես աղոթեցի և նստեցի անկողնում»: Այլապես կստացվեր, որ աղոթել կարելի է միայն այնտեղ, որտեղ անկողին կա: Ավելին, Սուրբ Գրքի դեմ մեղք գործած կլինեին բոլոր նրանք, ովքեր կնստեին բազմոցին կամ նստարանին:

Այնուհետև, քանի որ այդպես վարվում են հեթանոսները, այն է՝ իրենց կուռքերի առաջ աղոթելիս նստում են, արդեն իսկ այս պատճառով մեզանում հանդիմանանքի է արժանի այն, ինչ կատարվում է կուռքերի առջև: Դրան է միանում նաև անպատվություն մեղքը, որը պետք է հասկանան նաև

հեթանոսները, եթե խելացի լինեն: Քանզի պատվաբեր չէ նստել նրա հայացքի առաջ, ում ամենից ավելի ես հարգում եմ մեծարում, ուստի որքան ավելի անպատվաբեր է այդպես վարվել Կենդանի Աստծո ներկայությամբ, այն դեպքում, երբ կանգնած է նաև աղոթքի հրեշտակը: Միգուցե դեռ մի բան էլ Աստծո՞ւն կշտամբենք, որ աղոթքը մեզ հոգնեցրեց:

17. Մենք մեր պաղատանքը Աստծուն ավելի լավ ենք հղում հեղուկությամբ և խոնարհումով՝ աղոթելով ոչ թե ձեռքներս որքան հնարավոր է տարածելով, այլ չափավոր և ջերմեռանդորեն վեր պարզելով, և մեր հայացքն էլ չպետք է վեր ուղղված լինի հանդգնորեն: Քանզի այն մաքսավորը, որը ոչ միայն աղոթքի մեջ, այլև իր արտաքին իսկ տեսքով ավելի շատ հնազանդություն և խոնարհություն հանդես բերեց, քան նենգավոր փարիսեցին: Հարկ է, որ ձայնը ցածր հնչի: Այլապես ինչպիսի՜ կոկորդ կպահանջվեր, եթե մեզ լսեին ձայնի բարձրությամբ: Չէ՞ որ Աստված ոչ թե ձայնն է լսում, այլ սիրտը, և սրտին է հետևում: Պիթայի պատգամախոսի դեր ասում է. «Ե՛վ համբին եմ հասկանում, և՛ մունջին եմ լսում»: Տիրոջ ականջները հնչյունների՞ են սպասում: Այդ դեպքում Հովնանի աղոթքը ինչպե՞ս երկինք հասավ կետի որովայնից՝ ծովի վիթխարի տարածությունը կտրելով: Ովքեր բարձր ձայնով են աղոթում, արդյո՞ք ավելի շատ բանի են հասնում, քան մերձավորներին անհանգստություն պատճառելը: Կամ այլ կերպ ասած՝ իրենց խնդրանքները բարձրաձայնելով՝ նրանք արդյո՞ք նույնքան քիչ բանի չեն հասնում, քան եթե հրապարակում աղոթեին:

18. Արդեն տարածվել է նաև մեկ այլ սովորույթ: Պահք պահողները միաբանների հետ աղոթքի ավարտվելուց հետո հրաժարվում են խաղաղության համբույրից, որը աղոթքի ավարտվելու նշանն է: Բայց եղբայրների հետ խաղաղությունը ե՞րբ պետք է ավելի շատ ի հայտ գա, քան ոչ այն ժամանակ, երբ աղոթքը ավելի ուժեղ էր վեր առաքվում, ուստի մեր ա-

ղոթքին մասնակցողները կարող են նրա օգնությամբ եղբորը լիովին հաղորդել իրենց խաղաղությունը: Սուրբ Համբույրից հրաժարվելու դեպքում ո՞ր աղոթքը կարող է անարատ լինել: Աստծուն պաշտոն մատուցողին ինչպե՞ս կարող է խոչընդոտել խաղաղությունը: Ի՞նչ զոհաբերություն, եթե դրանից հետո վերադառնում են առանց խաղաղության: Աղոթքը ինչպիսին էլ լինի, չի կարող չեղյալ դարձնել այն պատվիրանի կատարումը, որով մեզ պատվիրվում է թաքցնել մեր պաճառը: Իսկ չէ՞ որ Համբույրից հրաժարվելու նշանով իմացվում է, որ մենք պաճառ մեջ ենք: Բայց եթե Համբույրից հրաժարվելու համար թեկուզ և որևէ հիմք էլ կա, այդուհանդերձ (նշված պատվիրանը խախտելով մեզ չգործելու համար), երևի ավելի լավ է դրանից հրաժարվել տանը, որտեղ սեփական պաճառը թաքցնել հնարավոր չէ: Բայց ցանկացած այլ վայրում, որտեղ հնարավոր է թաքցնել այն, պետք է հիշել պատվիրանը. դու այդպես կբավարարես և՛ ուսմուքի պահանջը, և՛ տնային սովորույթը: Իսկ չէ՞ որ Զատիկի օրը, երբ պաճառը ընդհանուր և, ասես, հանրային կրոնական պարտականություն է, իրավամբ մեզ զերծ ենք պահում Համբույրից՝ բնավ հոգ չտանելով թաքցնել այն, ինչը կատարում ենք ուրիշների հետ:

19. Նույն կերպ նաև շատերը հարկ չեն համարում պաճառի օրերին ներկա լինել Սուրբ Ընծաների աղոթքին, քանզի Տիրոջ Մարմինը ընդունելով՝ պաճառ լուծված կլինի: Ուրեմն ի՞նչ, Հաղորդությունը Աստծուն արժանավայել պաշտոն մատուցելուց ազատո՞ւմ է, թե՞ ընդհակառակը, մեզ ավելի է կապում Աստծուն: Քո պաճառը ավելի հանդիսավոր չի՞ լինի, եթե դու կանգնես Աստծո զոհասեղանի առջև: Եթե դու ընդունես Տիրոջ Մարմինը և պահպանես այն, այդ դեպքում կպահպանվի թե՛ մեկը, թե՛ մյուսը. և՛ մասնակացած կլինես ծիսակատարությանը, և՛ պարտականությունը կկատարես: Եթե պաճառ իր անվանումն ստացել է զորական օրինակից (քանզի մենք նաև Աստծո զորքն ենք), ապա չէ՞ որ զորական

ճամբարներում պատահող ոչ մի ուրախություն կամ տխրություն չի խափանում զինվորական ծառայությունը, քանզի ուրախությունը կարգապահության կատարումը դարձնում է ավելի հաճելի, իսկ տխրությունը՝ ավելի ջանադիր:

20. Սովորույթի բազմազանությունը մեզ՝ ոչ մի դիրք չգրավող մարդկանց, տրամադրում է, սուրբ առաքյալին հետևելով, համարձակորեն դատողություններ անել կանանց հանդերձների մասին, իսկ մենք անհանդուգն դատել կարող ենք՝ միայն առաքյալին հետևելով: Չէ՞ որ զգեստների և զուգսերի համեստությունը պահելը Պետրոսի ուղղակի խրատն է. նա նույն խոսքերով (ուրեմն նաև նույն Ոգով), ինչպես որ Պողոսը, արգելում է և՛ հագուստի ճոխությունը, և՛ ոսկու ամբարտավանությունը, և՛ վարսերի գայթակղիչ հարդարանքը:

21. Բայց հարկավոր է դեպքի բերումով եկեղեցիներում պահպանվող սովորույթներից մեկը դիտարկել որպես ինչ-որ մի չսահմանված և կարծրացած բան, այն է՝ արդյոք կույսերը քող պետք է կրե՞ն, թե՞ ոչ: Ինչպես երևում է, կույսերի գլուխը չծածկելու թույլտվությունը հենվում է այն բանի վրա, որ առաքյալը քող կրելը ուղղակիորեն թույլատրում է ոչ թե կույսերին, այլ ամուսնացած կանանց, իբր թե նկատի ունենալով ոչ սեռը, այլապես կասեր «կինարմատներ», այլ սեռի հայտնի վիճակը, քանզի ասում է «ամուսնացած կանանց» մասին: «Կինարմատներ» ասելով՝ նա նկատի կունենար սեռը և այդ սեռի ցանկացած ներկայացուցչի՝ առանց բացառության: Սակայն նշելով միայն սեռի վիճակը՝ դրանով իսկ լուելայն բացառում է մյուսը: Չէ՞ որ նա կարող էր հատուկ նշել նաև կույսերին, կամ ընդհանրապես ասել «կինարմատներ» մասին:

22. Այս կարծիքի կողմնակիցները պետք է խորհրդածեն բուն բառի նշանակության մասին: «Կին» բառը ինչ է նշա-

նակում Սուրբ Գրքի առաջին իսկ տողերից: Նրանք արդեն
 այդ տողերի մեջ կտեսնեն, որ դա սեռ է նշանակում, այլ ոչ
 սեռի վիճակ: Չէ՞ որ Աստված Եվային «կին», «կինարմատ» է
 անվանում այն ժամանակ, երբ նա տակավին իր ամուսնուն
 չէր ճանաչել. «կինարմատը» նշանակում է սեռը ընդհանրա-
 պես, իսկ «կին»՝ նրա հատուկ վիճակը: Այն ժամանակ դեռևս
 ամուսնուն չճանաչած Եվան «կին» է անվանվում, հետևա-
 բար այդ անվանումը ընդհանուր է նաև կույսի համար: Ուս-
 տի զարմանալի չէ, որ առաքյալը, առաջնորդվելով այն նույն
 Ոգով, որը գալիս է ինչպես ողջ Սուրբ Գրքից, այնպես էլ
 մասնավորապես Ծննդոց գրքից, օգտագործում է այն նույն
 «կին» բառը, որը, համոսնացած Եվայի օրինակով, կիրառում
 է նաև կույսի վերաբերմամբ: Իսկ մնացյալն ընդամենը համա-
 ձայնվում է դրա հետ: Չէ՞ որ առաքյալը, ինչպես և մյուս տե-
 ղում, երբ ուսուցանում է ամուսնություն մասին, կույսերին
 չնչելով, դրանով իսկ բավարար չափով ցույց է տալիս, որ
 խոսքը բոլոր կինարմատների և ամբողջ սեռի մասին է, տար-
 բերություն չի դնում կնոջ և կույսի միջև, քանզի վերջինիս
 մասին ընդհանրապես չի խոսում: Իսկ չէ՞ որ մեկ այլ տեղում
 չի մոռանում նշել տարբերությունը, իհարկե, այն տեղում,
 որտեղ դա պահանջվում է (ընդ որում տարբերություն է
 դնում՝ և՛ մեկ, և՛ մյուս վիճակը նշելով հատուկ բառերով), և
 եթե տարբերություն չի դնում և չի նշում և՛ մեկ, և՛ մյուս
 վիճակը, նշանակում է՝ այդ դեպքում չի ցանկանում որևէ
 տարբերություն տեսնել: Ել ի՞նչ կարելի է ասել: Հունարե-
 նում, որով դրել է առաքյալը, ընդունված է ավելի շուտ
 «կին» ասել, քան թե «կինարմատ»: Հետևաբար, եթե այդ բա-
 ռը հաճախ օգտագործվում է սեռը նշանակելու համար և
 թարգմանաբար նշանակում է «կինարմատ», ապա նա, կին
 ասելով, սեռն է նկատի ունեցել: Իսկ կույսը այդ սեռից է:
 Բայց բուն խոսքն ինքն էլ է պարզ: Ասված է. Եվ ամեն կին, երբ
 աղոթքի կանգնի կամ մարգարեանա (Ա Կորնթ. 11, 5): Ի՞նչ է նշա-

նակում «ամեն կիմ», եթե ոչ ցանկացած կոչման և վիճակի կին: Կանանցից ոչ մեկին նա չի բացառում՝ «ամեն կիմ» ասելով, ինչպես և ոչ մի տղամարդ չի ազատվում իր գլուխը չծածկելուց, քանզի նույնպես ասված է՝ ամեն տղամարդ: Հետևաբար «տղամարդ» բառով նշանակվող արական սեռի դեպքում ծածկելն արգելվում է նույնիսկ ամուրիներին, նույնպես և «կին» բառով նշանակված իգական սեռի դեպքում, նաև կույսերին է պատվիրում ծածկել գլուխը: Ե՛վ մեկ, մյո՛ւս սեռի դեպքում կրտսեր տարիքը հավասարապես հետևում է ավագի կարգապահությանը, և եթե կինարմատ սեռի կույսերը քող չկրեին, ապա կկրեին արական սեռի ամուրիները, որոնց մասին բառացի չի հիշատակված: Եթե «կինարմատ» և «կույս» բառերը տարբեր բան են նշանակում, ապա կտարբերվեին նաև «ամուսինը» և «ամուրին»: Կասկած չկա, որ հրեշտակների պատճառով, -ասում է առաքյալը, - պետք է գլուխը ծածկել, քանզի հրեշտակները մարդկանց դուստրերի պատճառով Աստծո երեսից ընկան: Ո՞վ կանգի, որ ցանկասիրություն բորբոքում են միայն «կանայք», այսինքն՝ արդեն ամուսնացած և կուսությունից դուրս եկածները, և ո՞վ կժխտի, որ կույսերն էլ են գեղեցկությամբ փայլում և երկրպագուներ ունենում: Ընդհակառակը, տեսնենք, թե արդյո՞ք միայն կույսերը չեն ցանկություն հարուցում, քանզի Սուրբ Գիրքն ասում է մարդկանց դուստրերի մասին (Ծննդ. 6, 2, 4), մինչդեռ կարող էր ասել մարդկանց կանանց, կամ առանց տարբերակման՝ կինարմատների մասին:

Ասելով՝ Ե՛վ կիմ առանձնաց (նույն տեղում), Սուրբ Գիրքը ցույց է տալիս, որ կին են առնում նրանց, ովքեր կին չէին եղել: Իսկ ամուսնացածներին այլ կերպ է կոչում: Իսկ ամուսնությունից ազատ լինում են ինչպես այրիության, այնպես էլ կուսության պատճառով: Սեռը ընդհանուր առմամբ «դուստրեր» անվանելով՝ Սուրբ Գիրքը ցեղի հասկացության մեջ ընդգրկում է նա և տեսակները: Նույն կերպ, երբ առաքյալն

ասում է, որ բնությունն ինքը կանանց մազեր է տվել քողի և զարդերի փոխարեն, ուսուցանում է (Ա Կորնթ. 11, 14, 15), որպեսզի կանայք քող դնեն գլուխներին, մի⁶թե նույնպիսի հանդերձներ և գլխի նույնպիսի զարդարանք չի պատվիրում նաև կույսերին: Եթե կնոջ համար ամոթ է մազը կտրել (6), ապա կույսի համար ևս: Հետևաբար բոլոր նրանցից, ում գլուխները նույնանման հատկանիշներ ունեն, պահանջվում է նաև գլխի նույնանման արտաքին տեսք. նույնը վերաբերում է նաև այն կույսերին, որոնց պաշտպանում է նրանց դեռահաս տարիքը, քանզի խոսքը սկզբից ևեթ «կինարմատի» մասին է ընդհանրապես: Ի վերջո, այդպես է վարվում Իսրայելը: Իսկ եթե նա այդ ամենը չպահպաներ, ապա մեր օրենքը, լինելով ավելի լայն և լիակատար, այդպիսի հավելում կաներ: Հետևաբար, արդարացվում է նաև այն օրենքը, որով կույսերը նույնպես պետք է քող դնեն: Միայն թե սեփական սեռը տակավին չճանաչող տարիքը օգտվում է պարզության արտոնությունից: Քանզի երբ Եվայի և Ադամի աչքերը բացվեցին, նրանք անմիջապես ծածկեցին այն, ինչը ճանաչեցին:

Անտարակույս, բոլոր նրանք, որոնք արդեն դեռահաս տարիքից դուրս են եկել, պետք է կատարեն տարիքի պահանջած բնական և բարոյական պարտականությունները, քանզի և՛ ըստ մարմնակազմության, և՛ ըստ պարտականությունների նրանք արդեն կանանց թվին են դասվում: Ում որ կարելի է ծածկել հարսանեկան քողով, նա այդ պահից ի վեր արդեն կույս չէ, քանզի տարիքը նրան պսակել է ամուսնու կամ ժամանակի հետ: Բայց, ասենք, մեկ ուրիշը իրեն Աստծուն է նվիրել: Դրանից հետո նա և՛ մազերի սանրվածքն է փոխում, և՛ իր ամբողջ արտաքին տեսքով է նմանվում կանանց: Եվ թող նա պահպանի կույսի ողջ լրջությունն ու անարատությունը: Թող կատարելապես թաքցնի այն, ինչը թաքցրել է հանուն Աստծո: Մեզ համար կարևոր է, որպեսզի մենք Աստծո բարեգլխությամբ կատարվածը նվիրաբերենք միակ Աստծո

ճանաչմանը: Թող մարդկանց կողմից պարզեատրված չլինենք այն բանով, ինչը փափագում ենք ստանալ միայն Աստծուց: Դու ինչի՞ համար ես Աստծո առջև մերկացնում այն, ինչը մարդկանց առջև ծածկում ես: Թե՞ հրապարակում ավելի ամոթահար կլինես, քան եկեղեցում: Եթե կա Աստծո չնորհը և եթե դու ստացել ես այն, ինչ՞ու ես չստացողի պես պարծենում, - ասում է առաքյալը (Ա Կորնթ. 4, 7): Ինչո՞ւ ես դատում ուրիշներին՝ քեզ ի ցույց դնելով: Կամ ուրիշներին դեպի բարին ես մղում քո համբավով: Բայց չէ՞ որ, եթե պարծենում ես, և՛ ինքդ ես քեզ վտանգում կորցնելու ամեն ինչ, և՛ ուրիշներին ես նույն վտանգին ենթարկում: Ինչը ընդունվում է փառասիրության ներգործությամբ, հեշտորեն էլ կործանվում է: Եթե դու կույս ես, ապա քո՞ղ կրիր, կո՞ւյս, քանզի այլապես դու պետք է ամաչես: Եթե կույս ես, մի՛ ցանկացիր բազմաթիվ հայացքներ գամել քեզ վրա: Թող ոչ ոք չզարմանա քո տեսքով, թող ոչ ոք չզգա, որ դու խաբում ես: Լավ է, որ ծածկելով քո գլուխը, ամուսնացած ես ձևանում: Բնավ չի թվում, որ դու կեղծում ես, քանզի նվիրաբերվել ես Քրիստոսին, նրա՛ն ես ընծայաբերել քո մարմինը: Քայլի՛ր քո Փեսայի ուսմունքի համաձայն:

Եթե նա ուրիշների հարսնացուներին պատվիրում է ծածկել գլուխը, ապա առավել ևս իր հարսնացուներին: Բայց մտքիցդ մի՛ անցկացրու խախտել խրատատուի պատվիրանը: Շատերը իրենց ողջախոհությունը և տոկունությունը զոհաբերում են ուրիշի սովորույթին: Թող նրանք իրենց չպարտադրեն քող կրել, սակայն առավել ևս պետք է արգելք հանդիսանալ բոլոր նրանց, ովքեր կամավոր ծածկում են իրենց: Կարծում եմ՝ ովքեր չեն կարող ժխտել, որ իրենք կույս են, նրանք բոլորը սնափառությամբ են տառապում՝ ի վնաս Աստծո առջև իրենց խղճատանքի: Բայց իմ հեղինակության չափով կարող եմ պնդել և վկայել, որ նշանադրված կոչվողները պարտավոր են քող կրել այն օրվանից, երբ առաջին ան-

գամ թրթիռ ապրեցին իրենց ամուսնու հետ համբույրի կամ ձեռքսեղմման ժամանակ: Քանզի այդպիսիների համար ամեն ինչ նախապատրաստված է նշանադրության. և՛ հասակը՝ հասունությունը, և՛ մարմինը՝ տարիքով, և՛ հոգին՝ գիտելիքով, և՛ ամաչկոտությունը՝ համբույրի փորձով, և՛ հույսը՝ սպասումով, և՛ խելքը՝ կամքով: Բավարար օրինակ է Ռեբեկան. ամուսնուն տեսնելուն պես նա քողը դրեց գլխին՝ հասկանալով, որ պետք է ամուսնանա նրա հետ:

23. Տարածայնություն է ծագում նաև աղոթքի ժամանակ ծնրադրելու հարցի շուրջ: Պատճառն այն է, որ ոմանք չաբաթ օրը չեն ծնրադրում: Քանի որ այդ շեղումը համառորեն պաշտպանվում է եկեղեցիներում, ապա թող Տերը բաշխի Իր շնորհը, որպեսզի նրանք կա՛մ հրաժարվեն այդ սովորույթից, կա՛մ իրենց կարծիքով առաջնորդվեն՝ առանց ուրիշներին գայթակղության մեջ գցելու: Իսկ մենք (ինչպես սահմանված է մեզ համար) միայն Տիրոջ Հարություն օրը պետք է ձեռնպահ մնանք ոչ միայն դրանից, այլև ամեն տեսակի հոգսից և պարտականությունից՝ հետաձգելով առօրյա գործերը, որպեսզի տեղ չտանք սատանային: Այդպես ենք վարվում նաև Հիսնակի ժամանակ, որը բնորոշվում է տրամադրության նույն հանդիսավորությամբ: Ինչ էլ որ լինի, ո՞վ կտատանվի և Աստծո առջև ամեն օր չի ծնրադրի նվազագույն դեպքում առաջին աղոթքի ժամանակ, որով դիմավորում ենք օրը: Իսկ պահքի և հսկման ժամանակ ոչ մի աղոթք չի կարող կատարվել՝ առանց ծնրադրության և խոնարհությունն արտահայտող մյուս արարողությունների: Քանզի մենք ոչ միայն աղոթում ենք, այլև թողություն ենք հայցում և գոհություն հայտնում մեր Տեր Աստծուն: Աղոթքի ժամերի վերաբերյալ այլ բան չի սահմանված, քան ցանկացած ժամանակ և ցանկացած վայրում աղոթելը:

24. Բայց ինչպե՞ս ցանկացած վայրում, երբ արգելված է աղոթել մարդկանց մեջ (Մատթ. 6, 5): Ամեն տեղ, - ասում է առաք-

յալը (Ա Տիմոթ. 2, 8), որը նպաստավոր առիթ կամ անհրաժեշտութիւնն է ընձեռում: Քանզի երբ առաքյալները աղոթեցին բանտում և փառավորեցին Աստծուն, և բանտապանները դա լսեցին, կամ Պողոսը նավի վրա բոլորի առջև հաղորդութիւն կատարեց, դա չի կարող պատվիրանի խախտում համարվել:

25. Իսկ ինչ վերաբերում է աղոթքի ժամերին, ապա հայտնի ժամերի արտաքին պահպանումը ավելորդ չի լինի, նկատի ունենալով այն հանրահայտ ժամերը, որոնք ցույց են տալիս օրվա հատվածները՝ երրորդ, վեցերորդ, իններորդ, որոնք Սուրբ Գրքում ևս նշված են որպէս ամենակարևոր ժամերը: Նախևառաջ Սուրբ Հոգին հավաքված աշակերտների վրա իջավ երրորդ ժամին: Պետրոսը այդ օրը, երբ մի անոթի մեջ տեսավ ժողովվելու տեսիլքը, աղոթքի համար վերնատունը բարձրացավ վեցերորդ ժամին: Նա Հովհաննեսի հետ եկեղեցի մտավ իններորդ ժամին, երբ բժշկեց անդամալուծին: Չնայած նրանք պարզ էին գործում՝ որևէ մտադրութիւն չունենալով կատարման համար կարգ սահմանելու, սակայն լավ կլիներ որևէ մի նախնական կանոն հաստատել, որը կամրապնդի աղոթելու մղումը և որպէս մի հատուկ օրենք ժամանակ առ ժամանակ մեզ կկտրի առօրյա գործերից՝ այդ պարտականութիւնը կատարելու համար: Ինչպէս կարդում ենք, դրա օրինակը ցույց տվեց նաև Դանիելը, իհարկէ, համաձայն Իսրայելի սովորութիւնների, այն է՝ որ պարտ ենք ամեն օր աղոթել առնվազն երեք անգամ՝ լինելով երեքի՝ Հոր, Որդու և Սուրբ Հոգու պարտապանները: Հասկանալի է՝ ի բաց առյալ սովորական աղոթքները, որոնք մենք պետք է լույսը բացվելու և արևը մայր մտնելու ժամանակ կատարենք՝ առանց որևէ հորդորի: Սակայն հավատացյալներին պատշաճում է կերակուրը նույնպէս ճաշակել և ցողումը կատարել նախքան կգա աղոթքի ժամը, քանզի սկզբում հոգու թարմացումն ու սնունդն է, քան մարմնի, և նախ՝ երկնայինը, այլ ոչ՝ երկրայինը:

26. Քո տունը եկած եղբորը առանց աղոթքի մի՛ ճանապարհիր (տեսար եղբորդ, - ասում է, - տեսար քո Տիրոջը), առանձնապես օտարականին, որը կարող է հրեշտակ լինել: Սակայն երբ դու էլ եղբայների մոտ գնաս, մարմնավոր թարմացումը հոգևորից մի՛ գերադասիր, քանզի քո հավատը տեղն ու տեղը կդատվի: Եվ պատվիրանի համաձայն ինչպե՞ս կասես. Խաղաղություն այս տանը (Մատթ. 10, Ղուկ. 10, 5), եթե տանը եղողներին փոխադարձ խաղաղությունն չմաղթես:

27. Աղոթքի մեջ ավելի ջերմեռանդները սովորություն ունեն աղոթքներին «Ալելույա» և սաղմոսներ ավելացնելու այնպիսի կարգով, որ ներկաները պատասխանեն դրանց վերջին բառերին: Անվիճելի է, որ այն ամենը, ինչը ծառայում է Աստծո գովերգմանն ու փառաբանմանը, հրաշալի կարգ է և օգնում է նրան կատարյալ աղոթք հղել որպես լավագույն զոհ:

28. Հենց դա էլ այն հոգևոր զոհաբերությունն է, որն ի չիք դարձրեց նախկին զոհաբերությունները: Իմ ինչի՞նչ եմ պետք, - ասվում է, - ձեր բազմաթիվ զոհերը, ցուլերի ու նոխազների արյունը, չէ որ ուզում եմ: Ո՞վ խնդրեց դա ձեզանից (Ես. 1, 11-12): Նշանակում է՝ Ավետարանը ուսուցանում էր այն, ինչ կցանկանար Աստված: Դարձյալ ասված է՝ կգա ժամանակը, երբ ճշմարիտ երկրպագուները կերկրպագեն Հորը հոգով և ճշմարտությամբ (Հովհ. 4, 23): Քանզի Աստված հոգի է (Բ Կորնթ. 3, 17), հետևաբար Նա որոնում է այդպիսի երկրպագուների: Մենք ճշմարիտ երկրպագուներ և ճշմարիտ քուրմեր ենք և, աղոթելով հոգով, Աստծուն հոգով աղոթք ենք մատուցում որպես նրան վայել և հաճելի զոհ, որը Նա, անշուշտ, որոնում է և որը նախատեսում է Իր համար: Մենք պետք է այդ զոհը Աստծո զոհասեղանին դնենք բազում բարի գործերով, սաղմոսներով և հիմներով՝ նվիրաբերելով ամբողջ սրտով, պարարտացնելով հավատով, մաքրելով ճշմարտությամբ, պահպանելով անմեղությունամբ, անապական մաքրությամբ և սիրով պսակված, և Աստված ամեն ինչ կպարգևի մեզ:

29. Քանզի Աստված ի՞նչը կմերժի հոգուց և ճամարտութ-
յունից բխող աղոթքի մեջ, եթե այդպիսի աղոթք է պահան-
ջում: Մենք կարդում, լսում և իմանում ենք այդպիսի աղոթ-
քի զորության բազում վկայություններ: Չնայած հինկտակա-
րանային աղոթքը ազատեց և՛ կրակից, և՛ գազաններից, և՛
սովից, սակայն իր կերպարը Քրիստոսից չստացավ: Որքա՛ն
ավելի զորեղ է քրիստոնյաների աղոթքը: Այն չի կանչում
կրակների մեջ ցող իջեցնող հրեշտակին, չի կապում առյուծ-
ների բերանները, սովյալներին ռամկական կերակուր չի բե-
րում, վերուստ առաքված բարեգթությունը չի վերացնում
տառապանքի ցավը, այլ համբերություն է ուսուցանում տա-
ռապալներին, նեղյալներին, վշտացյալներին, բարիքը բազ-
մապատկում առաքինությունը, որպեսզի հավատն իմանա, թե
ի՞նչ է ստանում Աստծուց՝ գիտենալով և այն, որ տառա-
պանքներ է կրում հանուն Աստծո: Աղոթքը ժամանակին պա-
տիժներ էր պահանջում, փախուստի մատնում թշնամիների
գնդերը, կասեցնում բարեբեր անձրևը: Իսկ այսօր բարեպաշտ
աղոթքը վանում է Աստծո ամեն մի զայրույթ, հոգում է
թշնամիների մասին և աղոթում հալածիչների համար: Արդ-
յո՞ք զարմանալի է, որ այն ի զորու է ցամաքեցնել երկնային
ջրերը, եթե կարողացավ անգամ կրակը վայր բերել: Միմիայն
աղոթքն է հաճո Աստծուն: Բայց Քրիստոսը կամենում է, որ
այն ոչ մի չարիք չգործի: Նա աղոթքին հաղորդեց բարիք
գործելու ամբողջ զորությունը: Ուստի և աղոթքը ոչ մի այլ
բան չգիտե, քան հանգուցյալների հոգիները հետ կանչել
նույնիսկ մահվան ճանապարհից, տկարներին ապաքինել, հի-
վանդներին բուժել, դիվահարներին մաքրել, բանտի կա-
պանքները քանդել, անմեղների շղթաները արձակել: Այն
նաև քավում է մեղքերը, հեռու վանում գայթակղություննե-
րը, դադարեցնում է հալածանքները, սփռվում փոքրոգիներ-
ին, լիացնում մեծահոգիներին, ճամփա ցույց տալիս մոլոր-
յալներին, խաղաղեցնում է ալիքները, անզորացնում ավա-

զականերին, կերակրում աղքատներին, ղեկավարում հարուստներին, վեր է բարձրացնում ընկածներին, սատարում ընկնողներին և ամրացնում տոկուններին: Աղոթքը հավատի ապավենն է, մեր սուրն ու վահանը ամենուր սաղարանքներ նյութող թշնամու դեմ:

Եվ այսպես, երբեք անգն չլինենք: Ցերեկը հիշենք հսկման, իսկ գիշերը՝ արթնություն մասին: Թող հավատի զենքով պահպանենք մեր Առաջնորդի դրոշը, աղոթքների մեջ սպասենք հրեշտակների փողի ձայնին, քանզի աղոթում են նաև բոլոր հրեշտակները, աղոթում են բոլոր արարածները, աղոթում և ծնրադրում են բոլոր ընտանի և վայրի կենդանիները, և իզուր չէ, որ նրանք իրենց ախոռներից և բներից դուրս գալիս երկինք են նայում և յուրովի իրենց ձայնն են առաքում: Թռչունները ևս, առավոտյան վեր ելնելով, երկինք են սլանում, ձեռքերի փոխարեն թևերը տարածելով խաչի նմանությունամբ և ինչ-որ կանչ են արձակում, որը աղոթք է թվում: Ուրեմն էլ ի՞նչ խոսել աղոթելու պարտականության մասին: Տերն ինքն էլ էր աղոթում, Որին Փառք և Զորություն հավիտյանս հավիտենից:

ՈՐՈԳԻՆԵՍ

Անհնար է հասկանալ ա-
ղբիկի պահանջը առանց սրբի
մատրոնյան :

Մենից առաջ նկատենք, որ Մատթեոս և Ղուկաս ավետարանիչները երկուսն էլ վերարտադրել են աղոթքի բանաձևը, որ մենք օգտագործելու ենք այստեղ: Ահա Մատթեոսի բերած բնագիրը.

Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես,
 Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը,
 քո Թագավորութիո՛ւնը Թող գա.
 քո կա՛մքը Թող լինի երկրի վրա,
 ինչպես որ երկնքում է՛:

Մեր Հանապազօրյա (Հոգևոր) Հացը տո՛ւր մեզ այսօր,
 Ների՛ր մեզ մեր պարտքերը,
 ինչպես որ մենք ենք ներել մեր պարտապաններին,
 և մի՛ տար մեզ փորձության,
 այլ փրկի՛ր մեզ չարից (Մատթ. 6, 9-13):

Եվ ահա Ղուկասի բերած բնագիրը.

Հա՛յր, սուրբ Թող լինի քո անունը:
 Քո արքայութիո՛ւնը Թող գա:

Մեր Հանապազօրյա (Հոգևոր) Հացը տո՛ւր մեզ ամեն օր:
 Ների՛ր մեզ մեր մեղքերը,
 քանզի մենք ներում ենք մեր բոլոր պարտապաններին:
 Եվ մի՛ տար մեզ փորձության (Ղուկ. 11, 2-4):

Նրանց, ովքեր գտնում են, որ աղոթքի այս երկու բնագրերը նույնական են, պետք է դիտել տանք, որ որոշ թվով նմանություններ չպետք է ծածկեն տարբերությունները, ինչպես դա հաստատելու ենք մեր վերլուծությամբ:

Ավելին, հնարավոր չէ ընդունել, որ Հիսուս Քրիստոս սովորեցրած լինի նո՛ւյն աղոթքը «լեռան վրա, որտեղ նա վերադարձավ ժողովրդի բազմության առաջ, երբ որ սկսեց ուսուցանել իր մոտ գտնվող աշակերտներին» (Մատթ. 5, 1), որովհետև Երանինների մասին իր քարոզի համատեքստում և դրան հաջորդող պատգամներում է, որ Մատթեոսը ներկայացնում է աղոթքը, և միաժամանակ, ըստ Ղուկասի, այն վայրում, «որտեղ իր աղոթքը վերջացնելուց հետո նրա աշակերտներից մեկն ասում է նրան. “Սովորեցրո՛ւ մեզ աղոթել, ինչպես Հովհաննեսը սովորեցրեց իր աշակերտներին”» (Ղուկ. 11, 1):

Ինչպե՞ս կարելի է ընդունել, որ նույն քարոզը կրկնված լինի այնպես, ինչպես որ կա, այստեղ՝ առանց որևէ հարցումի պատասխանելու, և այնտեղ՝ ի պատասխան աշակերտներից մեկի խնդրանքի: Մեզ կասեն գուցե, թե երկու աղոթքներն էլ նույն բովանդակությունն ունեն, թե դրանք նույնն են, նախ՝ արտասանված և պարզաբանված ժողովրդի բազմությանը, ապա՝ կրկնված մի աշակերտի, որ կարող էր բացակայած լինել այն պահին, երբ Հիսուս արտասանել էր Մատթեոսի կողմից մեջ բերված քարոզը, կամ այն մոռացած լինել ժամանակի ընթացքում: Անկասկած նախընտրելի է այս երկու աղոթքները համարել տարբեր՝ իրենց ընդհանուր կետերով հանդերձ: Մարկոսի մոտ ինչքան էլ փնտրենք այդ նույնությունը, միևնույն է, այնտեղ չենք գտնի նմանօրինակ աղոթքի ոչ մի հետք:

Նախապատրաստություն աղոթքի

19. Վերևում ասացինք, որ աղոթքին պետք է նախորդեն կամ ուղեկցեն որոշ տրամադրություններ: Մովսեսի կողմից մեջ բերված աղոթքը վերլուծելուց առաջ տեսնենք ուրեմն, թե ի՞նչ է ասում մեր Փրկիչը աղոթքի մասին ընդհանրապես. «Երբ աղոթեք, չլինե՛ք կեղծավորների նման, որոնք սիրում են ժողովարաններում և հրապարակների անկյուններում աղոթել ոտքի կանգնած, որպեսզի մարդկանց երևան: Զմարիտ եմ ասում ձեզ, ա՛յդ իսկ է նրանց վարձը: Այլ դու, երբ ուզե՛նաս աղոթել, մտի՛ր քո սենյակի ամենածածուկ անկյունը, բանալիով փակի՛ր քո դուռը և աղոթի՛ր քո Հորը, որ ներկա է. և քո Հայրը, որ տեսնում է, ինչ որ ծածուկ է, կհաստուցի քեզ հայտնապես:

Աղոթք անելիս նույն բանը հաճախակի մի՛ կրկնեք, ինչպես հեթանոսները, որոնք կարծում են, թե իրենց շատ խոսքերի պատճառով լսելի կլինեն, մի՛ նմանվեք նրանց, որովհետև ձեր Հայրը գիտե, թե ինչ բանի կարիք ունեք, նախքան որ դուք նրանից մի բան խնդրեք: Արդ, դուք այսպե՛ս աղոթեցեք» (Մատթ. 6, 5-9)

Հաճախ մեր Փրկիչը սնափառությունը համարում է մահացու մեղք: Նա նույն վերաբերմունքը ցույց է տալիս նաև այստեղ՝ աղոթքի ժամանակ արգելելով ընդօրինակել կեղծավորների վարմունքը. որովհետև կեղծավորություն է մարդկանց առջև գոռոզանալ բարեպաշտությունը և առատաձեռնությունը: Հիշեցե՛ք. «Դուք ինչպե՞ս կարող եք հավատալ, երբ մեկը մյուսից եք փառք առնում և չեք որոնում այն փառքը, որ գալիս է միակ Աստծուց» (Հովհ. 5, 44):

Արհամարհե՛ք այն ամբողջ փառքը, որ մարդկանցից է գալիս, թեկուզ դա լինի մի գեղեցիկ արարքի վարձը. որոնեցե՛ք այն փառքը, որ ճշմարտապես արժանի է այդ անվանը, այն փառքը, որ միայն Աստված է շնորհում այն մարդկանց, ո-

րոնք արժանի են դրան, և շնորհում այնպիսի առատաձեռնությունյամբ, որ գերազանցում է ամեն արժանիք: Այսպես, ուրեմն, մի արարք, որ ինքնին գեղեցիկ է և արժանի ամեն դրվատանքի, արժեքազրկվում է հենց որ մենք այն կատարում ենք երեւալու և մարդկանց կողմից փառավորվելու համար: Աստված չի վարձատրում այդպիսի արարքը:

Եթե Հիսուսի ամեն մի խոսքը ճշմարիտ է, ապա այն խոսքը, որ նա երդումով է արտասանում, առավել ևս ճշմարիտ է: Արդ, նրանց մասին, ովքեր թվում է, թե բարի գործ կատարում են մարդկանց կողմից փառք ձեռք բերելու համար, կամ սիրում են աղոթել ժողովարաններում և հանրային հրապարակների անկյուններում, որպեսզի երևան մարդկանց, այդպիսիների մասին նա ասում է. «Ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, ա՛յդ իսկ է նրանց վարձը» (Մատթ. 6, 5):

Նույնն է Ավետարանում հիշված մեծահարուստի պարագան. իր մահկանացու կյանքի ընթացքում նա ձեռք էր բերել շատ ունեցվածք: Այդպիսի առատ ունեցվածք նա այլևս չի կարող ձեռք բերել անդենական կյանքում: Ով իր վարձն ստանում է նրա համար, որ առատաձեռն է եղել կամ աղոթել է, այդպիսի մեկը Հոգո՛վ չի ցանել, այլ՝ մարմնով. ուրեմն նա կհնձի ապականություն և ոչ թե հավիտենական կյանք: Մարմնո՛վ է ցանում նա, ով ողորմություն է տալիս փողով ու թմբուկով, ժողովարաններում և քառուղիներում, որպեսզի գովաբանվի մարդկանցից ինչպես մեկը, որ սիրում է ոտքի կանգնած աղոթել ժողովարաններում և հանրային հրապարակներում ի ցույց մարդկանց՝ բարեպաշտության և սրբության համբավ ձեռք բերելու համար:

Աղոթքը քառուղիներում

Ովքեր հետևում են լայն և ընդարձակ ճանապարհին, որը տանում է դեպի կորուստ և որը, իրականում, խոտորնակ և

մանվածապատ ճանապարհ է (երբե՛ք ուղիղ, այլ միշտ բեկված), որևէ օգուտ չեն կարող ստանալ՝ աղոթելով հանրային հրապարակների անկյուններում: Յուզամոլությունն ու պարծենկոտությունը նրանց մղում են տնկվել կանգնել ոչ միայն մեկ տեղ, այլ՝ հազարավոր տեղեր: Այդ տեղերում իրենց աստվածային կոչումից չեղված մարդիկ հիանում են նրանցով և այդպիսիներին դասում երանելիների շարքին նրանց խաբուսիկ բարեպաշտության համար:

Որքա՛ն մարդիկ, մինչև անգամ աղոթքի մեջ, թվում են «ավելի շուտ հեշտասեր, քան աստվածասեր» (Բ Տիմ. 3, 4): Ակնարկում եմ նրանց, որոնք աղոթքը զուգակցում են հարբեցողությանը և խնջույքներին, այսինքն՝ նրանց, որոնք ոտքի կանգնած աղոթում են հանրային հրապարակների անկյուններում. որովհետև բոլոր նրանք, ովքեր փնտրում են լայն ճանապարհը, անպայման չեղվում են Հիսուս Քրիստոսի ճանապարհից:

Աղոթել եկեղեցում, աղոթել ժողովարանում

20. Տարբերություն կա եկեղեցու և ժողովարանի միջև: Եկեղեցին չունի ոչ մի արատ, ոչ մի խորշոմ կամ նման բաներից ոչինչ: Նա սուրբ է և անարատ (Եփ. 5, 27): Նրա մոտ տեղ չկա պոռնկորդու, ներքինու կամ ամորձատվածի համար, առավել ևս եգիպտացու կամ իդումեացու համար, ոչ էլ նրանց զավակների, եթե ոչ նրանց երրորդ սերնդի համար: Մովբացիներն ու ամոնացիները այնտեղ չեն մտնելու «մինչև նրանց տասներորդ սերունդը կամ հավիտենապես» (Բ Օր. 23, 1, 3, 7-8): Ժողովարանը, որի մասին ես մտածում եմ, այն ժողովարանն է, որը կառուցվել է հուսմեացի մի հարյուրապետի կողմից Հիսուսի գալստից առաջ: Աստծու Որդին այնտեղ վկայեց իր հավատի մասին, որը իր նմանը չունեի ամբողջ Իսրայելում:

Տարբերությունը, ասում եմ, այն է, որը բաժանում է ժողովարաններում աղոթել սիրողին (ինչ որ գրեթե համարժեք է հանրային հրապարակների անկյուններում աղոթելուն) և սրբին: Այս վերջինը ոչ միայն սիրում է աղոթել, այլ սիրում է միայն աղոթքը, բայց ոչ թե ժողովարաններում, այլ՝ եկեղեցիներում, ոչ թե ճանապարհների քառուղիներում, այլ՝ ուղիղ ճանապարհի վրա, որը նեղ է ու խորդուբորդ, ոչ թե մարդկանց երևալու, այլ՝ գտնվելու համար իր Տիրոջ՝ Աստծու ներկայությամբ: Նա նման է Սուրբ Գրքում հիշատակված այն արու գավակին, որը մտածում է իր փրկության տարվա մասին և հարգում հետևյալ պատվիրանը. «Տարին երեք անգամ քեզ մոտ գտնվող բոլոր արունները ներկայանալու են Տեր Աստծու առջև» (Բ Օր. 7, 16):

Ծածուկ աղոթել սենյակում

Այժմ պետք է վերլուծենք երևալ արտահայտությունը: Մի բան, որ սոսկ արտաքին նշմարանք է, երևույթ, չի կարող կոչվել գեղեցիկ. դա անհաստատ մի ներկայություն է, մի պատկեր, որ գրավում է մարդուս երևակայությունը, բայց խաբուսիկ է: Թատրոնում, բեմահարթակի վրա դերասանները այլ բան չեն անում, քան կատարում են միայն մեկ ուրիշի դերը: Նույնն է պարագան նաև նրանց համար, ովքեր ուզում են արդար երևալ. դրանք արդարության խեղկատակներ են, որոնք իրենց աճապարարի դերն են կատարում իրենց թատերաբեմերում, այսինքն՝ ժողովարաններում և փողոցի անկյուններում:

Կատակերգու չէ նա, ով չի ծածկվում փայլուն, կեղծ պաճուճանքներով, այլ փնտրում է միայն իր խղճի վկայությունը այլապես պահանջկոտ մի բեմահարթակում, որ այն ծածուկ սենյակն է, ուր նա մտնում է և արգելափակվում իր կուտակած բոլոր հարստություններով, որոնք իր իմաստության

և ճանաչողության գանձն են կազմում: Այնտեղ, առանց դուրս նայելու, միանգամայն կտրվելով արտաքին աշխարհից, փակում է իր զգայարանների դռները՝ չեղվելու համար զգայականից և արգելելու, որ այն կլանի իր միտքը: Այնուհետև նա կանչում է Հորը, որը ոչ միայն չի հեռանում և չի լքում այդ օթևանը, այլ բնակվում է այնտեղ իր միածին Որդու հետ: «Ես և իմ Հայրը, - ասում է Հիսուս, - կգանք նրա մոտ և այնտեղ կհաստատենք մեր օթևանը» (Հովհ. 14, 23):

Աղոթել այս ձևով, ակնհայտ իրողությունն է, նշանակում է կանչել ոչ միայն ճշմարիտ Աստծուն, այլև Հորը, որը մեզ համարում է իր որդիները: Նա չի լքում մեզ, այլ բնակվում է մեր մենարանում, հսկում նրա վրա, ավելացնում մեր գանձերը, պայմանով որ խնամքով փակվի դուռը:

Հարկավոր է աղոթել՝ խուսափելով շատախոսությունից

21. Աղոթել չի նշանակում հաճախակի կրկնել նույն բանը, այլ՝ խոսել Աստծու հետ: Մենք նույն բաներն ենք կրկնում, երբ զգուշ չենք լինում ինքներս մեր նկատմամբ, ուշադրություն չենք դարձնում մեր արտասանած խոսքերին, երբ աղոթելիս տարվում ենք այնպիսի գծով և պախարակելի գործերով, խոսքերով և մտքերով, որոնք անարժան են Աստծու սրբությունը: Աղոթքի մեջ շատախոս եղողը հայտնվում է ավելի տհաճ և դժվարին կացության մեջ, քան ժողովարանի այն աշակերտը, որի մասին խոսվեց վերևում: Նա բռնում է այնպիսի մի ճանապարհ, որն ավելի աղետաբեր է, քան հանրային հրապարակները, նա նույնիսկ իր առաքիլնությունում չի փրկում արտաքին երևույթները: Ավետարանի խոսքով՝ միայն հեթանոսներն են «բարբաջում», որոնք չգիտեն խնդրել երկնային բարիքները և վազում են նյութական և զգայական բարիքների հետևից: «Հեթանոսի նման շաղակ-

րատել» է նշանակում երկրային և սնոտի բարիքներ խնդրել Տիրոջից, որը բնակվում է երկնքում և երկնքից էլ վերև գտնվող օթեաններում:

Յրվածությունից դեպի միակ բարին

Ով շատ է խոսում, դատարկ է խոսում, ով դատարկ է խոսում, շատ է խոսում: Չկա միություն նյութի և մարմինների մեջ: Ինչ որ մի է երևում, մասնատվում, բաժանվում, ստորաբաժանվում է անհուն և անսահման մասերի, որոնք կորցրել են միության հատկությունը: Մեկ է բարին, բազում է չարը, մեկ է ճշմարտությունը, բազում է սխալը: Մեկ է ճշմարիտ արդարությունը, բազում են նրա նմանակները: Մեկ է Աստծու իմաստությունը, բազում է «այս աշխարհի իշխանների իմաստությունը» (Ա Կորնթ. 2, 16): Մեկ է Աստծու խոսքը, բազում են Աստծուն օտար խոսքերը:

Ով բազմապատկում է իր խոսքերը, չի խուսափում մեղքից, ով կարծում է, թե լսելի է դարձել բազում խոսքերով, պատրանքով է օրորվում: Ուրեմն զգուշանանք հեթանոսներին նմանվելուց, որոնք իրենց աղոթքը ունայնությամբ և խոսքերի առատությամբ են լցնում այն օձի օրինակով, որի մասին խոսում է սաղմոսերգուն (Սաղմ. 58, 4): Աստված բոլոր մարդկանց ընդհանուր հայրն է, նա գիտե իր զավակների կարիքները, երբ հարցը վերաբերում է իր հայրական գիտության արժանի բարիքներին:

Ով չգիտե Աստծուն, չգիտե Աստծուն արժանի բաները, չգիտե իր ճշմարիտ կարիքները: Ինչ որ նա պահանջում է, դա հաճախ արատի պահանջն է: Սրան հակառակ, ով ձգտում է բարձրագույն և աստվածային արժեքներին, դրանք կստանա նրանից, ով միաժամանակ Աստված է և Հայր, քանի որ նա գիտե, թե ինչ է մեզ պետք, նախքան որ մենք մի բան խնդրենք նրանից:

Մենք բացատրեցինք, թե Տիրոջ աղոթքով ի՞նչ է մեջ բերված Մատթեոսի ավետարանում: Այժմ տեսնենք, թե ի՞նչ է բուն աղոթքը:

ՀԱՅՐ ՄԵՐ...

22. Տեղին է խնամքով քննել, թե արդյոք Հին Կտակարանում գոյություն ունի՞ր՞ գոնե մեկ աղոթք, ուր Աստված կանչված լինի Հայր անունով: Մինչև հիմա, հակառակ մեր բոլոր պրպտումներին, այդպիսի աղոթք դեռ չենք գտել: Չենք ուզում ասել, որ Աստված այնտեղ Հայր չի կոչվել, կամ ճշմարիտ հավատացյալները Աստծու որդիներ չեն կոչվել: Բայց ոչ մեկ տեղ աղոթքի մեջ Աստված չի կանչվել որպես Հայր՝ ըստ նրա հանդեպ լիակատար վստահություն ներշնչող այն արտահայտություն, որ մեր Փրկիչը փոխանցել է մեզ:

Պատահում է հաճախ, որ Աստված կոչվի Հայր, իսկ նրա խոսքին անսացողները՝ որդիներ, ինչպես, օրինակ, Երկրորդ Օրենքում. «Դու լքեցիր քեզ ծնած քո Աստծուն, մոռացար քեզ ստեղծած քո Տիրոջը» (Բ Օր. 32, 18): Եվ տակավին՝ «Մի՞թե նա չէ քո Հայրը, որ ժառանգեց քեզ, արարեց քեզ և ստեղծեց» (Բ Օր. 38, 6): Եվ մի քիչ ներքև՝ «Իմ որդիները կորցրեցին հավատը» (Բ Օր. 32, 10): Եսայի մարգարեի գրքում կարդում ենք. «Ես զավակներ ծնեցի, որդիներ մեծացրի, իսկ նրանք ինձ լքեցին» (Եսայի 1, 2): Մաղաքիայում՝ «Որդին պատվում է իր Հորը, և ծառան երկնչում է իր Տիրոջից: Արդ, եթե ես ձեր Հայրն եմ, ապա ո՞ւր է իմ պատիվը, իսկ եթե ձեր Տերն եմ, ո՞ւր է այն հարգալից երկյուղը, որ պարտական եք ինձ» (Մաղ. 1, 6):

Ուրեմն, եթե Հայր են կոչում Աստծուն, իսկ որդիներ՝ նրանից ծնվածներին, որոնք հավատում են նրա խոսքին, ապա դուրս է գալիս, որ Հին Կտակարանում ոչ մի տեղ որդի չափ և հավաստի կերպով հաստատված չէ հորից որդի այդ

ծննդակարգը: Մեր մեջ բերած հատվածները ցույց են տալիս, որ այդ որդիները, որոնց մասին խոսվում է, ավելի շուտ հպատակներ են, քան որդիներ: Արդ, Պողոս առաքյալի վկայության համաձայն՝ «Որքան ժամանակ որ ժառանգը դեռահաս է, ոչնչով չի տարբերվում ծառայից, թեպետև ամեն ինչի տեր է. նա դրվում է խնամակալների և վերակացունների ձեռքի տակ մինչև իր հոր կողմից սահմանված տարիքը» (Գաղ. 4, 2 և 3): Մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի մարդեղությունամբ հասել է ժամանակների լրումը, երբ որդեգրություն են ստանում բոլոր նրանք, ովքեր բարեհաճ են և բարյացակամ, ինչպես որ ուսուցանում է սուրբ Պողոսը. «Դուք չստացաք ծառայության հոգի վերստին երկյուղի մեջ ընկնելու համար, այլ ստացաք որդեգրութեա՛ն հոգի, որը մեզ աղաղակել է տալիս՝ Աբբա՛, Հա՛յր» (Հռոմ. 8, 15):

Իսկ սուրբ Հովհաննեսի ավետարանն ասում է. «Իսկ բոլոր նրանց, ովքեր ընդունեցին նրան, իշխանություն տվեց լինելու Աստծու որդիներ, նրանց, որոնք հավատում են իր անվանը» (Հովհ. 1, 12): Այս որդեգրության հոգու պատճառով սուրբ Հովհաննեսի Ընդհանրական թուղթը Աստծու զավակների մասին անում է հետևյալ հաստատումը. «Ամեն ոք, ով Աստծուց է ծնված, մեղք չի գործում, որովհետև նա իր մեջ կրում է աստվածային սերմը. նա չի կարող մեղանչել, որովհետև Աստծուց է ծնված» (Ա Հովհ. 3, 9):

Երրորդության ծավալը

Այժմ խորհրդածենք սուրբ Ղուկասի կողմից մեջ բերված խոսքերի իմաստի մասին. «Երբ դուք աղոթքի կանգնեք, ասացե՛ք՝ Հա՛յր»: Եթե մենք հարազատ, օրինական որդիներ չենք, ապա զգուշանանք նրան տալ այս անունը: Այդ դեպքում մենք փորձության մեջ կընկնենք՝ մեր բոլոր մեղքերի վրա ավելացնելով նաև ամբարշտության մեղքը: Ահա՛ այս մասին իմ մտածումը. սուրբ Պողոսը կորնթացիներին ուղղած

իր առաջին թղթում ասում է. «Ոչ ոք չի կարող ասել՝ «Հիսուս Տեր է», եթե ոչ՝ Սուրբ Հոգու ներգործությամբ, և ոչ ոք, ով խոսում է Աստծու Հոգու ներգործությամբ, չի ասի՝ նզովյալ է Հիսուս» (Ա Կորնթ. 12, 3): Սուրբ Հոգի և Հոգի բառերը հոմանիշ են: Դա նշանակում է, որ «Սուրբ Հոգու ներգործությամբ Տեր ասելը» այնքան էլ պարզ չէ: Հազարավոր կեղծավորներ, հերետիկոսների մի ամբողջ բանակ և երբեմն նույնիսկ դեեր, որոնք պարտվել են Տիրոջ անվան զորութեամբ, բարձրաբարբառ գործածել են այս արտահայտությունը: Ոչ ոք չի համարձակվի հաստատել, թե դրանք բոլորն էլ ասել են՝ «Տեր Հիսուս՝ Սուրբ Հոգով»:

Նրանք չէին կարող ճշմարտապես ասել՝ Տեր Հիսուս, որովհետև նրանք, ովքեր ծառայում են Բան Աստծուն, և որոնց գործերը չեն հռչակում ուրիշ Տեր, նրանք միայն ճշմարտապես հաստատում են, որ Հիսուս Տեր է: Եթե այս այսպես է արդարների պարագայում, ապա, սրան հակառակ, մեղավորներն իրենց օրինազանցություններով հայհոյում են Բան Աստծուն, և նրանց գործերը մեծաբարբառ աղաղակում են՝ նզովյալ է Հիսուս:

Բայց նրանք՝ Աստծուց ծնվածները, որոնք մեղք չեն գործում և իրենց մեջ կրում են աստվածային սերմը, հեռանում են մեղքից և իրենց կյանքով ու վարմունքով հայտարարում. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»: Սուրբ Հոգին ինքն է միանում նրանց հոգուն՝ հաստատելու համար, որ նրանք Աստծու որդիներ են, նրա ժառանգները և ժառանգակիցները Քրիստոսի: Նրանք տառապում են Նրա հետ և հույս ունեն փառավորվելու (Հռոմ. 8, 16-17):

Այսպիսիք, իրենց վարքի պատճառով, կես-բերան չեն ասում՝ Հա՛յր մեր: Նրանք իրենց ամբողջ սրտով, որ աղբյուր է բարի գործերի, «հավատում են՝ հասնելու համար արդարություն» և կատարյալ միաբանությամբ «խոստովանում բերանով՝ հասնելու համար փրկություն» (Հռոմ. 10, 10):

Հոր պատկերը

Նաև նրանց բոլոր գործերը, բոլոր խոսքերն ու բոլոր մտածումները, որ Բանն Աստված կերպարանավորում է իր նմանությամբ, արտացոլում են այն անտեսանելի Աստծու և Արարչի պատկերը, որն «իր արեգակը ծագեցնում է չարերի ու բարիների վրա և իր անձրևը թափում արդարների և մեղավորների վրա» (Մատթ. 5, 45): Այդպիսով նրանք իրենց մեջ կրում են Աստծու պատկերը:

Սրբերը, ուրեմն, Պատկերի պատկերն են. Որդին լինելով Պատկերը՝ նրանք այնուհետև արտացոլում են Նրա ծննդավարզը ոչ թե պարզապես և արտաքին նմանությամբ, այլ ներքին խորունկ նմանությամբ: Նրանք կերպարանավորում են հոգեկան վերանորոգություն և ի վերջո ներքուստ սերտորեն նմանվում Նրան, ով հայտնվում է փառավոր մարմնի մեջ:

Եթե այսպիսին է այն մարդկանց դիմանկարը, որոնք ճշմարտապես ասում են «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես», ապա ակնհայտ է, որ նա, ով մեղք է գործում, ինչպես սուրբ Հովհաննեսն է արտահայտվում իր Ընդհանրական թղթում, այդ՝ Սատանայից է, «որովհետև Սատանան մեղանչող է ի սկզբանե» (Ա Հովհ. 3, 8): Աստծու սերմը, որ մնում է վերածնված մարդու հոգու մեջ, մեղքի դեմ վնասագերծում է այն մարդկանց, որոնք վերարտադրում են իր Որդու պատկերը: Բայց Սատանայի սերմը ապականում է մեղանչող մարդկանց, և նրա ներկայությունն արգելք է լինում հոգեկան վերականգնման: Քանի որ որդին հայտնվեց խորտակելու համար Սատանայի գործերը, մեր հոգիներում Բան Աստծու ներկայությունը ի վիճակի է խորտակելու մեր մեջ Սատանայի գործերը, պոկելու մեր միջից վատ սերմը և մեզ դարձնելու Աստծու որդիներ: Չերեակայենք, ուրեմն, որ մենք սովորեցինք պարզապես աղոթքի մի բանաձև՝ այն արտասանելու համար որոշա-

կի ժամին: Եթե իսկապես իրագործում ենք այն, ինչ ասացինք պատվիրանի մասին, ապա պետք է աղոթել անդադար, մեր ամբողջ կյանքը պիտի լինի չընդհատվող մի աղոթք և պիտի հռչակի մեր Հորը, որ երկնքում է: Մեր քաղաքն այլևս չպիտի լինի երկրի վրա, այլ՝ երկնքում, որ Աստծու թագավորությունն է, քանզի Աստծու թագավորությունը հաստատված պիտի լինի այն բոլոր մարդկանց մեջ, որոնք կրում են երկնային Բանի պատկերը իրենց հոգիներում, և այդպիսով իրենք ևս պիտի դառնան երկնայիններ:

ՈՐ ԵՐԿՆՔՈՒՄ ԵՍ...

Աստված կապված չէ մի տեղի հետ

23. Ասված է՝ սրբերի Հայրը երկնքում է: Պետք է զգուշանալ Աստծուն պատկերացնել պարփակված մարմնավոր ձևի մեջ և երկնքում բնակվելիս: Եթե երկնքի Աստվածը պարփակված լիներ, ապա նա ավելի փոքր կլիներ, քան իրեն շրջապատող երկինքը: Ընդհակառակը, նրա աստվածությունն անպատմելի գորությունը շրջապատում և կրում է գոյություն ունեցող ամեն բան: Որոշ արտահայտություններ, եթե տառացիորեն վերցնենք, թվում են հաստատել, որ Աստված գտնվում է ինչ-որ մի տեղի սահմանների մեջ: Բայց հարկավոր է այդ արտահայտությունները հասկանալ ավելի լայն իմաստով՝ չխախտելով Աստծու հոգևոր բնությունը: Օրինակ՝ սուրբ Հովհաննեսի ավետարանում կարդում ենք. «Ձատկի տոնից առաջ, իմանալով, որ իր ժամը հասել է այս աշխարհից անցնելու իր Հոր մոտ, Հիսուս, որ յուրայիններին սիրել էր այս աշխարհում, իր սիրո մասին նրանց տվեց բարձրագույն մի վկայություն» (Հովհ. 13, 1): Եվ ավելի ներքև՝ «Իմանալով, որ Հայրը ամեն բան հանձնել էր իր ձեռքը, և որ ինքը Աստծուց էր եկել և վերադառնում էր Աստծու մոտ...» (Հովհ. 3, 3):

Նաև՝ «Լսեցիք, որ ձեզ ասացի, թե գնում եմ և կվերադառնամ ձեզ մոտ: Եթե ինձ սիրեիք, ապա պիտի ուրախանայիք, որ գնում եմ Հոր մոտ» (Հովհ. 14, 28): Ավելի ներքև՝ «Այժմ ես գնում եմ նրա մոտ, ով ինձ ուղարկեց, և ձեզնից ոչ ոք ինձ չի հարցնում, թե՝ ո՞ւր ես գնում» (Հովհ. 16, 5): Եթե այս խոսքերը հասկանայինք նյութեղեն մի տեղի իմաստով, ապա հարկ կլիներ նույն իմաստով հասկանալ նաև հետևյալ խոսքը. «Հիսուս պատասխանեց նրան. եթե մեկը սիրում է ինձ, իմ խոսքը կպահի, և իմ Հայրը նրան կսիրի. և մենք նրա մոտ կգնանք ու նրա մոտ կօթևանենք» (Հովհ. 14, 23):

Այս վերջին բառերից չպետք է հասկացվի Հոր և Որդու տարածքային տեղափոխությունը մեկի մոտ, որը սիրում է Հիսուսի խոսքը: Բանն Աստված, զիջողությամբ, խոնարհվեց իր բարձրության մեջ, երբ որ եկավ մարդկանց մոտ: Ասվում է, որ նա այս աշխարհից գնում է իր Հոր մոտ, որպեսզի մտահայեցողությամբ մենք նրան դիտենք իր բնության կատարելության մեջ, իր կամավոր անհացումից անդին, իր փառքի լրումի մեջ: Եթե նրան ընդունենք որպես առաջնորդի, ապա նա մեզ էլ կփրկի մեր բոլոր թշվառություններից: Այժմ թող նա գնա՝ Նրա մոտ, ով ուղարկեց նրան. թող Բանն Աստված բաժանվի աշխարհից և վերադառնա իր Հոր մոտ:

Ավետարանի վերջում սուրբ Հովհաննեսը գրում է. «Ինձ մի՛ պահիր, որովհետև դեռ Հորս մոտ չեմ բարձրացել» (Հովհ. 20, 17): Այս խոսքը պետք է հասկանալ իր խորհրդավոր իմաստով. հոգևոր իմացությունը թույլ է տալիս Աստծուն առավել արժանի ձևով հասկանալ Որդու համբարձումը դեպի Հայրը, հասկանալ ավելի շուտ որպես հոգո՛ւ բարձրացում, քան մարմնի:

Ես բացատրեցի «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես» խոսքը, որպեսզի մերժեմ պարզունակ ըմբռնումն այն մարդկանց, որոնք Աստծուն երևակայում են երկնքում ինչ-որ տեղ, և որպեսզի մերժեմ այն սխալ կարծիքը, թե Աստված գտնվում է

նյութական մի վայրում (ինչ որ նշանակում է, թե նա մարմին ունի և այդ պատճառով էլ բաժանելի է, նյութական և ապականացու): Արդարև, ամեն մարմին բաժանելի է, ապականացու, նյութական: Անհրաժեշտ է ուրեմն իմանալ, որ Աստված ունի նյութից տարբեր մի բնություն:

Քրիստոսի մարդեղությունից առաջ Սուրբ Գիրքը, բազմաթիվ առիթներով, կարծես ասում է, թե Աստված կապված է մի տեղի հետ: Անօգուտ չի թվում այստեղ մեջ բերել այդ հատվածներից մի քանիսը՝ լուսաբանելու համար այն մարդկանց, որոնք գերազույն էակին պատկերացնում են պարփակված ամփոփ և սահմանափակ մի վայրում:

Նախ Ծննդոց գրքից. «Ադամը և Եվան, - ասում է Աստվածաշունչը, - երեկոյան լսեցին Տեր Աստծու՝ դրախտում շրջագայելու ոտնաձայնը: Ադամն ու իր կինը թաքնվեցին Տեր Աստծուց դրախտի ծառերի մեջ» (Ծննդ. 3, 8): Նրանց, ովքեր չեն թափանցում Սուրբ Գրքի գանձերի մեջ և նույնիսկ չեն թափում նրա դուռը ներս մտնելու համար, հարց ենք տալիս, թե ինչպե՞ս Տեր Աստված, որը լցնում է երկինքն ու երկիրը և որը, ըստ իրենց ըմբռնման, մարմնապես ունի երկինքը իբրև իրեն գահ և երկիրը՝ իբրև իր ոտքերի պատվանդան, կարող է պարփակվել երկնքի ու երկրի համեմատությունյամբ այդքան ամփոփ մի վայրում, թե ինչպե՞ս այդ դրախտը, որ նրանք պատկերացնում են որպես նյութեղեն մի բան, չի լցված Աստուծով, այլ մեծ է այն աստիճան, որ Տերը կարողանա շրջագայել այնտեղ և լսել իր ոտնաձայնը:

Առավել ևս անճիշտ է մտածել, որ Ադամն ու Եվան թաքնված լինեն Աստծուց դրախտի ծառերի մեջ, որովհետև իրենց անհնազանդությունը պատճառ էր դարձել, որ վախենան Տիրոջից: Արդարև, չի ասվում միայն, թե նրանք ուզում էին թաքնվել, այլ նրանք իսկապե՞ս թաքնվեցին: Ըստ այս մարդկանց մտածման, Աստված ինչպե՞ս կարող էր հարցնել. «Ո՞ւր ես»:

Ծննդոց գիրքը բացատրելիս մենք երկարորեն քննարկել ենք այս հարցերը: Որպեսզի լռությամբ չանցնենք այնպիսի լուրջ մի հարցի վրայից, ինչպիսին այս հարցն է, բավական է այստեղ հիշեցնել Երկրորդ Օրենքում Աստծու մասին հիշատակված խոսքը. «Ես կբնակվեմ և կշրջագայեմ նրանց մեջ»: Նրա շրջագայությունը սրբերի մեջ նման է այն շրջագայությանը, որ նա կատարել է դրախտում. բոլոր մեղավորները թաքնվում են Աստծուց, փախչում են նրա այցելությունից: Այսպես, «Կայենր, փախչելով Տիրոջ առջևից, գնաց բնակվեց Նայիդ երկրում՝ Եդեմի դիմաց» (Ծննդ. 4, 16): Աստված բնակվում է երկնքում, ինչպես բնակվում է սրբերի մեջ, խոսքը վերաբերի երկնային մարդու պատկերն իր մեջ կրող սրբին թե Քրիստոսին, որը տանում է երկնքի փրկված բոլոր լուսատուներն ու աստղերը, և կամ այն սրբերին, որոնք գտնվում են երկնքում՝ ըստ սաղմոսերգուհի խոսքի. «Աչքերս դեպի քեզ բարձրացրի, Տե՛ր, դու, որ բնակվում ես երկնքում» (Սաղմ. 123: 1), նաև ըստ ժողովողի. «Ոչինչ չասեք անխորհուրդ կերպով, և թող ձեր սիրտը չշտապի բնավ հապճեպ խոսքեր արտաբերել Աստծու առջև, քանզի Աստված երկնքում է, իսկ դուք՝ երկրի վրա» (Ժող. 5, 11): Այս խոսքերն արտահայտում են այն հեռավորությունը, որ մարմնավոր սահմանների մեջ արգելափակված էակներին բաժանում է Նրանից, ով հրեշտակների հետ միասին գտնվում է սուրբ զուրությունների և հենց իր՝ Քրիստոսի մոտ: Այս վերջինը թվում է, թե իրոք Աստծու թագավորությունն է, որը, այլաբանորեն, կոչվում է երկինք, իսկ նրա Եկեղեցին՝ իր ոտքերի պատվանդանը, որը, այլաբանորեն, կոչվում է երկիր:

Հին Կտակարանից մենք մեջ բերեցինք մի քանի խոսքեր (որոնք թվում է, թե Աստծուն կապում են մի տեղի հետ), որպեսզի մեր ընթերցողներին հնարավոր եղած չափով համոզենք, որ Աստվածաշունչը պետք է մեկնաբանել իր հոգևոր բարձր իմաստով, երբ այն թվում է մեզ սովորեցնել, թե Աստ-

ված գտնվում է ինչ-որ մի տեղ: Հարմար գտանք այս բանը ցույց տալ «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես» խոսքի կապակցութ-
յամբ՝ Աստծու էությունը հակադրելու համար բոլոր արա-
րածներին:

ԹՈՂ ՍՈՒՐԲ ԼԻՆԻ ՔՈ ԱՆՈՒՆԸ. . .

24. Այս նախադասությունը կարող է նշանակել. կա՛մ ինչ
որ խնդրվել է, տակավին ձեռք չի բերվել, և կա՛մ՝ ով արդեն
ձեռք է բերել, խնդրում է, որ այն մնա: Սակայն «Թող սուրբ
լինի քո անունը» խոսքը, որ Մատթեոսը և Ղուկասը մեզ
հրավիրում են ասել, արտահայտում է, որ Հոր անունը տա-
կավին չի սրբացվել: Բայց մեզ կառարկեն՝ ասելով, թե՛ ինչ-
պե՞ս մարդ կարող է խնդրել, որ Աստծու անունը սրբացվի,
ասես այն սրբացված չլիներ: Տեսնենք, ուրեմն, թե ի՛նչ է
նշանակում Աստծու անունը:

ԱՆՈՒՆԸ

Անունը ցույց է տալիս անվանվող էակի սեփական և ա-
ներկբայելի բնությունը: Այսպես՝ Պողոս առաքյալի սեփա-
կան բնությունը ցույց է տալիս, որ նրա հոգին, նրա միտքը
և մարմինը այսպիսին են կամ այնպիսին: Այս սեփական և
անհաղորդելի հատկանիշը, որը ցույց է տալիս, թե ոչ մեկ
էակ, ոչ մեկ մարդ նման չէ Պողոսին, արտահայտված է Պո-
ղոս անունով: Մարդկանց մոտ այս սեփական հատկանիշները
(այսինքն՝ անունները) կարող են փոխվել: Աբրամը կոչվեց
Աբրահամ, Սիմոնը՝ Պետրոս, Սողոսը, որ հալածում էր Հիսու-
սին, կոչվեց Պողոս: Աստծու համար, որ բնավ չի փոխվում,
որ անփոփոխելի է, կա միայն մեկ անուն՝ որ է-ն՝ հիշատակ-
ված Ելից գրքում: Մենք բոլորս ջանում ենք խորհրդածել

Աստծու մասին՝ հասկանալու համար նրա բնությունը (հազվագյուտ, ավելի քան հազվագյուտ են այն մարդիկ, որոնք կարող են հասկանալ նրա սրբությունը): Հիսուսի աղոթքը մեզ սովորեցնում է, որ սուրբ է Աստված, որպեսզի մենք բացահայտենք նրա սուրբ էությունը որպես Արարիչ, Նախախնամող, Դատավոր, որն ընտրում է և լքում, ընդունում և մերժում, վարձատրում և պատժում յուրաքանչյուրին ըստ իր արժանիքի: Ահա թե ինչն է բնորոշում սեփական հատկանիշն այն գերագույն էակի, որը, ըստ իս, կոչվել է Աստված:

Այսպես՝ Ելից գրքում կարդում ենք. «Զուր տեղը չպիտի արտասանես քո Տիրոջ՝ Աստծու անունը» (Ելից 20, 7): Երկրորդ Օրենքում՝ «Թող իմ խոսքն սպասվի ինչպես անձրև, իմ պատգամները տարածվեն ինչպես ցող, ինչպես խոտի վրա տեղացող անձրև և ինչպես ջրի կաթիլ մարգախոտի վրա. ուրովհետև ես կանչեցի անունը Տիրոջ» (Բ Օր. 32, 2-3): Սաղմոսների գրքում՝ «Պիտի հիշեն քո անունը դարեդար» (Սաղմ. 45, 18): Ով ջանք չի թափում Աստծու մասին իր ըմբռնումը ներդաշնակելու արդարության գաղափարի հետ, նա զուր տեղն է արտասանում իր Տեր Աստծու անունը:

Այդ անվան շնորհիվ խոսքերն ունենում են անձրևի ազդեցություն և կարող են պտղաբեր լինել ունկնդիրների հոգու համար: Դրանք մխիթարում են ցողի նման, զորացնում ունկնդիրներին ինչպես բարերար անձրև կամ արգասավորող ջրի կաթիլ: Մարդը մտածելով, որ իր գործը հաջող ավարտի հասցնելու համար կարիք ունի Աստծուն, մտովի կանչում է անունը Նրա, ով միակն է, որ բաշխում է բոլոր բարիքները: Հասկանալ կամ բացահայտել Աստծու խորհուրդները՝ նշանակում է ավելի շուտ հիշել աստվածային բաներ, քան սովորել դրանք, մինչդեռ մեզ թվում է, թե դրանք սովորել ենք մարդուց:

Ի՞նչ է նշանակում սրբացնել

Ով աղոթում է, պետք է մտածի և խնդրի, որ սրբացվի Աստծու անունը՝ ըստ սաղմոսերգուի խոսքի. «Պանծացնենք նրա անունը մեր մեջ» (Սաղմ. 33, 4): Սաղմոսերգուն խնդրում է մեզ, որ ներդաշնակվենք նույն ոգով, որպեսզի շտապենք խորացնել մեր մեջ Աստծու ճշմարիտ, վսեմ գիտությունը: Պանծացնել Աստծու անունը մեր մեջ՝ նշանակում է մասնակցել աստվածային մագնիսական հոսանքին՝ ծնվելով նրանից, նշանակում է իշխել թշնամիների վրա, որոնք այլևս չեն կարող հրճվել մեր սայթաքումներով ու անկումներով: Այդպես է, որ պանծացված է լինում Աստծու ուժը, ինչպես այդ ցույց է տալիս 30-րդ սաղմոսը. «Պանծացնում եմ քեզ, ո՛վ Տեր, քանզի դու ինձ բարձրացրիր և չթողեցիր, որ թշնամիներս չարախնդան ինձ վրա»: Աստծուն պանծացնում ենք՝ բարձրացնելով նրան նվիրված մի տաճար՝ ըստ նույն սաղմոսի վերնագրի. Սաղմոս. օրհներգ Դավթի տաճարի նավակատիքի առթիվ:

Ինչ վերաբերում է «Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը» խոսքին և նրան հաջորդող մյուս խնդրանքներին, պետք է ավելացնել, որ սրբազան մատենագիրների մոտ բայի հրամայական եղանակը հաճախ փոխարինվում է ըղձականով, ինչպես, օրինակ, սաղմոսների մեջ. «Թող պապանձվեն ստախոս շրթունքները, որոնք անպատկառություն են տարածում արդարության դեմ» (Սաղմ. 31, 19), փոխանակ ասելու՝ «Երանի պապանձվեն»: Նաև Հուդային վերաբերող հատվածում. «Վաշխառուն թող հափշտակի ողջ ունեցվածքը նրա, և ոչ ոք թող չլինի, որ աջակցի նրան» (Սաղմ. 109, 11-12): Այս ամբողջ սաղմոսը մի աղոթք է, որ Հուդայի վրա է կանչում բոլոր չարիքները: Այս քերականական կանոնին ծանոթ չլինելու պատճառով Տատիենը սրբապիղծ ենթադրություններ է արել Աստծու մասին: Այսպես է, որ «Թող լույս լինի» խոսքը նա հրամանի

փոխարեն հասկանում է որպես մի խնդրանք, մի աղոթք և ամբարշտորեն բացատրում է, թե Աստված իբր խավարի մեջ էր և աղերսում էր:

Հարկավոր է հարցնել նրան, թե ինչպե՛ս է հասկանում հետևյալ խոսքերը. «Թող երկիրն աճեցնի դալար բույս», «Թող երկրի տակ գտնվող ջրերը հավաքվեն մի տեղ», «Թող ջրերն արտադրեն ողջ կենդանիներ, որ լողան ջրի մեջ», «Թող երկիրն արտադրի կենդանի մի հոգի» (Ծննդ. 1, 11, 9, 20, 24): Աստված կխնդրի՞, որ երկրի տակ գտնվող ջրերը հավաքվի ինչպես մի զանգված, որպեսզի այն մնա հաստատուն անջրպետի վրա: Կամ կխնդրի՞, որ երկիրը սերմ աճեցնի, որպեսզի վայելի հողի բարիքները: Ի՞նչ կարիք ունի նա լույսի, կենդանիների, ձկների, որպեսզի ցանկանա, որ դրանք ստեղծվեն: «Թող լույս լինի» արտահայտությունը հրաման է և ոչ թե իղձ: Հրամայական եղանակով կազմված աղոթքի այս խոսքի կապակցությամբ ինձ անհրաժեշտ թվաց հիշեցնել Տատիենի մեկնաբանությունը, որովհետև նա խեղաթյուրել է բազմաթիվ մարդկանց մտքերը, որոնք ընդունել են նրա սրբապիղծ ուսուցումը: Մենք ինքներս ենք ճանաչել նրանց դեռ ոչ չատ առաջ:

ԲՈ ԹԱԳԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԹՈՂ ԳԱ. . .

25. «Քո թագավորությունը թող գա»: Ըստ մեր Տիրոջ և Փրկչի խոսքի՝ «Աստծու թագավորությունը զրսից տեսանելի կերպով չի գալիս, և չեն ասի, թե՝ ահավասիկ այստեղ է կամ այնտեղ, այլ Աստծու թագավորությունը ներսում, մեր մեջ է» (ներսում բառը նշանակում է մեր բերանում, մեր սրտում) (Ղուկ. 17, 20-21): Ակնհայտ է, ուրեմն, որ ով աղոթում է, որպեսզի Աստծու թագավորությունը գա, նա իրավացիորեն աղոթում է, որ Աստված բարձրանա, պտղավորվի, ավարտվի իր մեջ: Այն բոլոր սրբերի մեջ, որոնք Աստծուն ըն-

դունում են իբրև թագավոր և հնազանդվում նրա հոգևոր օրենքներին, Տերը բնակվում է նրանց մեջ, ինչպես լավ խնամարկված մի քաղաքի մեջ: Հայրը ներկա է, և Քրիստոս թագավորում է Հոր հետ նրանց անարատ հոգում՝ ըստ վերևում մեր հիշատակած խոսքի. «Մենք նրա մոտ կգանք և նրա մեջ կհաստատենք մեր օթևանը» (Հովհ. 14, 22):

Ի՞նչ է նշանակում Աստծու թագավորությունը

Իմ կարծիքով Աստծու թագավորությունն նշանակում է բանականության երանավետ վիճակ, տրամախոհություն, խելացի դատողությունների կարգ, նշանակում է Քրիստոսի թագավորությունը, փրկության այն խոսքերը, որոնք ուղղվում են ունկնդիրներին որպես արդարության և մյուս առաքինությունների կատարյալ գործեր. որովհետև Աստծու Որդին Խոսք է և Արդարություն: Ընդհակառակը, այս աշխարհի իշխանը ճնշում, կեղեքում է մեղավորներին, քանի որ բոլոր մեղավորները այս չար դարի ստրուկներն են. նրանք անձնատուր չեն լինում նրան, «ով կամովին իր անձը տվեց մեր մեղքերի համար, որպեսզի մեզ պոկի դուրս հանի ներկա աշխարհի ապականությունից՝ ըստ Աստծու և մեր Հոր կամքի», ինչպես գրված է գաղատացիներին ուղղված թղթում (Գաղ. 1, 4):

Ովքեր բռնություն մեղեքված են այս աշխարհի իշխանի կողմից նրա համար, որ մեղանչել են ազատորեն, գտնվում են մեղքի իշխանության տակ: Պողոս առաքյալը մեզ պատվիրում է թոթափել մեղքի լուծը. «Թող մեղքն այլևս չթագավորի ձեր մահկանացու մարմիններում՝ հնազանդեցնելու համար ձեզ իր մոլի ցանկություններին» (Հռոմ. 6,12):

Ինչպե՞ս խնդրել մի բան, որ արդեն կա

Գուցե մեզ առարկեն «Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը» և

«Քո թագավորությո՛ւնը թող գա» երկու խնդրանքների կապակցությամբ՝ ասելով, որ, եթե խնդրենք՝ հավաստի լինելով, որ հաջողությամբ կլսվենք, ապա պարզ է, որ ոմանց համար Աստծու անունը սրբացված կլինի և նրա թագավորությունը կգա: Բայց այդ դեպքում ինչպե՞ս նրանք կարող են դեռ շարունակել խնդրել բարիքներ, որոնք արդեն եկել են, ասելով՝ «Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը, քո թագավորությո՛ւնը թող գա»:

Մենք կպատասխանենք այս առարկությանը: Ով աղոթում է՝ ստանալու համար գնոսը (բարձրագույն գիտություն), միշտ իրավունք ունի դրանք խնդրելու, որովհետև նա կստանա գնոսի և իմաստության առավել հարուստ գանձեր, որոնք թույլ կտան նրան ճանաչել ներկա ժամանակին վերապահված ամբողջ մասնակին. հետագայում նրան կհայտնվի կատարյալը, որը կփոխարինի մասնակիին, երբ դեմհանդիման գալով դյուրընկալելի բաների հետ՝ միտքը կթափանցի դրանց մեջ առանց զգայության օգնության: Նույնպես Աստծու անունը կատարելապես կսրբանա, և նրա թագավորությունը կատարելապես կգա մեզնից յուրաքանչյուրի համար միայն այն ժամանակ, երբ մեր մեջ կատարյալ կլինեն գնոսն ու իմաստությունը, անկասկած նաև մյուս առաքինությունները: Մենք կընթանանք դեպի կատարելություն, եթե «մոռանալով անցած ճանապարհը՝ մեր ամբողջ էությունը հույսով դեպի առաջ» (Փիլ. 3, 13):

Աստծու թագավորությունը մեր մեջ (մենք, որ անխոնջ քայլողներ ենք) իր կատարելության կհասնի այն ժամանակ, երբ որ իրականանա Պողոս առաքյալի խոսքը. «Երբ իր բոլոր թշնամիներին հնազանդեցնի, Քրիստոս թագավորությունը կհանձնի Հայր Աստծուն, որպեսզի Աստված ամեն բան լինի ամենքի մեջ» (Ա Կորնթ. 15, 24-28): Նաև մենք Քրիստոսի միջոցով աստվածային բարձր տրամադրություններով անդադար պիտի աղոթենք՝ դիմելով մեր Հորը, որ երկնքում է.

«Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը, քո թագավորությո՛ւնը թող
գա:

Աստծու թագավորության մասին պետք է նշել նաև հետև-
յալը. կարելի է արդարությունը հաշտեցնել անիրավության
հետ, լույսը՝ ստվերի հետ, Քրիստոսին՝ Բելիարի հետ: Նույն-
պես մեղքի թագավորությունը անհաշտելի է Աստծու թագա-
վորության հետ: Եթե ուզում ենք, որ Աստված թագավորի մեզ
վրա, ապա թող մեղքը երբեք չթագավորի մեր մահկանացու
մարմինների վրա: Չհետևենք մեղքի կոչերին, որոնք մեր հո-
գիները մղում են մարմնավոր գործերի ու այնպիսի արարք-
ների, որ օտար են Աստծուն: Խստամբերությամբ ճնշենք մեր
մարմնի բոլոր անգամները, որպեսզի մտքի՛, հոգո՛ւ պտուղ-
ներ տանք: Տերը կշռազայի մեր մեջ, ինչպես հոգևոր դրախ-
տի մեջ. նա միայնակ կթագավորի մեր մեջ իր Քրիստոսի հետ
հոգևոր գործության աջ կողմում, մինչև որ նրա թշնամիները
մեր մեջ դառնան իր ոտքերի պատվանդանը, և մեզնից հե-
ռացվեն երկրային ամեն իշխանություն և գործություն: Այս
բոլորը կարո՞ղ է իրականանալ մեզնից յուրաքանչյուրի մեջ,
մահը կարող է պարտվել, որպեսզի Քրիստոս կարողանա ասել
մեր մեջ. «Մա՛հ, ո՞ւր է քո հաղթությունը» (Ա Կորնթ. 15, 55):

Ուրեմն, ինչ որ ապականացու է մեր մեջ, պետք է հայտ-
նաբերի սրբությունն ու անապականությունը պարկեշտութ-
յան ու մաքրության մեջ, և ինչ որ մահկանացու է, թոթափե-
լով մահը, պետք է հայտնաբերի Հոր անմահությունը: Այս
ձևով Աստված կթագավորի մեր մեջ, և մենք արդեն տիրա-
ցած կլինենք նոր ծննդի և հարության բարիքներին:

ՔՈ ԿԱՄՔԸ ԹՈՂ ԼԻՆԻ. . .

26. «Քո կա՛մքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում
է»: Ղուկասը «Քո թագավորությո՛ւնը թող գա» բառերից

Հետո լռությամբ անցել է այս խնդրանքի վրայից և գրել է. «Մեր հանապազօրյա (հոգևոր) հացը տո՛ւր մեզ ամեն օր»: Ուրեմն մենք պիտի քնենք այս խոսքերը, որ միայն Մատթեոսն է մեջ բերել, և որոնք հաջորդում են նախորդներին: Մենք, որ աղոթում ենք, դեռևս գտնվում ենք երկրի վրա. կարծում ենք, որ երկնքի բոլոր բնակիչներն այնտեղ կատարում են Աստծու կամքը: Խնդրում ենք, որ մեզ համար ևս երկրի վրա ամեն ինչում կատարվի Աստծու կամքը. ինչ որ անպայման կլինի, եթե ոչինչ չանենք նրա կամքից դուրս: Երբ այդ կամքը լիովին կատարված լինի մեր մեջ երկրի վրա, մենք հար և նման կլինենք երկնքի էակներին. նրանց նման կկրենք երկնային էակի պատկերը, կժառանգենք երկնքի թագավորությունը, և նրանք, որ մեզ կհաջորդեն, իրենց հերթին կխնդրեն, որ դառնան մեզ նման, մեզ, որ արդեն երկնքում կլինենք:

Կարելի է ավելի լայն իմաստով հասկանալ Մատթեոսի կողմից մեջ բերված «Երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է» բառերը: Մեզնից պահանջված աղոթքը կլինեն հետևյալը. «Թող սո՛ւրբ լինի քո անունը երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է, թող քո կա՛մքը լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է»: Աստծու անունը սրբացվել է երկնքի բնակիչների կողմից. Աստծու թագավորությունը հաստատվել է նրանց մեջ. Աստծու կամքը կատարվել է նրանց մեջ: Այս բոլոր բաները, որ անկատար են մնացել երկրի բնակիչների համար, կարող են իրականանալ, եթե կարողանանք մենք մեզ ցույց տալ, թե արժանի ենք լսելի լինելու Աստծուց:

Ի՞նչ է նշանակում երկինք և երկիր

«Քո կա՛մքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է»: Այս բառերի մասին կարող ենք հարց տալ մեզ. Աստծու կամքը ինչպե՞ս կարող է կատարվել մի երկնքում, որտեղ

բնակվում են չար ոգիները, որոնցով «Հարբել է Աստծու սուրբը երկնքում» (Եսայի 34, 5): Ուրեմն, եթե մենք խնդրենք, որ Աստծու կամքը կատարվի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է, ապա անխոհեմաբար չե՞նք խնդրի, որ երկինքը լցնող չար զորությունները նույնպես մնան երկրի վրա: Իրականում բազմաթիվ մարդիկ ապականվել են երկրի վրա չար ոգիների պատճառով, որոնք բնակվում են երկնային տեղերում:

Բայց նա, ով հոգեպես է մեկնաբանում երկինքն ու երկիրը՝ այնտեղ հայտնաբերելով Քրիստոսին և նրա Եկեղեցին (ո՞վ է Հոր արժանի գահը, եթե ոչ՝ Քրիստոս, և ո՞րն է նրա ոտքերի պատվանդանը, եթե ոչ՝ Եկեղեցին) կարող է հեշտությամբ լուծել դժվարությունը: Եկեղեցու յուրաքանչյուր անդամ պետք է պահանջի, որ կատարվի Հոր կամքը, ինչպես Քրիստոս ինքը կատարեց, նա, որ եկավ հենց այդ նպատակով և այն կատարեց ամբողջապես: Հարելով Նրան՝ մենք կարող ենք նրա հետ դառնալ մեկ հոգի և այդպիսով կատարել նրա կամքը: Այնպես որ Հոր կամքը կկատարվի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է. որովհետև ով միանում է Տիրոջը, ըստ սուրբ Պողոսի, նրա հետ կազմում է մեկ հոգի: Չեմ կարծում, որ նրանք, ովքեր ուշի ուշով խորհրդածում են իմ այս մեկնաբանման մասին, կարողանան մերժել այն:

Այսուհանդերձ կարող են առարկել Տիրոջ այն խոսքին, որ նա ուղղեց իր տասնմեկ աշակերտներին իր հարությունից հետո. «Ամեն զորություն տրված է ինձ երկնքում և երկրի վրա» (Մատթ. 28, 18): Տրված լինելով, որ նա զորություն ունի երկնային բաների վրա, ուրեմն ասում է, որ զորություն է ստացել նաև երկրի վրա: Երկնային բաները՝ առաջինները, լուսավորվել են Աստծու խոսքով. դարի լրումից հետո երկրային բաները, Աստծու Որդուն տրված զորության շնորհիվ, ընդօրինակեցին այն բաները, որ Փրկչի զորությունն ստացավ երկնքում, և որոնք արդեն կատարյալ են: Քրիստոս ուզում է ազդեցով Հոր մոտ զուգակից դարձնել նրանց, ում ու-

սուցանում է: Այսպիսով, երկրային էակները՝ հնազանդվելով ճշմարտությանն ու Աստծու խոսքին և կերպարանափոխվելով այն զորությամբ, որ Հիսուս ստացել է երկրի վրա, ինչպես և երկնքում, կլինեն նման երկնային էակներին և կառաջնորդվեն դեպի իրենց երանական վերջնակետը, որը գտնվում է նրա իշխանության տակ:

Երկինքը, Փրկիչը, երկիրը, Եկեղեցին

Ուրեմն, եթե Փրկչին հասկանանք որպես երկինք և Եկեղեցին՝ որպես երկիր՝ ասելով, որ բոլոր արարածների անդրանիկը (որի վրա հանգչում է Հայրը, ինչպես մի գահի վրա) երկինքն է, ապա պետք է եզրակացնել, որ մինչև մահ իր խոնարհությամբ և հնազանդությամբ զորություն ստացած Մարդը իր հարությունից հետո կարող էր ասել հետևյալ խոսքը. «Ամեն զորություն տրված է ինձ երկնքում և երկրի վրա»: Աստծու կողմից ճանաչված Մարդը իշխանություն ստացավ երկնային բաների վրա, որոնք պատկանում են միաժին Որդուն, որպեսզի միանա և մասնակցի նրա աստվածությանը:

Մնում է լուծել երկրորդ դժվարությունը. ինչպե՞ս Աստծու կամքը կատարված է երկնքում, երբ երկնային վայրերում բնակվող չար ոգիները կռվում են երկրային էակների հետ:

Ահա մեր պատասխանը. ով բնակվում է դեռևս երկրի վրա, նա արդեն ունի իր քաղաքը երկնքում և այնտեղ գանձեր է կուտակում ոչ թե այդ տեղի պատճառով, այլ՝ ներքին տրամադրությունների, որովհետև նրա սիրտը երկնքում է, և նա իր մեջ կրում է երկնային էակի պատկերը. նա այլևս երկրից չէ և ոչ էլ երկնային բարձր աշխարհից: Նույնպես և չար ոգիները. ապրելով հանդերձ երկնքում՝ նրանք ունեն իրենց քաղաքը երկրի վրա: Նրանք որոգայթ են լարում մարդկանց համար և պայքարում նրանց դեմ. նրանք գանձեր են կուտակում երկրի վրա և իրենց մեջ կրում երկրային էակի պատկե-

րը՝ սկզբնապատկերը Տիրոջ արարածի, որն ստեղծված է հրեշտակների ձեռքում խաղալիք դառնալու համար: Այս չար ոգիները երկնային չեն և չեն բնակվում երկնքում, որովհետև նրանց տրամադրությունները չար են:

Եզրակացնելով՝ «Թող քո կա՛մքը լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է» խոսքը չի նշանակում, որ երկնքում են գտնվում նրանք, ովքեր իրենց մտածումով ընկել են «նրա հետ, ով երկնքից ընկել է ինչպես փայլակը» (Ղուկ. 10, 18):

Կերպարանափոխել երկիրը

Հանձնարարելով աղոթել, որպեսզի կատարվի Հոր կամքը երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է, մեր Փրկիչը բոլորովին չի պատվիրում աղոթել երկրի վրա բնակվողների համար, որպեսզի նմանվեն երկնքում քաղաք ունեցողներին: Դրանով նա պարզապես ցանկանում է, որ երկրի վրա գտնվող բոլոր էակները, այսինքն՝ վատերը, երկրայինները՝ նմանվեն նրանց, ովքեր քաղաք ունեն երկնքում և դարձել են երկինք:

Մեղավոր մարդը, ով էլ նա լինի, երկիր է. եթե չի զղջում, ապա կդառնա երկիր: Բայց ով որ կատարում է Աստծու կամքը և անհնազանդ չի լինում փրկության և հոգու օրհնքներին, երկինք է: Ուրեմն, եթե մենք մեր մեղքի պատճառով դեռևս երկիր ենք, ապա խնդրենք մեզ համար, որ Աստծու կամքը բարեփոխի մեզ, ինչպես բարեփոխել է մեր միջից նրանց, ովքեր դարձել են երկինք կամ արդեն երկինք են: Եվ եթե Աստծու աչքին արդեն մենք այլևս երկիր չենք, ապա խնդրենք գոնե, որ երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է, այսինքն՝ վատերի մոտ, կատարվի Աստծու կամքը, որպեսզի նրանք դառնան երկինք, երբ մի օր այլևս չի լինի երկիր, այլ ամեն ինչ կդառնա երկինք:

Ըստ այս մեկնաբանության, եթե Աստծու կամքը կատարվում է երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է, ապա երկիրն

այլևս երկիր չի մնա: Ըստ մեկ ուրիշ օրինակի, եթե Աստծու կամքը կատարվում է ժողովալ մարդկանց մոտ, ապա անժողովալ մարդիկ կդառնան ժողովալ. եթե այն կատարվի անարդարների մոտ, ինչպես արդարների, ապա անարդարները կդառնան արդար: Եվ հետևաբար, եթե նրա կամքը կատարվում է երկրի վրա, ինչպես կատարվել է երկնքում, ապա մենք բոլորս կլինենք երկինք: Մարմինը, որ ոչնչի չի ծառայում, և արյունը, որ ազգակից է դրան, չեն կարող ժառանգել Աստծու թագավորությունը: Սակայն նրանք կժառանգեն այն դեպքում, եթե երկրից, փոշուց և արյունից կերպարանափոխվեն երկնային գոյացություն:

ՏՈՒՐ ՄԵՉ ԱՅՍՕՐ ՄԵՐ ՀԱՅԸ

«Տո՛ւր մեզ այսօր մեր հոգևոր հացը» կամ, ըստ Ղուկասի՝ «Տո՛ւր մեզ ամեն օր մեր հոգևոր հացը»: Որոշ մեկնիչներ ենթադրում են, որ պետք է աղոթենք նյութական հացի համար: Տեղին է այստեղ հերքել նրանց սխալը: Նա, ով մեզ պատվիրում է խնդրել մեծագույն և երկնային բարիքները (մինչ մարմնավոր հացը ո՛չ երկնային բարիք է և ո՛չ էլ մեծագույն խնդրանքի առարկա), ինչպե՞ս կարող էր մոռանալ իր ուսուցումը և պատվիրել մեզ, որ աղոթենք իր Հորը չնչին և երկրային մի բարիքի համար:

Ճշմարիտ հացը

Մենք պիտի հետևենք հենց մեր Տիրոջը՝ տեսնելու համար, թե Նա ի՛նչ է սովորեցնում մեզ հացի վերաբերյալ. մենք դացույց կտանք մանրամասնորեն: Սուրբ Հովհաննեսի ավետարանում Հիսուս իր խոսքն ուղղելով նրանց, ովքեր եկել էին Կափառնաում տեսնելու իրեն, ասում է. «Ճշմարիտ, ճշմարիտ եմ ասում ձեզ, դուք ինձ փնտրում եք ոչ թե նրա համար, որ հրաշքներ տեսաք, այլ որոհետև կերաք այն հացից և կշտացաք» (Հովհ. 6, 26): Ով ուտում է Հիսուսի օրհնած հացը և դրանով սնվում, աշխատում է ավելի լավ ճանաչել Աստծու Որդուն և շտապել դեպի նա: Ահա թե ինչու Հիսուս պատվիրում է. «Գնացեք աշխատե՛ք ոչ թե կորստյան ենթակա սննդի համար, այլ այն սննդի, որ մնում է մինչև հավիտենական կյանքը, և որը մարդու Որդին կտա ձեզ» (Հովհ. 6, 27):

Ունենդիրները հարցնում էին նրան և ասում. «Ի՞նչ առենք, որ Աստծու ուղած գործերը գործենք»: Եվ Հիսուս պատասխանում է նրանց. «Աստծու ուղած գործը ա՛յս է. որ հավատաք Նրան, ով ինձ ուղարկեց» (Հովհ. 6, 28-29): Եվ Աստված «ուղարկեց իր Որդուն և բժշկեց նրանց» (Սաղմ. 101,

20), ինչպես գրված է սաղմոսներում, որոնք ակնարկում են հիվանդներին: Ուրբեր հավատում են Որդուն, Աստծու գործերն են անում. սրանք այն սնունդն են, որը գոյատևում է մինչև հավիտենական կյանքը:

Մի քիչ ավելի ներքև՝ «Իմ Հայրն է, որ ձեզ տալիս է ճշմարիտ կենաց հացը, որովհետև Աստծու հացը նա է, ով իջնում է երկնքից և կյանք է տալիս աշխարհին» (Հովհ. 6, 32-33): Ըշմարիտ հացը նա է, ով սնում է ըստ Աստծու պատկերի ստեղծված ճշմարիտ մարդուն, բարձրացնում նրան, ով սնվում է այդ հացով, մինչև որ նա նման լինի իր Արարչին: Ի՞նչ կա ավելի արժեքավոր մտածող մարդու համար, որը հավանում է Աստծու իմաստությունը, հասկանում է, որ ճշմարտությունը համապատասխանում է խելամիտ մարդկային բնությանը:

ԵՎ ՄՅՈՒՄ ՀԱՅՐ

Մեկնումեկը գուցե կառարկի մեզ՝ ասելով, որ Վարդապետը մեզ չի սովորեցնում խնդրել հոգևոր հացը, այլ՝ մյուս հացը: Նույնիսկ սուրբ Հովհաննեսի ավետարանում Հիսուս այդ հացի մասին մերթ խոսում է ասես իրենից դուրս մեկ ուրիշի մասին և մերթ՝ ինքն իր մասին: Մեկ ուրիշի մասին, երբ ասում է. «Մովսեսը ձեզ տվեց երկնքից եկած հացը, ոչ թե ճշմարիտ հացը. որովհետև իմ Հայրն է, որ ձեզ տալիս է ճշմարիտ հացը երկնքից»: Ինքն իր մասին, երբ պատասխանում է նրանց, ուրբեր այն խնդրում են իրենից՝ ասելով. «Տե՛ր, ամեն ժամ տո՛ւր մեզ այդ հացից»։ - «Ե՛ս եմ կենաց հացը. ով դեպի ինձ գա, քաղց չի զգա, և ով ինձ հավատա, չի ծարավի» (Հովհ. 6, 34-35): Եվ քիչ հետո՝ «Ե՛ս եմ կենդանի հացը, որ իջած է երկնքից. եթե մեկն այս հացից ուտի, հավիտյան կապրի, և այն հացը, որ ես կտամ, իմ մարմինն է, որը ես կտամ, որպեսզի աշխարհը կյանք ունենա» (Հովհ. 6, 51-52):

Սուրբ Գիրքը հաց է կոչում ամեն տեսակի սնունդը: Այսպես, Մովսեսի մասին ասված է. «Քառասուն օր մնաց լեռան վրա առանց հաց ուտելու և առանց ջուր խմելու» (Բ Օր. 9, 9): Բանն Աստված կերակրում է բազում ձևերով. որովհետև ոչ բոլորն են կարողանում տանել աստվածային ուսուցումների զորությունն ու կազդուրիչ ուժը: Հաստատուն սնունդ տալու համար ամենակատարյալ անձանց՝ Հիսուս ասում է. «Այն հացը, որ ես կտամ, իմ մարմինն է, որը ես կտամ, որպեսզի աշխարհը կյանք ունենա»: Եվ մի քիչ ավելի ներքև՝ «Եթե դուք չուտեք մարդու Որդու մարմինը և չըմպեք նրա արյունը, կյանք չեք ունենա ձեր մեջ: Ով ուտում է իմ մարմինը և ըմպում իմ արյունը, նա հավիտյան կյանք ունի, և ես վերջին օրը հարություն առնել կտամ նրան, քանի որ իմ մարմինը ճշմարիտ սնունդ է, և իմ արյունը՝ ճշմարիտ ըմպելիք: Ով ուտում է իմ մարմինը և ըմպում իմ արյունը, կբնակվի իմ մեջ, և ես՝ նրա մեջ: Ինչպես իմ Հայրը, որ ինձ ուղարկեց, ապրում է, և ես ապրում եմ Հոր միջոցով, այնպես էլ ով ուտում է ինձ, նա ևս կապրի իմ միջոցով» (Հովհ. 6, 53-57):

Աստծու որդին՝ հաց դարձած

Ուրեմն ճշմարիտ սնունդը մարմինն է Քրիստոսի, որը, որպես Աստծու Բան, դարձել է մարմին՝ ըստ հետևյալ խոսքի. «Եվ բանը մարմին եղավ» (Հովհ. 1,14): Երբ մենք այն ուտում և ըմպում ենք, «նա իր օթեանը հաստատում է մեր մեջ»: Երբ նա բաշխվում է, իրականանում է հետևյալ խոսքը. «Մենք տեսանք նրա փառքը» (Հովհ. 1,14): «Ա՛յս է հացը, որ երկնքից է իջած: Այն նման չէ այն հացին, որ կերան ձեր հայրերը. . . Նրանք կերան և մեռան. ով ուտում է այս հացը, նա կապրի հավիտյան» (Հովհ. 6, 58):

Երբ Պողոս առաքյալը խոսում է կորնթացիների հետ, ինչպես փոքր երեխաների, որոնք քայլում են մարմնավոր էակների նման, ասում է. «Կաթ տվեցի ձեզ և ոչ թե պինդ կերա-

կուր, քանի որ դեռ այն չէիք կարող տանել: Բայց հիմա առավել ևս չեք կարող տանել, քանզի դեռ մարմնավոր եք» (Ա Կորնթ. 3, 2-3): Իսկ եբրայեցիներին ուղղած թղթում ասում է. «Դուք կաթի կարիք ունեք և ոչ թե պինդ կերակրի: Ով դեռևս կաթնակեր է, անգիտակ է արդարության վարդապետությանը. նա սոսկ փոքրիկ երեխա է: Պինդ կերակուրը հասուն մարդկանց համար է, որոնց կարողությունները ձևավորված են լավ ու վատը զատորոշելու փորձառությամբ» (Եբր. 5,12-14): Ըստ իմ դատողության՝ «Մեկը հավատում է, թե կարող է ուտել ամեն բան, իսկ մյուսը, որ տկար է, միայն բանջարեղեն է ուտում» (Հռոմ. 14, 2) խոսքը էապես չի վերաբերում նյութական սննդին, այլ՝ Աստծու խոսքերին, որոնք հոգին են սնում: Ով իսկապես հավատարիմ է և կատարյալ, կարող է ամեն ինչ ընդունել, ինչպես ապացուցում է հետևյալ խոսքը. «Մեկը հավատում է, որ կարող է ուտել ամեն բան, բայց մյուսը, որ տկար է և անկատար, պետք է դոհանա պարզ ուսուցումներով, որոնք անբավարար են լիովին զորացնելու համար»: Հենց այդպիսի մեկի մասին է, որ խոսում է Պողոսը, երբ ասում է. «Այն մյուսը, որ տկար է, միայն բանջարեղեն է ուտում»:

Առական գրքում, ըստ Սողոմոնի, պարզամիտ մարդը, որ չունի միտքն ամրապնդող բարձրագույն վարդապետությունների իմացությունը (սակայն այդ պատճառով չի ընկնում սխալի մեջ), գերիվեր է, քան մեկ ուրիշը, որն ավելի ճարտար է, ավելի խելացի, ճկուն և կորովամիտ, բայց չի թափանցում խաղարարար խոսքի մեջ և չի բացահայտում ամբողջի ներդաշնակությունը: Ահա այդ հատվածը. «Ավելի լավ է հրավիրվել բանջարեղենից պատրաստված ճաշ ուտելու՝ սիրով ու շնորհքով, քան հորթուկի պարարտ միս՝ ատելությամբ» (Առակ. 15,17): Պարզ և համեստ ճաշը, որ հոժարակամ մատուցվում է նրանց կողմից, ովքեր ավելին տալ չեն կարող, ավելի հաճելի է մեզ համար, քան բարձրագույն ճառերն այն

մարդկանց, որոնք չեն ճանաչում Աստծուն և քարոզում են մի վարդապետութիւն, որ տարբեր է մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի վարդապետութիւնից, մեր Փրկչի, որը մեզ տվեց Օրենքը և Մարգարեները:

Ուրեմն խնդրենք մեր Հորից կենաց հացը, որը հոգևոր հաց է, որպեսզի մեր հոգիները չհյուծվեն քաղցից և չմահանան Տիրոջ խոսքից զրկված լինելու համար:

«Էպիուսիոս» (գերգոյացական) բառը

Այժմ պետք է քննենք, թե ի՞նչ է նշանակում գերգոյական բառը: Էպիուսիոս բառը բնավ չի գործածվել հույն վարդապետների կողմից. առավել ևս այն գործածական չէ խոսակցական լեզվում: Թվում է, թե այս բառն ստեղծվել է ավետարանիչների կողմից: Մատթեոսը և Ղուկասը համաձայն են այս բառի կապակցութեամբ և ոչ մեկ տարբերակ չեն տալիս: Նույնն է պարագան նաև ուրիշ բառերի համար, որոնք գործածվել են Աստվածաշնչի եբրայական բնագիրը թարգմանողների կողմից: Ո՞ր հույնը երբեք գործածել է, օրինակի համար, էնոտիզոս կամ ակուստիթետի բառերը՝ արտահայտելու համար «ընդունիր ականջներիդ մեջ» կամ «լսել տուր» իմաստները:

Մովսեսի գրքում մենք հանդիպում ենք էպիուսիոս-ի նման մի բառի, որ դրված է Աստծու շուրթերի վրա. «Դուք կլինեք ինձ համար էպիուսիոս» (Ելից 19, 6): Թե՛ մեկը և թե՛ մյուսը թվում է, թե առաջացել են ուսիա արմատից: Առաջինը ցույց է տալիս մեր գոյացութեանը փոխակերպված հացը, երկրորդը՝ այդ աստվածային գոյացութեան շուրջն ապրող ժողովուրդը, որը մասնակից է դրան:

Մենք պրպտում ենք կատարեցինք գոյացութիւն հասկացութեան շուրջ՝ էպիուսիոս հացի պերիուսիոս ժողովրդի պատճառով: Մենք բացատրեցինք բառի տարբեր նշանա-

կությունները: Նախապես ցույց էինք տվել, որ այն հացը, որը պետք է խնդրեինք, հոգևոր հաց էր: Այդ հացով սնվողի մարմնի գոյացութիւնը, ինչպես երկնքից իջած կենաց հացը, իր սեփական գորութիւնը տալիս է նրա՝ մտքին և հոգուն, ով այն ուտում է: Այդպիսով նա դառնում է այն հոգևոր, գերգոյացական հացը, որը մենք խնդրում ենք: Կերակուրները, դրանք վերաբերեն ըմբիշների պինդ սննդին, կաթին թե բանջարեղենին, տարբեր ձևով են սնում և զորացնում այն մարդկանց, որոնք ուտում են դրանք: Նույնն է պարագան Աստծու խոսքի համար. այդ խոսքը կաթ է երեսանների համար, բանջարեղեն՝ տկարների համար և միս՝ ուժեղների համար: Յուրաքանչյուր ոք, ըստ իր կարողութիւնների, օգտվում է դրանից: Սակայն կան նաև մահաուիթ, վնասակար կամ արգելված կերակուրներ, որ, նմանողությամբ, կարելի է պատշաճեցնել ուսուցումների այլազանությանը՝ դրանք նկատի ունենալով որպես սնունդ: Գերգոյացական հացը պատշաճեցված է մեր բանական բնությանը և մերձավորութիւն ունի հենց մեր գոյացության հետ. նա հոգուն տալիս է առողջութիւն, կենսունակութիւն և ուժ: Նա հաղորդում է իր սեփական անմահութիւնը, քանզի Բանն Աստված անմահութիւն է նրա համար, ով այն ուտում է:

Կենաց ծառը

Աստվածաշնչում հացը, ինձ թվում է, կոչվել է մի ուրիշ՝ կենաց ծառ անունով, որի շնորհիվ ով իր ձեռքը երկարում է՝ վերցնելու համար այդ հացից, կապրի հավիտյան: Սողոմոնն այն կոչում է «Աստծու իմաստութիւն»։ Այդ իմաստութիւնը կենաց ծառ է բոլոր նրանց համար, ովքեր փարվում են նրան. երանի՜ նրանց, որոնք գնում են դեպի այդ ծառը, ինչպես դեպի Տերը» (Առակ. 3,18): Հրեշտակներն իրենք իսկ սնվում են Աստծու իմաստությամբ, դրանից են ուժ ստանում

կատարելու համար իրենց առաքելությունը՝ սևեռելով իրենց միտքը ճշմարտության և իմաստության վրա: Ըստ Սաղմոսաց գրքի՝ հրեշտակները սնվում են, իսկ Աստծու մարդիկ, որ երբայեցիներ են կոչվում, այսպես ասած՝ ուտում են նրանց հետ: Գրված է. «Մարդը հրեշտակների հացը կերավ» (Սաղմ. 78, 25): Մենք այնքան տկարամիտ չենք երևակայելու համար, որ սաղմոսում երբ ասվում է, թե մարդիկ մասնակցում են Աստծուն ծառայող հրեշտակների սեղանին, խոսքը վերաբերում է նյութական հացին, այն հացին, որը երկնքից ընկավ երբայեցիների վրա, երբ նրանք դուրս էին գալիս Եգիպտոսից:

Քանի որ ուսումնասիրում ենք գերգոյացական հաց, կենաց ծառ, իմաստություն և հրեշտակների ու մարդկանց համար ընդհանուր սնունդ բացատրությունները, գուցե անօգուտ չի լինի զբաղվել Աբրահամի կողմից ընդունված այն երեք մարդկանցով, որոնց մասին խոսում է Ծննդոց գիրքը: Նրանք սնվում են երեք կապիճ ազնիվ ցորենի ալյուրով, որ չաղում են՝ դրանով հաց եփելու համար մոխրի մեջ: Այս խոսքը պետք է հասկանալ բառացիորեն, այլ՝ փոխաբերական իմաստով: Սրբերը հոգևոր և բանական սնունդը կարող են երբեմն բաժանել մարդկանց և նույնիսկ աստվածային զորությունների հետ՝ դրանից օգտվելու կամ ցույց տալու համար այն, ինչ հազեցնում է նրանց:

Հրեշտակները, իրենց հերթին, ուրախանում են դրանով և թույլ են տալիս սրբերին, որ լավագույնս յուրացնեն իրենց տրված ուսուցումները: Պետք է զարմանալ, որ մարդը սնում է հրեշտակներին, քանի որ Քրիստոս ինքը հայտնում է, որ կանգնում է դռան առջև և թակում դուռը, որպեսզի ներս մտնի և միասին ճաշի նրա հետ, ով իր առջև բացել է դուռը: Այնուհետև, իր հերթին, Տերը իր սեփական բարիքներով կհազեցնի նրան, ով իր ունեցած միջոցներով կերակրել էր Աստծու Որդուն:

Այն հացը, որ մեզ դարձնում է Աստծու որդիներ

Ով ընդունում է գերգոյացական հացը, ամրացնում է իր սիրտը և դառնում Աստծու որդի: Ով միանում է վիշապին, նա ուրիշ մեկը չէ, եթե ոչ այն եթովպացին, որ ինքն իսկ վերածվել էր օձի՝ վիշապի խորամանկությունների միջոցով: Եթե նա մկրտություն է խնդրում, ապա լսում է Աստծու Որդու լուսանքները. «Իժի՛ ծնունդներ, օձե՛ր, ո՞վ ձեզ թելադրեց փախչել Աստծու բարկությունից» (Մատթ. 3, 8): Վիշապի մարմնի մասին, որ կերել էին եթովպացիները, Դավիթն ասում է. «Դու խորտակեցիր ծովային հրեշների գլուխները՝ ջրերի վրա, դու ջարդուփշուր արեցիր վիշապի գլուխները՝ դրանք կերակուր դարձնելու համար եթովպացի ժողովուրդներին» (Սաղմ. 74,13-14):

Եթե հակասություն չկա այն բանի մեջ, որ Աստծու Որդին և սատանան շարունակում են գոյատևել, որ մեկը և մյուսը դառնում են սնունդ սրա կամ նրա համար, ապա ինչո՞ւ վախենալ և չընդունել, որ մարդիկ կարող են սնվել բարի կամ չար գործությունների կողմից: Պետրոս առաքյալը Տիրոջ կենարար խոսքերը բաժանելու նպատակով Կոռնելիոսի և Կեսարիայում գտնվող նրա շրջապատի հետ հարաբերություն մեջ մտնելուց առաջ երկնքում տեսնում է չորս ծայրերից բռնված մի մեծ սփռոց, որի մեջ գտնվում էին երկրի բոլոր չորքոտանիները, սողունները և կենդանիները: Մի ձայն հրամայում է նրան՝ վե՛ր կաց, սպանի՛ր և կե՛ր: Պետրոսը նախ մերժում է և ասում. «Ես ոչ մի պիղծ կամ անմաքուր բան երբեք չեմ կերել»: Չայնը նրան արգելում է ոչ մի մարդու հասարակ կամ անմաքուր չկոչել, որովհետև նա պետք է պիղծ հոգակի այն, ինչ մաքրվել է Աստծու կողմից: Գրվածքն ասում է. «Ինչ որ Աստված մաքուր է հռչակել, դու պիղծ մի՛ կոչիր այն» (Գործք 10,15): Ուրեմն Մովսեսի օրենքը տարբե-

րում է մաքուր սնունդն այն սննդից, որն անմաքուր է համարվում բազմաթիվ կենդանիների անուններով, որոնք նմանություն կամ առնչություն ունեն բանական էակների տարբեր սովորությունների հետ: Դրանք օգտակար կամ վնասակար են այնքան ժամանակ, մինչև որ Աստված մաքրած լինի ամեն բան:

Խոսքը ինչպիսի կերակուրների մասին էլ լինի, գերգոյացական հացը միակ սնունդն է. մենք պիտի խնդրենք, որ արժանի լինենք դրան և դրանով աստվածանանք՝ կիրառելով Աստծու Բանը (Խոսքը), որն ի սկզբանե Աստծու մոտ էր:

Էպիսկոսիոս բառը կարելի է առաջացած համարել էպիենայ (գալ) բայից. այս պարագայում մենք հրաման ստացած կլինենք խնդրելու գալիք դարի հացը, որ Աստված մեզ կտա կանխավ: Ինչ որ մեզ պիտի տրվի, մենք պիտի ստանանք հենց այսօրվանից. այսպիսով այսօր-ը ցույց կտա ներկա դարը, իսկ վաղը՝ գալիք դարը: Բայց առաջին բացատրությունը լավագույնն է:

Այսօր

Այժմ պիտի փորձենք հասկանալ, թե ի՞նչ է նշանակում Մատթեոսի կողմից մեջ բերված այսօր բառը կամ ամեն օր արտահայտությունը, որին հանդիպում ենք Ղուկասի մոտ: Աստվածաշունչը այսօր է կոչում ամբողջ հավիթյունը: Այսպես, օրինակ, հետևյալ հատվածում. «Նա մովաբացիների նախահայրն է մինչև այսօր» (Ծննդ. 19, 37) և «Նա է մովաբացիների նախահայրը, որոնց մենք տեսնում ենք դեռ այսօր» (Ծննդ. 19, 38): Մի այլ հատվածում՝ «Այս զրույցը տարածված է հրեաների մեջ մինչև այսօր» (Ծննդ. 28,15): Նաև սաղմոսներում՝ «Այսօր, եթե լսում եք նրա ձայնը, մի՛ խստացրեք ձեր սրտերը դառնությունք» (Սաղմ. 95, 8): Նույն բանը շատ հստակ կերպով հաստատվում է Հեսուկի գրքում.

«Այսօր մի՛ հեռացեք Տիրոջից» (Հեսու 24, 14):

Եթե այսօր-ը ցույց է տալիս ամբողջ ներկա ժամանակը, ապա երեկ-ը նշում է գուցե անցած դարը: Մեզ թվում է, որ նույնն է պարագան նաև սաղմոսներում և Պողոս առաքյալի՝ եբրայեցիներին ուղղած թղթում: Սաղմոսներում՝ «Հազար տարին քո աչքում երեկվա օրվա պես է, որ անցավ» (Սաղմ. 90, 4) (Խոսքը վերաբերում է այն նշանավոր հազարամյակին, որը համեմատվում է երեկվա օրվա հետ և հակադրվում այսօրվան): Պողոս առաքյալի մոտ՝ երեկ և այսօր:

Ղուկասի մոտ մեջ բերված ամեն օր արտահայտություն իմաստն այսուհետև թվում է հստակ: Նա, ով աղոթում է այսօր հավիտյանս հավիտենից գոյություն ունեցող Աստծուն, որպեսզի պարգևատրվի ոչ միայն այսօր, այլև՝ ամեն օր՝ Նրա կողմից, «որ կարո՛ղ է անհունորեն ավելին անել, քան այն ամենը, ինչ մենք խնդրում ենք և մտածում» (Եփ. 3, 20), այդպիսի մեկը կկարողանա ստանալ (չափազանցությունը արտահայտվելու համար) ավելի մեծ առատաձեռնությունը պարգևներ, քան այն, «ինչ որ աչքը չի տեսել, ինչ որ ականջը չի լսել և ինչ որ մարդու սիրտը չի երազել» (Ա. Կորնթ. 2, 9)

Ժամանակը և նրա լրումը

Նորալուսինները պարբերացված են լինում արեգակնային չգիտեմ ինչ համակարգի վրա: Եթե առաջին ամիսը, եթե այդ ամսի տասներորդ օրը և Բաղարջակերաց տոնը՝ 14-րդ օրից 21-րդ օրը (Ելից 12) ներկայացնում են «գալիք բարիքների ստվերը», ապա ո՞վ է խելացի և Աստծու վստահելի անձը՝ ընդունելու համար այդ «առաջին ամիսը և տասներորդ օրը»:

Ի՞նչ կարելի է ասել յոթ շաբաթների տոնի (Բ. Օր. 16, 9, 29) և այն յոթ ամիսների մասին, երբ նորալուսինը զուգադիպում է այն օրվան, երբ որ հնչում են շեփորները, իսկ տասներորդ օրը՝ Քավության օրվան (Ղևտ. 23, 24-28): Միայն

Աստված, որ պատվիրել է այդ սուրբ օրերը, միայն նա գիտե
դրանց նշանակությունը:

Ո՞վ գեթ բավարար չափով ունի Քրիստոսի միտքը՝ հաս-
կանալու համար եգիպտացի ստրուկի ազատագրման իմաս-
տը յոթներորդ տարում առանց փրկագնի (Ելից 21-2) կամ
պարտքերի շնորհումն ու արտերին տրված մեկ շաբաթվա
հանգիստը (Ղևտ. 25, 4-7): Գոյություն ունի էլ ավելի հան-
դիսավոր մի տոնակատարություն, քան յոթներորդ տարվա
տոնակատարությունը. դա Հոբելյանական հիսուններորդ տա-
րին է՝ ազատագրման տարին (Ղևտ. 25-8):

Ըմբռնել դրանց նշանակությունը կամ զատորոշել այն
պատվերները, որոնք կատարվելու են մի օր, մնում է գաղտ-
նի բոլորի համար, բացի նրանից, ով ծանոթ է Հոր ծրագրե-
րին, որոնք վերաբերում են աշխարհի տնտեսությունը և ո-
րոնք իրականանում են ըստ նրա անթափանցելի դատաս-
տանների և անհասկանալի ճանապարհների (Հռոմ. 11, 34):

Հաճախ ինձ պատահել է, որ Պողոս առաքյալի թղթերից
երկու հատվածներ իրար հետ համեմատելիս շփոթված մնամ
և հարցնեմ ինքս ինձ, թե ինչպե՛ս են ավարտվելու դարերը,
որոնց ընթացքում Հիսուս հայտնվեց միայն մեկ անգամ՝ վե-
րացնել ջնջելու համար մարդկանց մեղքերը, եթե երբեք այս
դարին պետք է հաջորդեն գալիք դարեր: Ահավասիկ խնդրա-
հարույց այդ հատվածները. «Այժմ, դարերի վախճանին, նա
հայտնվեց միայն մեկ անգամ՝ իր անձի զոհագործումով մեղ-
քը ջնջելու համար (Եբր. 9, 26): Եվ՝ «Որպեսզի գալիք բոլոր
դարերում ցույց տա իր շնորհի անօրինակ գանձերը՝ մեր
նկատմամբ իր ունեցած բարությունը» (Եփ. 2, 7):

Ահա՛ իմ մտածումը այսպիսի մի դժվարության դիմաց.
տարին ավարտվում է, վերջին ամիսը, որից հետո գալիս է մի
ուրիշ ամսվա սկիզբը. այսպես գուցե, երբ բազում դարեր (ո-
րոնք դարերի մեջ մեկ տարվա պես են) անցած լինեն, ա-
վարտված կլինի ներկա դարը: Դրանից հետո կգան ապագա

դարերը, որոնք կսկսվեն գալիք դարից:

Այս ապագա դարերում Աստված ցույց կտա իր շնորհի գանձերը իր բարությամբ: Ներկա դարի ընթացքում ամենամեծ մեղավորը, նա, որ հայհոյեց Հոգուն, ամբողջապես կընկնի մեղքի տակ, բայց ապագայում, գալիք դարի սկզբից մինչև վախճանը, չգիտեմ, թե ինչպիսի՝ վերաբերմունքի կարժանանա:

Ով մտորում է այս բաների մասին, ով իր մտքում անցկացնում է դարերի մեջ եղած շաբաթը, որպեսզի դրա մեջ տեսնի սուրբ Շաբաթը, դարերի մեջ եղած ամիսը, որպեսզի դրա մեջ տեսնի Նորալուսնի սուրբ տոնը, դարերի մեջ եղած տարին, որպեսզի դրա մեջ տեսնի տարեկան այն տոները, երբ բոլոր արու զավակները պետք է հայտնվեին Տեր Աստծու առջև, այնքան դարերին համեմատական եղող տարիները, որպեսզի հասկանա յոթներորդ և սուրբ տարին, վերջապես դարերի մեջ եղած տարիների յոթ շաբաթները, որպեսզի գովաբանի նրան, ով հաստատել է այնքան հրաշալի օրենքներ, - այդպիսի մեկը, ասում եմ, կարո՞ղ է հարց տալ իրեն, թե ինչպե՞ս մարդ կարող է բարեխղճորեն զբաղվել ներկա դարի մեկ օրվա, մեկ ժամվա ամենափոքր, ամենաչնչին մասով և ամեն ինչ ի գործ չդնել, որպեսզի պատրաստվի և արժանի դառնա ստանալու գերգոյացական հացը, այն ստանալու ամեն օր:

Ամեն օր արտահայտություն իմաստն այսուհետև թվում է հստակ: Ով որ այսօր ազդեցություն է Աստծուն, որը գոյություն ունի հավիտյանից հավիտյան, որպեսզի պարգևատրվի ոչ միայն այսօր, այլև՝ ամեն օր Նրա կողմից, ով «կարո՞ղ է ավելին անել, քան այն ամենը, ինչ մենք խնդրում ենք և մտածում» (Եփ. 3, 20), այդպիսի մեկը կկարողանա ստանալ (չափազանցություն բարտահայտվելու համար) ավելի մեծ առատաձեռնություն բարգևաբեր, քան այն, ինչ որ աչքը չի տեսել, ինչ որ ականջը չի լսել և ինչ որ մարդու սիրտը չի երազել» (Ա Կորնթ. 2, 9):

Ինձ թվում է, որ այս բոլոր նկատառումները անհրաժեշտ էին՝ հասկանալու համար այսօր և ամեն օր բառերը, երբ մենք խնդրում ենք Հորից, որ մեզ տա գերգոյացական հացը: Եթե քննում ենք մենք բառը երկրորդ ավետարանում, որտեղ գրված է ոչ թե՝ տո՛ւր մեզ այսօր մեր գերգոյական հացը, այլ՝ տո՛ւր մեզ ամեն օր մեր գերգոյացական հացը, պետք է փորձենք նաև իմանալ, թե ինչպե՛ս այդ հացը լինում է մերը: Պողոս առաքյալը սովորեցնում է, որ կյանք, մահ, ներկա և ապագա, ամեն ինչ պատկանում է սրբերին: Բայց այստեղ անհրաժեշտ է պարզաբանել այս գաղափարը:

ՆԵՐԻՐ ՄԵՉ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

28. «Ների՛ր մեզ մեր պարտքերը, ինչպես որ մենք ենք ներել մեր պարտապաններին» (Մատթ. 6, 12) կամ ըստ Ղուկասի, «Ների՛ր մեզ մեր մեղքերը, քանզի մենք ինքներս ներել ենք բոլոր նրանց, որոնք նեղացրել են մեզ» (Ղուկ. 11, 4) Պարտքերի մասին Պողոս առաքյալն ասում է. «Հատուցե՛ք յուրաքանչյուրին իրենց պարտքերը. որին հարկ՝ հարկը, ուրին մաքս՝ մաքսը, որին երկյուղ՝ երկյուղը, որին պատիվ՝ պատիվը: Ոչ ոքի պարտական մի՛ մնացեք, բացի միմյանց սիրելուց» (Հռոմ. 13, 7-8): Մենք պարտականություններ ունենք կատարելու՝ ոչ միայն տալով, այլ նաև բարեհաճությամբ խոսելով և որոշ բարի գործեր կատարելով: Պետք է նույնիսկ որոշ հանձնառություններ ունենանք ուրիշների հանդեպ: Այդ պարտքերը մենք վճարում ենք՝ պահպանելով աստվածային օրենքը. կամ հրաժարվում դրանք վճարելուց, եթե արհամարհում ենք առողջ բանականությունը և մնում ենք պարտապաններ:

Ի՞նչ պարտքեր ունենք մենք

Պետք է մտածենք նաև այն պարտքերի մասին, որ ունենք մեր եղբայրների հանդեպ, նրանց հանդեպ, որոնք մեզ հետ վերածնվել են ի Քրիստոս աստվածեղեն խոսքերով, նմանապես նրանց հանդեպ, որոնք մեզ հետ ունեն նույն հայրերն ու մայրերը. կան նաև պարտքեր մեր քաղաքացիների հանդեպ և ուրիշ՝ ընդհանուր պարտքեր բոլոր մարդկանց հանդեպ, նաև այլ պարտքեր մեր հյուրընկալների և մեծահասակ բոլոր հայրերի հանդեպ և վերջապես նրանց հանդեպ, որոնց պետք է պատվենք իբրև որդիներ կամ եղբայրներ: Ով չի հատուցում իր ունեցած պարտքերը իր եղբայրների հանդեպ, մնում է նրանց պարտապանը: Եթե զրկենք մեր եղբայրներին այն բանից, որ մեզ պատվիրում է եղբայրասիրության և խոհականության ոգին, ապա մեր պարտքը կլինի էլ ավելի մեծ: Կարող ենք դեռ պարտապաններ լինել ինքներս մեր նկատմամբ. մենք պետք է օգտագործենք մեր մարմինը ի բարին և ոչ թե սպառենք այն՝ ընկնելով հաճույքների հետևից: Պետք է խնամք տանենք մեր հոգուն, պետք է հսկենք, որ մեր միտքը լինի առողջ և սրաթափանց, մեր խոսքը՝ կիրթ և սիրազեղուն, երբե՛ք պարծենկոտ և դատարկ: Եթե ծանրաբեռնենք մեզ մեր իսկ անձի հանդեպ մեր ունեցած պարտքերով, ապա մեր հանցանքը կլինի առավել ևս ծանր:

Քանի որ մենք մանավանդ Աստծու ձեռաց գործն ենք և նրա ստեղծագործությունը, պետք է նրա՛ն վերապահենք մեր սերն ու գորովը, սիրենք նրան մեր ամբողջ սրտով, մեր ամբողջ ուժով, մեր ամբողջ մտքով: Եթե չհատուցենք նրան մեր այս պարտքը, ապա կմնանք Աստծու պարտապաններ և կմեղանչենք Տիրոջ հանդեպ: Այդ ժամանակ ո՞վ կաղոթի մեզ համար: «Եթե մի մարդ մեղանչում է Տիրոջ դեմ, ապա ո՞վ պետք է աղոթի նրա համար» (Ա Թագ. 2, 25), ասում է Եղիա մարգարեն Թագավորաց գրքում:

Մենք պարտապաններն ենք նաև Քրիստոսի, որը մեզ փրկեց իր սեփական արյունով, ինչպես ամեն ստրուկ պարտապան է մնում իր տիրոջը, որը գնել է իրեն՝ արծաթ դրամ վճարելով իր համար: Մենք պարտք ունենք նաև Սուրբ Հոգու հանդեպ. մենք այն հատուցած կլինենք, երբ որ խուսափենք տրտմեցնել նրան, որի միջոցով կնքվեցինք փրկության օրվա համար (Եփ. 4, 30): Չտրտմեցնելով նրան՝ մենք կտանք այն արդյունքները, որ նա սպասում է մեզնից, նրա ներկայության շնորհիվ, որ ապրեցնում է մեր հոգին:

Եթե մեզ համար դժվար է իմանալ, թե ո՞ր մեկն է մեզնից յուրաքանչյուրի հրեշտակը, որը մշտապես տեսնում է երկնքում գտնվող Հոր երեսը (Մատթ. 18, 10), այսուհանդերձ հաստատ է, որ նրան նույնպես պարտապան ենք: «Տեսարան դարձանք աշխարհին, հրեշտակներին և մարդկանց» (Ա Կորնթ. 4, 9): Թատրոնի տնօրենը ստիպված է ցուցադրել նախատեսված բեմադրությունը, հակառակ դեպքում նա կպատժվի և ծաղրուծանակի կենթարկվի վիրավորված հանդիսատեսների կողմից: Նույնն է պարագան նաև մեզ համար. մենք պետք է ցույց տանք աշխարհի, հրեշտակների և մարդկանց առջև այն, ինչ իմաստությունը մեզ սովորեցրեց:

Ընդհանրական այս պարտավորություններից դուրս գոյություն ունի նաև այրի կնոջ պարտքը, որ հանձն է առնում Եկեղեցին, սարկավագի ու քահանայի պարտքը, որ ամենածանրն է, քանի որ, եթե չհատուցվի, Փրկիչն այն կպահանջի ամբողջ Եկեղեցուց:

Պողոս առաքյալն արդեն խոսել է տղամարդու և կնոջ համար ընդհանուր մի պարտքի մասին՝ ասելով. «Թող տղամարդը իր կնոջ հանդեպ կատարի իր պարտքը, նմանապես և կինը՝ իր ամուսնու հանդեպ» և ավելացնում. «Մի՛ խաբեք միմյանց» (Ա Կորնթ. 7, 3): Ուրեմն յուրաքանչյուր ընթերցող կարող է կատարել իր պարտքերի հաշվեկշիռը: Կարի՞ք կարդալով ավելացնելու, որ նրա խիղճը ծանրաբեռնվում է այն

ամենով, որ նա չի հատուցում, և բեռնաթափվում այն ամենով, որ նա լիովին վճարել է: Այնքան ժամանակ, որ մենք ապրում ենք, օրվա ընթացքում, ցերեկ լինի թե գիշեր, չկա մի ժամ, երբ ինչ-որ բան պարտական չլինենք:

Երբ մեկը պարտք է ունենում, այն ամբողջապես վճարում է կամ չի վճարում. մեկը կամ մյուսը կարող է պատահել այս կյանքում: Մարդկանց մեջ ոմանք ոչ մի բան պարտական չեն ոչ ոքի, ուրիշներ վճարում են իրենց պարտքերի մեծ մասը, կան նաև ուրիշներ, որոնք հատուցում են իրենց պարտքի միայն փոքր մասը, տակավին ուրիշներ, որոնք ոչինչ չեն հատուցում և պարտական են ամեն ինչ: Բայց նա, ով կատարում է իր բոլոր պարտավորությունները, կարող է կարիք ունենալ կանխագույն պարտքերի ներման. տրամաբանորեն նա այդ ներումը կստանա, եթե մշտապես ջանացել է պահանջված ժամանակին վճարել իր պարտքերը: Այն բոլոր խարդախ գործերը, որոնք ղրոշմված են մնում մեր բանականությունից մեջ, դառնում են մեր դեմ հրամանագրված մի պարտավորակ (Կող. 2, 14), որի հիման վրա դատելու են մեզ. դրանք, այսպես ասած, արձանագրված են այն մատյանում, որ մեջտեղ պիտի հանվի այն ժամանակ, «երբ մենք բոլորս պիտի ներկայանանք Քրիստոսի ատյանի առաջ, որպեսզի յուրաքանչյուրն ստանա իր արժանի վարձն այն բանի, ինչ նա արել է իր մարմնի մեջ եղած ժամանակ՝ լինի բարի թե չար» (Հռոմ. 14, 10, Կորնթ. 5, 10): Առակաց գիրքն ակնարկում է այդ պարտքերը, երբ գրում է.

«Եթե հարգում ես ինքդ քեզ, գրավի տակ մի՛ դիր անձդ պարտքի դիմաց.

Քանզի եթե ստացածդ վերադարձնելու համար բավարար մի բան չունենաս,

Նրանք կվերցնեն մինչև անգամ վերմակը քո անկողնի» (Առակ. 22, 26-27):

Ինչ են պարտական մեզ

Մենք միայն պարտապաններ չենք, մենք նաև պարտատերեր ենք: Մարդկանց մեջ ոմանք մեզ շնորհապարտ են մարդ լինելու մեր հանգամանքի պատճառով, ուրիշներ՝ քաղաքացի, հայր կամ որդի հորջորջվելու պատճառով, մեր կանայք՝ իրենց ամուսինները լինելու պատճառով, մեր բարեկամները՝ փոխադարձության պատճառով: Այսքան պարտապանների նկատմամբ, որոնք թերևս ժամանակին չվճարված պարտքեր ունեն, մենք պիտի վերաբերվենք մարդկայնորեն, չպիտի հիշենք նրանց պարտքերը, այլ՝ մե՛ր պարտքերը, որ հաճախ զանց ենք արել հատուցել մարդկանց և նույնիսկ Աստծուն:

Մենք պիտի հիշենք մեր պարտավորությունները, որ լրիվ չենք կատարել, այն զեղծարարություններն ու խարդավանքները, որ թույլ ենք տվել մեր մերձավորների հանդեպ և հետևաբար ավելի ներողամիտ պիտի լինենք մեր պարտապանների նկատմամբ, որոնք չեն վճարում իրենց պարտքերը: Մենք մեր հիշողությունից չպիտի հեռացնենք մանավանդ այն սխալները, որ գործել ենք Աստծու հանդեպ՝ չարախոսելով նրա մեծության մասին, ուրանալով ճշմարտությունը, անհամբերությունով տրտնջալով նրա դեմ մեզ վրա հասած դժբախտությունների և չար փորձանքների համար:

Եթե պատահի, որ խստապահանջություն ցուցաբերենք մեր պարտապանների նկատմամբ, ապա մենք բաժանած կլինենք ճակատագիրն այն մարդու, որը չուզեց զիջել հարյուր դահեկանի պարտքը իր ծառայակցին այն բանից հետո, երբ տերը ազատել էր նրան իր պարտքից: Ավետարանի առակը պատմում է, որ այն ժամանակ տերը կապել տվեց նրան և ստիպեց, որ վճարի այն, ինչ նա պարտական էր իրեն: «Չա՛ր և ծո՛ւյլ ծառա, պետք չէ՞, որ գթայիր քո ծառայակցին, ինչպես ե՛ս գթացի քեզ: Բա՛նտ գցեք նրան, մինչև որ նա հատուցի այն ամենը, ինչ պարտական է»: Եվ Տերն ավելացնում

է. «Այսպէս պիտի վարվի ձեզ հետ իմ երկնավոր Հայրը, եթե ձեզանից յուրաքանչյուրը սրտանց չների իր եղբորը՝ նրա հանցանքները» (Մատթ. 18, 23-35):

Մենք նույնպէս պետք է ներենք նրանց, որոնք հաստատապէս ասում են, թե զղջացել են մեր դեմ գործած իրենց հանցանքների համար՝ վերստին նույն հանցանքի մեջ ընկնելուց հետո: «Եթե քո եղբայրը, - ասում է Տերը, - օրը յոթն անգամ մեղանչի քո դեմ և յոթն անգամ վերադառնա դեպի քեզ ու ասի՝ զղջում եմ, պիտի ներես նրան» (Ղուկ. 17, 3-4): Մենք չէ, որ խստապահանջ պիտի լինենք նրանց նկատմամբ, որոնք զղջում են. այդպիսիներն իրենք իրենց են վնասում, որովհետեւ «ով մերժում է խրատը, արհամարհում է իր Հոգին» (Առակ. 15, 32): Պետք է նույնիսկ աշխատել հնարավոր եղած չափով խնամել այն մարդկանց, որոնք այն աստիճան ապականված են, որ այլեւս ի վիճակի չեն ըմբռնելու իրենց թշվառությունը, որ կուրացնում է իրենց: Նրանց չարությունն ավելի դաժանորեն հարբեցնում է իրենց, քան գինին:

Պարտքերի ներումը

Երբ Ղուկասն ասում է՝ «Ների՛ր մեզ մեր մեղքերը» (այն մեղքերը, որ առաջ են գալիս մեր պարտքերից), նա նույն բանն է արտահայտում, ինչ որ Մատթեոսը, թեեւ վերջինս, թվում է, թե նկատի չունի այն մարդու պարագան, որն ուզում է ներել միայն զղջացող պարտապաններին: Արդարեւ, Ղուկասը մեջ է բերում Փրկչի հրամանը և ավելացնում՝ «որովհետեւ մենք ներում ենք բոլոր նրանց, որ պարտական են մեզ» (Ղուկ. 11, 4): Ուրեմն մեզ իշխանություն է տրված ներելու մեր միջև կատարված հանցանքները, ինչ որ հստակորեն ցույց է տալիս «ինչպէս մենք էլ ներում ենք մեր պարտապաններին» խոսքը կամ այս մեկը՝ «որովհետեւ մենք ներում ենք բոլոր նրանց, որ պարտական են մեզ»:

Նա, ով գործում է Հիսուս Քրիստոսի մղումով, ինչպես առաքյալները, ով իր գործի արդյունքներով ցույց է տալիս, որ ստացել է Սուրբ Հոգին և, դառնալով հոգևոր, հնազանդվում է Սուրբ Հոգու մղումներին որպես Աստծու որդի՝ ամեն ինչում գործելով ըստ իր բանականության, այդպիսի մեկը ներում է այն, ինչ որ ներում է Աստված, և չի ներում աններելի մեղքերը: Ինչպես մարգարեները, որոնք չէին արտահայտում իրենց սեփական գաղափարները, այլ միայն՝ Աստծու կամքը, նա նույնպես գտնվում է Աստծու ծառայության տակ, և միայն Աստված է, որ իշխանություն ունի մեղքերի վրա:

Ահա թե Ավետարանը, ըստ Հովհաննես ավետարանչի, ինչպիսի բառերով է արտահայտում մեղքերը ներելու այն իշխանությունը, որ տրված է առաքյալներին: «Առե՛ք Սուրբ Հոգին. եթե մեկի մեղքերը ներեք, նրանց ներված կլինի, եթե մեկի մեղքերը չներեք, ներված չի լինի» (Հովհ. 20, 23): Ով այս խոսքերը վերցնում է բառացիորեն, առանց մեկնաբանման, կարող է մեղադրել առաքյալներին, որ նրանք բոլոր մարդկանց մեղքերը չեն ներել, որպեսզի բոլորն էլ պարտահատույց եղած լինեն, այլ մի քանիսի մեղքերը չեն ներել, այնպես որ Աստված էլ, իր հերթին, չի ներել նրանց մեղքերը:

Այստեղ Օրենքը մեզ տալիս է մի գեղեցիկ օրինակ՝ ցույց տալու համար, որ Աստված է ներում մեղքերը մարդկանց միջնորդությամբ: Օրենքի պաշտոնյային, որ քահանան է, արգելված է զոհ մատուցել որոշ մեղքերի համար, որպեսզի ջնջի այն մարդկանց մեղքերը, որոնք օգտվում են դրանից: Նա իշխանություն ունի զոհ մատուցելու ակամա կատարված որոշ հանցանքների համար, բայց նա ո՛չ ողջակեզ և ո՛չ էլ զոհ է մատուցում՝ ջնջելու համար չնություն, կամովին կատարված մարդասպանության մեղքը կամ ծանրագույն կարգի այլ մեղքեր: Այդպես էլ առաքյալներն ու նրանց հաջորդ-

ները՝ քահանաները, ըստ Քահանայապետի, ծանոթ են բուժման աստվածային եղանակին. նրանք սովորել են Սուրբ Հոգուց, գիտեն, թե ինչպիսի՛ մեղքերի համար պետք է զոհ մատուցել, ինչպիսի՛ ժամանակում և ի՛նչ ձևով: Նրանք գիտեն նաև, թե ո՛ր մեղքերի համար պետք է ձեռնպահ մնան: Այսպես՝ Հեղի քահանան, երբ նրա երկու որդիները՝ Փենեսը և Օփինին, մեղանչեցին, անկարող էր նրանց օգնության գալու, որպեսզի ներեր նրանց հանցանքը: Նա այդ բանը խոստովանում է, երբ որ ասում է. «Եթե մի մարդ մեղանչում է մարդու դեմ, ապա կարելի է միջնորդել Տիրոջը, բայց եթե մի մարդ մեղանչում է Տիրոջ դեմ, ո՞վ պիտի աղոթի նրա համար» (Ա Թագ. 2, 25):

Ես ինձ հարց եմ տալիս, թե ինչպե՛ս մարդիկ կարող են անցնել իրենց քահանայության իրավասության սահմանները (գուցե կրոնական կարգապահությանը գիտակ չլինելու պատճառով) և երաշխավորել, որ կներեն շնության, պոռնկության մեղքերը, իբր թե նման ծանր հանցանքների հեղինակների վրա իրենց արտասանած աղոթքները կարողանային ջնջել մահացու մեղքերը: Ուրեմն նրանք անգիտանում են հետևյալ խոսքը. «Մեղք կա, որ առաջնորդում է մահվան. դրա համար չէ, որ խնդրում եմ աղոթել» (Ա Հովհ. 5, 16): Հիշենք, որ արիասիրտ Հոբը իր որդիների համար զոհ մատուցելիս ասաց. «Գուցե իմ զավակներն իրենց մտքում մեղանչած լինեն Աստծու դեմ» (Հոբ 1, 5): Այս կասկածանքի մեջ Հոբը զոհ է մատուցում, եթե նույնիսկ մտքում գործված մեղքը չի էլ հասել շրթունքներին:

ԵՎ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՄԵՁ ՓՈՐՁՈՒԹՅԱՆ, ԱՅԼ ՓԲԿԻՐ ՄԵՁ ՉԱՐԻՑ

29. «Այլ փրկի՛ր մեզ չարից» բառերը չկան Ղուկասի ավե-

տարանում: Եթե Փրկիչը մեզ խնդրել չի տալիս անկարելին, ապա լավ կլինի փնտրել, թե ինչպես պետք է աղոթենք, որ փորձության չենթարկվենք այն դեպքում, երբ մարդուս ամբողջ կյանքը շարունակական մի փորձություն է: Այնքան ժամանակ, որ ապրում ենք երկրի վրա, կապված ենք մնում մարմնին, որը պայքարում է Հոգու դեմ. «Մարմնի ցանկությունը հակառակ է Աստծուն և չի հնազանդվում Աստծու օրենքին» (Գաղ. 5, 17). ուստի մենք ենթակա ենք փորձության (Հռոմ. 8, 7): Հոբն ինքը ևս մեզ սովորեցնում է, որ մարդուս ամբողջ կյանքը փորձություն է. «Փորձություն չէ՞ միթե մարդու կյանքը երկրի վրա» (Հոբ 7, 1): Նույն հաստատումն ենք գտնում նաև 17-րդ սաղմոսում. «Քեզնով կփրկվեմ ես փորձությունից» (Սաղմ. 17, 30): Պողոս առաքյալը կորնթացիներին գրած իր թղթում չի ասում, թե մենք փորձության չենք ենթարկվելու, այլ պարզապես ասում է, թե փորձության չենք ենթարկվելու մեր ուժերից ավելի. «Ձեզ վրա չի եկել ոչ մի փորձություն, որ անցած լինի մարդկային սահմանները: Բայց հավատարիմ է Աստված. նա թույլ չի տալու, որ դուք փորձության մեջ ընկնեք ավելի, քան կարող եք տանել: Փորձության կողքին նա կգնի այն միջոցները, որոնք կթույլատրեն ձեզ դիմանալ» (Ա Կորնթ. 10, 13):

Մենք գերծ չենք փորձություններից. պետք է պայքարենք մարմնի դեմ, որը տենչում է և կռվում մտքի դեմ, կամ պետք է պայքարենք ամեն մարմնի հոգու դեմ, որը սիրտն է: Ահա այն պայքարը, որի մեջ ներգրավված են փորձություններ կրող մարդիկ: Եվ կամ մենք արդեն հասուն և փորձառու ըմբիշներ ենք, որոնք այլևս չեն պայքարում արյան և մարմնի դեմ, որոնք այլևս չեն կրում արդեն ոտքի կոխան դարձած մարդկային փորձություններ: Մենք պետք է կռվենք Իշխանությունների դեմ, Տիրակալությունների դեմ, այս խավար աշխարհի վեհապետների դեմ և երկնքի տակ եղող չար ոգիների դեմ (Եփ. 6, 12):

Փորձություն Աստվածաշնչում

Փրկիչն ինչպե՞ս կարող է մեզնից պահանջել, որ փորձության մեջ չընկնենք, երբ որ, ճիշտն ասած, Աստված փորձում է ամեն մարդու: Հիշենք, ասում է Հուդեիթը ոչ միայն քահանաներին, այլ նաև իր բոլոր ընթերցողներին, թե ի՞նչ պատահեց Աբրահամի հետ, թե Աստված ինչքա՛ն փորձեց Իսահակին, և թե ի՞նչ ապրումներ ունեցավ Հակոբը Ասորիքի միջագետքում, երբ արածեցնում էր իր մորեղբոր՝ Լաբանի ոչ խարնեք: Նա նրանց փորձության ենթարկեց՝ մաքրելու համար նրանց սրտերը: Աստված մեզ փորձում է ոչ թե կորստյան մատնելու, այլ ուղղելու համար (Հուդեիթ 9, 22-27): Դավիթը հետևյալ հաստատումն է անում բոլոր արդարների մասին՝ ասելով. «Բազում են արդարների նեղությունները» (Սաղմ. 34, 20): Իսկ Պողոս առաքյալը Գործք առաքելոցում նշում է. «Բազում նեղությունների միջով պետք է անցնենք Աստծու արքայությունը մտնելու համար» (Գործք 14, 22):

Եթե ժողովրդի զանգվածի դատողությունից վեր բարձրանալ չգիտենք, ապա փորձության մեջ չընկնելու վերահիշյալ խնդրանքի կապակցությամբ պետք է հաստատենք, որ առաքյալներն իրենք էլ լսելի չեղան Աստծու կողմից, երբ Տերունական աղոթքն էին անում: Նրանք անհաշիվ նեղություններ կրեցին իրենց ամբողջ կյանքի ընթացքում. տարապարհակ աշխատանքներ, բանտարկություններ, գանակոծություններ, հաճախ նույնիսկ մահ: Պողոս առաքյալը մասնավորապես հինգ անգամ երեսունինը հարված ստացավ հրեաներից, երեք անգամ նավաբեկության ենթարկվեց: Պատահեց, որ նա մեկ ցերեկ և մեկ գիշեր ծովի անդունդներում տառապի (Բ Կորնթ. 11, 24-25): Նա ճնշված էր ամեն կողմից, հարվածված, հալածված, լքված: Նա խոստովանում է. «Մինչև ներկա ժամը տառապում ենք քաղցից և ծարավից, մնա-

ցել ենք մերկ, ապտակվել, քշվել տեղից տեղ և սպառվել չարաչար աշխատելով մեր ձեռքերով. անիծում էին մեզ՝ օրհնում էինք, հալածում էին՝ դիմանում էինք, հայհոյում էին՝ մխիթարում էինք» (Ա Կորնթ. 4, 11, 13): Ուրեմն, եթե առաքյալները լսելի չեն եղել, ապա նրանց համար, որոնք աստիճանով նրանցից ցածր են, ի՞նչ հույս է մնում, որ Աստված կլսի իրենց աղոթքը:

Առակաց գրքում գրված է. «Փորձի՛ր ինձ, Տե՛ր, և քննի՛ր ինձ. կրակի բովից անցկացրո՛ւ իմ երիկամներն ու իմ սիրտը» (Առակ. 25, 2): Եթե մեկը ուշադիր չլինի Տիրոջ հրամանին, կկարծի, թե այս խոսքերը հակառակ են այն բանին, ինչ մեզ սովորեցրել է մեր Տերը աղոթքի մասին: Ո՞վ մարդկանց զերծ կհամարի փորձություններից, երբ լավ գիտե նրանց էությունը: Առանց ջանք գործադրելու մարդ ե՞րբ է պաշտպանված եղել մեղքից: Աղքատ ես՝ զգուշացի՛ր, որ «իզուր չբեղվես Աստծու անունով» (Առակ. 30, 9): Հարո՞ւստ ես՝ ինքնավստահ մի՛ եղիր դրա համար. հարուստը կարող է ստախոս դառնալ և իր գոռոզության մեջ ասել՝ ո՞վ է ինձ տեսնում: Ինքը՝ Պողոսը, որ ծայր աստիճան հարուստ էր խոսքով ու գիտությունմբ և ենթակա իրեն ուրիշներից վեր դասելու վտանգին, կարիք զգաց Սատանայի խթանին, որը հանձն էր առել ապտակել նրան, որ չգոռոզամտի: Եթե մեկի խիղճը մաքուր է, և կարծում է, թե ինքն ազատ է չարից, թող կարգա, ինչ որ գրված է Մնացորդաց երկրորդ գրքում Եզեկիասի մասին, որը սայթաքեց նրա համար, որ մեծամտացել էր (Բ Մնաց. 32, 25-26)

Փորձության ենթարկված մարդու կացությունը

Մենք շատ բան չասացինք աղքատների մասին: Եթե մեկը կարևորություն չտա դրան՝ պատճառաբանելով, որ փորձություն չկա աղքատության համար, թող իմանա, որ փոր-

ձիչը դավ է նյութում «աղքատի և տնանկի դեմ» (Սաղմ. 37, 14), մանավանդ որ ըստ Սողոմոնի, «աղքատը չի դիմանա սպառնալիքներին» (Առակ. 13, 8): Անօգուտ է թվարկել այն մարդկանց, որ չարաշահելով իրենց հարստությունը՝ բաժանում են Ավետարանում հիշված մեծահարուստի ճակատագիրը: Ինչքա՛ն մարդիկ, չտանելով իրենց չքավորությունը, ապրեցին սրբերին անարժան կյանքով և այդ պատճառով կորցրին երկնային կյանքի հույսը: Իսկ նրանք, ովքեր գտնվում են կես ճանապարհին՝ հարստության և աղքատության միջև, առավել ևս ապահովված չեն իրենց միջակ ապրուստի միջոցներով:

Քաջառողջ և ուժեղ մարդը փորձությունից ապահով է կարծում իրեն իր քաջառողջության պատճառով: «Ո՞վ է կործանում Աստծու տաճարը (Ա Կորնթ. 3,17), եթե ոչ առողջ մարդիկ: Ոչ ոք սրա հակառակը չի ապացուցի, որովհետև սրանք ակնհայտ իրողություններ են: Հիվանդ մարդը հեշտությամբ կխուսափի Աստծու տաճարն ապականելու փորձությունից, երբ նրա անգործությունը պատճառ է դառնում, որ շատ շուտ հյուրընկալի պիղծ երազանքներ: Ի՞նչ կարիք կա թվարկելու մյուս բոլոր փորձությունները, որոնք սպասում են նրան, եթե նա զգաստ և արթուն չպահի իր սիրտը: Ուրիշ շատեր կան, որոնք, փորձություններից խորտակված, չկարողանալով քաջությամբ տանել հիվանդությունը, նախընտրեցին ավելի շուտ հիվանդացած տեսնել իրենց հոգին, քան թե մարմինը: Իսկ ուրիշներ, խուսափելու համար խայտառակությունից, ամաչեցին Քրիստոսի անունը կրել ազնվորեն և գահավեժ ընկան հավիտենական ամոթի մեջ:

Մարդկանց փառքը փորձություններից երաշխավորում է իրենց: Որքա՛ն ճիշտ է ասված նրանց վերաբերող հետևյալ խոսքը. «Այդ իսկ է նրանց վարձը» (Մատթ. 6, 2): Այս խոսքն ուղղված է նրանց, որոնք փնտրում են ամբոխի մեծարանքը: Նրանք պետք է վախենան այս մյուս խոսքից. «Դուք ինչպե՞ս

կարող եք հավատալ, դուք, որ իրարից եք փառք առնում և
չեք փնտրում այն փառքը, որ միակ Աստծուց է գալիս»
(Հովհ. 5, 44): Ի՞նչ կարիք կա թվարկելու անկումները գոռո-
զությամբ տառապող այն մարդկանց, որոնք ազնվագարմ են
համարում իրենք իրենց, կամ ի՞նչ կարիք կա հիշատակելու
ճախավեր քծնանքն այն բազմաթիվ անձանց, որոնք նվաս-
տանալով կորացնում են իրենց ողնաշարը իրենցից բարձր
թվացող մարդկանց առջև: Այդպիսի ստորաքարշուծյունը
Աստծուց հեռացնում է նրանց, որոնց մեջ գոյություն չունի
անկեղծ սեր. նրանք կեղծում են այն, ինչ գեղեցկագույնն է
մարդկանց մեջ՝ եղբայրասիրությունը:

Ծիշտ է, ուրեմն, որ «փորձություն է մարդու ամբողջ կյան-
քը երկրի վրա»: Աղոթենք, որպեսզի փրկվենք դրանից: Մենք
Աստծուն խնդրում ենք ոչ թե զերծ լինելու համար փորձու-
թյունից (ինչ որ անկարելի է մանավանդ երկրի վրա ապրող
մարդկանց), այլ՝ որպեսզի չընկճվենք, երբ որ փորձվում ենք:
Ով ընկճվում է փորձությունից, նա, ըստ իս, ընկնում-մնում
է նրա մեջ, բռնվում նրա ցանցի մեջ: Մեր Փրկիչն ինքը ևս
մտավ այդ ցանցի մեջ նրանց պատճառով, ովքեր բռնված
մնում են այնտեղ: «Նա նայում է ճաղերի միջից» (Երգ եր-
գոց 2, 9): Նա զրուցում է նրանց հետ, ովքեր մնում են այն-
տեղ բռնված, ընկել են այդ ցանցի՝ փորձության մեջ: Նա ա-
սում է նրանց, ովքեր իր նշանածն են. «Վե՛ր կաց, շտապի՛ր,
իմ քույր, իմ սիրելի, իմ աղավնյակ» (Երգ երգոց 2, 10):

Ես ուզում եմ դեռ շարունակել ցույց տալու համար, որ
մարդ արարածը փորձվում է անընդհատ. նույնիսկ այն մար-
դը, որը գիշեր ու զօր խորհրդածում է Աստծու օրենքի մա-
սին և ճգնում գործադրել այն խոսքը, թե՝ «Արդարի բերանը
իմաստություն պիտի բխեցնի» (Առակ. 10, 31), զերծ չէ փոր-
ձությունից:

Քանի՜ քանիներ նվիրվել են Աստվածային Գրոց ուսում-
նասիրմանը և վատ են մեկնաբանել այն խոստումները, որ

գտնվում են Օրենքում և մարգարեների գրքերում: Նրանք ընկել են անաստվածության և սրբապիղծ վարդապետությունների կամ երբեմն տխմար ու ծիծաղելի հավատալիքների մեջ: Ուրիշներ, որոնք արժանի չեն նույն մեղադրանքներին, այնուհանդերձ ընկել են միևնույն սխալների մեջ:

Նույն դժբախտությունն են ունեցել նաև ավետարանական և առաքելական գրքերի շատ ընթերցողներ. նրանք հնարել են ուրիշ մի Որդի կամ ուրիշ մի Հայր, քան այն Որդին և այն Հայրը, որ մեզ ուսուցանում են սրբերը, և որ հաստատում է ճշմարտությունը: Ով մոլորված թափառում է Աստծու և Քրիստոսի հետքերի վրա, նա հեռանում է ճշմարիտ Աստծուց և նրա միակ Որդուց: Նա իրականում չի պաշտում իր հիմար մտքի հնարանքը եղող Աստծուն և նրա Որդուն՝ երևակայելով, որ դրանք են Հայրը և Որդին: Նա տառապում է, որ չի հասկացել այն փորձությունը, որ պարունակում է Սուրբ Գրքերի ընթերցումը. նա զինված չի եղել դիմադրամուկով համար թշնամու բախումը:

Աստծու կողմից թույլատրված փորձությունը

Ուրեմն մենք պետք է խնդրենք և չխուսափենք փորձությունից (ինչ որ անկարելի է), անակնկալի չգանք, ինչը պատահում է նրանց հետ, ովքեր խաղալիք են դառնում փորձության ձեռքին և պարտվում: Աղոթքից բացի մեզ պատվիրվում է «փորձության մեջ չընկնել» (Ղուկ. 22, 40), ինչ որ հստակ է՝ ըստ ասվածի: Աղոթքի մեջ, ընդհակառակը, պետք է ասենք Աստծուն. «Մեզ փորձության մեջ մի՛ գցիր»:

Տեսնենք, ուրեմն, թե Աստված ինչպես կարող է փորձության մեջ գցել նրան, ով չի աղոթում կամ լսելի չի եղել Աստծուց: Երբ մեկը փորձությունից պարտվել է, անհնար է, որ Աստված ինքը նրան փորձության մեջ գցած լինի, ասես ուղեւոր խորտակել նրան: Դժվարությունը մնում է դժվարութ-

յուն, ինչ ձևի բացատրություն էլ փորձենք տալ «Աղոթեցե՛ք, որ փորձության մեջ չընկնեք» խոսքին: Եթե վատ բան է փորձության մեջ ընկնելը (որից զերծ մնալու համար աղոթում ենք Աստծուն), ապա անհեթեթ բան չէ՞ երեւակայել, թե բարի Աստվածը, որը վատ պտուղներ չի կարող տալ, ուզենար մեկին գցել չարիքի մեջ:

Անօգուտ չէ նշել այստեղ Պողոս առաքյալի խոսքերը հռոմեացիներին ուղղված թղթում. «Պարծենալով, թե իմաստուն են, հիմարացան և անմահ Աստծու փառքը փոխարինեցին մահկանացու մարդուն, թռչուններին, չորքոտանիներին և սողուններին ներկայացնող պատկերներով: Դրա համար Աստված, ըստ իրենց սրտի մոլեկան ցանկությունների, նրանց մատնեց պղծության, որպեսզի անարգեն իրենց սեփական մարմինը» (Հռոմ. 1, 22-24): Եվ մի քիչ ներքևում շարունակում է. «Ահա թե ինչու Աստված նրանց մատնեց ամոթալի կրքերի: Նրանց կանայք իրենց բնական կարիքները փոխանակեցին անբնական կարիքներով. նույնպես տղամարդիկ, թողնելով կնոջ հանդեպ իրենց բնական կարիքները, իրենց ցանկություններով բորբոքվեցին միմյանց հանդեպ» (Հռոմ. 1, 26-27): Եվ տակավին՝ «Քանի որ նրանք չկամեցան պահել Աստծու ճշմարիտ ճանաչումը, Աստված նրանց մատնեց անարգ մտքերի, որ անեն անվայել բաներ» (Հռոմ. 1, 28):

Այս բոլոր խոսքերը հարկ եղավ նշել նրանց համար, ովքեր բաժանում են աստվածությունը: Պետք է հարց տալ այն մարդկանց, որոնք մեր Տիրոջ բարի Աստվածը տարբերում են Օրենքի Աստծուց, թե արդյոք բարի Աստվածն է փորձության մեջ գցում նրան, ում աղոթքը լսելի չի եղել, Տիրոջ Հա՛յրն է, որ պղծության է մատնում նրանց, որոնք իրենց մոլեկան ցանկությունների պատճառով նախապես մեղանչել են՝ անարգելով իրենց սեփական մարմինը, և թե, արդյոք, ինչպես պնդում են նրանք, մոռացած դատաստանն ու չարաճարձները, նա՞ է, որ նրանց մատնում է ամոթալի կրքերի,

որպեսզի անեն բաներ, որ վայել չէ, և որպեսզի հենց դրա համար էլ դատապարտի նրանց:

Ես լավ գիտեմ, որ այս խորհրդածությունները մեծ խռովություն են առաջացնելու այդ մարդկանց սրտում: Այս պատճառով է, որ նրանք երևակայել են մի ուրիշ Աստված, քան այն Աստվածը, որ ստեղծել է եկինքն ու երկիրը: Օրենքի և Մարգարեների մեջ գտնելով նույնօրինակ շատ հատվածներ՝ նրանք պնդում են, որ նա, ով արտասանում է նման խոսքեր, բարի չէ:

Ինչ վերաբերում է մեզ, այն դժվարությունների առջև, որ հարուցում են մի՛ գցիր մեզ փորձության մեջ բառերը, որոնց կապակցությամբ մեջ բերեցինք Պողոս առաքյալի խոսքերը, պետք է տեսնենք, թե ինչպես կկարողանանք պատասխանել նրանց առարկություններին:

Մեզ թվում է, թե Աստված խելացի մարդկանց հոգիները տնօրինում է՝ նկատի ունենալով նրանց հավիտենական կյանքը: Բայց այդ հոգիները մնում են ազատ: Այդ ազատության շնորհիվ մարդկանց հոգիները կարող են բարձրանալ և հասնել կատարելության բարձրակետին և կամ, անփութության պատճառով, խրվել մնալ չարի այս կամ այն ձևի մեջ: Որոշ մարդիկ շատ արագ և հեշտությամբ ապաքինվելով՝ սկսում են արհամարհել իրենց անցյալի հիվանդությունները: Նրանց թվում է, թե շատ հեշտ է բուժել այդ հիվանդությունները, և ի վերջո նորից են ընկնում նույն հիվանդությունների մեջ: Ահա թե ինչու Աստված իրավունք ունի արհամարհելու նրանց չարությունը, որը մեծանում է այն աստիճան, որ դառնում է անբուժելի: Հարատևելով չարիքի մեջ՝ մարդիկ ի վերջո փսխելու աստիճան կշտանում են մեղքից, կրում են դրա վատ հետևանքները և ատում այն, ինչի հետ նախապես գրկախառնվել էին: Այսպիսով, նրանք կկարողանան բուժվել և ավելի ամուր պահել իրենց վերագտած հոգեկան առողջությունը:

Հրեա ժողովրդի օրինակը անապատում

Այսպես, «խորայեղացիների խառնամբոխը այրվում էր մի մեծ ցանկությամբ. նրանք լաց լինելով նայեցին և ասացին. “Ո՞վ մեզ միս կտա ուտելու. մենք հիշում ենք ձկները, որ համարյա ձրի էինք ուտում եգիպտոսում. վարունգը, սեխը, պրասը, սոխն ու սխտորը անընդհատ գալիս են մեր միտքը: Մեր աչքերը մանանայից բացի ուրիշ ոչ մի բան չեն տեսնում”»: Եվ մի քիչ ներքևում՝ «Մովսեսը լաց իր ժողովրդին, որը լաց էր լինում՝ յուրաքանչյուրն իր ընտանիքում, իր վրանի մուտքին» (Թվոց 11, 4-6,10): Ավելի ներքևում՝ «Տերն ասաց Մովսեսին. “Կասես ժողովրդին՝ մաքրվեցե՛ք, վաղը միս կուտեք, որովհետև լաց լինելով ասում էիք, թե՛ ո՞վ մեզ միս կտա ուտելու, եգիպտոսում մենք լավ էինք: Ուրեմն Տերը ձեզ միս կտա, որ ուտեք ոչ թե միայն մեկ օր, ոչ թե երկու, հինգ, տասը, քսան օր, այլ ամբողջ մեկ ամիս, մինչև որ այն դուրս գա ձեր քթից և խառնի ձեր սիրտը, որովհետև դուք մերժեցիք Տիրոջը, որ միշտ ձեր մեջ է, և լաց եղաք նրա առջև՝ ասելով. ինչո՞ւ դուրս ելանք եգիպտոսից”» (Թվոց 11, 18-20):

Տեսնենք, ուրեմն, թե ճիշտ արեցինք մեջ բերելով այս պատմությունը, որպեսզի լուծենք այն դժվարությունը, որ հարուցում է հետևյալ խոսքը. «Մի՛ գցիր մեզ փորձություն մեջ»: Այրվելով մի մեծ ցանկությամբ՝ խորայեղացիների շփոթված խառնամբոխը միասին լաց էր լինում: Բնականաբար այնքան ժամանակ, որ չունեին իրենց ցանկացածը, նրանք չէին կարող զգվանք զգալ դրանից և ոչ էլ դադարել դրանով տառապելուց: Բայց Աստված բարի է և սիրում է մարդկանց: Նա բավարարում է նրանց քաղցը՝ առանց թողնելու, որ մշտապես մնան ցանկության մեջ: Այսպես, ասում է Սուրբ Գիրքը, նրանք միայն մեկ օր չմնացին առանց միս

ուտելու. նրանց սաստիկ ցանկությունը, թեկուզ կարճ ժամանակ, կշարունակեր այրել և մաշեցնել նրանց հոգին: Ոչ էլ Աստված երկու օրում խաղաղեցրեց նրանց ցանկությունը. նա ուզեց զգվանք առաջացնել նրանց մեջ: Ուրեմն նա չգոհացավ խոստումներով, այլ նրանց մի տեսակ խեղդեց իր պարզեցնելով՝ ասելով. դուք միս կուտեք ոչ թե երկու անգամ հինգ օր, ոչ թե չորս անգամ հինգ օր, այլ ամբողջ մեկ ամիս, մինչև որ այն դուրս գա ձեր քթից, և դուք մաղձացավությամբ տառապեք, որպեսզի անհետանա ձեր միջից այդ անկարգ և վտանգավոր ցանկությունը:

Այսպես ձեզ դուրս կբերեմ կյանքից առանց ցանկության: Հիշողությունն այն բանի, որով դուք տառապեցիք, որպեսզի մաքրվեք մոլի ամեն ցանկությունից, կարգելի ձեզ, որ այլևս երբեք չընկնեք ցանկությունների մեջ: Եթե հետագայում պատահաբար մոռանաք ցանկության հետևանքով ձեր կրած այս բոլոր փորձությունները և կատարելապես չընդունեք այն խոսքը, որ ձեզ ազատում է, դուք նորից կընկնեք ձեր դժբախտությունների մեջ: Վերջապես, եթե ուզում եք վերապրել, դուք կրկին կխնդրեք այն, կարհամարհեք ինչ որ ցանկացել եք, կփնտրեք երկնային սնունդը և այն, ինչ գեղեցիկ է. դրանք աչքաթող արած լինելը ձեզ փնտրել տվեց վատագույնը:

Աստվածաշնչական այլ օրինակներ

Դա նաև ճակատագիրն է բոլոր նրանց, ովքեր «անմահ Աստծու փառքը փոխարինեցին մահկանացու մարդուն, թռչուններին, չորքոտանիներին և օձերին ներկայացնող պատկերներով» (Հռոմ. 1, 23) և Աստծուն լքելով ու իրենց սրտի տենչանքներին անսալով՝ անձնատուր եղան պղծության այն աստիճան, որ անարգեցին իրենց սեփական մարմինը: Նրանք անկենդան և անզգա մարմինն տվեցին Նրա անունը, ով բոլոր զգայուն և բանական էակներին տալիս է ոչ

միայն զգայութիւնն և բանականութիւնն, այլև ոմանց նույնիսկ կատարյալ զգայութիւնն և իմացականութիւնն: Հիրավի, Աստծուն լքած այս մարդիկ, իրենց հերթին, լքել են Աստծուց. նրանք անձնատուր են եղել ամոթալի կրքերի և ստանում են արդար հատուցումն այն հանցանքի, որ իրենց սիրել է տվել աղտեղի հաճույքը: Եվ հանցանքի այդ հատուցումը, երբ անձնատուր են լինում ամոթալի կրքերի, շատ ավելի դաժանորեն է հարվածում նրանց, քան եթե մաքրված լինեին հոգեւոր կրակով ու բանտ նետված, մինչև որ ստիպված լինեին վճարել իրենց պարտքերի վերջին նաքարակիտը:

Երբ նրանք անձնատուր են լինում պղծությանը, չաղախվում են բնության համաձայն, ինչպես նաև բնության հակառակ ծանրագույն հանցանքներով: Նրանք խոշտանգվում են իրենց սեփական մարմնով: Կրակի մեջ և բանտում նրանք ստանում են ոչ թե հանցանքի հատուցումը, այլ չարիքներից մաքրված լինելու բարիքը, այն չարիքներից, որ ուղեկցում են հանցանքին: Այսպիսով, ովքեր սիրել էին հաճույքը, փրկվում են աղտեղութիւնից և արյունից, որոնցով ծանրաբեռնված էին, առանց իմանալու, թե ինչպես պիտի կարողանային խույս տալ կորստից:

Ուրեմն «Տերը պիտի լվանա Սիոնի տղաների և աղջիկների աղտեղութիւնը և պիտի մաքրի թափված արյունը կործանման շնչով» (Եսայի 4, 4): «Քանզի նա պիտի լինի ինչպես այն կրակը, որը հալեցնում է մետաղները, և այն խոտը, որ թափում են տոփանները» (Մաղ. 3, 2): Նա պիտի լվանա և մաքրի նրանց, ովքեր կարիք ունեն այդ ղեղերին նրա համար, որ չցանկացան պահել Աստծու ճշմարիտ ճանաչումը: Այդ մարդիկ կամովին անձնատուր պիտի լինեն այս փորձություններին և պիտի ատեն իրենց չար հոգին. որովհետև Աստված չի ուզում պարտադրել բարին, նա ուզում է ազատ էակներ: Որոշ մարդիկ, անընդհատ անձնատուր լինելով չարին, այլևս զրեթե բնավ ամոթ չեն զգում, նրանք այն մերժում են՝

սխալմամբ բարու տեղ դրած լինելու համար:

Աստված փարավոնի սիրտը չխստացրե՞ց, որպեսզի վերջինս կարողանար ասել այն, ինչ հայտարարել էր իր խստությունից առաջ. «Տերը արդար է, իսկ ես և իմ ժողովուրդը ամբարիշտներ ենք» (Ելից 9, 27): Նա կարիք ունի էլ ավելի խստանալու և տառապելու, ասես նրա խստասրտությունը շատ շուտ վերջացած լիներ, նա այլևս այն չէր արհամարհի որպես չարություն և հենց դրանով էլ արժանի կլիներ էլ ավելի խստասիրտ դառնալու: Ուրեմն, ինչպես ասված է Առակաց գրքում, եթե «անարդար բան չէ թակարդ լարել թռչունների համար» (Առակ. 1, 17), ապա Աստված իրավունք ունի մեզ թակարդի մեջ գցելու ըստ այն խոսքի, թե՝ «Դու որոգայթի մեջ գցեցիր մեզ» (Սաղմ. 65, 11): Նույնիսկ թռչունների մեջ ամենից արհամարհվածը՝ ճնճղուկը, թակարդի մեջ չի ընկնի առանց Հոր կամքի: Եթե ընկնում է, ապա նրա համար է, որ վատ է գործածել իր թևերը, որոնք իրեն պետք է բարձրացնեին դեպի օդը: Ուրեմն մեր աղոթքի մեջ խնդրենք չանել ոչ մի բան, որ մեզ գցի Աստծու արդար դատաստանին ենթակա փորձություն մեջ, ինչ որ պատահում է ամեն մարդու, որը Աստծու կողմից, ըստ իր սրտի մոլի ցանկությունների, անձնատուր է եղել աղտեղության, ամոթալի կրքերի, հոռի դատողության՝ անելու համար այն, ինչ վայել չէ:

Փորձության օգտակարությունը

Փորձությունը լավ է ինչ-որ բանի: Աստծուց բացի բոլորն անգիտանում են, ինչ որ մեր հոգին ստացել է Աստծուց, նույնիսկ մենք: Բայց փորձությունն այն ցույց է տալիս մեզ՝ սովորեցնելու համար ճանաչել մեր անձը, այդպիսով բացահայտելու մեր թշվառությունը և ստիպելու մեզ գոհություն մատուցել այն բարիքների համար, որ մեզ ցույց է տվել փորձությունը: Արդեն Հոր գրքում և Երկրորդ Օրենքում Տերը հայտնում է, որ փորձությունը ծառայում է ցույց տալու մեր

սրտերի թաքուն զգացումները: Նա ասում է. «Ի՞նչ պատճառով կարծում ես, որ պատասխանեցի քեզ, եթե ոչ նրա համար, որ դու արդար երեւաս» (Հոր 40, 3) Իսկ Երկրորդ Օրենքում՝ «Նա քեզ տանջեց քաղցով, իբրեւ սնունդ քեզ մանանա տվեց և քեզ առաջնորդեց անապատի միջով, ուր ահազդու օձը, կարիճն ու սողուններն են բնակվում, որպեսզի հայտնի լինեն քո սրտի մտածումները» (Բ Օր. 8, 3, 15):

Պատմությունից մի օրինակ ևս վերցնելու համար հիշենք, որ Եվայի հոգին տկար և խոցելի չդարձավ այն պահին, երբ նա չհնազանդվեց Աստծուն և լսեց օձին, նա այդպիսին էր նախապես. օձը նրան մոտեցավ, որովհետեւ իր սրաթափանց միտքը նախապես բացահայտել էր կնոջ տկարությունը: Աստված, որ զննում է սրտերը «ուշադրություն չդարձրեց Կայենին և ոչ էլ իրեն մատուցած նրա ընծաներին» (Ծննդ. 4, 5): Բայց Կայենի չարությունը հայտնի դարձավ, երբ նա կորստյան մատնեց իր եղբորը: Նույնը կարելի է ասել Նոյի համար. եթե նա խմած չլիներ իր տնկած այգու գինուց մինչև իր հարբելն ու մերկանալը, Քամի անպատկառությունն ու ամբարշտությունը, ինչպես նաև նրա մյուս եղբայրների հարգանքն ու մեծարանքը իրենց հոր հանդեպ առիթ չէին ունենա ի հայտ գալու (Ծննդ. 9, 20-24):

Նույնպես և այն թակարդները, որ Եսավը լարում է Հակոբի դեմ, թվում է, թե առաջ են եկել հայրական օրհնությունը գողանալու պատճառով: Բայց դրանց արմատները թաղված էին նրա հոգու մեջ, որը «պիղծ էր և մեղանշական» (Եբր. 12, 16): Հովսեփի հոգու հիանալի մաքրությունը, որ գերիվեր էր ամեն պիղծ ցանկությունից, հայտնի չէր լինի, եթե նրա տիրուհին ցանկությամբ վառված չլիներ նրա համար (Ծննդ. 39):

Ահա թե ինչու այլազան փորձություններն իրարից բաժանող ժամանակամիջոցի մեջ մենք պետք է նայենք ապագային և նախապատրաստվենք տանելու այն ամենը, ինչ ապագան

վերապահում է մեզ, որպեսզի հանկարծակիի չգանք և միշտ մեզ գտնենք պատրաստ վիճակում: Ինչ որ պակասի մեզ մեր մարդկային տկարություն պատճառով, երբ կատարած լինենք մեր կարելին, այն կլրացնի Աստված, Նա, որ ամեն ինչում գործակցում է բոլոր նրանց, ովքեր սիրում են իրեն, բոլոր նրանց, ում, անսխալական կանխագիտությամբ, նախապես գիտե, թե ինչ են լինելու:

ՓՐԿԻՐ ՄԵՉ ՉԱՐ ՈԳՈՒՑ

30. «Մի՛ գցիր մեզ փորձության մեջ» խոսքից հետո ինձ թվում է, թե Ղուկաս ավետարանիչը սովորեցրել է նաև «Փրկի՛ր մեզ չար Ոգուց» խոսքը: Հավանաբար Տերը ավելի հակիրճ ձևով է խոսել մտքով բավականաչափ առաջացած իր աշակերտների հետ, իսկ ժողովրդի բազմության հետ, որը կարիք ուներ ավելի ընդլայնված ուսուցման, խոսում է ավելի մանրամասն ձևով: Աստված մեզ փրկում է չար Ոգուց ոչ թե այն ժամանակ, երբ թշնամին չի հարձակվում մեզ վրա իր ճարտար հնարքներով և չար գործակալներով, այլ երբ ձախողության ենք մատնում նրան մեր կատաղի դիմադրությամբ: Այսպես ենք հասկանում մենք հետևյալ խոսքը. «Բազում են արդարի նեղությունները, բայց Աստված փրկում է նրան այդ բոլորից» (Սաղմ. 34, 20): Աստված մեզ փրկում է նեղություններից ոչ թե այն աստիճան, որ դրանք վերացնի (թեև Պողոս առաքյալն ասում է՝ «ամեն կողմից ճնշված»), այլ՝ նեղությունների մեջ մենք չճնշվենք շնորհիվ Աստծու օգնության: Ըստ եբրայական բնագրի՝ նեղություն բառն արտահայտում է մեր կամքից անկախ մի վիճակ, մինչդեռ ճնշումը կախված է մեզանից, երբ նեղությունը ճգմում է մեզ: Նաև Պողոս առաքյալը կարողացել է գրել. «Ամեն կողմից նեղությունների մեջ ենք, բայց ընկճված չենք» (Բ Կորնթ. 4, 8): Ըստ իս, այս

միտքը մենք գտնում ենք Սաղմոսաց գրքում. «Նեղուլթյան մեջ ինձ հանգստությունն ես տալիս» (Սաղմ. 4, 2): Հանգստությունն տալու փաստը ցույց է տալիս հոգեկան ուրախությունը, փորձությունների մեջ այն անդորրը, որը գալիս է Աստծուց, և դա շնորհիվ աստվածային Բանի օգնության և ներկայության:

Ահա այս ձևով է, որ մենք «փրկվում ենք չար Ոգուց»:
Աստված Հորին փրկեց ոչ թե այն աստիճան, որ արգելի սատանային փորձության ենթարկել նրան, այլ որովհետև Հորը բնավ չի մեղանչել Տիրոջ առջև և անընդհատ երևացել է որպես արդար մարդ: Սատանան ասել էր. «Միթե Հորը անշահախնդրորե՞ն է երկյուղում Աստծուց: չէ՞ որ պատենչի նման դու ես պարփակել նրա անձը, նրա տունը և ամբողջ ունեցվածքը: Բայց մեկնի՛ր մի քիչ քո ձեռքը և փորձիր դիպչել նրա ամբողջ ունեցվածքին՝ տեսնելու համար, թե նա դարձյալ կօրհնի՞ քեզ դեմառդեմ» (Հոր 1, 9-11): Եվ Սատանան ամոթահար եղավ, որ զրպարտել է Հորին: Վերջինս անշափ նեղությունների մատնվելով հանդերձ՝ ոչ մի խոսք չասաց Աստծու դեմ, ինչպես այդ մասին հավակնել էր Հակառակորդը: Չնայած որ անձնատուր էր եղել փորձիչին, Հորը շարունակեց օրհնել Աստծուն: Նա հանդիմանեց իր կնոջը, որն ասում էր իրեն. «Անիծի՛ր Տիրոջը և մեռի՛ր»: Հորը սաստեց նրան՝ ասելով. «Դու խոսում ես անզգամ կնոջ նման. Եթե Տիրոջ ձեռքից բարեքներն ընդունեցինք, ինչո՞ւ չընդունենք նաև նեղությունները» (Հոր 2, 9-10):

Երկրորդ անգամ Սատանան ասում է Տիրոջը Հորի մասին. «Մարդը միշտ կտա մորթի դեմ մորթ և կթողնի, ինչ որ ունի՝ փրկելու համար իր կյանքը: Հապա մեկնի՛ր ձեռքդ և դիպչի՛ր նրա ոսկորներին և մսին, ու կտեսնես, թե նա կօրհնի՞ քեզ դեմառդեմ» (Հոր 2, 4-5): Սատանան պարտվեց կորովի ըմբիշի առաքինությունից, և նրա սուտը բացահայտվեց: Հորը երբեք չմեղանչեց և ոչ մի խոսք չարտաբերեց Աստծու դեմ:

Նա երկու անգամ պայքարի մեջ մտավ և դուրս ելավ հաղթական: Երրորդ մի պարտավորություն խնայվեց նրան: Երեք անգամ կռվի դուրս գալու փորձությունը վերապահվեց Փրկչին (ինչպես այդ մասին մեզ հիշատակում են երեք ավետարանիչները), և մարդացած Փրկիչը երեք անգամ հաղթեց թշնամուժ:

Մենք ուշի ուշով քննության առանք և վերլուծեցինք Տիրոջ խոսքերը, որպեսզի, իմանալով փաստերը, խնդրենք Աստծուն, որ փորձության մեջ չընկնենք և փրկվենք չար Ոգուց: Մենք արժանի ենք լսելի լինելու Աստծուց նրա համար, որ լսել ենք նրան: Ուրեմն աղոթենք Տիրոջը, որ եթե փորձվում ենք՝ չընկճվենք, և եթե չար Ոգու բոցավառ սլաքները մեզ վրա են ուղղվում, դրանց զոհը չդառնանք: Բոցերի զոհ են դառնում նրանք, որոնց սրտերը, ըստ տասներկուսից մեկի խոսքի, «հնոցի պես են» (Օսեե 7, 6): Ովքեր իրենց ձեռքում են պահում հավատի վահանը, խուսափում են չար Ոգու հրավառ սլաքներից: Արդարև, նրանք իրենց մեջ ունեն «Ժայթքող ջրի աղբյուր հավիտենական կյանքի համար» (Հովհ. 4,14), որը կասեցնում է չար Ոգու կրակը և այն հանգցնում աստվածային կեցուցիչ մտածումների հեղեղով: Այդ մտածումները դրոշմված են մնում այն մարդու հոգու մեջ, ով աշխատում է դառնալ ոգեղեն ճշմարտության հայեցողությամբ:

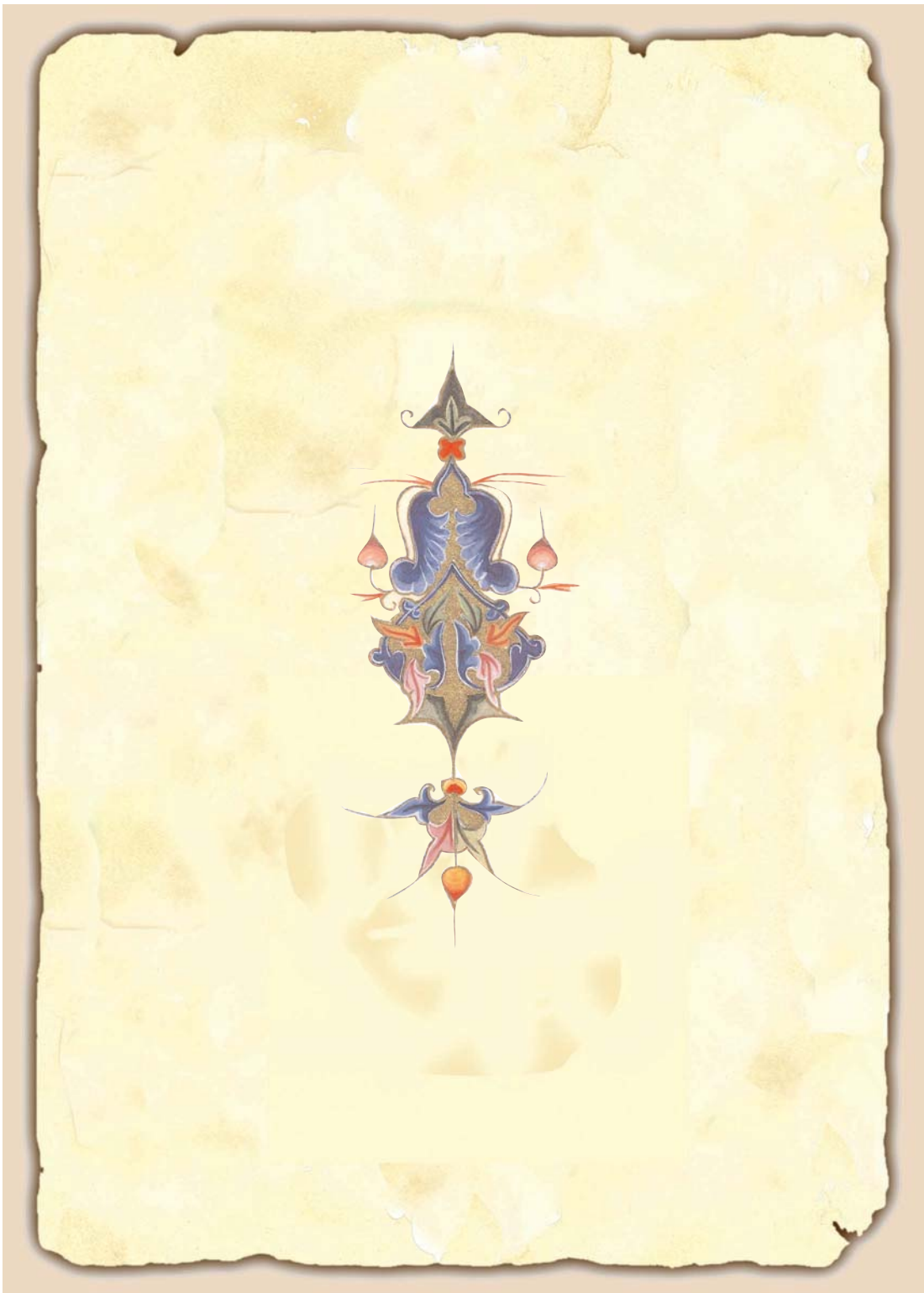

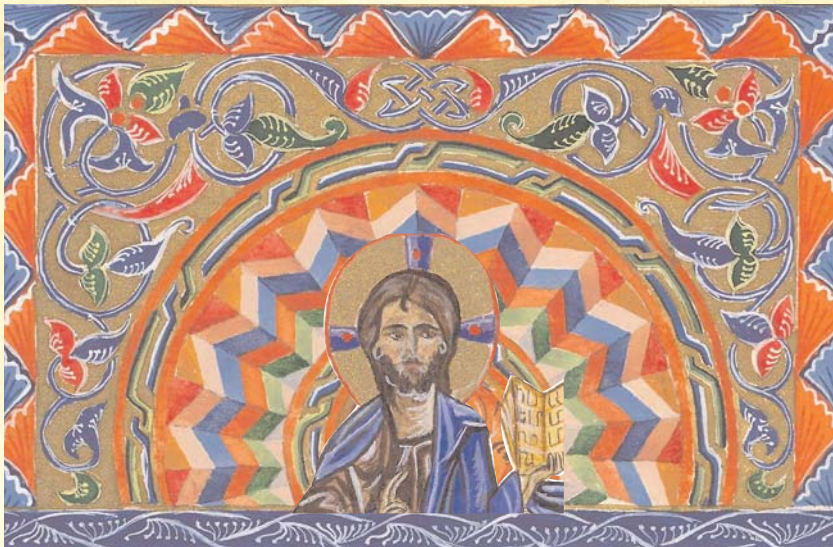

Ս. ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ

Որքան շատ և որքան մեծ
բան է թափնված խոստով Հա-
կերճ, բայց հոգեւոր ուժով
առաքաբոխ այս աղբիւն
մեջ:

Միլիոն եղբայրներ, ավետարանական պատվիրանները այլ
 բան չեն, քան աստվածային քարոզներ, հույսի ուսուցման
 հիմունքներ, հավատի հաստատման հենարաններ, սիրտը ամ-
 րապնդող սնունդ, դեկ՝ ճանապարհները ճիշտ ընտրելու հա-
 մար, փրկության ուղեցույց. խրատելով երկրի վրա հավա-
 տացյալների ուշիմ մտքերը՝ պատվիրանները ճանապարհ են
 հարթում դեպի երկնային թագավորությունը: Աստված կա-
 մեցավ շատ բան հայտնի դարձնել և առաջարկել իր ծառա-
 ների՝ մարգարեների միջոցով, իսկ որքա՛ն առավել կարևոր է
 այն, թե ինչ է ասում Որդին, ինչ է իր սեփական ձայնով վկա-
 յում Նա Աստծո Խոսքը, որը կար մարգարեների մեջ՝ արդեն
 ոչ թե կամենալով ճանապարհ հարթել դեպի ապագան, այլ
 Անձամբ գալով մեզ համար ուղի բացելու և ցույց տալու հա-
 մար, որպեսզի մենք՝ խավարում խարխափողներս, նախկի-
 նում անշրջահայացներս և կույրերս, լուսավորվելով շնորհի
 լույսով, կյանքի ճանապարհն անցնենք Տիրոջ գլխավորութ-
 յամբ և ուսուցչությամբ: Հենց ինքն էլ, մարդկանց փրկութ-

յանը աջակցող Իր մյուս փրկարար խրատների և աստվածա-
յին պատվիրանների հետ մեկտեղ Անձամբ տվեց նաև աղոթ-
քի օրինակը, Անձամբ խրատեց և ուսուցանեց, թե մենք ինչ
պետք է խնդրենք: Կյանք պարզեցողը այն նույն բարեգլխությ-
յամբ, որով կամեցավ մեզ պարզեցել բոլոր շնորհները, մեզ
նաև ուսուցանեց աղոթել, որպեսզի, Հորը դիմելով Որդու ու-
սուցանած պաղատական աղոթքով՝ ավելի դյուրավ լսելի լի-
նենք: Նա կանխատեսեց այն ժամանակների գալուստը, երբ
ճշմարիտ երկրպագուները Հորը կերպագեն հոգով և ճշմար-
տությամբ, և իր կանխասացությունը այնպես կատարեց, որ
մենք Հոգին և ճշմարտությունը ընդունելով նրա օրհնութ-
յամբ, երկրպագում ենք ճշմարտությամբ և հոգով, կատարե-
լով նրա պատվիրանը: Քանզի ո՞ր աղոթքը կարող է ավելի
հոգևոր լինել, քան այն, որը պատգամել է մեզ Քրիստոսը, Ով
մեզ վրա իջեցրեց նաև Սուրբ Հոգին: Հոր համար ո՞ր աղոթ-
քը կարող է ավելի հոգևոր լինել, քան Որդու շուրթերից
բխած աղոթքը, Ով ճշմարտությունն է: Հետևաբար նրա ու-
սուցանածի պես չաղոթելը ոչ միայն անգիտություն է, այլև
հանցագործություն, առավել ևս որ Նա մի տեղ ասում է.
Աստծո խոսքը արհամարհում եք ձեր ավանդության պատճառով
(Մատթ. 15, 6):

Ուստի, սիրելի եղբայրներ, աղոթենք այնպես, ինչպես ու-
սուցանում է Ուսուցիչ Աստված: Աստծուն աղոթել նրա ու-
սուցմամբ, նրա լսելիքին հասնել Քրիստոսի աղոթքով՝ ահա
Նրա համար հաճելի և մատչելի աղոթքը: Երբ աղոթում ենք,
թող Հայրը ճանաչի իր Որդու խոսքերը: Թող մեր մեջ, մեր
սրտում մնացողը լինի նաև խոսքի մեջ: Քանի որ նա մեր
մտքերի բարեխոսն է Հոր առաջ, ապա մեր մեղքերի համար
աղոթելով, մենք՝ մեղավորներս, օգտագործենք նաև մեր Բա-
րեխոսի խոսքերը: Նա ասում է, որ Հորից ինչ էլ խնդրենք Իր
անունով, կտա (Հովհ. 16, 23), ուստի Քրիստոսի անունով
մեր խնդրածը ավելի հաստատապես կստանանք, եթե

խնդրենք Քրիստոսի աղոթքով: Իսկ աղոթքի ժամանակ թող մեր խոսքը և պաղատանքը միանան բարեպատշաճությանը, խաղաղությանը և համեստությանը, չմտածենք այն մասին, որ կանգնած ենք Աստծո առջև, որ հարկավոր է Աստծո աչքերի համար հաճելի լինել նաև մարմնի դիրքով և ձայնի հնչյուններով: Ծջալով աղմուկ բարձրացնելը անամոթության նշան է, ընդհակառակը, համեստին վայել է աղոթել հնազանդ պաղատանքով: Եվ վերջապես, Տերը մեզ պատվիրան է տվել աղոթել թաքուն, ծածուկ և մեկուսի տեղերում, նույնիսկ անկողնու մեջ, մի բան, որը հատկապես բնորոշ է հավատին, իմանանք, որ Աստված ներկա է ամենուր, լսում և տեսնում է բոլորին, Իր ողջ վեհությունը թափանցում է ամենագաղտնի և ծածուկ տեղերը, ինչպես ասված է Սուրբ Գրքում. Ես մերձավոր Աստված եմ և ոչ թե հեռավոր: Եթե մարդը թաքնվի թաքստոցում, մի՞թե ես նրան չեմ տեսնի: Մի՞թե երկինքն ու երկիրը ես չեմ լցնում (Երեմ. 23, 23-24): Եվ դարձյալ. Տիրոջ աչքը ամեն տեղ դիտում է չարերին և բարիներին (Առակ. 15, 3): Եվ երբ մենք եղբայրներով հավաքվում ենք հանդիսավորապես աստվածային զոհեր մատուցանելու Աստծո քահանայի հետ, ապա պարտավոր ենք հիշել նաև համեստության և բարեպատշաճության մասին. մեր խնդրանքները քամուն չնետել և չարտահայտել մի կերպ, աղճատված հնչյուններով, աղոթքը չանել աղմկոտ շատախոսություն. աղոթքը պետք է Աստծուն մատուցվի խոնարհությամբ, քանզի Աստված ոչ թե ձայնն է լսում, այլ՝ սիրտը: Մեր մասին աղմուկով չպետք է հիշեցնենք Նրան, Ով տեսնում է մարդկային խորհուրդները, ինչպես ուսուցանում է Տերը, երբ ասում է. ինչո՞ւ դուք ձեր սրտերում շատ բան եք խորհում (Մատթ. 9, 4): Եվ մեկ այլ տեղում. բոլոր եկեղեցիները պիտի իմանան, որ ե՛ս եմ, որ զննում եմ երկրամասերն ու սրտերը (Հայտ. 2, 23): Ինչպես կարդում ենք Առաջին Թագավորաց գրքում, դա հասկացավ և կատարեց Աննան, որ վերափոխեց եկեղեցին. նա Աստծուն ոչ թե բարձրաձայն աղոթք մատու-

ցեց, այլ նրան խնդրեց անաղմուկ և համեստորեն, իր սրտի գաղտնարաններում, աղոթքը մատուցեց գաղտնի, սակայն հայտնի հավատով, աղոթեց ոչ թե շուրթերով, այլ սրտով, հավատացած լինելով, որ Աստված այդպես էլ կլսի, և նա իրոք ստացավ իր խնդրածը, որովհետև խնդրեց հավատով: Այս մասին այսպես է ասում Սուրբ Գիրքը. աղոթում էր մտքում. շրթունքները չէին շարժվում: Ձայնը լսելի չէր, բայց Տերը լսեց նրան: Նաև սաղմոսներում ենք կարդում. ձեր անկողնու մեջ ինչ էլ որ ասեք ձեր սրտում՝ զղջացեք (Սաղմ. 4, 5): Նույնն է ներշնչում նաև Սուրբ Հոգին Երեմիայի միջոցով, ուսուցանելով՝ մտքում լա՛վ պահեցեք. Տեր, քեզ հաճո է խոնարհվելը (Երեմ. 5):

Սիրելի՛ եղբայրներ, երկրպագողը պետք է և այն իմանա, թե տաճարում ինչպես էր մաքսավորը փարիսեցու հետ աղոթում. նա Աստծո գթասրտությունից օգնություն էր հայցում ոչ թե աչքերը հանդգնորեն երկինք հառած, ոչ թե ձեռքերը ամբարտավանորեն վեր պարզած, այլ ինքն իր կուրծքը ծեծելով և մտքով իր մեղքը գիտակցելով: Մինչ փարիսեցին հիանում էր ինքն իրենով, մաքսավորը, որ այդպես էր աղոթում և փրկության հույսը դնում էր ոչ թե իր անմեղության վրա, քանզի ոչ մեկը առանց մեղքի չէ, այլ աղոթում էր խոնարհաբար՝ խոստովանելով իր մեղքերը և ավելի մեծ շնորհի արժանացավ. խոնարհներին գթացողը լսեց նրա աղոթքը: Տերը դա այսպես է շարադրում Իր Ավետարանում. երկու մարդ տաճար ելան աղոթքի կանգնելու. մեկը՝ փարիսեցի, մյուսը՝ մաքսավոր: Փարիսեցին կանգնած էր մեկուսի և, ինքնիրեն, այս աղոթքն էր ասում. «Աստված իմ, շնորհակալ եմ քեզնից, որ ես մման չեմ ուրիշ մարդկանց, ինչպես՝ հափշտակողները, անիրավներն ու շնացողները, և կամ ինչպես այս մաքսավորը. այլ շաբաթը երկու անգամ ծոմ եմ պահում և տասանորդ եմ տալիս իմ ամբողջ եկամտից»: Իսկ մաքսավորը կանգնած էր մեկուսի և չէր իսկ կամենում իր աչքերը երկինք բարձրացնել, այլ ծեծում էր կուրծքը և ասում. «Աստված, ների՛ր ինձ՝ մեղավորիս»: Ասում եմ ձեզ՝ սա՛ ի՜նչավ իր տունը արդարացած, ոչ թե մյուսը, որովհետև ով որ բարձրաց-

նում է իր անձը, կխոնարհվի, և ով որ խոնարհեցնում է իր անձը, կբարձրանա (Ղուկ. 18, 10-14):

Այսպիսով, աստվածային ընթերցումով ուսանելով և իմանալով, թե մենք ինչպես պետք է աղոթքի կանգնենք, սիրելի եղբայրներ, մեր Տիրոջ ուսուցումից իմանում ենք նաև, թե ինչի համար պետք է աղոթենք. եվ արդ, ասում է՝ այսպես աղոթեցեք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես. սո՛ւրբ թող լինի քո անունը. քո թագավորությունը՝ թող գա, քո կա՛մքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է՛. մեր հաճապագորյա հացը սո՛ւր մեզ այսօր. և մերի՛ր մեզ մեր հաճաճանքը, ինչպես որ մենք եմք մերում մրանց, որ հաճաճեմ գործում մեր դեմ. և մի՛ տար մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր մեզ չարից, ուրովհետև քո՛ւն է թագավորությունը և զորությունը և փառքը հավիտյանս. ամեն» (Մատթ. 6, 9-13):

Խաղաղության վարդապետը և միության Բարեխոսը նախ և առաջ չի կամենում, որ աղոթքը արվի առանձին և անհատապես, որ աղոթողը աղոթի միայն ինքն իր համար: Իրականում մենք չենք ասում՝ Հա՛յր իմ, որ երկնքում ես, իմ հաճապագորյա հացը սո՛ւր ինձ այսօր, մեզանից յուրաքանչյուրը չի խնդրում ներել միայն իր հանցանքը, չի աղոթում միայն իր համար, որպեսզի միայն ի՛նքը չտարվի դեպի փորձություն և փրկվի չարից: Մենք ունենք համաժողովրդական և ընդհանուր աղոթք, և երբ աղոթում ենք, ապա աղոթում ենք ոչ թե ինչ-որ մեկի համար, այլև ողջ ժողովրդի համար, որովհետև մենք՝ ողջ ժողովուրդը, մեկ ենք: Աստված՝ Խաղաղության և հաշտության Բարեխոսը, սեր և միություն ուսուցանելով, կամենում է, որպեսզի մեկը աղոթի բոլորի համար, ինչպես Ի՛նքն էր իր մեջ մենակ կրում մեզ բոլորիս: Աղոթքի այս օրենքը կատարեցին նաև կրակի հնոցը նետված երեք երիտասարդները. նրանք միաձայն էին աղոթքի մեջ և միակամ էին միաբանության ոգով: Այդ է վկայում Սուրբ Գիրքը, և ցույց տալով, թե նրանք ինչպես էին աղոթում, մեզ օրինակ է ընձեռում նրանց նմանվելու, որպեսզի մենք էլ նրանց պես լի-

նենք: Ասված է. երեքը, կարծես մեկ բերանով, օրհնում, գովում և փառավորում էին Աստծուն (Դան. 3, 51): Նրանք խոսում էին, ասես, մեկ շրթունքով, չնայած Քրիստոսը չէր ուսուցանել այդպես աղոթել: Դրա համար էլ նրանց՝ աղոթողների խոսքը համոզիչ և ներգործուն էր. խաղաղ, պարզ և հոգևոր աղոթքը հաճո եղավ Տիրոջը: Տիրոջ համբարձվելուց հետո մենք առաքյալներին աշակերտների հետ տեսնում ենք նույն կերպ աղոթելիս. Արամք բոլորը, - ասված է, - միասիրտ, հարատևորեն աղոթքի մեջ էին կանանց և Հիսուսի մոր՝ Մարիամի ու Արա եղբայրների հետ (Գործ. 1, 14): Նրանք միասիրտ աղոթքի մեջ էին, ցույց տալով և՛ իրենց աղոթքի թախանձագին լինելը, և՛ փոխադարձ միաբանությունը, քանզի Աստված միաբաններին տան մեջ բնակեցնելով, Իր աստվածային և հավերժական տան մեջ ընդունում է միայն նրանց, որոնց աղոթքը միասիրտ է: Օ՛, սիրելի եղբայրներ, ինչպիսի՛ն են Տերունական Աղոթքի գաղտնիքները: Որքա՛ն շատ և որքա՛ն մեծ բան է թաքնված խոսքով հակիրճ, բայց հոգևոր ուժով առատաբուխ աղոթքի մեջ: Երկնային ուսուցման մեջ մեր պաղատանքների և աղոթքների համար անհրաժեշտ ոչ մի բան բաց չի թողնված:

Ասված է՝ այսպե՛ս աղոթեցեք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»: Իր Աստծով, Նրա շնորհով վերածնված և վերականգնված նոր մարդը նախ և առաջ ասում է՝ Հա՛յր, որովհետև արդեն դարձել է Նրա որդին: Յուրայինների մոտ եկավ, - ասված է, - բայց յուրայինները Արամ չընդունեցին: Իսկ ովքեր Արամ ընդունեցին, Արամը իշխանություն տվեց լինելու Աստծո որդիներ, որոնք իր անվանը կհավատան (Հովհ. 1, 11-12): Եվ այսպես, ով հավատում է Նրա անվանը և դառնում է Աստծո որդին, պետք սկզբից ևեթ իր երախտապարտությունը հայտնի և իրեն խոստովանի որպես Աստծո որդի, որ Հայր է անվանում Աստծուն. պետք է իր վերածննդի սկզբից ևեթ բառերով վկայի, որ հրաժարվել է երկրային և մարմնավոր հորից և սկսել է իմանալ և ունենալ միայն մեկ Հայր, Ով երկնքում է, ինչպես ասում է Սուրբ Գիր-

քը. Ըստ էր, որ ասում էր իր հորն ու մորը, թե չի տեսել նրանց, չի ճանաչել իր եղբայրներին ու իր որդիներին անգիտացել: Նա հետևեց քո խոսքերին և պահեց ուխտը (Բ. Օր. 33, 9): Տերը ևս իր Ավետարանում մեզ պատվիրանում է երկրի վրա հոր անուն չտալ, քանզի մենք մեկ Հայր ունենք երկնքում (Մատթ. 23, 9): Երբ Տիրոջ աշակերտը ասաց, թե իր Հայրը մահացել է, Տերը նրան ի պատասխան ասաց. թո՛ւյլ տուր, որ մեռյալները թաղեն իրենց մեռելներին (Մատթ. 8, 22): Աշակերտն ասաց, թե իր Հայրը մահացել է, երբ հավատացյալների Հայրը կենդանի է: Սիրելի եղբայրներ, ոչ միայն պետք է նկատենք և ըմբռնենք, որ Հայր ենք անվանում Նրան, Ով երկնքում է, այլև այն, որ միասին ենք ասում Հա՛յր մեր, այսինքն՝ հավատացյալների Հայր, ովքեր օրհնված և վերականգնված լինելով հոգևոր բարենորոգ ծննդյամբ, դարձել են Աստծո որդիներ: Այս խոսքը հանդիմանություն և նախատինք է հրեաների համար, ովքեր ոչ միայն իրենց անհավատությամբ մերժեցին Քրիստոսին, այլև իրենց դաժանությամբ խաչեցին Նրան, Ում մասին հայտնել էին մարգարեները, և Ով ի սկզբանե էլ ուղարկված էր: Նրանք արդեն Աստծուն Հայր չեն կարող անվանել, երբ Տերը նրանց նախատում է և մերկացնում՝ ասելով. դուք հոր կողմից սատանայի զավակներ եք, և ձեր հոր ցանկություններն եք ուզում կատարել, թեև ըստ ի սկզբանե մարդասպան էր և ճշմարտության մեջ չմնաց, որովհետև նրա մեջ ճշմարտություն չկար (Հովհ. 8, 44): Աստված սրտմտությամբ ազդարարում է նաև Եսայի Մարգարեի միջոցով. զավակներ ունեցա և մեծացրի, իսկ նրանք ինձ անարգեցին: Եզր իր տիրոջն է ճանաչում, և էշը՝ իր տիրոջ մտորը, բայց Իսրայելն ինձ չճանաչեց, իմ ժողովուրդն ինձ չհասկացավ: Վա՛յ մեղավոր ազգին, մեղքերով լի ժողովուրդ, չարագործ սերունդ, անօրեն ծնունդներ, թողեցիք Տիրոջը, բարկացրիք Իսրայելի սրբին (Ես. 1, 2-4): Մենք՝ քրիստոնյաներս, երբ աղոթում ենք, նրանց հանդիմանելով ենք ասում Հայր մեր, քանզի Նա դարձավ մեր Հայրը և դադարեց հրեաների Հայրը լինելուց, ովքեր ուրացան նրան: Մեղավոր

ժողովուրդը չի կարող որդի լինել, այլ որդիների անունը
 շնորհավում է նրանց, որոնց մեղքերի թողություն է շնորհավում
 և հավիտենություն է խոստացվում ըստ Տիրոջ խոսքի, որ աս-
 սում է. ամեն ոք, որ մեղք է գործում, մեղքի ծառա է: Եվ ծառան հավիտե-
 յան տան մեջ չի մնում, իսկ որդին հավիտյան մնում է (Հովհ. 8, 34-
 35): Օ՛ր, ինչ ներողամտություն մեր նկատմամբ, Տիրոջ ինչ-
 պիսի՝ առատաբուխ բարեհաճություն և բարեգթություն, երբ
 մեզ թույլ է տալիս Աստծո առջև աղոթք անելիս Հայր անվա-
 նել Աստծուն և մեզ Աստծո որդիներ անվանել, ինչպես Քրիս-
 տոսն է Աստծո Որդի: Եթե Նա Ինքը մեզ թույլ չտար այդպես
 աղոթել, մեզանից ոչ մեկը չէր հանդգնի աղոթքի մեջ օգտա-
 գործել այդ անունը: Իսկ Աստծուն Հայր անվանելով՝ մենք
 պետք է հասկանանք և իմանանք, սիրելի եղբայրներ, որ մենք
 էլ պետք է մեզ որդիների պես պահենք, որպեսզի ինչպես
 մենք ինքներս ենք բերկրում Հայր Աստծո համար, այդպես էլ
 Նա՛ բերկրի մեզ համար: Ուրեմն լինենք որպես Աստծո տա-
 ճարներ, որպեսզի երևա, որ Աստված մնում է մեր մեջ: Թող
 մեր գործերը անարժան չլինեն հոգուն. սկսելով լինել երկնա-
 յին և հոգևոր՝ խորհենք և գործենք միայն հոգևորը և երկ-
 նայինը, աչքի առաջ ունենալով Աստծո խոսքը. փառավորելու
 եմ ինձ փառավորողներին, իսկ ովքեր ինձ արհամարհում են, անարգելու
 եմ (Ա Թադ. 2, 30) և երանելի առաքյալի թղթում գրվածը.
 դուք ձեր տերը չեք, քանզի մե՛ծ գնով գնվեցիք: Փառավորեցե՛ք Աստծուն
 ձեր մարմինների մեջ (Ա Կորնթ. 6, 19-20):

Դրանից հետո ասում ենք. սո՛ւրբ թող լինի քո անունը, ոչ այն
 իմաստով, որ իբրև Աստծուն ցանկանում ենք, որ Նա սրբանա
 մեր աղոթքներով, այլ Նրանից խնդրում ենք, որ Նրա անու-
 նը սրբանա մեր մեջ: Քանզի ումի՞ց կարող է սրբանալ Աստ-
 ված, եթե Ի՛նքն է սրբացնում: Բայց քանի որ նա ասում է՝
 սրբագործվեցե՛ք և սուրբ եղե՛ք, քանզի ես՝ ձեր Տեր Աստվածը, սուրբ եմ
 (Ղևտ. 20, 7), ուստի մենք խնդրում և աղոթում ենք, որպես-
 զի մկրտությամբ սրբագործվելով՝ մենք այդպես էլ մնանք,

ինչպես սկսել ենք: Եվ դրա համար աղոթում ենք ամեն օր, քանզի կարիք ունենք ամեն օր մկրտվելու, որպեսզի անդադրում մկրտությունը մաքրենք մեր ամենօրյա մեղքերը: Իսկ թե ինչպիսին է Աստծո բարեգթությունը մեզ շնորհվող սրբագործումը՝ մեկնաբանում է առաքյալը, ասելով՝ ո՛չ պոռնիկներ, ո՛չ կոսպաշտներ, ո՛չ շնացողներ, ո՛չ իգացողներ, ո՛չ արվամուսներ, ո՛չ գողեր, ո՛չ ագահներ, ոչ՝ հարբեցողներ, ո՛չ բամբասողներ, ո՛չ էլ հափշտակողներ Աստծո արքայությունը չպիտի ժառանգեն: Եվ դուք, զոհե ոմանք, այդպիսին էիք, բայց լվացվեցիք, մաքրվեցիք, արդարացվեցիք մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի անունով և մեր Աստծո Հոգով (Ա Կորնթ. 6, 9-11): Նա մեզ անվանում է մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի անունով և մեր Աստծո Հոգով արդարացվածներ, և մենք աղոթում ենք, որ թող մեր մեջ մնա այդ սրբագործումը: Իսկ քանի որ մեր Տերը և Դատավորը, Իրենով բժշկվածին և կենդանացածին սաստելով, պատվիրանում է այլևս մեղք չգործել, որպեսզի մի ավելի չար բան չպատահի (Հովհ. 5, 14), ապա մենք անդադրում աղոթքով պաղատում ենք, զօր ու գիշեր խնդրում ենք, որպեսզի Աստծո բարեգթությունը մեր ստացած սրբագործումն ու բժշկումը մեր մեջ պահպանվի աստվածային խնամքով:

Այնուհետև աղոթքում ասվում է. Քո թագավորությունը թող գա:

Մենք խնդրում ենք, որ Աստծո թագավորությունը գա այն իմաստով, որով Աստծուն խնդրում ենք, որպեսզի Նրա անունը սրբանա մեր մեջ: Քանզի Աստված ե՞րբ չի թագավորում և կամ երբ պետք է դնի Իր թագավորության սկիզբը, որը Նա միշտ ունեցել է, որը միշտ հաստատ է և անսկիզբ: Մենք խնդրում ենք, որ թող գա Աստծուց մեզ խոստացված և Քրիստոսի արյամբ և չարչարանքներով ձեռք բերված մեր թագավորությունը, խնդրում ենք, որպեսզի մենք՝ այս ժամանակներում ծառայածներս, ապագայում թագավորենք մեր Տեր Քրիստոսի հետ, ինչպես և Նա Ինքն է խոստանում այդ՝

ասելով. եկե՛ք, իմ Հոր օրհնյալներ, ժառանգեցե՛ք աշխարհի սկզբից ձեզ համար պատրաստված արքայությունը (Մատթ. 25, 34): Իսկ Աստծո թագավորությունը, սիրելի եղբայրներ, կարող է լինել նաև Ինքը՝ Քրիստոսը. մեզ փափագելի է Նրա ամենօրյա ներկայությունը, և մենք խնդրում ենք, որպեսզի Նա շուտով հայտնի մեզ Իր գալուստը: Քանզի Նա մեր Հարությունն է, որովհետև մենք Նրա մեջ ենք հարություն առնում, ուստի և Աստծո թագավորություն ասելով՝ կարող ենք Նրա՛ն հասկանալ, որովհետև մենք Նրա՛ մեջ պետք է թագավորենք: Եվ մենք ճիշտ ենք խնդրում Աստծո թագավորությունը, այսինքն՝ երկնային թագավորությունը, քանի որ կա նաև երկրային թագավորություն: Բայց ով արդեն հրաժարվել է աշխարհից, նա վեր է աշխարհիկ փառքից ու թագավորությունից: Այսպիսով, իրեն Աստծուն և Քրիստոսին նվիրողը ոչ թե երկրային, այլ Երկնային թագավորություն է խնդրում: Ընդ որում հարկ է անդադար և հարատև աղոթել և պաղատել, որ երկնային թագավորությունից չընկնենք, ինպես ընկան հրեաները, որոնց այն ավելի վաղ էր խոստացված: Տերը հստակ ասում է. արևելքից և արևմուտքից շատերը պիտի գան ու երկնքի արքայության մեջ սեղան պիտի մատեն Աբրահամի, Իսահակի և Հակոբի հետ, իսկ արքայության որդիները պիտի ելնեն արտաքին խավարը. այնտեղ պիտի լինի լաց և ատամների կրճտում (Մատթ. 8, 11-12): Նա ցույց է տալիս, որ հրեաները անցյալում թագավորության որդիներ էին, քանի դեռ չէին դադարել Աստծո որդիներ լինելուց, իսկ հետո նրանց մեջ, Հայրական անվան ի չիք դառնալով, ի չիք դարձավ նաև թագավորությունը: Ուստի և մենք՝ քրիստոնյաններս, որ սկսեցինք աղոթքի մեջ Հայր անվանել Աստծուն, խնդրում ենք, որ թող գա՛ Աստծո թագավորությունը:

Այնուհետև մենք հետևյալ խոսքերը՝ քո կա՛նքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է հավելում ենք ոչ այն իմաստով, որ մեր աղոթքի շնորհիվ Աստված ինչ կամենա՝ անի, այլ որպես-

զի մենք կարողանանք Նրան հաճո գործեր կատարել: Քանզի ո՞վ է Աստծուն խոչընդոտներ հարուցում իրեն հաճո գործեր կատարելու: Բայց քանի որ սատանան մեզ խոչընդոտում է հոգով և մարմնով հնազանդ նվիրվել Աստծուն, ապա մենք խնդրում և աղոթում ենք, որ թող Աստծո կամքը լինի մեր մեջ: Իսկ որպեսզի լինի, անհրաժեշտ է Աստծո կամեցողությունը, այսինքն՝ Նրա օգնությունն ու պաշտպանությունը, որովհետև ոչ ոք ամուր չէ սեփական ուժերով, այլ ամեն ոք ապահովություն է գտնում միայն Աստծո ողորմածության և գթասրտության մեջ: Աստված ինքն էլ, ցույց տալով մարդկային տկարությունը, որը ինքը կրում էր իր մեջ, ասում է. Հայր իմ, եթե կարելի է, այս բաժակը թող ինձնից հեռու անցնի, իսկ այնուհետև, օրինակ ցույց տալով իր աշակերտներին, որպեսզի նրանք կատարեն ո՛չ իրենց կամքը, այլ՝ Աստծո, ավելացնում է. բայց ոչ՝ ինչպես ես եմ կամեցում, այլ ինչպես դու (Մատթ. 26, 39): Մի ուրիշ տեղում էլ ասում է. երկնքից իջա ոչ թե իմ կամքը կատարելու համար, այլ կամքը նրա, ով ինձ ուղարկեց (Հովհ. 6, 38): Եթե Որդին այնպես հնազանդվեց, որ կատարեց Հոր կամքը, ապա արդյո՞ք ծառան պարտավոր չէ առավել ևս հնազանդվել և կատարել իր Տիրոջ կամքը: Հովհաննեսը իր Թղթում մեզ այսպես է հորդորում և խրատ տալիս Աստծո կամքը կատարելու. մի՛ սիրեք աշխարհ, ոչ էլ՝ ինչ որ աշխարհի մեջ կա: Եթե մեկը սիրում է աշխարհը, Հոր սերը նրա մեջ չէ, քանի որ այն ամենը, ինչ աշխարհի մեջ կա, մարմնի ցանկությունն է, աչքերի ցանկությունն և այս կյանքի ամբարտավանությունն, որ Հորից չէ, այլ՝ այս աշխարհից: Թե՛ այս աշխարհն է անցնում, թե՛ ցանկությունը: Իսկ ով կատարում է Աստծո կամքը, մնում է հավիտյան (Հովհ. 2, 15-17), ինչպես որ Աստված է հավիտյան: Եվ այսպես, ցանկանալով հավիտյան մնալ՝ մենք պետք է կատարենք Աստծո կամքը, Ով հավիտյան է: Իսկ Աստծո կամքը մեզ ցույց է տրված Քրիստոսի գործերի և ուսմունքի մեջ: Խոնարհություն վարվեցողության մեջ, հաստատություն հավատի մեջ, համեստություն խոսքի մեջ, արդա-

րություն գործողութիւններէ մեջ, գործերէ մեջ գթասրտութ-
յուն, վարք ու բարքի մեջ բարեպաշտություն, դառնութիւն
պատճառելու անկարողութիւն, մեզ պատճառված դառնութ-
յունը կրելու կարողութիւն, խաղաղութիւն պահպանել եղ-
բայրների հետ, Աստծուն սիրել ամբողջ սրտով, Նրան սիրել
որպես Հոր, երկյուղել որպես Աստծո, ոչ մի բան չնախընտ-
րել Քրիստոսից, ինչպես Նա ոչ մի բան չէր նախընտրում մե-
զանից, արիաբար և հավատարմորեն կանգնել Նրա խաչի
մոտ, երբ քարկոծում են Նրա անունն ու փառքը, խոսքի մեջ
ի հայտ բերել դավանանքի հաստատութիւն, հարցաքննութ-
յան մեջ՝ խիզախութիւն, որով մարտի մեջ ենք մտնում, մահ-
վան մեջ՝ համբերութիւն, որով պսակվում ենք. այս ամենը
նշանակում է կատարել Աստծո պատվիրանը, կատարել Հոր
կամքը:

Իսկ մենք խնդրում ենք՝ թող Աստծո կամքը լինի ինչպես
երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա, քանզի և՛ մեկը, և՛ մյուսը
վերաբերում է մեր ապահովությանը և փրկությանը: Մեր
մարմինը ունենալով երկրից, իսկ հոգին՝ երկնքից, ինքներս
երկիր և երկինք լինելով՝ մենք աղոթում ենք՝ Աստծո կա՛մքը
թող լինի և՛ մեկում, և՛ մյուսում, այսինքն՝ մարմնի մեջ և հո-
գում: Քանզի մարմինը և հոգին հակամարտութեան մեջ են,
և նրանց միջև ամեն օր պայքար է մղվում, այնպես որ մենք
այն չենք անում, ինչ կամենում ենք. մինչ հոգին երկնայինն
ու աստվածայինն է որոնում, մարմինը իր ցանկութիւններով
երկրայինին և աշխարհայինին է ձգտում: Ուստի և ջանադ-
րաբար խնդրում ենք, որպեսզի Աստծո օգնականութեամբ
նրանց երկուսի միջև հաշտութիւն հաստատվի, որպեսզի հո-
գու և մարմնի մեջ Աստծո կամքը կատարվելով՝ հոգին
փրկվի՝ վերածնվելով Աստծո զորութեամբ: Այդ պայքարի մա-
սին բացահայտ և պարզ արտահայտվում է Պողոս առաքյա-
լը: Մարմինը, - ասում է նա, - հոգու հակառակն է ցանկանում, իսկ
հոգին՝ մարմնի հակառակը: Քանի որ սրանք միմյանց հակառակ են, մի՛

արեք այն, ինչ ուզում եք, որովհետև մարմնի գործերը հայտնի են, այսինքն՝ շնություն, պոռնկություն, պղծություն, վավաշոտություն, կուպաշոտություն, կախարդություն, թշնամություն, կոիվ, մախամձ, բարկություն, հակառակություններ, երկպառակություններ, բաժանումներ, չար մախամձ, սպանություններ, հարբեցողություններ, անառակություններ և սրանց մեծ մասն ուրիշ բաներ: Այժմ ասում եմ ձեզ, ինչպես որ սկզբից էլ ասում էի, թե նրանք, որ այսպիսի բաներ են գործում, Աստծո արքայությունը չեն ժառանգելու: Իսկ հոգու պտուղն այս է՝ սեր, խնդություն, խաղաղություն, համբերություն, քաղցրություն, բարություն հավատարմություն, հեզություն, ժուժկալություն (Պաղ. 5, 17, 19-23): Ահա թե ինչու աղոթքով ամեն օր անդադրում խնդրում ենք, որ մեր վերաբերմամբ Աստծո կամքը կատարվի ինչպես երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա, իսկ Աստծո կամքը այն է, որ երկրայինը զիջի երկնայինին, և հաղթանակի հոգևորն ու աստվածայինը:

Ի դեպ, սիրելի եղբայրներ, դա կարելի է հասկանալ նաև հետևյալ կերպ: Քանի որ Տերը մեզ պատվիրան է տալիս սիրել նույնիսկ թշնամիներին և աղոթել մեզ հալածողներին (Մատթ. 5, 44), ապա մենք նրանց համար ևս, ովքեր տակավին երկրի մեջ են մնում և չեն սկսել երկնային լինել, խնդրում ենք՝ թող նրանց վերաբերմամբ ևս կատարվի Աստծո կամքը, որը կատարեց Քրիստոսը՝ փրկելով և վերականգնելով մարդուն: Ընդ որում՝ Նա աշակերտներին արդեն երկիր չի անվանում, այլ՝ երկրի աղը (Մատթ. 5, 13), իսկ Առաքյալը առաջին մարդուն անվանում է հոգեղեն՝ երկրից, իսկ երկրորդ մարդուն երկնային՝ երկնքից (Ա. Կորնթ. 15, 47), ուստի և մենք, որ պարտ ենք նմանվել Հայր Աստծուն, Ով իր արեգակը ծագեցնում է չարերի և բարիների վրա և անձրև է թափում արդարների և մեղավորների վրա (Մատթ. 5, 45), հետևելով Քրիստոսի պատվիրանին և աղոթելով բոլորի փրկության համար՝ ճիշտ ենք աղոթում և խնդրում, որպեսզի մեր հավատքով Աստծո կամքը կատարվի ինչպես երկնքում, այսինքն՝ մեր մեջ, և մենք երկնային դառնանք, այնպես

էլ թող Աստծո կամքը լինի երկրի վրա, այսինքն՝ անհավատ-
ների մեջ, որպեսզի նրանք էլ, որ երկրային են առաջին
ծնունդով, վերածնվելով ջրով և հոգով, սկսեն երկնային լի-
նել:

Շարունակելով աղոթքը՝ մենք հետևյալն ենք խնդրում՝
մեր հաճապագորյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր: Սա կարելի է հասկա-
նալ ինչպես հոգևոր, այնպես էլ պարզ իմաստով, քանզի և՛
մեկը, և՛ մյուսը աստվածային շնորհով հավասարապես ծա-
ռայում են փրկությանը: Քրիստոսը կյանքի հացն է, և այդ
հացը ո՛չ բոլորինն է, այլ միայն մերը: Ինչպես ասում ենք՝
Հա՛յր մեր, քանզի Աստված իրեն ճանաչողների և հավատա-
ցողների Հայրն է. այդպես էլ Քրիստոսին անվանում ենք մեր
հացը, որովհետև Նա է բոլոր նրանց հացը, ովքեր հաղորդե-
վում են Նրա Մարմնին: Իսկ մենք ամեն օր խնդրում ենք՝
թող մեզ տրվի այդ հացը, որպեսզի մենք, մնալով Քրիստոսի
մեջ և հանապազօր Հաղորդությունն ընդունելով որպես
փրկության կերակուր, եթե որևէ մի ծանր մեղքի համար
զրկված լինենք երկնային հացից և նրա հետ հաղորդությու-
նից, չբաժանվենք Քրիստոսի Մարմնից, ինչպես Տերն է ի
խրատ մեզ ասում. ես եմ կենդանի հացը, որ երկնքից է իջած. թե մեկն
այս հացից ուտի, հավիտենապես կսպրի. և այն հացը, որ ես կտամ, իմ
մարմինն է, որը ես կտամ, որպեսզի աշխարհը կյանք ունենա (Հովհ. 6,
51): Երբ Նա ասում է, որ Իր հացից ուտողը Հավիտենապես
կապրի, ապա դրանով ցույց է տալիս, որ ապրում են նրանք,
ովքեր հաղորդվում են Նրա Մարմնին և հաղորդության իրա-
վունքով ընդունում Հաղորդությունը: Եվ այսպես, մենք
պետք է երկյուղենք և աղոթենք, որպեսզի որևէ մեկը չբա-
ժանվի Քրիստոսի Մարմնից՝ արգելանքի ենթարկվելով և
չհեռանա փրկությունից, ինչպես սաստում է Տերը՝ ասելով.
եթե չուտեք մարդու Որդու մարմինը և չըմպեք նրա արյունը, ձեր մեջ
կյանք չեք ունենա (Հովհ. 6, 53): Ուստի և մենք հանապազօր
խնդրում ենք՝ թող տրվի մեզ հացը, որպեսզի մենք՝ Քրիստո-

սի մեջ մնացողներս և ապրողներս, չզրկվենք նաև Նրա Մարմնի հաղորդությունից:

Սա կարելի է հասկանալ և այսպես. հոգևոր շնորհի հավատով հրաժարվելով այս աշխարհից և նրա հարստություններից ու մեծարանքներից, հիշելով Տիրոջ պատվիրանը՝ Ով ասում է. ով իր ամբողջ ունեցվածքից չհրաժարվի, չի կարող իմ աշակերտը լինել (Ղուկ. 14, 33), մենք միայն սնունդ և կերակուր ենք խնդրում: Ուսուցչի ասելով, ով դարձել է Քրիստոսի աշակերտը՝ հրաժարվելով ամեն ինչից, նա էլ պետք է խնդրի միայն հանապազօրյա կերակուրը և աղոթքի մեջ իր ցանկությունները ավելի հեռուն չտարածի՝ նկատի ունենալով Տիրոջ այս պատվիրանը՝ հոգ մի՛ արեք վաղվա օրվա մասին, որովհետև վաղվա օրը իր մասին կհոգա, օրվա հոգսը բավ է օրվա համար (Մատթ. 6, 34): Եվ այսպես, Քրիստոսի աշակերտը, ով չպետք է հոգա վաղվա օրվա մասին, բարեպաշտորեն իր օրվա կերակուրն է խնդրում. հակասական և անհարիր կլինեն, եթե մենք այս կյանքում ուտելեղեն խնդրենք երկար ժամանակի համար, երբ խնդրում ենք, որ շուտով գա Աստծո թագավորությունը: Երանելի առաքյալը, ուսուցանելով և հաստատելով մեր հույսի և հավատքի ամրությունը, հետևյալ հիշեցումն է անում մեզ. ոչինչ չբերեցինք աշխարհ, ոչ էլ պիտի կարողանաք տանել: Այլ ունենք կերակուր և հանդերձներ ու դրանցով էլ բավականանանք: Իսկ ովքեր հարստանալ են ուզում, ընկնում են փորձության, որոգայթի և բազում անմիտ ու վնասակար ցանկությունների մեջ, որոնք մարդկանց ընկղմում-տանում են դեպի կործանում և կորուստ, որովհետև բոլոր չարիքների արմատը փողասիրությունն է, որին ոմանք ձգտելով՝ մոլորվեցին հավատից և իրենք իրենց գցեցին բազում ցավերի մեջ (Ա Տիմ. 6, 7-10): Սրանով ուսուցանում է, որ ոչ միայն հարկավոր է արհամարհել հարստությունները, այլ որ դրանք նաև վտանգավոր են. դրանց մեջ է չողում չարիքների արմատը, որոնք քողարկված նենգավորությամբ գայթակղում են մարդկային մտքի կուրուրությունը: Ուստի և Աստված նշավակում է

անմիտ մեծահարուստին, որը խորհում էր աշխարհային ստացվածքների մասին և պարծենում էր իր բերքի առատությամբ: Աստված նրան ասաց. ամի՛տ, հենց այս գիշեր հոգիդ քեզանից պահանջելու էմ, իսկ իմչ որ պատրաստել ես, ո՞ւմն է լինելու (Ղուկ. 12, 20): Անմիտ մարդը իր եկամտի համար ուրախանում էր հենց այն գիշերը, երբ պիտի մեռներ, ապրելու օր չէր մնացել, բայց բերքի առատության մասին էր խորհում:

Հակառակը, Տերը ուսուցանում է՝ նա՛ է լիովին կատարյալը, ով, իր ողջ ունեցվածքը վաճառելով և բաժանելով աղքատներին, իր համար դանձեր է կուտակում երկնքում. Տիրոջ խոսքերով՝ Իր հետևից քայլել և Տիրոջ չարչարանքների փառքը կրկնել կարող է նա, ով իր պատրաստությամբ և ցանկություններով չի խճճվում տնային տնտեսության ցանցերի մեջ, այլ իր ունեցվածքը ի սկզբանե ուղարկելով Աստծուն, հրաժարյալ և ազատ՝ ինքն է գնում այնտեղ (Մատթ. 19, 21): Թող ամեն ոք սովորի այսպե՛ս աղոթել, որպեսզի նույն բանի համար պատրաստի ինքն իրեն. Թող աղոթքի օրենքից ամեն ոք սովորի, թե ինչպիսին պետք է լինի աղոթքը: Մինչդեռ բարեպաշտի համար հանապազօրյա կերակուրը երբեք չի պակասի, ինչպես ասում է Սուրբ Գիրքը. Տերը սովամահ չի անում արդարին (Առակ. 10, 3): Եվ դարձյալ՝ մանուկ էի ես և ծերացա, բայց արդարին արհամարհված չտեսա, կամ նրա զավակին՝ հաց մուրալիս (Սաղմ. 36, 25): Նույնն է խոստանում և Տերը՝ ասելով՝ հոգ մի՛ արեք ու մի՛ ասեք՝ ի՛նչ պիտի ուտենք կամ ի՛նչ պիտի խմենք և ի՛նչ պիտի հագնենք, որովհետև հեթանոսներն են այդ բոլորը որոնում, քանի որ ձեր երկնավոր Հայրը գիտե, թե այդ բոլորը ձեզ պետք է: Նախ խնդրեցե՛ք Աստծո արքայությունը և նրա արդարությունը, և այդ բոլորը Աստված ձեզ ավելիով կտա (Մատթ. 6, 31-33): Նա խոստանում է, որ Աստծո Թագավորությունը և Արդարությունը որոնողներին այդ բոլորը ավելիով կտրվի, չէ՞ որ ամեն ինչ Աստծունն է. հետևաբար՝ Աստծուն ունեցողը ոչ մի բանի պակաս չի ունենա, միայն թե Աստծո ճանապարհից չչեղվի: Այսպես,

Դանիելի համար, որ թագավորական հրամանով առյուծների գուռն էր նետվել, ճաշ պատրաստվեց: Աստծո նախախնամությունը Աստծո մարդը կերակուր է ստանում արյունարբու առյուծների մեջ, որոնք նրան խնայում են (Դան. 14, 30-39): Այսպես, Եղիան կերակրվում է փախուստի ժամանակ. հալածական՝ նա հեղեղատի մոտ կերակուր է ստանում ագուավներից, որոնք ծառայում են նրան, թռչուններից, որոնք հաց ու միս են բերում նրան: Օ՛ մարդկային չարություն ատելի դժգոհություն: Գազանները խնայում են, թռչունները կերակրում, իսկ մարդիկ զնդաններ են սարքում և մոլեգնում:

Սրանից հետո մենք աղոթում ենք նաև մեր մեղքերի մասին՝ ասելով՝ Անդի՛ր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ մենք ենք մերում մրանց, որ հանցանք են գործում մեր դեմ: Կերակուր խնդրելուց հետո խնդրվում է մեղքերի ներում, որպեսզի Աստծով կերակրվող մարդը ապրի նաև Աստծո մեջ և հոգ տանի ոչ միայն ժամանակավոր, այլև հավիտենական կյանքի համար, իսկ այդ կյանքը կարելի է ժառանգել, եթե մեղքերը ներվեն, որոնք Տերը Իր Ավետարանում պարտքեր է անվանում՝ ասելով՝ քո ամբողջ պարտքը քեզ շնորհեցի մրա համար, որ աղաչեցիր ինձ (Մատթ. 18, 32): Եվ որքան անհրաժեշտ, որքան փրկարար է այս հիշեցումը, որով մենք՝ մեղավորներս, մղվում ենք աղոթելու մեղքերի մասին, որպեսզի, ողորմածություն հայցելով Աստծուց, հոգին ինքնագիտակցություն գա: Ինքնագոհությունը արմատից պոկելու, ամբարտապանության պատճառով չկործանվելու համար մեզ պատվիրան է տրվում ամեն օր աղոթել մեղքերի համար և դրանով իսկ հիշեցում է արվում և խրատ տրվում, որ մենք ամեն օր մեղանշում ենք: Նույն բանն է իր թղթում նշում Հովհաննեսը՝ ասելով՝ եթե ասենք՝ մենք ոչ մի մեղք չունենք, մենք մեզ ենք խաբում, և ճշմարտություն չկա մեր մեջ: Իսկ եթե խոստովանենք մեր մեղքերը, հավատարիմ է մա և արդար՝ մեր մեղքերը մեզ մերելու և մաքրելու համար մեզ ամեն անհրաժեշտությունից (Ա Հովհ. 1, 8-9): Նա իր թղթում պարփակում է և՛

այն, որ մենք պարտ ենք խնդրել մեր մեղքերի մասին, և՛ այն, որ թողություն կստանանք, եթե խնդրենք: Քանզի նա Տիրոջը հավատարիմ է անվանում, այսինքն՝ Իր խոստումը հավատարիմ կատարող, իսկ մեր մեղքերի և պարտքերի մասին մեզ աղոթել Սովորեցնողը մեզ խոստանում է Հոր ողորմածությունը և դրան հաջորդող ներումը: Տերը դրան հստակ հավելում և գումարում է հայտնի պայմանով և ուխտով մեզ սահմանափակող օրենքը, որով մենք պետք է խնդրենք թողություն տալ մեր մեղքերին, ինչպես մենք ենք ներում մեր պարտապաններին՝ իմանալով, որ մեղքերի թողություն չենք ստանա, եթե մենք մեր հերթին չներենք մեր պարտապաններին: Դրա համար էլ նա մի ուրիշ անգամ ասում է՝ իմչ չափով որ չափում եք, նրանով պիտի չափվի ձեզ համար (Մատթ. 7, 2): Չէ՞ որ այն ծառան, որին տերը ներեց նրա ամբողջ պարտքը, երբ չկամեցավ նույնն էլ ինքն անել և ներել իր պարտապանին, բանտ նետվեց. նա կորցրեց Տիրոջ ցույց տված ողորմածությունը, որովհետև չկամեցավ ներել իր ընկերոջ պարտքը (Մատթ. 18, 27-34): Տերը դա է՛լ ավելի մեծ ուժով և Իր Դատաստանի ավելի մեծ խստությամբ է շարադրում Իր պատվիրաններում: Եթե դուք մարդկանց ներեք իրենց հանցանքները, ձեր երկնավոր հայրն էլ ձեզ կների: Իսկ եթե դուք մարդկանց չներեք իրենց հանցանքները, ձեր երկնավոր հայրն էլ ձե՛զ չի ների ձեր հանցանքները (Մատթ. 6, 14-5): Եվ այսպես, դատաստանի օրը քեզ համար ոչ մի ներում չի մնում. դու կդատվես քո սեփական դատավճռով, քեզ հետ կվարվեն այնպես, ինչպես դու ինքդ ես վարվում ուրիշի հետ:

Աստված պատվիրան է տալիս, որպեսզի Իր տանը ապրեն միայն խաղաղները, միաբանները և միակամները: Նա կամենում է, որպեսզի վերածնվածները մնան այնպիսին, որպիսին նրանց ինքը դարձրել է երկրորդ ծնունդով, որպեսզի Աստծո որդիներ դարձածները մնան Աստծո խաղաղության մեջ, որպեսզի մենք, որ նույն հոգին ունենք, նաև նույն սիրտն ու

զգացմունքն ունենանք: Նա զոհեր չի ընդունում նրանից, ով թշնամանքի մեջ է և այդպիսին պատվիրանում է զոհասեղանից հեռանալ և նախ հաշտվել եղբոր հետ, որպեսզի հետո կարելի լինի Աստծո ողորմածությունը շարժել խաղաղ աղոթքներով: Աստծո համար մեծ զոհ է մեր խաղաղությունն ու եղբայրական միաբանությունը, Հոր և Որդու և Սուրբ Հոգու միասնությամբ միավորված ժողովուրդը: Աբելի և Կայենի կատարած առաջին զոհաբերությունների ժամանակ Աստված չնայեց նրանց ընծաներին, այլ՝ սրտերին, այնպես որ Նրան ընծաներով հաճո եղավ նա, ով հաճո եղավ սրտով: Խաղաղ և բարեպաշտ Աբելը, Աստծուն զոհ մատուցելով իր անմեղությունը, նաև ուրիշներին օրինակ տվեց զոհ մատուցելու, այն է՝ զոհասեղանին մոտենալ Աստծո երկյուղով, մաքուր սրտով, արդարության օրենքով, հաշտ խաղաղությամբ: Աստծուն զոհ մատուցելով այդպիսի տրամադրությամբ՝ հետո նա ինքը դարձավ Աստծո զոհը. լինելով Տիրոջ արդարության և խաղաղության պահապանը՝ չարչարանքներ կրեց և իր արյան փառքով սկզբնավորեց Տիրոջ չարչարանքները: Այդպիսիները ի վերջո պսակ են ստանում Տիրոջից: Այդպիսիները դատաստանի օրը կդատեն Տիրոջ հետ: Ընդհակառակը, ով թշնամանքի և անհաշտության մեջ է, ով հաշտ չէ եղբայրներ հետ, երանելի առաքյալի և Սուրբ Գրքի վկայությամբ թեկուզ մահ ստանա Քրիստոսի անվան համար, միևնույնն է, մեղավոր է մնում եղբայրների հետ թշնամի լինելու համար (Ա. Կորնթ. 13, 3), իսկ Սուրբ Գրքում ասված է՝ ամեն ոք, ով ատոււմ է եղբորը, մարդասպան է (Ա. Հովհ. 3, 15), իսկ մարդասպանը չի կարող ո՛չ երկնային Արքայությանը արժանանալ, ո՛չ Աստծո հետ ապրել: Ով ցանկանում է լինել Հուդայի հետևորդը, քան թե Քրիստոսի, նա չի կարող լինել Քրիստոսի հետ: Ինչպիսի՜ մեղք, որ չի մաքրվում նույնիսկ արյան մկրտությամբ: Ինչպիսի՜ հանցագործություն, որը հնարավոր չէ մաքրել նույնիսկ չարչարանքներով:

Տերը այնուհետև որպես անհրաժեշտ մի բան խրատ է տալիս աղոթքի մեջ ասել. և մի՛ տար մեզ փորձության: Սրանով ցույց է տրվում, որ թշնամին մեզ վրա ոչ մի իշխանություն չունի, եթե դրա համար նախապես Աստծո թույլտվությունը չլինի: Ուստի և մեր ողջ երկյուղը, ակնածությունը և ուշադրությունը պետք է ուղղված լինեն Աստծուն, քանզի սատանան մեզ չի կարող գայթակղել, եթե նրան վերուստ այդ իշխանությունը չտրվի: Ապացույց են ծառայում Սուրբ Գրքի խոսքերը. բաբելացիների՝ Նաբուգոդոնոսոր արքան եկավ Երուսաղեմ և պաշարեց այն: Տերը Հուդայի երկրի Հովակիմ արքային և Աստծո Տան սպասքի մի մասը տվեց նրա ձեռքը (Դան. 1, 1-2): Իսկ մեզ վրա սատանայի իշխանություն է տրվում մեր մեղքերի պատճառով, ինչպես ասվում է Սուրբ Գրքում. ո՞վ մատնեց Հակոբին հափշտակության, Իսրայելը՝ ավարատության, ո՞չ արդյոք Աստված, որի հանդեպ մեղք գործեցին, չկամեցան ընթանալ նրա ճանապարհով և չլսեցին նրա օրենքները: Նա նրանց վրա թափեց իր զայրույթն ու բարկությունը (Ես. 42, 24-25): Նույնն է ասված նաև Սողոմոնի մասին, երբ նա մոլորվեց և չեղվեց Տիրոջ պատվիրաններից և ճանապարհներից. Տերը Սողոմոնի դեմ հանեց Եղիադայի որդի Ռազոնի (Գ Թագ. 11, 23): Մի խոսքով, մեզ վրա իշխանություն է տրվում երկակի նպատակով. կա՛մ պատժելու համար, երբ մենք մեղանշում ենք, կա՛մ փառքի համար, երբ Տերը մեզ փորձում է, ինչպես դա եղավ Հոբի հետ, Աստծո հստակ ցուցումով, երբ ասաց. ահա նրա ամբողջ ունեցվածքը քո ձեռն էմ տալիս, պայմանով, որ նրա անձին ձեռք չտաս (Հոբ, 1, 12): Տերը Իր Ավետարանում այդպես է ասում նաև իր չարչարանքների ժամանակ. դու ինձ վրա ոչ մի իշխանություն էլ չէիր ունենա, եթե քեզ ի վերուստ տրված չլիներ (Հովհ. 19, 11): Իսկ երբ մենք խնդրում ենք, որ փորձության չտարվենք, ապա այդ խնդրանքով մենք հանգում ենք մեր տկարության և թուլության գիտակցմանը, որպեսզի ոչ ոք ինքն իրենով չպանծանա, ոչ ոք ոչ մի բան իրեն չվերագրի հպարտությամբ և ամբարտավանությամբ և իրեն

խոստովանության կամ չարչարանքի փառք չվերագրի, երբ Տերը, մեզ խոնարհություն ուսուցանելով, ասում է. արթո՛ւն կացեք և աղոթեցե՛ք, որպեսզի փորձության մեջ չընկնեք: Հոգին հոժար է, բայց մարմինը՝ տկար (Մարկ. 14, 38): Այսպես, անհրաժեշտ է ի սկզբանե ունենալ խոնարհ և հնազանդ գիտակցություն և ամեն ինչում ապավինել Աստծուն, որպեսզի այն ամենը, ինչ խնդրում ենք նրանից խոնարհաբար, Աստծո երկյուղով և երկրպագությամբ, շնորհվի Նրա բարեգլխությամբ:

Ամեն ինչից հետո աղոթքի վերջում հետևում է եզրափակումը, որը կարճառոտ արտահայտում է մեր բոլոր աղաչանքներն ու պաղատանքները: Վերջում ասում ենք. այլ փրկի՛ր մեզ չարից՝ դրա տակ հասկանալով այն բոլոր փորձանքները, որոնք այս աշխարհում մեր դեմ նյութում է թշնամին և որոնց դեմ մենք հավատարիմ և ամուր պաշտպանություն կունենանք, եթե Աստված մեզ ազատի դրանից, եթե մեր խնդրանքով և աղոթքով Նա իր օգնությունը պարգևի մեզ: Այնուհետև փրկի՛ր մեզ չարից բառերից հետո արդեն խնդրելու որևէ բան չի մնում. մենք խնդրում ենք Աստծո հովանավորությունն ընդդեմ չարի, իսկ այդ հովանավորությունը ստանալով՝ մենք արդեն ապահով ենք և պաշտպանված սատանայի ու աշխարհի բոլոր դավերից: Եվ իրոք, ով այս աշխարհում Աստծո պաշտպանությունն ունի, նա աշխարհի չարիքներից չի վախենա:

Զարմանալի չէ, եղբայրներ, որ այսպիսին է Աստծուց մեզ տրված աղոթքը. Նա իր ուսմունքի մեջ մեր ամբողջ պաղատանքը արտահայտում է համառոտ, սակայն փրկարար խոսքով: Եսայի մարգարեն դա վաղուց էր կանխատեսել. խոսելով Աստծո մեծության և սիրո մասին՝ նա, Սուրբ Հոգով լցված, ասում է. այդ բանը Զորությունների Տերը կատարելու է կարճ ու կտրուկ և արդարությամբ համայն աշխարհում (Ես. 10, 23): Եվ այսպես, երբ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը՝ Աստծո Խոսքը, եկավ մեզ բոլորիս համար և, հավաքելով ուսյալներին և ա-

նուսներին և փրկարար պատվիրաններ տվեց թե՛ այրերին, թե՛ կանանց, թե՛ բոլոր տարիքների համար, նա հենց այդ ժամանակ էլ իր պատվիրանները ամփոփեց համառոտ խոսքերի մեջ, որպեսզի աշակերտողները դյուրությամբ ուսումնասիրեն երկնայինը և որպեսզի նրանք շուտով ուսանեն այն, ինչն անհրաժեշտ է պարզ հավատի համար: Այսպես, ուսմունք տալով հավիտենական կյանքի մասին՝ Նա կյանքի խորհուրդը հայտնեց իր վեհությանը և աստվածությանը վայել հետևյալ համառոտ խոսքերով. Հավիտենական կյանքը այս է. որ ճանաչենք միակ ճշմարիտ Աստված, մաս Հիսուս Քրիստոսին, որ դու ուղարկեցիր (Հովհ. 17, 3): Առաջին և ամենագլխավոր պատվիրանները քաղելով Օրենքից և Մարգարեներից՝ Նա ասում է. լսի՛ր հարայել, մեր Տեր Աստվածը միակ Տերն է. և դու պիտի սիրես քո Տեր Աստծուն քո ամբողջ սրտով, քո ամբողջ հոգով, քո ամբողջ մտքով և քո ամբողջ զորությամբ. սա՛ է առաջին պատվիրանը: Եվ երկրորդը մնալ է սրան. դու պիտի սիրես քո ընկերոջը քո անձի պես (Մարկ. 12, 29-31): Այս երկու պատվիրաններից են կախված ամբողջ Օրենքը և Մարգարեները (Մատթ. 22, 40): Եվ դարձյալ՝ այն ամենը, ինչ կկամենաք, որ մարդիկ ձեզ անեն, այդպես և դո՛ւք արեք մրանց, որովհետև ա՛յդ իսկ են Օրենքն ու Մարգարեները (Մատթ. 7, 12):

Սակայն Տերը մեզ ուսուցանում է աղոթել ոչ միայն խոսքերով, այլև գործերով. Նա ինքն էլ հաճախ էր աղոթքներ և խնդրանքներ բարձրացնում առ Աստված՝ սեփական օրինակով ցույց տալով, թե մենք ինչ պետք է անենք: Սուրբ Գրքում ասված է. մա խույս էր տալիս ամայի տեղերը և աղոթում էր (Ղուկ. 5, 16): Եվ դարձյալ՝ լեռը բարձրացավ աղոթելու և ամբողջ գիշերն անցկացրեց՝ Աստծուն աղոթելով (Ղուկ. 6, 12): Եթե Նա՝ անմեղը, աղոթում է, ապա որքա՛ն առավել մեղավորները պետք է աղոթեն: Եթե Նա, ամբողջ գիշերն արթուն մնալով, անդադրում աղոթքներ էր բարձրացնում, ապա մենք որքա՛ն առավել պետք է գիշերը արթուն մնանք և հաճախաբար աղոթենք: Տերը աղոթում էր և խնդրում ո՛չ իր համար, քանզի

անմեղը ի՞նչ խնդրի իր համար: Նա աղոթում էր մեր մեղքերի համար, ինչպես Ինքն է դա պարզաբանում՝ ասելով Պետրոսին. սատանան ուզեց ձեզ ցորենի մեջ մտնել: Բայց ես աղոթեցի քեզ համար, որպեսզի քո հավատը չպակասի (Ղուկ. 22, 31-32): Նա հետո Հորը աղոթեց բոլորի համար՝ ասելով՝ միայն նրանց համար չէ, որ աղաչում եմ, այլև նրանց խոսքի միջոցով բոլոր ինձ հավատացողների համար, որպեսզի ամենքը մի լինեն. ինչպես դու, Հայր, իմ մեջ, և ես՝ քո մեջ, որպեսզի նրանք էլ մեր մեջ լինեն (Հովհ. 17, 20-21): Մե՛ծ է Տիրոջ բարեգթությունը և սերը՝ տնօրինելու մեր փրկությունը: Չբավարարվելով այն բանով, որ Իր արյամբ քավեց մեր մեղքերը, Նա դեռ մի բան էլ խնդրում է մեզ համար: Իսկ տեսե՛ք, թե խնդրելով ինչ ցանկություն ունենա Նա. որպեսզի մենք ևս այն նույն միություն մեջ լինենք, ինչպես Հայրը և Որդին են մի: Այստեղից կարելի է հասկանալ, թե ինչ մեղք են գործում բոլոր նրանք, ովքեր կործանում են միասնությունն ու խաղաղությունը, կործանում են այն, ինչի համար խնդրում էր Տերը՝ ցանկանալով, որ Իր ժողովուրդը փրկվի՝ ապրելով խաղաղության մեջ, քանզի գիտեն, որ թշնամությունը չի մտնում Աստծո թագավորությունը:

Սիրելի՛ եղբայրներ: Երբ մենք աղոթքի ենք կանգնում, ապա պետք է արթնամիտ մնանք և ջերմեռանդորեն աղոթենք ամբողջ սրտով: Թող մեզանից հեռու փախչի ամենայն մարմնավոր և աշխարհիկ խորհուրդ, և թող հոգին խորհի միայն այն բանի մասին, ինչ խնդրում է: Եվ քահանան նախաբանով եղբայրների միտքը նախապատրաստում է աղոթքին: Աղոթողները հիշեցում են ստանում, որ ոչ մի բանի մասին չպետք է խորհեն, այլ միայն Աստծո մասին: Թող սիրտը փակ լինի հակառակորդի դեմ, այն միայն Աստծո առաջ բաց լինի և թող թույլ չտա, որ Աստծո թշնամին ներս մտնի աղոթքի ժամանակ: Իսկ թշնամին հաճախ ներխուժում և սողոսկում է և հնարամիտ խաբեություն մեր աղոթքը շեղում է Աստծուց՝ ստիպելով սրտում մի բան ունենալ, իսկ ձայնով մեկ այլ բան

ասել, մինչդեռ հարկ է Աստծուն աղոթել անկեղծ ուշադրութ-
յամբ և պաղատել ոչ թե ձայնի հնչյունով, այլ սրտով և
զգացմունքով: Ինչպիսի՜ անփութություն, Տիրոջը աղոթք
մատուցելու ժամանակ իրեն օտարել և տարվել անհեթեթ և
պիղծ խորհուրդներով, ասես մտածելու մի ուրիշ, ավելի կա-
րևոր բան կա, քան այն, որ դու զրուցում ես Աստծո հետ: Եվ
դու ինչպե՞ս ես պահանջում, որպեսզի Աստված լսի քեզ, երբ
դու ինքդ քեզ չես լսում: Ինչպե՞ս ես ուզում, որպեսզի քո ա-
ղոթքի ժամանակ Աստված հիշի քո մասին, երբ ինքդ քեզ չես
հիշում: Դա նշանակում է բոլորովին չզգուշանալ թշնամուց:
Անփույթ աղոթել նշանակում է վիրավորել Աստծո վեհուխ-
յունը: Դա նշանակում է աչքերով արթուն մնալ, իսկ սրտով
քնել, մինչդեռ քրիստոնյան սրտով արթուն պետք է լինի
նույնիսկ այն ժամանակ, երբ աչքերով քնած է: Սուրբ
Գրքում այսպես է ասվում Եկեղեցու անունից. մի՛նչ ես քնած եմ,
սիրտս է արթուն (Երգ 5, 2): Դրա համար էլ առաքյալը ինչպի-
սի՜ հոգատարությունամբ և շրջահայացությամբ է հորդորում
մեզ՝ ասելով՝ հաճախ աղոթեցեք՝ աղոթքի մեջ արթուն մնալով գո-
հության (Կող. 4, 2): Դրանով նա ուսուցանում և ցույց է տա-
լիս, որ նրա՛նք են ստանում Աստծուց խնդրվածը, որոնց
Աստված արթուն է տեսնում աղոթքի մեջ:

Ընդ որում թող աղոթողները Աստծո մոտ չգնան անպտուղ
և դատարկ աղաչանքներով: Աղոթքի մեջ արտահայտվող
խնդրանքը ուժ չունի, եթե գործով չի ուղեկցվում: Եթե
չպտղաբերող ամեն մի ծառ հատվում է և կրակը նետվում, ա-
պա, իհարկե, պտուղ չունեցող խոսքը ևս՝ որպես որևէ գոր-
ծով չամրապնդված մի խոսք, չի կարող հաճո լինել Աստծուն:
Ուստի և Սուրբ Գիրքը որպես մեզ պատվիրան ասում է. քա-
րի են աղոթքները՝ պահեցողություններով, ողորմություններով և արդա-
րություններով (Տոր. 12, 8): Տերը, Ով դատաստանի օրը պետք
է պարգև շնորհի գործերի և գլխաւորութեան համար, այժմ
ևս բարեհաճորեն լսում է բոլոր նրանց, ովքեր Իրեն գործե-

րով են դիմում: Այդպես էր աղոթում Կոռնելիոս Հարյուրապետը, և նրա աղոթքը լսելի եղավ: Նա շատ ողորմություններ էր բաժանում ժողովրդին և միշտ աղոթում էր Աստծուն: Հենց նրան էլ, Կեսարից հետո, ժամը երեքին մոտ հայտնվեց հրեշտակը և, վկայելով նրա գործերի մասին, ասաց. Կոռնելիոս, քո աղոթքներն ու քո ողորմությունները հիշատակվելով Աստծո մոտ ելան (Գործ. 10, 3-4): Ռափայել հրեշտակը վկայեց Տորիթի հանապազ աղոթքի և գործերի մասին՝ լսավ է արքայի գործերը թաքցնել, իսկ Աստծո գործերը փառքով հայտնել: Երբ աղոթելու կանգնեցիր դու, նաև քո հարս Սառան, ես ձեր աղոթքների հիշատակը մատուցեցի սուրբ Աստծուն, իսկ երբ դու թաղում էիր մեռելներին, ես քեզ հետ էի. երբ դու չհապաղեցիր վեր կենալ, թողեցիր քո ճաշը, որպեսզի գնաս և թաղես մեռելը, ես չմոռացա քեզ. երբ բարիքներ էիր գործում, ես կրկին քեզ հետ էի: Աստված ինձ ուղարկեց բժշկելու քեզ և քո հարս Սառային: Ես Ռափայելն եմ՝ մեկն այն յոթ սուրբ հրեշտակներից, որոնք վեր են հանում աղոթքները, մտնում սուրբ և փառավոր Աստծո մոտ և մատուցում նրան (Տորիթ 12, 11-15): Նույն բանն է ներշնչում և պատվիրանում Տերը Եսայու միջոցով: Քանդի՛ր, - ասում է, - անիրավության հանգույցը, խորտակի՛ր քո վաճառականական խարդախությունն ու բռնությունը, ների՛ր և արձակի՛ր մեղադրյալներին և պատուհի՛ր բոլոր անիրավ մուրհակները: Քաղցածների՛ն բաժանիր քո հացը և անօթևան աղքատների՛ն տար քո տունը: Եթե մերկ մարդ տեսնես, հագցրո՛ւ նրան, բայց քո ընտանիքի զավակին մի՛ անտեսիր: Այն ժամանակ այգաբացի պես պիտի ծավալվի քո լույսը և արագորեն պիտի հասնի քո ապաքինումը, քո առջևից պիտի ընթանա քո արդարությունը, և Աստծո փառքը պիտի պահպանի քեզ: Այն ժամանակ պիտի կանչես, և Աստված պիտի լսի քեզ, մինչև դու խոսես, նա պիտի ասի, թե՛ ահա հասել եմ (Ես. 58, 6-9): Աստված խոստանում է զորակից լինել, ասում է, որ կլսի և կպաշտպանի բոլոր նրանց, ովքեր, իրենց սրտերում քանդելով անիրավության հանգույցը և ըստ Իր պատվիրանի ողորմություն բաժանելով Աստծո տան բնակիչներին, արժանանում են լսելի լինելու, քանզի իրենք

էլ իրենց հերթին լսում են Աստծո հրամանները: Երանելի Պողոս առաքյալը, եղբայրներից նպաստ ստանալով իր կարիքի համար, նրանց կատարած այդ բարի գործը համարում է Աստծուն մատուցված զոհ: Լիացած եմ Եպափրոդիտոսի միջոցով ձեզնից ստացածս նվերով, որ անուշահոտություն է, ընդունելի պատարագ՝ Աստծուն հաճելի (Փիլիպ. 4, 18): Ով գթասիրում է աղքատներին, նա կանխավճար է տալիս Աստծուն, ով ողորմություն է բաժանում կրտսեր եղբայրներին, նա ընծա է նվիրաբերում Աստծուն, հոգով անուշահոտ պատարագ է մատուցում Նրան:

Ինչ վերաբերում է աղոթքի հանդիսավոր կատարման ժամերին, ապա մենք գտնում ենք, որ Դանիելը և նրա երեք ընկերները, իրենց ամուր հավատի ուժով հաղթանակով դուրս գալով գերությունից, աղոթում էին երրորդ, վեցերորդ և իններորդ ժամերին՝ դրանով իսկ խորհրդանշելով Երրորդությունը: Եվ իրոք, առաջին ժամից մինչև երրորդը հաշվելով՝ եռյակ թիվ ենք ունենում: Նույնպես և չորրորդ ժամից հասնելով մինչև վեցերորդը՝ դարձյալ եռյակ ենք ունենում: Յոթերորդից մինչև իններորդը դարձյալ երեք ժամ է: Այսպիսով, երեքական ժամ հաշիվը խորհրդանշում է կատարյալ Երրորդությունը: Աստծուն երկրպագողները վաղուց ի վեր պահպանում են այդ ժամաբաշխումը՝ հոգով ընդունելով, որ դրանք աղոթքի համար սահմանված և օրինականացված ժամեր են: Հետագայում ակնհայտ դարձավ, որ բարեպաշտների կողմից աղոթքներին նվիրված այդ ժամերը իրենց մեջ խորհուրդներ ունեն: Այսպես, Սուրբ Հոգին աշակերտների վրա իջավ և Տիրոջ ուխտի շնորհը բաշխեց երրորդ ժամին: Պետրոսը, որ կասկածներ ուներ հեթանոսների դարձի վերաբերմամբ, աղոթելու համար տանիք բարձրացավ վեցերորդ ժամին, տեսավ նշանը և լսեց Աստծո ձայնը, որ հրամայեց ոչ մեկին չարգելել ընդունելու փրկության շնորհը (Գործ. 10, 9-16): Տերը խաչվեց վեցերորդ ժամին, իսկ իններորդ ժամին Իր

արյամբ մաքրեց մեր մեղքերը և չարչարանքներով ավարտին հասցրեց իր հաղթանակը՝ մեր մեղքերը քավելու և մեզ կենդանացնելու համար:

Սակայն, բացի հնուց անտի աղոթքի համար սահմանված ժամերից, սիրելի՛ եղբայրներ, խորհուրդների բազմանալով՝ ավելացան նաև ժամերը: Այսպես, հարկ է առավոտյան աղոթել՝ Քրիստոսի Հարուժյունը առավոտյան աղոթքով փառաբանելու համար: Դա սկզբից անտի նշանակել է նաև Սուրբ Հոգին՝ սաղմոսներում ասելով. ընդունի՛ր ձայնն աղոթքներիս, Թագավոր՝ իմ և Աստված՝ իմ: Աղաչում եմ քեզ, Տե՛ր, որ առավոտյան լսես ձայնն իմ. առավոտյան պատրաստ կլինեմ քո առջև կանգնելու (Սաղմ. 5, 3-4): Տերն էլ է ասում մարգարեի միջոցով. առավոտյան վաղ կշտապեն ինձ մոտ և կասեն՝ գնանք և վերադառնանք մեր Տեր Աստծուն (Օս. 6, 1): Հարկ է աղոթել նաև օրվա վերջին՝ արևը մայր մտնելու ժամանակ: Օրվա վերջին աղոթելով և մայրամուտի ժամին խնդրելով, որ մեզ վրա դարձյալ լույս ծագի, մենք հայցում ենք Քրիստոսի գալուստը, Ով իշխանություն ունի՝ մեզ բաշխելու հավիտենական լույսի բարիքը, քանզի Քրիստոսը ճշմարիտ արեգակ է և ճշմարիտ օր: Քրիստոսին սաղմոսներում օր անվանում է Սուրբ Հոգին: Քարն այն, - ասում է, - որ շինարարներն արհամարհեցին, ա՛յն դարձավ անկյունաքար: Տիրոջից եղավ այս բանը, և սքանչելի է մեր աչքերին: Սա՛ է օրն այն, որ Տերն ստեղծեց, եկե՛ք ցնծանք և ուրախանանք այսօր (Սաղմ. 117, 22-24): Նրան արեգակ կոչում է Մաղաքիա մարգարեն. ձեզ՝ իմ անունից երկյուղ կրողներիդ համար արդարության արեգակը պիտի ծագի, բժշկություն պիտի լինի նրա շողերի մեջ (Մաղ. 4, 2): Իսկ եթե, ըստ Սուրբ Գրքի, Քրիստոսը ճշմարիտ արեգակ է և ճշմարիտ օր, ուստի քրիստոնյան պետք է ոչ միայն հաճախակի, այլև միշտ աղոթք բարձրացնի առ Աստված, այնպես որ նրա համար ոչ մի ժամը բացառություն չպետք է լինի: Աշխարհիկ օրենքով էլ, երբ բնական հերթագայությունը իջնում է գիշերը, ապա գիշերային խավարը ևս չի կարող խոչընդոտ

լինել աղոթողների համար, քանզի լույսի որդիների համար գիշերն էլ է ցերեկ: Եվ իրոք, լույսը սրտի մեջ կրողը ոչ մի ժամի առանց լույսի չի մնում: Ում արեգակը և օրը Քրիստոսն է, նա ոչ մի ժամ արեգակից և օրվանից զուրկ չի մնում:

Ուստի և հարատևորեն Քրիստոսի՝ լույսի մեջ մնալով՝ առանց աղոթքի չմնանք նաև գիշերը: Օրինակ վերցնենք այրի Աննայից, որը անդադրում աղոթում էր և միշտ արթուն էր մնում և խոնարհ էր Աստծո առաջ, ինչպես գրված է Ավետարանում. չէր հեռանում տաճարից, այլ ծոմապահությամբ և աղոթքով գիշեր-ցերեկ ծառայում էր Աստծուն (Ղուկ. 2, 37): Թող դա տեսնեն հեթանոսները, որ դեռ լուսավորված չեն, և հրեաները, որ, հրաժարվելով լույսից, մնացին խավարում: Իսկ մենք, սիրելի՛ եղբայրներ, որ միշտ մնում ենք Տիրոջ լույսի մեջ, որ հիշում և պահպանում ենք այն, ինչ որ դարձել ենք՝ շնորհը ստանալով, գիշերն էլ ցերեկ համարենք: Հավատալով, որ մենք միշտ լույսի մեջ ենք մնում, թող մեզ կուլ չտա խավարը, որից հրաժարվել ենք, և թող աղոթքները չպակասեն նաև գիշերային ժամերին, և թող ծուլության ու անփութության չմատնվենք առանց աղոթքների: Աստծո բարեգթությամբ հոգով վերստեղծված և վերածնված լինելով՝ սկսենք քայլել մեր ապագա կոչման համաձայն: Նախանշված լինելով հարատևորեն երախտապարտությամբ աղոթելու Աստծուն՝ այստեղ ևս չդադարենք աղոթել և մեր երախտապարտությունը հայտնել Նրան:

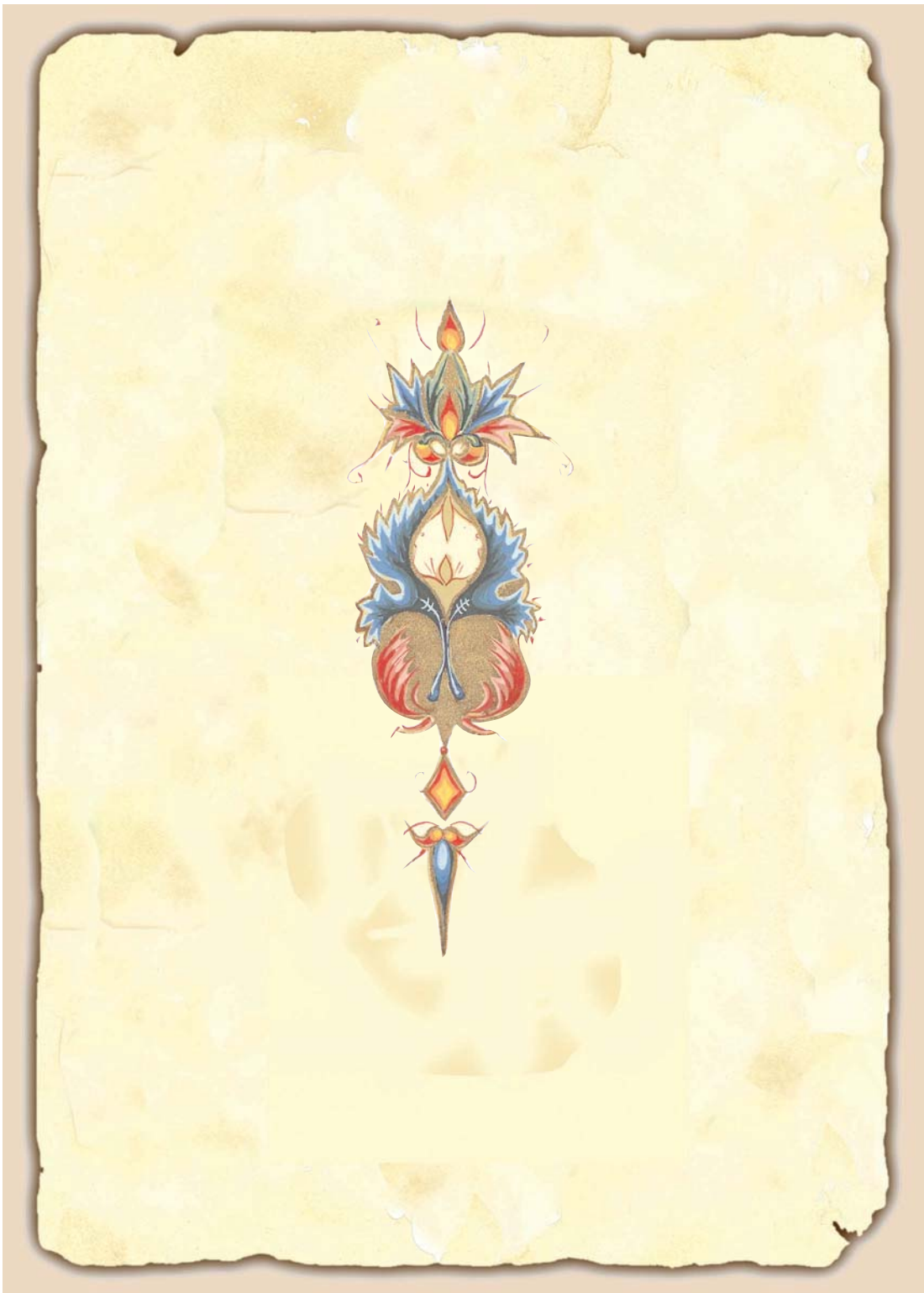

Ս. ԿՅՈՒՐԵՂ ԵՐՈՒՍԱՂԵՍԱՅԻ

Օ՛, մեծագույն մարգարե-
սիրո-բյուն Լսարժո. ով մո-
ռացավ մեր հաղարած մեծ
չարիժները, մեզ պարգևեց
այսօրան չարիժների մոռացում
և հաղորդելու շնորհ, որ-
պեսզի անգամ Հայր հոշովի
մեզ:

Փրկիչն Իր աշակերտներին ավանդեց, և մենք, խղճի մտոք Աստծուն Հայր անվանելով, ասում ենք.

«Հայր մեր, որ երկնքում ես»:

Օ՛, մեծագույն մարդասիրություն Աստծու, ով մոռացավ մեր կատարած մեծ չարիքները, մեզ պարգևեց այսքան չարիքների մոռացում և հաղորդվելու շնորհք, որպեսզի անգամ Հայր կոչվի մեզ: «Հայր մեր, որ երկնքում ես»: Բայց երկինք կարող ենք համարել նաև նրանց, որոնք կրում են երկնավորի պատկերը և որոնց մեջ բնակվում և ընթանում է Աստված:

«Սո՛ւրբ թող լինի քո ամուճը»:

Բնականաբար, Աստծու անունը սուրբ է. մենք այդ ասում ենք, թե չենք ասում: Բայց, քանի որ մեղանշողների միջոցով այն պղծվում է և հայհոյվում, ինչպես որ ասված է. «Ձեր

պատճառով իմ անունը մշտապես հայհոյվում է հեթանոսների մեջ», ապա աղոթում ենք, որ Աստծու անունը սրբանամեր մեջ: Ոչ այն պատճառով, որ սուրբ չէ և այդժամ է, որ սրբանում է, այլ որովհետև Նա մեր մեջ սրբանում է, երբ մենք սրբագործվում ենք և կատարում սրբագործության արժանի գործեր:

«Քո թագավորությունը թող գա»:

Մաքուր հոգուն հատուկ է բացահայտ և համարձակ «Քո թագավորությունը թող գա» ասելը: Քանզի նա, ով լսել է Պողոսի՝ «Այսուհետև մեղքը թող չթագավորի ձեր մահկանացու մարմիններին» խոսքը, և իր անձը դարձրել է գործով, մտքով և խոսքով մաքուր, կարող է ասել. «Քո թագավորությունը թող գա»:

«Քո կամքը թո՛ղ լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է»:

Աստծու սուրբ և երանելի հրեշտակները ևս կատարում են Աստծու կամքը, ինչպես սաղմոսերգու Դավիթն ասել է. «Օրհնեցե՛ք Տիրոջը, Նրա բոլոր հրեշտակներ, որ հզոր եք ուժով, կատարում եք խոսքը Նրա»: Թվում է, թե այդպես աղոթելով՝ դու ասում ես. «Ո՛վ Տեր, ինչպես որ հրեշտակների մոտ լինում է Քո կամքը, այդպես էլ թող լինի իմ մեջ երկրի վրա»:

«Մեր հաճապագորյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր»:

Այն հասարակ հացը հանապազորդ չէ, իսկ այս սուրբ հացը հանապազորդ է. կնշանակի, այն կհաստատվի հոգու էություն վրա: Այդ հացը չի զնա փորի մեջ և չի նետվի դուրս, այլ կտարածվի քո ամբողջ էության մեջ՝ հօգուտ քո հոգուն և մարմնին: Իսկ այսօրն ասում է ամեն օրվա փոխարեն, ինչպես ասում էր նաև Պողոսը. «Ամեն մեկ օր, քանի որ այսօր է ասվում»:

«Եվ ներիր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ մենք ենք ներումս
նրանց, որ հանցանք են գործում մեր դեմ»:

Շատ մեղքեր ունենք, քանզի մեղանշում ենք թե՛ խոսքով, թե՛ մտքերով և կատարում ենք դատապարտելի բազում գործեր: «Եվ եթե ասենք, որ մենք ոչ մի մեղք չունենք, մենք մեղ խաբած կլինենք», ինչպես ասում է Հովհաննեսը: Եվ դաշն ենք կնքում Աստծու հետ՝ Նրան խնդրելով, որ ների մեր մեղքերը, ինչպես որ մենք էլ կներենք մեր մերձավորներին՝ մեղ ունեցած պարտքերը: Արդ, մտածենք, թե ինչքան մեծ է մեր ստացածը մեր թողած մանրերի համեմատությամբ, և չսպասենք, չհապաղենք՝ մեկս մյուսին ներելու: Մեր դեմ մեր մերձավորների գործած մեղքերը փոքր են և աննշան և հեշտ լուծելի, իսկ Աստծու դեմ մեր մեղքերն այնքան մեծ են, որ ներվելու համար միայն Աստծու մարդասիրությանն են կարոտ: Ուրեմն, զգուշացիր, չլինի թե քո դեմ մերձավորիդ ունեցած մանր և աննշան մեղանշումների պատճառով զրկվես քո ծանր մեղքերի համար Աստծու թողությունից:

«Եվ մի՛ տար մեզ փորձության»:

Տե՛ր: Արդյո՞ք Տերն այդպես է սովորեցնում մեզ աղոթել, որպեսզի բոլորովին չընկնենք փորձության մեջ: Եվ ինչպե՞ս մի տեղ ասված է՝ անփորձ այրը ոչ լիարժեք է: Եվ դարձյալ՝ «Եղբայրներ՛ր, ամենայն ուրախությամբ արժանի համարեցեք, երբ տեսակ-տեսակ փորձությունների մեջ ընկնեք»: Գուցե փորձության մեջ չմտնելն այդ է նշանակում, որ չընկղմվենք ու չխեղդվենք փորձության մեջ: Քանզի փորձությունը նման է դժվարանցանքի հեղեղի: Փորձությունների մեջ չընկղմվածները, լինելով լավ լողորդներ, այն հեշտ են անցնում և չեն քշվում հոսանքից: Իսկ այդպիսիք չեղողները լիովին ընկղմվում են, ինչպես օրինակ, Հուդան, որն, ընկնելով փողասիրության փորձության մեջ, չկարողացավ լողալ, այլ սուղվեց և խեղդվեց թե՛ մարմնով, թե՛ հոգով: Պետրոսը

մտավ ուրացութեան փորձութեան մեջ, բայց այնտեղ մտնելով՝ նա չընկղմվեց, այլ արիաբար լողաց և փրկվեց փորձությունից:

Լսիր դարձյալ. մեկ այլ տեղ ասվում է, թե սրբերի մի ամբողջ երգչախումբ երգում է օրհներգություններ Աստծուն, որ ազատվեցին փորձությունից. «Քննեցիր մեզ, Աստված, ու փորձեցիր, ինչպես արծաթն է փորձվում: Մեզ որոգայթի մեջ գցեցիր, նեղութուն դրիր մեր թիկունքին և մարդկանց անցկացրիր մեր գլխի վրայով: Մենք անցանք հրի ու ջրի միջով, բայց Դու մեզ անդորր տվիր»: Տեսնո՞ւմ ես նրանց, որ ինչ համարձակ ցնծում են, որ անցել են փորձութեան հեղեղը և չեն խեղդվել: «Բայց Դու մեզ անդորր տվիր»: Անդորր դուրս գալը նույնն է նշանակում, ինչ փորձությունից ազատվելը:

«Այլ փրկիր մեզ չարից»:

Եթե «Եվ մի՛ տար մեզ փորձութեան» նշանակեր բոլորովին փորձութեան չենթարկվել, ապա չէր ասի՝ «այլ փրկի՛ր մեզ չարից»: Բայց չար է մեր հակառակորդ դեռ, ումից աղոթում ենք ազատվել:

Ապա աղոթքի ավարտին ասում ես՝

«Ամեն»:

Այդ «Ամեն» բառով, որը նշանակում է՝ թող լինի, դու ղրոշմում և հաստատում ես այն ամենը, ինչ բովանդակում է աստվածավանդ աղոթքը:

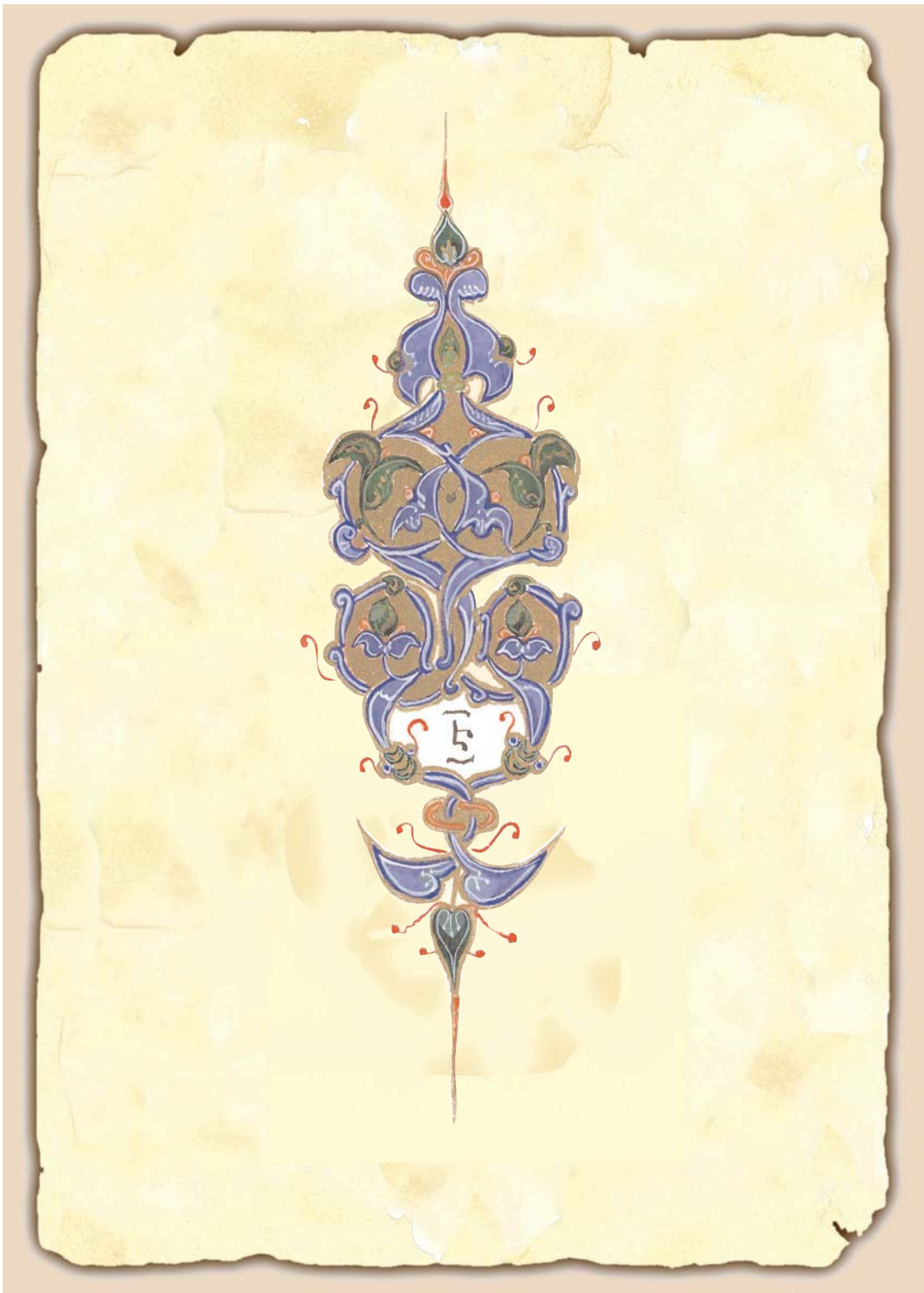

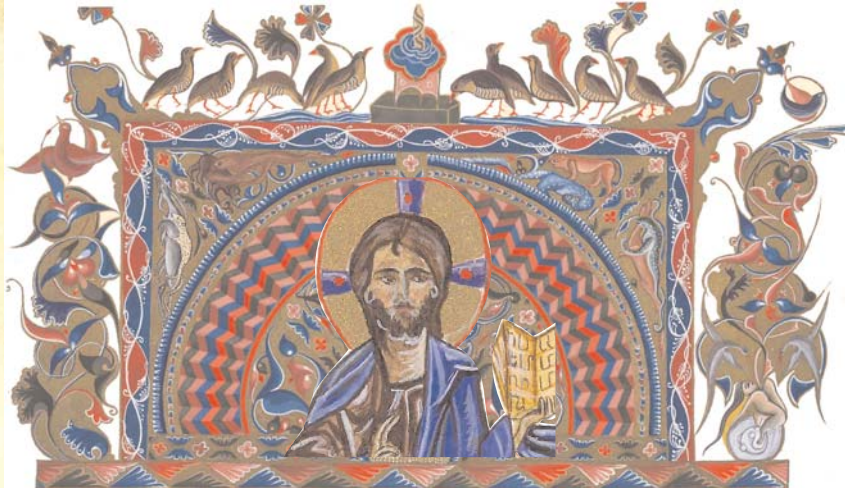

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՆՅՈՒՍԱՅԻ

Աղբիւր զրոյց է
Ասոր ճեպ, անդէսանէ -
Լի Հայեցո՛մ, անդարա -
կո՛ւելի Հաժար, առա -
ջադիմո՛ւնն բարի Գոր -
ծերի մեջ:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ստծո խոսքը մեզ ուսմունք է տալիս աղոթքի մասին, որի մեջ աղոթքի վերաբերյալ ցուցումներ որոնող իր արժանավորյալ աշակերտներին մեկնում է, թե ինչ աղոթական խոսքերով է հարկ դեպի իրեն թեքել Աստվածային լսելիքը: Իսկ ես համարձակվում եմ գրվածին նախաբան ավելացնել, որ սույն ժողովածուին պատշաճում է նախ և առաջ ուսուցանել ոչ թե ինչպես է հարկ աղոթել, այլ որ պե՛տք է անպայման աղոթել, մի բան, որի մասին շատերը գուցե տակավին չեն էլ լսել: Կյանքի ընթացքում շատերն են ծուլանում և անփուլթ գտնվում այս սրբազան և աստվածային գործում՝ աղոթքի մեջ: Ուստի և ինձ թվում է, որ պատշաճ կլինի նախ և առաջ, որքան հնարավոր է, խոսքով հաստատել, որ հարկավոր է, ինչպես Առաքյալն է ասում՝ հաճախակի աղոթել (Հռոմ. 12, 12) և հետո նոր միայն լսել Աստվածային խոսքը, որը մեզ շարադրում է, թե ինչպես է պետք աղոթք բարձրացնել Տիրոջը:

Տեսնում եմ, որ այս կյանքում մարդիկ ուրիշ ամեն ինչի համար ավելի շատ ջանքեր են գործադրում, մեկը հոգով ձգտում է մյուսին, սակայն աղոթքի բարիքը ջանասիրութ-յամբ չեն որոնում: Մանրավաճառը վաղ առավոտվանից նստում է իր ապրանքների մոտ՝ աշխատելով նույն բաները վաճառողներից ավելի շուտ ցույց տալ գնորդներին և մյուս-ներից առաջ ընկնելով բավարարել կարիքն ունեցողների պա-հանջները և վաճառել իրենը: Նույնը և գնորդը, հոգ տանե-լով իրեն պետք եղածը ձեռք բերել, քանի դեռ մեկ ուրիշը չի տարել դա, ոչ թե աղոթքի տուն է շտապում, այլ շուկա: Եվ բոլոր նրանք, ովքեր հավասար ցանկություն ունեն օգուտ ստանալու, ջանում են հարևանից ավելի շուտ ձեռք բերել այն, ինչի համար որ հոգում է նա. այդպես աղոթքից մի մաս է գողացվում՝ շուկա տարվելով: Զեռագործով պարապողը, գիտությունների մեջ հմտացողը, ամբաստանյալը, դատելու իրավունք ստացածը, բոլորը, այդպես գլխովին տարված լի-նելով այն ամենով, ինչ որ ձեռքի տակ ունեն, մոռացության են մատնում աղոթքի մեջ վարժվելը, աստվածխոհությունը որպես կորուստ նկատի ունենալով իրենց կատարելիք գործի համեմատ, քանզի արվեստով զբաղվողը իր գործի մեջ Աստ-ծո աջակցությունը անօգուտ մի բան է համարում, որը ոչ մի նպատակի չի ծառայում, ուստի և, թողնելով աղոթքը, հույ-սը դնում է իր ձեռքերի վրա՝ չհիշելով Նրա մասին, Ով այդ ձեռքերը տվել է իրեն: Նույնպես և իր մեջ խոսքի շնորհը կրթելու համար հոգացողը չի խորհում, թե Ումից է ստացել իր շնորհը, այլ ասես ինքն է իրեն բնություն տվել, միայն ինքն իրեն է ուշադրություն դարձնում և նվիրվում դասերի ուսանումին՝ խորհելով, որ Աստծո աջակցությունից իրեն ոչ մի օգուտ չի լինի՝ իր ջանադրությունը գերադասելով աղոթ-քից: Մարմնավոր և երկրային մյուս զբաղումները նույնպես հոգուն ժամանակ չեն թողնում հոգալու ամենակարևորի և երկնայինի համար: Ուստի և դա կյանքում մեծ մեղք է, որը,

միանալով մարդկային ամենայն հոգսերի հետ, անընդհատ ավելի ու ավելի է խորանում տարբեր աճումներով, դրա համար էլ Աստծո մոռացությունը տիրում է բոլորին, և մարդիկ աղոթքի բարիքը չեն դասում իրենց հոգածությանը արժանի գործերի թվին: Առևտրի միջոցով մարդկանց մեջ ընչասիրություն է մտնում, իսկ ընչասիրությունը կռապաշտություն է: Երկրագործը այդպես իր աշխատությունները չի համաչափում անհրաժեշտ պահանջների հետ, այլ իր ջանքերը ավելի ու ավելի մեծ չափերի հասցնելով՝ մեղքի առաջ այն բանով է դուռ բացում, որ իր այդ զբաղումը տարածում է ուրիշների սահմանների վրա: Այդտեղից ծագում են անվերջանալի վեճեր, երբ ընչասիրության հիվանդությունը տարվածները միմյանց հետ վիճաբանության մեջ են մտնում հողի սահմանների համար: Այս պատճառով սրտմտությունները, չար գործերի խորհուրդները և միմյանց դեմ փոխադարձ հարձակումները հաճախ ավարտվում են արյունահեղությամբ և սպանությամբ: Բազում մեղքերի է ծառայում նաև անընդհատ դատարանից դատարան գնալը՝ հորինելով անիրավությունների հազարավոր արդարացումներ: Դատավորը կա՛մ կաշառքի դիմաց դիտավորյալ խոտորում է արդարադատության նժարները, կա՛մ էլ, արդարությունը կոծկել ցանկացողների կողմից ակամա մոլորության մեջ գցված լինելով, արդարացնում է կեղծիքը: Եվ ի՞նչ է ստացվում, եթե ամփոփելու լինենք այն բոլոր ձևերն ու եղանակները, որոնցով մեղքը խառնվում է մարդկային կյանքին:

Իսկ մեղքի պատճառը այլ բան չէ, քան միայն այն, որ մարդիկ չեն ցանկանում ցանկալիին հասնելու համար իրենց ձեռքի տակ եղած միջոցներին գումարել նաև Աստծո օգնականությունը: Եթե սաստիկ ջանադրությանը նախորդի աղոթքը, ապա մեղքը դուռ չի գտնի՝ հոգու մեջ սողոսկելու: Երբ սրտի մեջ ամուր դրոշմված է Աստծո անունը, հակառակորդի խորհուրդները անզոր են դառնում, քանզի կասկածե-

լի գործերում ճշմարտությունը միշտ օգնական է լինում մեզ: Աղոթքը երկրագործին էլ է հեռու պահում մեղքից՝ փոքր հողակտորում պտուղները այնքան բազմացնելով, որ մեղքն այլևս մոտք չի գործում՝ ավելին ցանկանալով: Եթե ճանապարհորդը, գորականության շարքերը մտնողը կամ ամուսնության լուծը հանձն առնողը, առհասարակ ամեն ոք, ինչ բանի էլ ուղղված լինի իր ձգտումը, յուրաքանչյուր գործ, յուրաքանչյուր զբաղում կատարի աղոթքով և բարեհաջողությամբ, ապա մեղքից հեռու կկանգնի, քանզի ոչ մի ատելի բան նրա հոգուն չի հրապուրի դեպի մեղքը: Իսկ եթե Աստծուց հեռանա, գլխովին հանձնվի սեփական ջանքերին, ապա Աստծուց դուրս լինելով՝ ամենայն անհրաժեշտությամբ անպայման կընկնի հակառակորդի իշխանության տակ: Իսկ Աստծուց հեռանում է նա, ով Նրա հետ միացած չէ աղոթքով:

Ուստի և պատշաճ է մեզ սույն գլխում նախ և առաջ սովորել, որ ամեն ժամ պետք է աղոթել և չձանձրանալ (Ղուկ. 18, 1): Քանզի աղոթքի պտուղն այն է, որ մենք միշտ Աստծո հետ ենք լինում, իսկ ով Աստծո հետ է, հակառակորդից հեռու է: Աղոթքը ողջամտության պահպան հսկիչն է, դյուրագրգռությունը բարի ուղղություն տվողը, սնապարծության սանձիչը, հիշաչարությունից մաքրվելու միջոցը, նախանձի արմատահանումը, անարդարության ոչնչացումը, նախատինքի մաքրումը: Աղոթքը ամբողջուն է մարմնի համար, առատություն է տանը, բարեկարգություն՝ քաղաքում, թագավորության հզորություն, պատերազմում՝ հաղթանակի հուշարձան, անվտանգություն՝ խաղաղ ժամանակ, բաժանվածների միավորում, միացածների մշտական միաբանություն: Աղոթքը կուսության դրոշմ է, ամուսնության հավատարմություն, ճանապարհորդներին՝ սպառազինություն, քնածներին՝ պահպան, արթուններին՝ զգոնություն, բարեբերություն՝ երկրագործներին, լողորդներին՝ փրկություն: Աղոթքը պաշտպանություն է ամբաստանյալներին, ազատություն՝ բանտարկ-

յալներին, դյուրություն՝ նեղյալներին, սփոփանք՝ վշտաց-
յալներին, գոհություն՝ բերկրողներին, մխիթարություն՝
սգացողներին, պսակ՝ ամուսնացողներին, ծննդյան օրվա
հանդիսություն, ննջեցյալներին՝ թաղման պատան: Աղոթքը
զրույց է Աստծո հետ, անտեսանելի հայեցում, անտարակու-
սելի հավատ, որ կտրվի փափագելին, հավասարապատվութ-
յուն՝ հրեշտակների հետ, առաջադիմություն՝ բարի գործերի
մեջ, չարի խորտակում, մեղք գործողների դարձ, ներկայի
վայելք, ապագայի իրականացում: Հովնանի աղոթքը կետը
կացարան դարձրեց, Եգեկիային կյանքի վերադարձրեց մահ-
վան դռնից՝ բորբոքված կրակի հնոցում, ուր նետվել էին ե-
րեք պատանիները, այնպիսի հողմ բարձրացրեց, որ կրակը
ցող դարձավ: (Դան. 3, 50), իսրայելացիներին հուշարձան
կանգնեցրեց ի նշան ամաղեկացիների դեմ հաղթանակի, մեկ
գիշերում հարյուր ութսունհինգ հազար ասորեստանցիների
տապալեց անտեսանելի սրով, բացի այս ամենից, անցյալում
եղած ամեն ինչի մեջ կարելի է հազարավոր օրինակներ
գտնել, որոնցից հայտնի է դառնում, որ աղոթքը կյանքում
գնահատվող ամենայն ինչից վեր է:

Սակայն արդեն ժամանակն է զբաղվել բուն աղոթքով,
բայց հարկ է ևս մի բան ավելացնել խոսքին, քանզի Աստծո
բարեգթությամբ մենք ամեն տեսակի բազում բարիքներ ու-
նենք, մինչդեռ մեր ստացածի դիմաց արժանին մատուցելու
համար միայն մի բան ունենք՝ դա Բարերարին պարտքը ա-
ղոթքով վճարելու հնարավորությունն է: Ուստի կարծում եմ՝
եթե մեր ամբողջ կյանքում շարունակենք մեր զրույցը Աստ-
ծո հետ՝ մնալով երախտապարտության և աղոթքի մեջ, ապա
մեր փոխհատուցումը շատ ու շատ ցածրարժեք կլինի, եթե
հոգ չտանենք նաև սկիզբ դնելու այդ պարտականության
կատարմանը, որպեսզի ինչ-որ բանով փոխհատուցենք Բարե-
րարին: Ժամանակի ընթացքը բաժանվում է երեք շրջանի՝
անցյալ, ներկա և ապագա: Այս երեք շրջաններով է ամփոփ-

վում մեր նկատմամբ Տիրոջ Բարեգթությունը: Խորհում ես ներկայի մասին, ուրեմն Տիրոջ մեջ ես մնում, ապագայի մասին՝ Նա քո սպասելիքի ապավենն է, անցյալի մասին՝ դու չէիր էլ լինի, եթե կենդանություն չստանայիր Նրանից, Նա գթացել է, որ կենդանություն ես ստացել Նրանից, քեզ գթացել է նաև նրանով, որ վայելում ես կենդանությունը, քանզի Նրանով ես ապրում եւ շարժվում, ինչպես ասում է Առաքյալը (Գործք 17, 28): Ապագայի հույսերը եւ կախված են այդ բարեգթությունից: Դու ինքդ իշխանություն ունես միայն ներկայում, այնպես որ եթե դու անգամ զօր ու գիշեր չդադարես քո շնորհապարտությունը հայտնել Աստծուն, ապա հագիվ թե կարողանաս երախտագիտություն հայտնել ներկայի համար՝ ոչ մի միջոց չգտնելով արժանին մատուցելու նաև ապագայի, նաև անցյալի համար: Իսկ մենք այնքան աղքատիկ ենք պատշաճ երախտագիտության մեջ, որ անգամ հնարավորության դեպքում երախտամոռ ենք գտնվում՝ նույնիսկ օրվա մի մասը չհատկացնելով աստվածխոհանությանը, էլ չեմ խոսում ամբողջ օրվա մասին:

Ո՞վ է ինձ համար ստեղծել երկիրը:

Ո՞վ է իր հնարագործությամբ անցանելի դարձրել նույնիսկ ջրային տարերքը:

Ո՞վ է ինձ համար երկինքը կանգնեցրել որպես կամար (Եսայի 40, 22):

Ո՞վ է իմ առաջ բռնել արևի ջահը:

Ո՞վ է աղբյուրներ ուղարկում հովիտները:

Ո՞վ է հուն հարդարել գետերի համար:

Ո՞վ է ինձ ծառայության տվել անբան անասուններին:

Ո՞վ է ինձ՝ անշունչ հողիս, կյանքի ու բանականության մասնակիցը դարձրել:

Ո՞վ է այս ապականացուին շունչ տվել Աստծո պատկերով եւ նմանությամբ:

Ո՞վ է իմ մեջ մեղքով խաթարված Աստվածային կերպարին

կրկին տվել նախաստեղծ գեղեցկությունը:

Ո՞վ է ինձ՝ դրախտից վտարվածիս, կենաց ծառից հեռացածիցս, իրեղեն կյանքի անդունդի մեջ ընկածիս, տանում դեպի նախաստեղծ երանությունը:

Եվ չկա մեկը, որ հասկացող լինի, - ասում է Ս. Գիրքը (Հռոմ. 3, 11):

Նայելով այս ամենին՝ մենք պետք է պարտավոր լինեինք կյանքի ամբողջ ընթացքում անվերջ և անդադրում հայտնել մեր երախտագիտությունը:

Բայց այսօր գրեթե ողջ մարդկային բնությունը հոգում է միմիայն նյութականի համար, դրա՝ համար է նրա ողջ աշխատությունը, դրա՛ն են ուղղված բոլոր ջանքերը, դա՛ է բոլոր խոհերի և հույսերի առարկան: Մարդկային բնությունը իր բոլոր գործերի մեջ անդադրում և անզուսպ ավելիին է փափագում, թե էլ որտե՞ղ կարող է որևէ մի ավելի բան գտնել, մեր բնությունը ձգտում է ավելիին հասնել ամեն ինչում՝ լինի դա փառքն ու պատիվը, թե հավելյալ ստացվածքը կամ դյուրագրգռության հիվանդությունը, մինչդեռ Աստվածային ճշմարիտ բարիքների կամ խոստացված շնորհների մասին խոսք անգամ չկա:

Բայց ժամանակն է հնարավորության հափով քննել աղոթքի մեջ օգտագործված խոսքերի խորհուրդը, քանզի պարզ է, որ մեզ համար մեր ցանկալին ստանալը հնարավոր է դառնում միայն այն ժամանակ, երբ իմանում ենք, թե ինչպես պետք է այն խնդրենք: Ուստի և ի՞նչ ուսմունք է տրված դրա համար: Ասված է՝ շատախոս մի՛ լինեք ինչպես հեթանոսները, որովհետև նրանք կարծում են, թե իրենց շատ խոսքերի պատճառով լսելի կլինեն (Մատթ. 6, 7, 8):

Չնայած այս ուսուցման բովանդակությունը մեզ համար պարզ չարադրված լինելով՝ կարող է ինքնին պարզ լինել և ոչ մի ուրիշ նուրբ քննություն չի պահանջում, սակայն մեզ համար արժանի է ուսումնասիրության, թե ի՞նչ է նշանա-

կում շատախոս մի՛ լինեք, որպեսզի, իմանալով այս բառերի իմաստը, արգելված բան չանենք:

Ինձ թվում է, որ Տերը խոհականացնում է մտքի ունայնությունը, սանձահարում է ունայն խորհուրդների մեջ ընկածներին, ուստի և մինչ այդ չօգտագործված այս նորովի խոսքը շարադրում է ի մերկացումն բոլոր նրանց անխոհեմության, ովքեր զբաղվում են անօգտակար և ունայն ցանկություններով: Քանզի իր բուն իմաստով խոսք կոչվում է ողջախոհ, իմաստավոր և օգտակար բանի ծառայող խոսքը, իսկ անիրագործելի հաճույքների համար անկարելի ցանկություններով արտասանվող խոսքը խոսք չէ, այլ շատախոսություն, կամ ավելի առօրեական բառերով ասած՝ դատարկախոսություն, անմտություն, հիմարություն, կամ էլ դրա նման մի ուրիշ բան: Ուստի ի՞նչ է մեզ ասում տվյալ խոսքը: Աղոթքի ժամանակ չընկնել այն ունայն բանի մեջ, ինչ տեղի է ունենում, օրինակ, մանկան մտքի հետ:

Քանզի մտքով անկատարները այն չեն մտածում, ինչը կարող է իրագործվել իրենց մտքի միջոցով, այլ ինքնակամորեն իրենց համար ինչ-որ մի երջանիկ ապագա են կառուցում՝ պատկերացնելով գանձեր, ամուսնություն, թագավորություններ, իրենց անուններով կոչվող քաղաքներ, իրենց պատկերացնում են այն ամենի տերը, ինչը իրենց աչքին տարբեր պատկերներով ցույց է տալիս ունայն միտքը, իսկ ումանք այնքան են տարվում նման ունայնությամբ, որ բնութայան սահմանն անցնելով՝ մտովի կա՛մ թռչուններ են դառնում, կա՛մ շողարձակում աստղերի նման, կա՛մ ձեռքերով լեռներ են բռնում, կա՛մ պատկերացնում, թե կարող են թեթև երկինք բարձրանալ, կա՛մ մտածում են ապրել հազարավոր տարիներ՝ օր ծերության երիտասարդանալով, և սիրտը մտքով խակ մարդկանց մեջ պղպղակների նման այսպիսի շատ սին պատկերացումներ է ծնում:

Ուստի և, ինչպես սովորական գործերում անխոհեմ մար-

դը, որ չի մտածում, թե ինչ միջոցով է ձեռք բերվում բարի ցանկություններից որևէ մեկը, այլ անիրագործելի բաղձանքներով ունայնամտում է որպես անմիտ և ողորմելի մի մարդ, այդ երազանքների մեջ ժամանակ է վատնում, որի ընթացքում կարող էր մտածել, թե ինչպես որևէ օգտակար բան անել իր համար, այդպես էլ բոլոր նրանք, ովքեր աղոթքի ժամանակ իրենց միտքը հառում են ոչ այն բանին, ինչը օգտակար է հոգուն, այլ Աստծուն խնդրում են բարեհաճ լինել իրենց մտքի կրքոտ շարժումների նկատմամբ, որպես տխմար մարդիկ, իրոք շատախոսներ են և աղոթում են, որ Աստված դառնա իրենց ունայն մտքերի աջակիցն ու սպասավորը:

Օրինակի համար կասեմ՝ ով Աստծուն աղոթքով դիմում է՝ մտքով չըմբռնելով այն ամենակարողության բարձունքը, որին դիմում է, ինքն էլ այդ Հասկանալով՝ այդ ամոթալի և ստորին խնդրանքներով անարգում է բարձունքը: Ինչպես շատ աղքատ կամ անտաշ լինելու պատճառով կավե ամանները թանկարժեք համարող մեկը, դիպվածով ընկնելով թագավորի մոտ, որը պատրաստ է հարստություններ և կոչումներ բաժանել, թագավորին վայել խնդրանքների փոխարեն այդպիսի բարձր կոչում ունեցողին խնդրի կավից ամաններ պատրաստել, այդպես էլ աղոթքից անգիտորեն օգտվողն ինքը չի բարձրանում մինչև Բաշխողի բարձրությունը, այլ հակառակը, ցանկանում է Աստվածային հզորությունը ցած իջեցնել մինչև սեփական ստորին և երկրային ցանկությունը և այդ պատճառով իր կրքոտ ցանկություններն է պարզում սրտերը Տեսնողին, ընդամին պարզում է ոչ թե սրտի անվայել շարժումները բռնելու համար, այլ որպեսզի սիրտը ավելի վատ թարանա, որ Աստծու աջակցությամբ նրա խարդախ ձգտումը հաջողությամբ պսակվի: Քանզի ով վիրավորում է մեկին, սրտով էլ է անբայրացակամ նրա նկատմամբ, հետևաբար Աստծուն ասում է՝ «Խփի՛ր նրան», ասես այսպե՛ս աղաղակելով. «Թող իմ կիրքը նաև Քո՛նր լինի, թող իմ չարությունը

«Քե՛զ անցնի»։ Ինչպես մարդկային կռիվների մեջ անհնար է կռվողներից որևէ մեկի կողմն անցնել՝ առանց նրա հետ միասին մյուսի դեմ բարկություն ունենալու, այդպես էլ Աստծուն իր թշնամու դեմ գրգռողը Նրան խնդրում է իր հետ բարկանալ և դառնալ իր բարկության մասնակիցը։ Իսկ դա Աստծո համար նշանակում է կրքի մեջ ընկնել, նմանվել մարդու և բարի բնությունը վերածել գազանաբարո գաժանության։

Այդպես է փառասերը, այդպես է հպարտությունը լցվածը, որը ցանկանում է ավելի ու ավելի շատ ունենալ, այդպես է դատավարության մեջ հաղթանակի հասնել ջանացողը, այդպես է մարմնավոր գուպարի մեջ պսակ ստանալու համար ճիգեր թափողը, որ հետամտում է ծափեր ստանալ մրցումների ժամանակ, սակայն հաճախ հյուծվում է պատանեկության կատաղի կրքերից. նրանք բոլորը առ Աստված աղոթք են բարձրացնում ոչ թե իրենց մեջ բազմացող հիվանդությունից ազատվելու համար, այլ որպեսզի այդ հիվանդությունը իր ծայրահեղ սահմանին հասնի։ Քանի որ նրանցից յուրաքանչյուրը այդ ամենի մեջ անհաջողությունը իր համար դժբախտություն է համարում, ուստի Աստծուն աղաչելով՝ իրականում խնդրում է, որ Նա դառնա իր մտավոր հիվանդության աջակիցը, իսկ դրանից առավել վատն այն է, որ նրա համար ցանկալի է, որ Աստված հակառակ ջանքերը գործադրի, Աստվածային տնօրինությունը փոխարինի գաժանությամբ և մարդամեծարությամբ, քանզի խնդրելով, որ Աստված ողորմած և բարեգութ լինի իր հանդեպ, դրանով խնդրում է, որ Նա դաժան ու աններում լինի թշնամիների հանդեպ։ Շատախոսները որքա՛ն զուրկ են բանականությունից։ Եթե Աստված դաժան է նրանց նկատմամբ, ապա, անտարակույս, բարեհաճ չէ նաև քո նկատմամբ։ Իսկ եթե, ինչպես հույս ունես, քո նկատմամբ ողորմածության է հակվում, ապա ինչո՞ւ պիտի հակառակ դիրքը բռնի և ողորմածությունը փոխարինի գաժանությամբ։

Բայց վիճաբանել սիրողները դրա դեմ ձեռքի տակ պատ-
րաստի առարկություն ունեն: Քանզի ի պաշտպանություն ի-
րենց դաժանության անհապաղ մարգարեների են վկայաբե-
րում, այն է՝ Դավթին, որ ասում էր՝ թող կործանվեն մեղավորնե-
րը (Սաղմ. 9, 4) և աղոթում էր, որ իր թշնամիները ամաչեն և
խուսվեն (Սաղմ. 82, 19), Երեմիային, որ ցանկություն էր
հայտնում տեսնելու չարամիտների պատժվելը Աստծո կողմից
(Երեմ. 11, 20), Օսեեին, որ խնդրում էր անորդի արգանդ և ցա-
մաքած ստիճաններ տալ թշնամիներին (Օս. 9, 14), Սուրբ Գրքի
տարբեր տեղերից նաև շատ այլ խոսքեր են վկայակոչում՝ ա-
պացուցելով, որ հարկ է աղոթել հակառակորդներից վրեժխն-
դիր լինելու և Աստծո բարեգթությունը իրենց դաժանության
աջակիցը դարձնելու համար: Բայց այս հարցի վերաբերյալ
հակառակը պնդողների շատախոսությունը հընթացս դադա-
րեցնելու համար նշված յուրաքանչյուր մեջբերմանը ավե-
լացնենք հետևյալը:

Սուրբ Հոգով իրոք լցված ճշմարիտ սրբերից ոչ մեկը, ո-
րոնց խոսքերը Աստվածային հայեցողությամբ գրված են որ-
պես խրատ հետագա սերունդներին, ոչ մի չար բանի համար
խոսքեր չի ասել: Այլ նրանց խոսքերի մեջ միայն մի նպատակ
կա՝ բնությունը մաքրել նրա մեջ բույն դրած արատից: Ուս-
տի և ինչպես այն աղոթողը, ով ցանկանում է, որ հիվանդներ
չլինեն, աղքատներ չլինեն, ոչ թե մարդկանց մահն է ցանկա-
նում, այլ հիվանդության և աղքատության ոչնչացումը, այդ-
պես էլ սրբերից յուրաքանչյուրը՝ աղոթելով, որ բնությանը
թշնամի և հակառակ ամեն բան կործանվի, միայն ամենատ-
գետներին է նյութ տալիս մտածելու, որ սրբերն իբր դաժա-
նացած և բարկացած են մարդկանց դեմ: Քանզի Սաղմոսեր-
գուն, ասելով՝ թող մեղավորները պակասեն աշխարհից և ամբա-
րիշտներ չգտնվեն նրա մեջ (Սաղմ. 103, 35), աղոթում էր, որ
մեղքն ու անօրինությունը վերանան, քանզի ոչ թե մարդն է
մարդուն թշնամի, այլ նրա բնությանը միացած անօրինութ-

յան արատավոր շարժումն է դառնում նրա թշնամին: Ուստի Դավիթը ազդեցում էր, որ չարը վերանա, բայց մարդը չարիք չէ: Քանզի Բարու պատկերով և նմանությունամբ արարվածը ինչպե՞ս կարող է չար լինել: Այսպես, եթե ազդեցում էր թշնամիների խայտառակվելու և ամոթահար լինելու համար, ապա դրանով քեզ մատնացույց է անում չարամիտների գնդերը, որոնք անտեսանելի թշնամու կողմից հարձակվում են մարդկային կյանքի վրա, և որոնց մասին ավելի բացահայտ է խոսում Պողոսը՝ ասելով՝ մեր պատերազմը մարմնի և այրան հետ չէ, այլ իշխանությունների հետ, պետությունների հետ, այս խավար աշխարհի տիրակալների հետ և երկնքի տակ եղող չար ոգիների հետ (Եփես. 6,12), դիվական դավերի հետ, որոնց պատճառով մարդկանց ընձեռնվում են մեղք գործելու առիթներ, գրգռություն հարուցող հանդիպումներ, ցանկասիրություն, նախանձի, ատելություն, հպարտության և նման այլ արատների պատրվակներ: Տեսնելով, որ այդ ամբողջ շարանենգությունը պաշարում է բոլորի հոգին, այդ թշնամիներին պատժելու համար ազդեցող մեծ Մարգարեն ազդեցում է, որ նրանք ամոթահար լինեն, այսինքն, որ նա ի՛նքը փրկվի, քանզի պայքարի մեջ պարտվածը ամաչում է իր պարտության համար, ինչպես հաղթանակողն է ուրախանում իր հաղթությամբ: Իսկ որ դա իրոք այդպես է, դա հասկանալ է տալիս ազդեցի այս խոսքը՝ թող խայտառակվեն և ամոթահար լինեն ինձ չար կամեցողները (Սաղմ. 34, 4): Մարգարեն ազդեցում է պատժել ոչ թե նրանց, որոնք չար միտք են նյութում վնաս պատճառելու իր ունեցվածքին կամ վիճում են տիրությունների սահմանների շուրջը, կամ որևէ արատ են մատնացույց անում իր մարմնի մեջ, այլ իր հոգու դեմ չարանենգ դավ նյութողներին: Իսկ հոգու դեմ նման դավը այլ բան չէ, եթե ոչ նրա օտարացումը Աստծուց: Իսկ մարդու հոգին Աստծուց այլ կերպ չի խորթանում, քան կրքերի մեջ ընկնելով: Քանզի Աստվածությունը միշտ անարատ է, ապա միշտ կրքերի մեջ մնացողը հեռանում է Աստ-

վածություն հետ հաղորդակցությունից: Ուստի այդ բանի մեջ
 չընկնելու համար Դավիթը աղոթում է, որ հարամիտները ա-
 մոթահար լինեն: Իսկ դա այլ բան չի նշանակում, քան հարա-
 կամների նկատմամբ հաղթանակ խնդրել: Իսկ այդ հարա-
 կամները բուն կրքերն են: Այդպես և Երեմիան, Աստված-
 պաշտության նախանձախնդիր լինելով, քանզի այն ժամա-
 նակվա թագավորը և նրա հպատակները խելահեղություն
 չափ նվիրված էին կուռքերին, ոչ թե իր որևէ մի արատն էր
 բուժում, այլ աղոթք էր մատուցում առհասարակ մարդկանց
 համար՝ ցանկանալով, որպեսզի անզգամներին հասցվող
 հարվածով մաքրվի ողջ մարդկային ցեղը: Այդպես էլ Օսեե
 մարգարեն, որն այն ժամանակ իսրայելացիների մեջ տեսավ
 արատի բազմապատկությունը, արդարացիորեն նրանց անպա-
 ղություն էր դատապարտում և ցանկանում, որ մեղքի դառ-
 նաղի ստինքները ցամաքեն, և որպեսզի չարը այլևս չծնվի և
 չածի մարդկանց մեջ: Ուստի և մարգարեն ասում է. «Տո՛ւր
 նրանց, Տե՛ր, անորդի արգանդ և ցամաքած ստինքներ» (Օսեե 9,14):
 Եվ եթե սրբերի մոտ մեկ այլ նման բառ գտնվի, որով որևէ
 բարկություն է արտահայտվում կամ նշանակվում, ապա դրա
 մեջ, անշուշտ, այն միտքն է թաքնված, որ արմատախիլ լինի
 չարը, այլ ոչ թե մարդը կործանվի:

Աստված մահ չի տեղծել (Իմաստ. 1, 13):

Լսո՞ւմ ես այս անբեկանելի վճիռը:

Հետևաբար Մարգարեն ինչպե՞ս կարող է սեփական թշնա-
 միների համար մահ խնդրել Աստծուց, Որի համար մահ նյու-
 թեղը խորթ է: Նա չի ուրախանում ողջերի կորստյան համար: Միայն
 շատախոսը կարող է դրդել՝ ուրախանալու մարդկային
 դժբախտությունների համար՝ ցանկանալով իր սեփական
 թշնամիներին զրկել Աստծո մարդասիրությունից: Սակայն
 ընդդիմախոսները ասում են՝ ոմանք արդեն իշխանության,
 պատիվների, հարստության են արժանացել՝ աղոթքը օգտա-
 գործելով այդ նպատակներով, և նույնպիսի բարեհաջողությ-

յամբ էլ իրենց մասին միտք են հայտնում, որ իրենք աստվածասեր են: Ուստի որևէ մեկը կասի՝ ինչպես ես մեզ արգելում առ Աստված աղոթք բարձրացնել նման որևէ բանի համար: Ընդհատ է, որ ամեն մեկին հայտնի է՝ ամեն ինչ կախված է Աստծո կամքից, և այս կյանքը տնօրինվում է ի վերուստ, և ոչ ոք չի առարկի այս բանին, սակայն քննենք նաև աղոթքի այդպիսի հաջողության մյուս պատճառները. Աստված այդ ամենը խնդրողներին տալիս է, անտարակույս, ոչ իբրև բարիք, այլ որպեսզի ծանծաղամիտ մարդկանց մեջ դրանով հաստատվի Աստծո հավատը, և որպեսզի փորձով իմանանք, թե Աստված ինչպես է լսում մեր աղոթքները, ոչ էական բաներ խնդրելով՝ ժամանակի ընթացքում, քիչ առ քիչ բարձրանանք մինչև վերին և աստվածատուր շնորհներ խնդրելու աստիճանին, ինչպես դա տեսնում ենք մեր երեխաների մեջ: Նրանք քանի դեռ մոր ստինքներից են սնվում, ծնողից այնքան են պահանջում, որքան տեղավորում է իրենց բնությունը: Իսկ երբ մանուկը պնդանում է, ընդամին խոսքի որոշակի կարողություն է ձեռք բերում, այլևս ստինքներին չի նայում, այլ մոր գլխի մազերին կամ շորերին, կամ դրա նման մի այլ բանի, որով ուրախանում է մանկան աչքը: Իսկ երբ հասուն տարիքի է հասնում, մարմնի հետ աճում է նաև խելքը, այդ ժամանակ, թողնելով բոլոր մանկական ցանկությունները, ծնողներից կատարյալ կյանքի ծառայող բաներ է խնդրում: Այդպես էլ Աստված, բոլոր միջոցներով մարդուն ուսուցանելով հայացքն իրեն ուղղել, հաճախ ուշադիր է լինում նաև պակաս կարևոր խնդրանքների նկատմամբ, որպեսզի փոքր բանի մեջ բարեգթությունամբ ողորմածություն ստացողը կոչվի՝ ավելի բարձր շնորհներ ցանկանալու: Ուստի եթե ոմն անհայտ մարդ Աստծո Նախախնամությունամբ հայտնի և նշանավոր է դարձել կամ մի այլ բան է ձեռք բերել, ինչին հասնելու համար մարդիկ ջանք են թափում այս կյանքում՝ իշխանություն, հարստություն կամ փառավոր դիրք, դու ևս պատկերացրու դրա նպա-

տակը, այն է՝ դրանում Աստծո մարդասիրությունը քեզ համար ծառայում է որպես Աստծո անճառելի հզորության ապացույց, որպեսզի դու, մանկական խաղալիքներ ստանալով, Հորը թախանձանքներ հղես կարևորագույնի և կատարյալի համար: Իսկ այդպիսին է այն ամենը, ինչը օգուտ է բերում հոգուն: Քանզի ամենաանմիտ բանը կլինեն, եթե Աստծուն դիմողը Հավերժականից խնդրի ժամանակավորը, Երկնայինից՝ երկրայինը, Ամենաբարձյալից՝ հողին գամվածը, երկնային թագավորությունը Բաշխողից՝ այդ երկրային և ստորին բարեհաջողությունը, անկապտելին Շնորհողից՝ ուրիշի ունեցվածքից կարճատև օգտվելու պարգևը, որը շատ շուտով անհրաժեշտաբար հետ է վերցվում, և որից օգտվելը շատ կարճատև է, իսկ տնօրինումը՝ վտանգավոր:

Տերը հրաշալի է պատկերում այդ անմտությունը՝ դրան ավելացնելով և ասելով՝ *հեթանոսների նման*: Քանզի տեսանելիի համար հովանավորություն ունենալը հատուկ է այն մարդկանց, ովքեր իրենց համար ապագա ժամանակում չեն պատկերացնում ո՛չ մի հույս, ո՛չ դատաստանի վախ, ո՛չ դժոխքի սպառնալիք, ո՛չ ապագա բարիքներ, ո՛չ էլ հարուժյան որևէ ապավեն, ովքեր անասունների նման միայն ներկա կյանքն են տեսնում, բարիք են համարում միայն այն, ինչը կարող են մատակարարել կոկորդին, որովայնին և մարմնի մյուս ցանկասիրական պահանջներին հագուրդ տալու համար: Կամ ուրիշների մեջ առաջինը լինել, ստիպել, որ քո մասին մտածեն, թե դու բարձր ես մյուսներից, նստել բազում տաղանդների շեղջերի վրա, կամ որևէ այլ բան ունենալ, որը միմիայն ծառայում է կենցաղավարության գայթակղությանը՝ այս կրքերը հատուկ են այնպիսի մարդկանց, որոնց մոտ ապագայի հույսի մասին խոսողը հենց որ սկսի նկարագրել դրախտը, արքայությունը, երկնային կյանքը կամ հար և նման բաները, շատախոս է թվում: Եվ այսպես, քանզի հույս չունեցողին բնորոշ է ներկա կյանքից կառչելը, ապա Սուրբ

Գիրքը ճշմարտացիորեն ասում է, որ շռայլություններն ու սնոտի պահանջները, որոնց ցանկասերները հույս ունեն հաջողությամբ հասնել աղոթքի միջոցով, բնորոշ են հեթանոսներին, որոնք, համառորեն անհեթեթ բաներ խնդրելով, մտածում են Աստվածությանը հոժարեցնել աջակցելու մի բանի, ինչին չպիտի աջակցի: Ինչպես ասված է՝ կարծում եմ, թե իրենց շատ խոսքերի պատճառով լսելի կլինեն:

Բայց մենք մեր քննությամբ սովորեցինք, թե ինչ չպետք է խնդենք, իսկ թե ինչ աղոթք է պատշաճ առ Աստված վեր բարձրացնել, կլսենք այսուհետև մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի օրհնությամբ:

Նրան փառք և զորություն հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Հայր մեր, որ երկնքում ես...

(Մատթ. 6, 9)

Երբ մեծ Մովսեսը Իսրայելի ժողովրդին հայտնության էր նախապատրաստում լեռան վրա, այդ ժամանակ նախքան ժողովրդին աստվածահայտնությանը արժանացնելը օրենք տվեց, որ մարմնավոր մաքրություն պահպանելով և լվացվելով՝ մաքրվեն: Իսրայելցիները անգամ դրանից հետո չհամարձակվեցին տեսնել Աստծո հղորդության հայտնությունը, այլ ամենայն ինչը, որ տեսան՝ կրակը, մշուշը, ծուխը, շեփորների ձայնը, սարսափի մատնեց նրանց, և կրկին իրենք իրենց դիմելով՝ օրենսդիրին խնդրեցին իրենց միջնորդը լինել աստվածային բարեհաճության առջև, քանզի բավարար ուժ և կարողություն չունեին մոտենալու Աստծուն և դիմանալու Աստվածային ներկայությանը:

Իսկ մեր Օրենսդիրը՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը, մտադրվելով մեզ արժանի դարձնել Աստվածային վերին բարիքին, խոսքով մեզ ցույց է տալիս ոչ թե խավարով և ծխացող կրակով ծածկված Սինա լեռը, ոչ թե ինչ-որ անհասկանալի և սարսափազդու ձայներ հնչեցնող շեփորները, հոգին մաքրելով՝ ոչ թե եռօրյա մարմնական մաքրության պահպանմամբ, ոչ թե ապականությունները լվացող ջրով, և ոչ թե ամբողջ եկեղեցին թողնելով լեռան ստորոտին՝ միայն մեկին է թույլ տալիս բարձրանալ գագաթը՝ ծածկված Աստվածային փառքը քողարկող խավարով, այլ ընդհակառակը, սկզբում ձեռքերը լեռան փոխարեն դեպի երկինք է պարզում՝ մարդկանց

Համար այն դարձնելով առաքինության մատչելի միջոց, այնուհետև նրանց դարձնում է Աստվածային գործության ոչ սոսկ Հանդիսատեսներ, այլ նաև մասնակիցներ և Նրան մոտեցողներին որոշ չափով Հաղորդակից է դարձնում գերագույն բնությանը և ավելի ու ավելի տարածվող փառքը խավարով չի ծածկում, որպեսզի այն դժվար տեսանելի լինի որոնողների համար, այլ խավարը լուսավորելով ուսմունքի պայծառ լույսով՝ այնպես է տնօրինում, որ սրտով անարատները ամբողջ պայծառությամբ տեսնում են անճառելի փառքը: Իսկ լվացման համար ջուրը տալիս է ոչ թե օտար, այլ հենց մեր մեջ բխող աղբյուրից վերցնելով, լինի դա աչքերի աղբյուրը, թե սրտի մաքուր խիղճը՝ օրենք հիմնելով արատի ստվեր իսկ թույլ չտալու: Իսկ մարմնական մաքրությունն էլ հիմնում է ոչ միայն ամուսինների օրինական հարաբերությունների, այլև բոլոր նյութական և ցանկասիրական խորհուրդների մեջ ժուժկալ լինելու վրա և այդ կերպ աղոթքի միջոցով մոտեցնում է Աստծուն, քանզի այդպիսին է խոսքերի ուժը, որոնք ոչ թե վանկերով արտաբերվող ինչ-ինչ ձայներ են, այլ Աստծո խոսքեր, Աստծուն մոտենալու նախանշումներ, որոնք Հաղորդությամբ են ի կատար ածվում մաքուր կյանքով:

Բայց աղոթքի բուն խոսքերից կարելի է ըմբռնել Աստվածային գաղտնի խորհուրդը: Երբ աղոթքի կանգնեմք (Ղուկ. 11, 2), ասում է Տերը: Ձի ասում՝ երբ ուխտ եք անում, այլ ասում է՝ երբ աղոթքի կանգնեք, քանզի ուխտով խոստացվածը կատարված պետք է լինի նախքան աղոթքով Աստծուն դիմելը: Ի՞նչ տարբերություն կա այս անվանումների միջև: Այն, որ ուխտը բարեպաշտությամբ Աստծուն նվիրաբերվող որևէ խոստում է, իսկ աղոթքը բարիքի խոնարհ հայցում է Աստծուց: Եվ այսպես, քանզի առ Աստված աղոթք բարձրացնելու համար մեզ հանդգնություն է հարկավոր՝ խոնարհ հայցումով դիմելով օգտակար մի բանի համար, ուստի անհրաժեշտ է, որ

դա նախորդի այն ամենի կատարմանը, ինչը խոստացվել է ուխտով, որպեսզի մեզանից կախվածը կատարելով՝ հետո արդեն ավելի համարձակորեն ցանկություն հայտնենք՝ վարձք ստանալու Աստծուց: Ուստի և Մարգարեն ասում է. Քեզ պիտի հատուցեմ իմ ուխտերը, որ խոստացան Քեզ իմ շրթունքները (Սաղմ. 65,13-14), և դարձյալ՝ ո՛չխտ դրեք և կատարեցե՛ք այն մեր Տեր Աստծո համար (Սաղմ. 75,12): Ուխտ բառի այսպիսի նշանակություն կարելի է տեսնել նաև Սուրբ Գրքի շատ այլ տեղերում, ուստի և իմանանք, որ, ինչպես ասվեց, ուխտը նվիրաբերության մասին երախտապարտություն է լուր հայտնելն է, իսկ աղոթքը նշանակում է, որ Աստծուն խոստացվածը կատարելուց հետո մոտենում ենք նրան: Ուստի և Տիրոջ խոսքը մեզ ուսուցում է Աստծուց որևէ բան չխնդրել նախքան նրան որևէ հաճելի նվեր չմատուցելը: Քանզի պատշաճ է նախ կատարել ուխտով խոստացածը, հետո նոր միայն աղոթել. ինչպես ասում են, նախ պետք է ցանես, որ հետո պտուղները հավաքես: Հետևաբար հարկ է նախ ցանել ուխտի սերմերը, իսկ երբ սերմերի այդ գրավը կաճի, կփարթամանա, հավաքել պտուղները՝ բերքն ընկալելով աղոթքով: Քանի որ եթե Աստծուն դիմենք առանց որևէ նախնական ուխտի կամ նվիրաբերության՝ հայցելու համարձակություն չենք ունենա, ապա թող աղոթքը անհրաժեշտաբար նախորդի ուխտին:

Հետևաբար քանի որ ուխտն արդեն կատարված է, Տերը աշակերտներին ասում է՝ երբ աղոթքի կանգնեք, ասացե՛ք. Հայր մեր, որ երկնքում ես (Ղուկ. 11,2): Սաղմոսների մեջ մի տեղ մեծ Դավիթը ասում է. Մեկն ինձ աղավնու թևեր տար (Սաղմ. 54, 7): Համարձակվում եմ ես ևս խոսք ասելու. մեկն ինձ այդ թևերը տար, որպեսզի կարողանայի մտքով ճախրել և հասնել այդ խոսքերի բարձունքին և թողնել բովանդակ երկիրը, անցնել օդով լցված ամբողջ տարածությունը, հավել եթերային գեղեցկությանը, հասնել աստղերին, տեսնել դրանց բոլոր զուգա

ու գարդերը, դրանց վրա կանգ էլ չառնել, այլ դա էլ թողնել, դուրս գալ ամենայն ինչից, որ շարժվում և փոփոխվում է, փարվել հաստատուն բնությանը, ինքն իր մեջ հաստված անշարժ ուժին, որը կառավարում և պահպանում է այն ամենը, ինչը գոյություն ունի, ինչը կախված է Աստվածային իմաստություն անճառելի կամքից, որպեսզի ամենայն հարափոփոխից և եղծանելից մտքով դուրս գալով ու հեռանալով՝ հոգու անբեկանելի և անշեղ վիճակով կարողանայի սկզբում մտքով լծորդվել Անճառելիի և Անփոփոխելիի հետ, այնուհետև ամենահարազատ անունով կոչել և ասել՝ Հայր: Քանզի այս ասողը ի՛նչ հոգի պիտի ունենա: Ի՛նչ սխրանքներ են պետք: Ինչպիսի՜ խիղճ է պետք, որպեսզի, որքան հնարավոր է, Աստծուն ճանաչելով, նրա համար մտածված անուններով ղեկավարվելով, քայլել դեպի նրա անճանաչելի փառքի ճանաչումը և ըմբռնելով, որ մշտագո Աստվածային բնությունը բարեգթություն է, սրբություն, բերկրանք, ուժ, փառք, անապականություն, հավերժություն, որը հավիտյանս նույնն է և նույնագո, այն ամենն է, ինչը կարող է մարդու միտքը պատկերացնել Աստծո բնության մասին և Աստվածաշունչ գրքի օգնությամբ և սեփական բանականությամբ ըմբռնելով՝ այնուհետև նոր համարձակություն ունենալ արտաբերելու այդ բառը և այդպիսի էությունը իր Հայրը անվանել: Ակնհայտ է, որ եթե որևէ մեկը փոքր-ինչ բանականություն ունենա, ապա իր մեջ այն նույնը չգտնելով, ինչ կա Աստծո մեջ, չի համարձակվի նրա վերաբերմամբ այդ բառն արտաբերել և ասել՝ Հայր: Քանզի բնական չէ, որ բարի էությունը դառնա խարդախ գործի Հայրը, սուրբը՝ կյանքում ապականվածի Հայրը, ինչպես նաև Անփոփոխելին՝ փոփոխականի Հայրը, կյանքի Հայրը՝ մեղքի մեջ թաղվածի Հայրը, Անապականը և անխառնը՝ անպատվության մեղքերի մեջ խայտառակվածների Հայրը, Բարերարը՝ շահասերի Հայրը, առհասարակ ամենայն բարու մեջ եղողը՝ որևէ չարի մեջ եղողի Հայրը: Եթե մեկը, տեսնե-

լով, որ դեռևս կարիք ունի մաքրվելու և գտնելով, որ իր խիղճը ծանրացած է ապականություններով և շատ վատ արատներով, նախքան այդպիսի բազում վատ հատկանիշներից ազատվելը իրեն հարազատ դիտի Հոր հետ, անբարեպաշտը՝ Բարեպաշտի հետ, և ապականվածը՝ Անապականի հետ, և ասի՝ Հայր, ապա այդ խոսքը ուղղակի անարգանք և հարախոսություն կլինի, եթե Աստծուն սեփական արատավորության Հայր անվանի: Քանզի հայր բառը նշանակում է նրանից ծնվածի պատճառը: Ուստի եթե խղճով արատավորվածը Աստծուն Հայր անվանի, ապա դրանով այլ բան չի ասի, քան այն, որ Աստված նրա սեփական վատ հատկանիշների սկիզբն ու մեղավորն է: Բայց ի՞նչ հարաբերություն լույսի և խավարի միջև (Բ Կորնթ. 6,14), ասում է Առաքյալը. ընդհակառակը, լույսը լույսի հետ է հարաբերվում, արդարացին՝ արդարի, անապականը՝ անապականի հետ: Իսկ հակադիրը, անտարակույս, հարազատություն ունի իր տեսակի հետ: Քանզի լավ ծառը չի կարող վատ պտուղ տալ (Մատթ. 7, 18): Ուստի և, ինչպես ասում է Սուրբ Գիրքը, եթե որևէ մեկը, խառնասիրտ և ստություն փնտրող (Սաղմ. 4,3) լինելով, համարձակվում է արտաբերել աղոթքի խոսքերը, թող իմանա, որ կանչում է ոչ թե երկնային Հորը, այլ դժոխքի Հորը, որն ինքը ստախոս է և դառնում է յուրաքանչյուրի մեջ ծնվող մեղքի հայրը, ինքը մեղքն է և մեղքի հայրը: Ուստի Առաքյալը կրքոտ հոգի ունեցողներին անվանում է բարկության որդիներ (Եփես. 2,3): Եվ կայնքից խոտորվողը կորստյան որդի է կոչվում (Բ Թես. 2, 3), իսկ ցանկասեր և փափկասուն մարդը կոչվում է պոռնկորդի (Ա Թադ. 20, 30), ընդհակառակը՝ մաքուր խիղճ ունեցողները կոչվում են լույսի (Ղուկ. 16, 8) և ցերեկվա որդիներ (Ա Թես. 5, 5), իսկ մյուսները, որոնք իրենց ամրապնդել են Աստվածային ուժի ճանաչման մեջ, կոչվում են նաև զորության որդիներ (Դատ. 21,10):

Հետևաբար, երբ Տերը մեզ ուսուցանում է աղոթքի մեջ Աստծուն Հայր անվանել, մեր կարծիքով այլ բան չի ասում,

քան օրինականացնում է վսեմ և փառավոր ապրելակերպը, քանզի ճշմարտությունը մեզ սովորեցնում է չստել, ինքներս մեր մասին չասել այն, ինչը մեր մեջ չկա, ինքներս մեզ չանվանել այն, ինչ չենք եղել, այլ Հավիտենականին, Բարեպաշտին և Բարուն Հայր անվանելով, այդ հարազատությունը արդարացնել կյանքով: Ուստի տեսնո՞ւմ ես արդյոք, թե մեզ որքա՞ն նախապատրաստություններ են պետք, ի՞նչ կյանք է հարկավոր, որքա՞ն և ինչպիսի՞ ջանքեր են անհրաժեշտ, որ պեսզի մեր խղճի մաքրմամբ հասնենք սխրագործության այն աստիճանին, որ համաձայնվենք Աստծուն Հայր կոչել: Քանզի եթե մտքիդ մեջ դրամն է, եթե դու տարված ես կյանքի հրապույրներով, եթե մարդկային փառքի ես ձգտում, եթե ծառայում ես ամենակրքոտ ցանկություններին և այդքանից հետո շուրթերիդ ես առնում այդպիսի աղոթքը, ապա ի՞նչ ես կարծում, ի՞նչ կասի Նա, Ով տեսնում է քո կյանքը և լսում աղոթքը: Ինձ թվում է՝ այսպիսի խոսքեր եմ լսում, ասես, Աստված Ինքն է այդպիսի մարդուն ասում. «Եվ դու, ապականացու՛ղ այս կյանքում, Հա՞յր ես անվանում Անապականի Հորը: Ինչո՞ւ ես քո անմաքուր ձայնով անարգում մաքուր անունը: Ինչո՞ւ ես այդ խոսքը կեղծավորաբար օգտագործում: Ինչի՞ համար ես վիրավորում անապական բնությունը: Եթե դու Իմ զավակն ես, ապա, անկասկած, քո կյանքը նույնպես պետք է կրի Իմ բարիքների գծերը: Քո մեջ չեմ ճանաչում Իմ բնության պատկերը. քո դիմագծերը հակադիր են: Ի՞նչ հարաբերությո՛ւն լույսի և խավարի միջև: Ի՞նչ նմանություն կյանքի ու մահվան միջև: Բնությամբ մաքուրը ի՞նչ նմանություն ունի անմաքուրի հետ: Շատ մեծ անդունդ կա բարեգործի և նյութապաշտի միջև, անհաշտ հակամարտություն կա բարեգութի և անողորմի միջև: Քո չար հատկանիշների հայրը ուրիշն է: Իմ պտուղները զարդարվում են հայրական բարի հատկություններով, բարեգութի որդին բարեգութ է, մաքուրինը՝ մաքուր, անապականինը՝ անապական, և ընդհանրապես բարունը բա-

րի է, արդարինը՝ արդար: Իսկ ձեզ չեմ ճանաչում, որտեղի՞ց եք դուք: Ուստի քանի դեռ կյանքով մաքուր չենք դարձել, վտանգավոր է համարձակվել և բերանն առնել այդ աղոթքը և Աստծուն Հայր անվանել:

Բայց կրկին գանք աղոթքի խեւերին. դրանք հաճախակի կրկնելով՝ արդյո՞ք փոքրիշատե կհասկանանք դրանց մեջ թաքնված խորհուրդը:

Հայր մեր, որ երկնքում ես:

Մենք նախորդ գլուխներում բավականաչափ ուսումնասիրեցինք, թե ի՞նչ է հարկավոր Աստծուն նվիրաբերել բարեպաշտ կյանքով: Բայց ինձ թվում է, որ Սուրբ Գրքի խոսքերը ցույց են տալիս նաև մի ինչ-որ ավելի խոր իմաստ, քանզի նրանով մեզ հիշեցվում է, թե ի՞նչ հայրենիքից ենք մենք վտարվել և ի՞նչ ազնվագարմությունից ենք զրկվել: Սուրբ Գիրքը, պատմելով հայրական տնից հեռացած և խոզաբարո կյանք վարող որդու մասին, պատմականորեն նկարագրելով նրա հեռանալն ու անառակ կյանքը, ցույց է տալիս մարդկության աղետալի վիճակը և այդ որդուն նախնական վիճակին չի վերադարձնում, մինչև որ նա խորապես չի զգում իսկական աղետը, ուշքի չի գալիս, մինչև որ չի մտաբերում զղջման խոսքերը: Իսկ այդ խոսքերը բավականաչափ համահունչ են աղոթքի խոսքերին: Քանզի որդին ասում է. Հայր, մեղանչեցի երկնքի դեմ և քո առաջ (Ղուկ. 15, 21), բայց երկնքի առաջ իր մեղքը չէր խոստովանի, եթե համոզված չլիներ, որ երկինքը իր հայրենիքն է, որը լքելով՝ մեղքի մեջ ընկավ: Դրա համար էլ այդպիսի խոստովանությունը հասկանալի է դառնում հորը, ուստի նա ընդառաջ է գնում որդուն, համբուրում նրա պարանոցը, իսկ դա ավետարանական ավանդույթով նշանակում է բանավոր լուծ դնել այն մարդու վրա, ով իր վրայից դեն է գցել պատվիրանի նախկին լուծը և մերժել պահպանիչ օրենքը, այնուհետև նրան պատմություն է հագնում, այն նույն առաջին պատմությանը, որն անառակ որդին

Հանել էր՝ պատվիրանազանց լինելով, և արգելված պտուղն ուտելուն պես տեսել իր մերկությունը: Իսկ մատին դրած մատանին՝ վրան դրոշմված պատկերով, նշանակում է պատկերի վերադարձը. հայրը որդուն նաև կոշիկներ է տալիս, որպեսզի որդին մերկ ոտնաթաթերով օձի գլխին մոտենալիս պաշտպանված լինի խայթոցից: Ուստի և ինչպես առակի մեջ որդու նկատմամբ հոր ցուցաբերած մարդասիրության պատճառը որդու՝ հայրական տուն վերադառնալն է (իսկ այդ տունը երկինքն է, որի առաջ իր մեղքը խոստովանում է հորը), այդպես էլ Տերունական աղոթքում Տերը, իմ կարծիքով, ուսուցանելով Հորը դիմել որ երկնքում ես բառերով, քեզ հիշեցնում է բարիքով լի հայրենիքի մասին, որպեսզի քո մեջ հրաշալիի փափագ հարուցանելով՝ քեզ հայրենիք տանող ճանապարհի վրա դնի: Իսկ մարդկային բնությունը երկինք համբարձող ուղին այլ բան չէ, քան երկրային չարիքներից հրաժարվելն ու փախնելը, իսկ չարիքից խուսափելու միջոցը այլ բան չէ, քան, կարծում եմ, Աստծուն ծառայելը՝ նրան նմանվելով, իսկ Աստծուն նմանվել՝ նշանակում է դառնալ բարեպաշտ, սուրբ, բարի և այսպես շարունակ: Եթե մեկը, որքան հնարավոր է, իր մեջ ամուր դրոշմի այդ կատարելությունների գծերը, ապա ասես բնական կարգով երկրային կյանքից թեթևորեն կվերաբնակվի երկնային երկրում, որովհետև մարդկությունը Աստվածությունից հեռու է ոչ երկրային տարածությունում, այլապես բեռների տակ կքած երկրային այս ծանր մարմինը աննյութական և երկնային ոլորտը տեղափոխելու համար որևէ միջոցի կամ հնարի կարիքը կունենայինք: Բայց, ըստ առաքինության ողջամիտ տարբերակման, մարդու կամեցողությունից է կախված, թե մարդը կլինի՞ այնտեղ, ուր կամենում է լինել: Ուստի քանի որ ոչ մի դժվարություն չկա բարին ընտրելու, իսկ ընտրությանը հետևում է ընտրված բարիքի ձեռքբերումը, ապա անհապաղ երկնքում կարող ես լինել նաև դու՝ մտքով փարվելով Աստծուն: Եթե, ինչպես ա-

սում է ժողովողը, Աստված երկնքում է (Ժող. 5,1), իսկ դու, մարգարեի խոսքով, մերձեցել ես Աստծուն (Սաղմ. 72, 28), ապա Աստծուն մերձեցածը անհրաժեշտաբար այնտեղ է, որտեղ Աստված է: Հետևաբար, պատվիրանելով աղոթքի մեջ ասել, որ Աստված մեր Հայրն է, այլ բան չի պատվիրանում, քան աստվածահաճո կյանքով նմանվել երկնային Հորը, քանզի մեկ այլ տեղում էլ է հստակ նույնը պատվիրանում՝ ասելով. կատարյալ եղեք դուք, ինչպես որ ձեր երկնավոր Հայրն է կատարյալ (Մատթ. 5, 48): Եվ այսպես, եթե մենք ըմբռնել ենք այդպիսի աղոթքի իմաստը, ապա ուրեմն ժամանակն է մեր հոգիները նախապատրաստել այն բանին, որպեսզի ժամանակի ընթացքում համարձակվենք շուրթերով ընկալել այդ խոսքերը և հանդգնորեն ասել. Հայր մեր, որ երկնքում ես:

Որքան ակնհայտ են Աստծուն նմանվելու նշանները, որոնց միջոցով յուրաքանչյուրը կարող է Աստծո որդի դառնալ՝ ովքեր Նրան ընդունեցին, նրանց իշխանություն տրվեց լինելու Աստծո որդիներ (Հովհ. 1, 12): Իսկ իր մեջ Աստծուն ընդունում է նա, ով ընդունում է իր մեջ կատարյալ բարին. ինչ-ինչ հատուկ նշաններ ունի նաև սատանայական բնությունը, և այդ նշաններն ունեցողի համար անհնար է Աստծո որդի լինել՝ իր մեջ կրելով հակադիր բնության պատկերը: Ուզո՞ւմ ես իմանալ սատանայական բնության տարբերակիչ հատկանիշները: Դրանք են նախանձը, ատելությունը, բանասերկությունը, սնապարծությունը, չահամուլությունը, ցանկասիրությունը, փառամոլությունը. այսպիսի հար և նման գծերով է առանձնանում հակառակամարտի կերպարը: Ուստի եթե իր հոգին այսպիսի պղծություններով արատավորած մարդը դիմի հորը, ապա ո՞ր հայրը կլսի նրան: Ակնհայտ է, որ այդպես դիմողները ուրախության մեջ են լինում, բայց այդ հայրը երկնային չէ, այլ՝ դժոխային: Ում հետ որ մարդը կրում է մերձավորության նշանները, նա էլ, անտարակույս, ճանաչում է իր մերձավորությունը նրա հետ: Եվ այսպես, արատավորված

մարդու աղոթքը, քանի դեռ իր մեջ կրում է արատը, դեին դիմելու աղոթք է, իսկ ով հրաժարվել է արատից և ապրում է բարու մեջ, նրա ձայնը կանչում է բարի Հորը:

Դրա համար էլ, երբ դիմում ենք Հորը, սկզբում պետք է ուշադրություն դարձնենք մեր կյանքին, թե արդյո՞ք մեր մեջ ունենք Աստվածային մերձավորությանն արժանի որևէ բան և հետո նոր միայն համարձակվենք արտաբերել այդ բառը: Ով պատվիրում է Հայր ասել, Նա թույլ չի տալիս սուտ ասել: Ուստի ով ապրել է Աստվածային ազնվագարմությանը վայել կյանքով, նա հայացքը հրաշալիորեն հառում է երկնային քաղաքին՝ երկնային թագավորին Հայր անվանելով և երկնային երանությունը՝ հայրենիք: Իսկ ի՞նչն է այս խոհրդի նպատակը: Այն, որ իմաստասիրենք երկնայինը և մեր կացարանը այնտեղ հիմնենք, որտեղ Աստված է, այնտեղ հավաքենք զանձերը, այնտեղ փոխադրվենք մեր սրտով. քանի որ, ուր ձեր գանձերն են, այնտեղ և ձեր սրտերը կլինեն (Մատթ. 6, 21) և անդադրում աչքի առաջ ունենանք հայրական հրաշափառությունը և մեր հոգիները բարեգարդենք նրան վայել զարդերով, որովհետև Աստծո առաջ աշառություն չկա (Հռոմ. 2, 11), ասում է Սուրբ Գրքը: Եվ թող քո պատկերից հեռանա այդպիսի անմաքրությունը: Աստվածությունը անմասն է նախանձից և ամենայն ապականությունից, և թող այդպիսի կրքերը քեզ վրա բիծ չթողնեն՝ ո՛չ նախանձը, ո՛չ սնապարծությունը, ո՛չ էլ աստվածանման գեղեցկությունը պղծող ուրև է այլ արատ: Եթե այդպիսին դառնաս, ապա քո ձայնով համարձակորեն կանչիր Աստծուն և Տիեզերքի Տիրակալին Հայր անվանիր: Նա քեզ վրա կնայի հայրական աչքերով, աստվածային հանդերձներ կհագցնի քեզ, կզարդարի մատանիով և ոտքերիդ ավետարանական կոշիկներ կտա դեպի երկինք քայլելու, քեզ կվերակազնի երկնային թագավորության և մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի մեջ: Նրան փառքը և զորությունը հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Սո՛ւրբ թող լինի քո անունը,
քո թագավորությունը թող գա
(Մատթ. 6, 9-10)

Օրենքը գալիք բարիքների ստվերն էր (Եբր. 10, 1) և ինչ-ինչ նասխասկզբնական կռահումներով ավետում էր ճշմարտության մասին, երբ քահանային սրբարան է մտցնում Աստծուն աղոթելու համար, սկզբում ինչ-ինչ մաքրագործող գոհերով և ցողումներով մաքրում է ներս մտնողին, այնուհետև բարեգարդելով ծիրանիով և այլ գույներով ծաղկանկարված ոսկեկար քահանայական հանդերձով, նրա վրա դնելով լանջախաչ և լանջապանակ, հագուստի քղանցքներին զանգակներ ամրացնելով կոճակներով, իսկ վերին հագուստը կոճկելով ուսերի վրա, գլուխը զարդարելով ապարոշով և մագերին առատ զմուռս քսելով՝ նրան վերջապես սրբարան է մտցնում քահանայագործության սրբազան պաշտոնը կատարելու համար:

Իսկ հոգևոր Օրենսդիրը՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսը, օրենքը մերկացնելով մարմնավոր հանդերձներից և պարզ դարձնելով նախակերպարների կռահողական իմաստը, ամբողջ ժողովրդի միջից ոչ թե մեկին է ընտրում և Աստծո հետ հաղորդակցության մեջ մտցնում, այլ բոլորին հավասարապես է պարգևում այդ շնորհը՝ ցանկացողներին առաջարկելով քահանայագործության ընդհանուր բարիքը, և հետո քահանային արվեստական գեղեցկություն է հաղորդում ոչ թե որևէ գույնով կամ ջուլհակագործական հնարքով նախազարդված անկրկնելի հարդարանքով, այլ ծաղկանկարված

Հանդերձների փոխարեն նրան բարեզարդում է հարազատ
 հարգարանքներով՝ ճոխացնելով առաքինությունների բու-
 րավետությունը, կուրծքն էլ զարդարում է ոչ թե երկրային
 ոսկով, այլ սրտին ճոխություն հաղորդելով անարատ և մա-
 քուր խղճով: Լանջապանակն էլ չքեղացնում է նաև թանկա-
 ժեք քարերի փայլով, իսկ դա, Առաքյալի կարծիքով, պատվի-
 րանների սուրբ սրբոցն է: Նաև անդրավարտիքներով է ծած-
 կում այն մասը, որի համար որպեսզի զարդարանք է ծառայում
 հանդերձների այգպիսի տեսքը. իհարկե, անտեղյակ չես, որ
 այդ մասի զարդարանքը առաքինության հանդերձն է: Կյան-
 քի պատմուճանի քղանցքներից կախեց զանգակներ, կոճակ-
 ներ և ծաղկաբողբոջներ (Նլից 28,34), որոնց տակ մեկը կա-
 րող է արդարացիորեն հասկանալ առաքինի կյանքի մեջ ա-
 մենայն երևելին, որպեսզի այդ կյանքի ողջ ընթացքը փառա-
 վոր լինի, ուստի ներքին պատմուճանի քղանցքները զան-
 գակների փոխարեն բարեզարդեց հավատի բարեհնչյուն
 խոսքով, կոճակների փոխարեն՝ անողոք կյանքով ծածկված
 ապագայի հույսի մեջ մնալու նվիրական պատրաստակա-
 մությունը, իսկ ծաղիկների փոխարեն՝ դրախտի երփնավառ
 գեղեցկությունը. նրան այսպիսին է մտցնում սրբարանը և
 տաճարի խորանը: Իսկ սրբարանը անշունչ չէ, ձեռակերտ չէ,
 այլ մեր սրտի նվիրական տաճարն է, եթե այն իրոք անմատ-
 չելի է արատի և սատանայական խորհուրդների համար:
 Գլուխը զարդարում է երկնային իմաստությունը՝ ոսկե լան-
 ջապանակի վրա ոչ թե տառերի պատկերները գծելով, այլ
 հենց իրեն՝ Աստծուն պատկերելով ամենազոր բանականու-
 թյամբ: Իսկ մազերը օծում է հոգու մեջ առաքինություններից
 բխող զմուռսով և նրան նախապատրաստում է ոչ այլ ոքի,
 քան ինքն իրեն Աստծուն զոհ մատուցելու խորհրդավոր
 սրբագործությունը և անուշահոտությունը: Այդպես, Տիրոջով
 քահանայագործության կարգվելով, մարմնավոր իմաստասի-
 րությունը արմատից կտրելով հոգևոր սրով, որ է Աստծո խոսքը

(Եփես. 6,17), այնուհետև մնալով սրբարանում՝ գթաշարժում է Աստծուն՝ ինքն իրեն այդպիսի զոհ մատուցելով և իր մարմինը պատրաստելով որպես զոհ կենդանի, սուրբ և աստվածահաճո (Հռոմ. 12,1):

Բայց մեկը կարող է ասել, որ աղոթքի մեկնության համար մեր ներկայացրած իմաստը առաջին հայացքից այդ նշանակությունը չունի, և այդ հասկացությունները մենք ենք հորինել, և դրանք չեն համապատասխանում աղոթքի բուն խոսքերի մեջ բովանդակվող հասկացություններին: Ուստի այդպես մտածողը թող կրկին մտաբերի աղոթքի առաջին դասերը, քանզի ով իրեն նախապատրաստել է խիզախ համարձակությամբ Աստծուն հայր անվանելու, նա ստուգապես հանդերձավորված է այն հանդերձով, որը նկարագրված է սույն գլխում. հնչեցնում է իր զանգակները, բարեգարգված է կոճակներով, կուրծքը շողշողում է պատվիրանների լույսերի մեջ, ուսերին կրում է նահապետներին և Մարգարեներին՝ անունների փոխարեն նրանց առաքիլությունները դարձնելով իր սեփական զարդարանքը, գլուխը զարդարում է ճշմարտության պսակով, մազերը՝ երկնային մյուռոնով օծված, մնում է երկնային սրբարանում, որը, հիրավի, անթափանցելի և անմատչելի է ամենայն անմաքուր խորհուրդների համար:

Քննական խոսքով արդեն բավարար չափով ցույց ենք տվել, թե մարդը ինչպես պետք է ինքն իրեն նվիրաբերության նախապատրաստի, մնում է միայն քննել բուն խնդրանքը, թե Տերը սրբարանում գտվողին ի՞նչ զոհ է պատվիրանում մատուցել Աստծուն:

Քանզի ինձ թվում է, որ աղոթքի բառերը պարզապես շարադրողը առաջին հայացքից հեշտ ընկալելի իմաստ չի հաղորդում մեզ: Ասված է՝ սո՛ւրբ թող լինի քո անունը, քո թագավորությունը թող գա: Այս բանը ինչպե՞ս է վերաբերում իմ պահանջին, կասի որե՛կ մեկը. Աստծուն օգնության կանչելով՝ ի՞նչ եմ ուզում անել, արդյո՞ք ինքս ինձ պատժել մեղքերիս

Համար, թե՞ փախչել ինձ հաղթող մեղքից, քանզի նա իր աչքերի առաջ միշտ տեսնում է գայթակղություններով իմ դեմ պայքարողին: Այստեղ դյուրագրգռությունը դատողությունը հանում է կարգավորված վիճակից, մի ուրիշ անգամ անտեղի ցանկությունները թուլացնում են հոգու ուժերը, մի ուրիշ տեղ սրտի սրատեսությունը կուրացնում են ընչաքաղցությունը, սնապարծությունը, ամբարտավանությունը, ատելությունը և մեր դեմ մարտնչող մեղքերի մնացած բազմությունը, որը չորս կողմից հարձակվող թշնամիների ոհմակի նման նվազագույն դեպքում սպառնալիքի է մատնում հոգին: Դրանից հետո այդ չարիքներից ազատվել ձգտողի համար, բարի աջակցության դեպքում, ո՞ր խոսքերն են ավելի օգտակար: Արդյո՞ք ոչ այն խոսքերը, որոնք օգտագործեց մեծ Դավիթը, ասելով՝ ազատի՛ր ինձ, որ փրկվեմ իմ ատելիներից (Սաղմ. 68, 15), նաև՝ թող խայտառակվեմ և ամոթով մնամ ինձ հետապնդողները (Սաղմ. 34, 4), նաև՝ անողորմ մեք օգնություն ցույց տուր մեզ (Սաղմ. 59, 13) և հար և նման մյուս խոսքերը, որոնցով կարելի է Աստծո օգնությամբ պայքարել թշնամիների դեմ: Իսկ այժմ ի՞նչ է ասում աղոթքի օրենքը: Սո՛ւրբ թող լինի քո անունը: Եթե ես այդ չասեմ էլ, մի՞թե հնարավոր է, որ Աստծո անունը սուրբ չլինի: Քո թագավորությունը թող գա: Ի՞նչն է խլված Աստծո իշխանությունից, Ով, ինչպես ասում է Եսային, աջով պարփակում է բովանդակ երկինքը, ափով՝ ողջ երկիրը, ձեռքով բովանդակում է ջրերի բնությունը, ընդրկում է ամենայն ինչ՝ և՛ այս աշխարհը, և՛ բոլոր արարածներին: Ուստի եթե Աստծո անունը միշտ սուրբ է, ոչ մի բան Աստծո ամենակալությունից դուրս չէ, այլ նա իշխում է ամեն ինչի վրա և, ամեն ինչում առատաբաշխ և կատարյալ լինելով, հավելյալ սրբության պետք չունի: Այդ դեպքում ի՞նչ է արտահայտում աղոթքը այս խոսքերով՝ սո՛ւրբ թող լինի քո անունը, քո թագավորությունը թող գա:

Սուրբ Գիրքը աղոթքի ձևով արդյո՞ք մեզ չի ուսուցում հե-

տեյալը, այն է՝ որեւէ բարի բան ձեռք բերելու համար մարդկային բնությունը տկար է, ուստի և ինչ բարիքի մասին էլ հոգանք, դրան չենք հասնի, եթե դա մեր մեջ չկատարվի Աստծո աջակցությամբ: Իսկ ինձ համար բոլոր բարիքներից ամենագլխավորն այն է, որ իմ կյանքով փառավորվի Աստծո անունը:

Իսկ այդ իմաստը մեզ համար ավելի հասկանալի է դառնում հակառակ ենթադրության միջոցով: Լսում եմ, որ Սուրբ Գիրքը ինչ-որ տեղ դատապարտում է բոլոր նրանց, ովքեր մեղավոր են դառնում աստվածանարգության համար: Քանզի ասված է՝ վա՛յ նրանց, ում պատճառով իմ անունը մշտապես հայհոյվում է հեթանոսների մեջ (Ես. 52, 5):

Իսկ դա նշանակում է՝ ճշմարիտ խոսքին դեռևս չհավատացողները նայում են հավատի խորհուրդն ընդունածների կյանքին, ուստի և երբ ոմանք կրում են հավատի անունը, բայց այդ անվանը կյանքով հակառակ են՝ կա՛մ շահամոլությամբ կռուքերին պաշտելով, կա՛մ հարբեցողությամբ և խրախճանքներում սանձարձակություններ կատարելով, կա՛մ խոզերի նման անառակության մեջ թավալվելով, այդ ժամանակ անհավատները դրան իսկույնեթ պատրաստի մի գնահատական են տալիս, որով դատապարտվում է ոչ թե կյանքից ի չարը օգտվողների սանձարձակությունը, այլ խորհուրդը, կարծես դա ուսուցում է այդ կերպ ապրել և, ասես, աստվածային խորհրդին նվիրված այսինչ մարդը չարախոս, շահամոլ, գազան չէր դառնա կամ որեւէ այլ արատի մեջ չէր ընկնի, եթե նրա համար մեղք գործելը օրինական չլիներ: Ուստի և Սուրբ Գիրքը այդպիսիներին դիմում է խիստ սպառնալիքով՝ ասելով՝ վայ նրանց, ում պատճառով իմ անունը մշտապես հայհոյվում է հեթանոսների մեջ:

Եթե այս բանը մեզ հասկանալի է, ապա ճիշտ ժամանակն է ուշադրություն դարձնել, թե ինչ են ասում հակառակ կողմից: Քանզի կարծում եմ՝ նախ և առաջ հարկ է աղոթել և ա-

ղոթքի գլխավոր առարկան դարձնել այն, որ իմ կյանքով Աստծո անունը չհայհոյվի, այլ խորհրդի նկատմամբ հավատը փառաբանվի և պայծառանա: Ուստի իմ մեջ, ասում է աղոթողը, թող սուրբ լիճի Քո ամենակալության անունը, որը ես տալիս եմ, թող մարդիկ տեսնեն բարի գործերը և փառավորեն Հորը, որ երկնքում է (Մատթ. 5, 16):

Տեսնելով, որ Աստծուն հավատացողները փայլում են առաքինությամբ, ապրում են մեղքի բոլոր պղծություններից ազատ կյանքով, մերժում են և հեռու են չարի ստվերից անգամ, հարգանքի են արժանի իրենց ողջախոհությամբ, արիաբար հետ են մղում կրքերի բոլոր ծնունդները, դուլզն-ինչ չեն տկարանում մարմնավոր ցանկասիրություններով, ավելի ու ավելի են հեռանում զվարճանքներից, մեղկությունից, սնապարծ շարժումներից, կենցաղավարում են՝ բավարարվելով այնքանով, որքան անհրաժեշտ է, միայն ոտների թաթերով են հպվում երկրին, երկրի վրա ապրելու ժամանակ չեն թաղվում այս երկրային կյանքի զվարճանքների մեջ, այլ վեր են կանգնած ամենայն զգայական գայթակղություններից, մարմնավոր կյանքում նախանձախնդիր են ապրելու անմարմին կյանքով, միակ հարստությունը համարում են առաքինության պտուղները, միակ վեհանձնությունը՝ իրենք իրենց Աստծուն նվիրաբերելը, միակ արժանավորությունը և միակ իշխանությունը՝ իրենք իրենց տիրապետելը, կուրորեն չեն տարվում մարդկային կրքերով, ծանրաբեռնվելով իրեղեն դարձում կյանքի երկարատևությամբ և ծովում աղետի ենթարկվածների նման նավահանգիստ են շտապում՝ այնտեղ խաղաղություն գտնելու համար. այս ամենը տեսնելով՝ ո՞վ այնքան անխոհեմ և գազանաբարո կլինի, որ չի փառաբանի այդպիսի կյանքի կոչող անունը:

Ուստի ով աղոթքի մեջ ասում է՝ սո՛ւրբ թող լիճի քո անունը իմ մեջ, նա իր արտաբերած բառերի ուժով աղոթում է հետևյալի համար. «Թող Քո օգնության շնորհիվ ես դառնամ անհի-

չաչար, արդարամիտ, աստվածասեր, հեռու մնամ ամենայն
չար գործերից, կասեմ միայն ճշմարտությունը, կգործեմ
միայն արդարությունը, կքայլեմ ուղիղ ճանապարհով, աչքի
կընկնեմ ողջախոհությամբ, կբարեգարգվեմ անապականութ-
յամբ, իմաստությամբ և բարեմտությամբ, կիմաստասիրեմ
երկնայինը, կմերժեմ երկրայինը, կփայլեմ հրեշտակային
կյանքով»։ Այս և սրա նման շատ այլ բան է բովանդակում
այդ կարճ խնդրանքը, որով աղոթողը դիմում է Աստծուն.
սո՛ւրբ թո՛ղ լինի քո անունը։ Քանզի Աստված այլ կերպ չի կարող
փառավորվել մարդու մեջ, քան երբ նրա առաքինությունը
վկայում է, որ բարիքի պատճառը Աստծո ամենակարողութ-
յունն է։

Հաջորդ խոսքերի մեջ աղոթք է բովանդակվում առ այն, որ
թող գա՛ Աստծո թագավորությունը։ Մի՞թե միայն այժմ է
ցանկալի, որպեսզի թագավոր դառնա տիեզերքի թագավորը,
Ով միշտ նույնն է, ինչպես որ է և ոչ մի փոփոխություն չգի-
տե։ Ուստի ի՞նչ է նշանակում Աստծո թագավորությունը կո-
չող աղոթքը։ Բայց այս մասին ճշմարիտ հասկացողությունը
հասու է շատ քչերին. ճշմարտության Ոգին միայն նրանց է
հայտնում այդպիսի ծածուկ խորհուրդները, իսկ մենք ունենք
տվյալ խոսքի հետևյալ ըմբռնումը, այն է՝ ամենայն ինչից
վեր կա միայն մի՛ ճշմարիտ իշխանություն և զորություն, ո-
րը ողջ տիեզերքում իշխում և թագավորում է ո՛չ բռնութ-
յամբ, ո՛չ կամայական կառավարումով. ո՛չ երկյուղով և ո՛չ
էլ հարկադրանքով է իրեն ենթարկում այն ամենը, ինչ կա իր
իշխանության տակ, քանզի առաքինությունը պետք է ազատ
լինի ամեն տեսակի վախից, բարին ընտրի կամավոր դատո-
ղությունը, այլ ոչ թե ինքն իր նկատմամբ անողոք բռնութ-
յամբ, իսկ ամենայն բարու մեջ գլխավորը կենարար իշխա-
նության մեջ լինելն է։ Քանի որ մարդկային բնությունը բա-
րու վերաբերմամբ իր դատողության մեջ խաբեություն մոլո-
րության մեջ է գցվել, ուստի մեր հոժարության մեջ հակում

է տեղի ունեցել զեպի հակառակը, մարդկային կյանքը հակակշռվում է ամեն տեսակի չարիքներով, որովհետեւ մահը հազարավոր թելերով խառնվել է բնությանը, ամեն մի մեղք, ասես, գործվում է զեպի մեզ եկող մահվան մի որեւէ ճանապարհով: Եվ քանի որ այդպիսի կամայական իշխանության տակ ենք և մահվան ենք ենթակա դավեր նյութողների, թշնամիների՝ կրքերի ծնունդների պատճառով, ապա լավ է աղոթենք, որպեսզի գա՛ Աստծո թագավորությունը: Որովհետեւ հնարավոր չէ այլ կերպ թոթափել ապականության դիվական իշխանությունը, քան կենարար ուժի իշխանությունը մեզ վրա կրկին ընդունելով:

Ուստի և եթե խնդրենք, որ գա Աստծո թագավորությունը, ապա իրապես հետեյալն ենք պաղատում Աստծուն. «Թող ազատվեմ ապականացուից, թող ազատվեմ մահից, մեղքի կապանքներից, թող մահը այլևս չթագավորի ինձ վրա, թող մեզ վրա այլևս չեղյալ լինի արատի իշխանությունը, թող թշնամին չհաղթի ինձ, թող ինձ չտեսնի գերյալ՝ կեղեքելով մեղքով, այլ թող իմ վրա գա Քո իշխանությունը, որպեսզի ինձանից հեռանան, կամ, ավելի լավ է ասել՝ ոչնչանան ներկայումս տիրող և թագավորող կրքերը: Ինչպես ծուխն է ցնդում, այնպես էլ մեղավորները պիտի անհետանան, ինչպես մոմն է հալվում կրակի դիմաց, այնպես էլ մեղավորները պիտի կորչեն Աստծո երեսից (Սաղմ. 67,3): Եվ ծուխը, օդում ցնդելով, իր հետեից սեփական բնության ոչ մի հետք չի թողնում. և կրակից հալված մոմն այլևս չես գտնի: Մոմը ևս, իրենով կերակրելով կրակը, գոլորշի և օդ դարձավ, ծուխը ևս իսպառ ոչնչացավ: Այսպես, երբ մեզ վրա գա Աստծո թագավորությունը, այդ ժամանակ այն ամենը, ինչը ներկայումս իշխում է մեզ վրա, ոչինչ կդառնա, քանզի խավարը չի հանդուրժում լույսի ներկայությունը. առողջության վերադառնալուց հետո հիվանդությունը չի մնա, անապականության վերադարձով չեն գործի նաև կրքերը, մահը կանգորանա, երբ մեր մեջ կրկին

կթագավորի կյանքը, ապականությունը կվերանա և կսկսի իշխել անապականը»:

Քո թագավորությունը թող գա:

Ի՛նչ մեղրածոր խոսք:

Մենք այս խոսքով հստակ հետևյալ աղոթքն ենք մատուցում Աստծուն.

- Թող ցիրուցան լինի հակառակամարտ ուժը, թող բնանջ լինի օտարածիւնների գունդը, թող դադարի մարմնի կռիվը հոգու հետ. թող մարմինը ապաստան չծառայի հոգու թշնամու համար, թող իմ վրա գա թագավորական տիրապետությունը, թող ինձ հովանի լինեն հրեշտակի ձեռքը, նորոգիչների բույլերը, աջով օգնողների բազմությունը, որպեսզի հակառակորդ կողմից կործանվի թշնամիների բազմությունը: Հակառակամարտը ուժեղ է, սակայն սարսափելի և անպարտելի է Քո օգնությունից զրկվածի համար, որը տակավին մեն-մենակ է: Իսկ հենց որ գա Քո թագավորությունը, ցավը, տրտմությունն ու հեծությունը պիտի անհետանան (Ես. 35, 10), իսկ դրանց փոխարեն կգան կյանքը, խաղաղությունը և բերկրությունը:

Եվ կամ նույն միտքը մեզ ավելի պարզ է մեկնում Ղուկասը, ով խնդրում է, որ գա՛ թագավորությունը, աղերսում է Սուրբ Հոգու աջակցությունը: Այսպես, Ղուկասի Ավետարանում Քո թագավորությունը թող գա խոսքի փոխարեն ասված է՝ թող Սուրբ Հոգին գա՛ մեզ վրա և մաքրի մեզ:

Սրան ի՞նչ կասեն իրենց շուրթերը հանդգնորեն Սուրբ Հոգու դեմ շարժողները: Նրանք ի՞նչ ըմբռմամբ են թագավորական իշխանությունը վերածում նվաստացման: Ինչը Մատթեոսը թագավորություն է անվանում, Ղուկասը Սուրբ Հոգի է կոչում. Ինչո՞ւ է Հոգու բնությունը իջեցված և դարձված կախյալ արարած՝ ենթակա թագավորական իշխանությանը: Արարածը ծառայում է, իսկ ծառայությունը թագավորական իշխանություն չէ: Մինչդեռ Սուրբ Հոգին թագավորություն

է: Իսկ եթե թագավորություն է, ապա, անտարակույս, թագավորում է, այլ ոչ թե գտնվում է թագավորական իշխանութ-
յան տակ. բայց ինչը որ թագավորական իշխանության տակ
է, արարած է, քանզի արարածին հատուկ է միմիայն ծառա
լինել: Ուստի եթե Հոգին թագավորություն է, ապա տակա-
վին աղոթել չսովորածները ինչո՞ւ են նրան դասում կախյալ
բնության շարքին՝ չիմանալով, թե ով է մաքրում պղծությու-
նը և Ռ՞ւմ է պատկանում թագավորական իշխանությունը:

Ասված է՝ թող գա Քո Սուրբ Հոգին և մաքրի մեզ: Ուստի
Սուրբ Հոգու բուն գործությունը և գործողությունը հենց մեղ-
քից ազատելն է: Որովհետև մաքուրն ու անապականը, իհար-
կե, մաքրողի կարիք չունեն: Առաքյալն այս նույն բանն է
վկայում նաև Միածինի մասին, երբ ասում է՝ մեղքերի մաքրու-
մը կատարելուց հետո ասեց Աստծո մեծության աջ կողմում (Եբր. 1,
3): Ուստի նույն բանն են գործում և՛ Մեկը, և՛ Մյուսը՝ և՛
մեղքը մաքրող Հոգին, և՛ Քրիստոսը, որ նվիրագործում է
մաքրությամբ: Իսկ ովքեր նույն բանն են գործում, նրանք,
անշուշտ, միևնույն գործությունն ունեն, որովհետև ամեն մի
գործ ուժի հետևանք է: Հետևաբար եթե և՛ գործողությունն
է նույնը, և՛ ուժն է նույնը, ապա ինչպե՞ս կարելի է պատկե-
րացնել նրանց բնության տարբերությունը, եթե նրանց ո՛չ
ուժի, ո՛չ էլ գործողության մեջ տարբերություն չենք
գտնում: Ինչպես ըստ կրակի հատկությունների, երբ նրա եր-
կու գործողությունները՝ լույս տալը և այրելը, հավասար և
միանման են, չի կարելի եզրակացնել, թե առարկան ձեռ-
փոխվում է, այդպես էլ բարեպաշտներից ոչ ոք, Աստվածա-
շունչ մատյաններով ուսուցված լինելով, որ Որդու և Հոգու
գործը նույնն է, ոչ մի դեպքում չի ենթադրի, թե նրանց եր-
կուսի բնության միջև որևէ տարբերություն կա:

Սակայն ներկայումս բարեպաշտների կարծիքներով արդեն
նախապես ապացուցված է, որ Հոր և Որդու բնությունը
նույնն է. քանզի օտարածինը չի կարող Աստծո անունով կոչ-

վել, ինչպես աթոռը հյուսնի որդի չի կոչվում, և ոչ մի ողջախոհ մարդ չի ասի, թե շինարարը որդի կառուցեց, ընդհակառակը, հայր և որդի անուններով արտահայտվում է նրանց բնության միասնությունը: Երբ երկու էակներ փոխադարձ բնությամբ նույնն են երրորդի հետ, ամենայն անհրաժեշտությամբ նրանք տարբերություն չունեն նաև մեկը մյուսի նկատմամբ: Ուստի և եթե Որդին բնությամբ միասնական է Հոր հետ, իսկ գործողությունների հավասարությամբ ապացուցված է, որ Սուրբ Հոգին օտար չէ որդիական բնությանը, ապա որպես հետևանք պարզվում է, որ Սուրբ Երրորդության բնությունը միասնական է, միաժամանակ ինչպես նրանցից առանձին մեկի անհատական հատկանիշը, որը գերակշիռ չափով երևում է նրա մեջ, չի միախառնվում և միմյանց միջև տարբերակիչ հատկանշները այնպես չեն միախառնվում, որ Հոր Անձի հատկանիշը տեղափոխվի Որդու կամ Սուրբ Հոգու վրա, կամ էլ նմանապես Որդու հատկանիշը փոխանցվի Հորը կամ Սուրբ Հոգուն, կամ Հոգու հատկանիշը հայտնվի Հոր կամ Որդու մեջ: Սակայն բնության ընդհանրության մեջ դիտարկվում է առանձնահատկությունների անհաղորդակից տարբերություն: Հորը բնորոշ է անապական կեցություն: Նույն բանը չի կարելի տեսնել Որդու և Հոգու մեջ, որովհետև Որդին Հորից ելավ (Հովհ. 16, 28), ինչպես ասում է Սուրբ Գիրքը, և Սուրբ Հոգին Աստուծոց (Ա Կորնթ. 2, 12) և Հորից է ելնում (Հովհ. 15, 26): Բայց ինչպես անապական կեցություն ունենալը, լինելով միայն Հոր հատկանիշը, չի կարող վերագրվել Որդուն և Հոգուն, այդպես էլ հակառակը՝ ակունքից ծնված բնությունը, որը բնորոշ է Որդուն և Հոգուն, անբնական է տեսնել Հոր մեջ: Իսկ քանի որ Որդու և Հոգու ընդհանուր հատկանիշը ծնյալ լինելն է, ապա որպեսզի նրանց մեջ որևէ միախառնվածություն չդիտարկվի, կարելի է կրկին չմիախառնվող տարբերություն գտնել նրանց անձնական հատկանիշների միջև. առանձին հատկանիշները չեն

միախառնվում: Քանզի Որդին Սուրբ Գրքում անվանվում է Միածին՝ Հորից, և Գիրքը զբանով սահմանափակում է Որդու հատկանիշը: Իսկ Սուրբ Հոգու մասին ասվում է, որ Նա Հորից է և վկայվում է, որ Նա որդեիական է: Քանզի ասված է՝ ով Քրիստոսի հոգին չունի, նա Նրան չի պատկանում (Հռոմ. 8, 9): Ուրեմն թեև Հոգին, որ Աստծուց է, նաև Քրիստոսի Հոգին է, սակայն Որդին, որ Հորից է, Հոգու Որդին չէ և այդպիսին չի կոչվում. սույն հարաբերական հաջորդականությունը հակադարձ կարգով տեղի չի ունենում, որի դեպքում հնարավոր լինի խոսքի շարադրանքը փոխելով ասել՝ ինչպես Հոգին անվանում ենք Քրիստոսին, այդպես էլ Քրիստոսին անվանենք Հոգուն: Քանի որ այդ հատկանիշը հստակ է և անխառնելիորեն տարբերակում է մեկ Անձին մյուսից, իսկ գործողությունների հավասարությունը վկայում է բնության միասնականությունը, ապա և՛ մեկով, և՛ մյուսով հաստատվում է Աստվածություն մասին այն բարեպաշտական դրույթը, որ Երրորդությունը անվանվում է անձերով, սակայն տարաբնակ անձերի չի բաժանվում:

Ուստի որքա՛ն անմիտ են հոգեմարտները, որոնք ասում են, թե Տերը ծառա է, որոնց համար սուտ է նաև Պողոսի վկայությունը, ով ասում է, թե Տերը Հոգի է (Բ Կորնթ. 3,17): Կամ, միգուցե, համարում են, որ թող զա արտահայտությունը վիրավորո՞ւմ է արժանապատվությունը: Նշանակում է՝ չեն լսում նաև մեծ Դավիթին, ով իր մոտ է կանչում նույնիսկ Հորը և աղաղակում է՝ արի՛ մեզ փրկելու (Սաղմ. 79, 3): Եթե Հոր գալը փրկարար գործ է, ապա ինչո՞ւ Հոգու գալը նվաստացուցիչ գործ է: Թե՞ մեղքից մաքրելը ևս արժանապատվությունը նվաստացնող նշան են համարում: Լսի՛ր անհավատ հրեաներին, որոնք աղաղակում են, որ մեղքերին թողություն տալը հատուկ է միակ Աստծուն և Հոր մասին դատողություններ անելով՝ ասում են. Ո՞վ է սա, որ հայհոյանքներ է ասում, ո՞վ կարող է ներել մեղքերը, եթե ոչ՝ Աստված միայն (Ղուկ. 5, 21):

Ուստի եթե Աստված է ներում մեղքերը, չէ՞ որ Որդին կվերցնի աշխարհի մեղքը (Հովհ. 1, 29) և Սուրբ Հոգին մեղքի ապականությունից կմաքրի նրանց, որոնց մեջ մնում է Նա. սրան ի՞նչ կասեն իրենց սեփական կյանքով հակամարտողները:

Բայց թող մեզ վրա իջնի Սուրբ Հոգին և թող մաքրի մեզ և թող մեզ ընդունակ դարձնի ընկալելու այն վեհ և աստվածասեր հասկացությունները, որոնք մեզ աղոթքի մեջ ցույց են տրվում Փրկիչի ձայնով: Նրան փառք հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Քո կա՛մքը թող լինի երկրի վրա,
իմչպես որ երկնքում է:
Մեր հանապազօրյա հացը
տո՛ւր մեզ այսօր:
(Մատթ. 6, 10-11)

Ես լսել եմ մի բժշկի, որը բնախոսություն
գիտությունամբ դատողություններ էր անում ա-
ռողջության վիճակի մասին. նրա դատո-
ղությունները գուցե հեռու չլինեն էլ
մեր նպատակից՝ հոգու բարեկեցությունից: Նա հիվան-
դագին վիճակի սկիզբը և պատճառը համարում էր մեր մեջ
որևէ տարերքի՝ անհրաժեշտ չափից շեղումը. և ընդհակառա-
կը, հավաստիացնում էր, որ ոչ ճիշտ շարժման մեջ գտնվողին
իր բնական վիճակի մեջ վերականգնելը հիվանդության պատ-
ճառի բժշկումն է: Ուստի և ենթադրում էր, որ անհրաժեշտ է
ուշադրություն դարձնել մեր մեջ անկանոն շարժումներից
հենց այն շարժմանը, որի գերակշռության դեպքում առող-
ջության վերականգնմանը հակառակ շարժման ազդեցությու-
նը ավելի ու ավելի է նվազում: Այսպես, եթե գերակշռում է
ջերմությունը, ապա պետք է աջակցել գերակշռող շարժմանը
և խոնավացնել այն ամենը, ինչը չորանում է, մինչև որ ջեր-
մությունը, ինքն իրեն սպառելով, նյութի պակասելու պատ-
ճառով բոլորովին հատնի և ինքն իրեն մարի: Ինչպես նաև ե-
թե մեր մեջ մեկը մյուսին հակառակ գործող շարժումներից
մեկը սկսում է գերակշռել, անհրաժեշտ է արհեստականորեն
օգնություն ցույց տալ նվազող շարժմանը, որպեսզի այն դի-
մակայի աճողին: Եվ երբ այդպես արվի, ոչ մի բան չի խոչըն-
դոտի տարերքի հավասարակշռությանը, այդ ժամանակ կվե-

րադառնա մարմնի առողջութիւնը, որովհետեւ նրա մեջ արդեւն տարերքի անկանոն խառնաշփոթութիւն չի լինի:

Ինչի՞ համար է սույն գլխի իմ այսքան երկար նախաբանը: Այսպիսի սկիզբն, իհարկե, առանց նպատակի չէ և հեռու էլ չէ ենթադրյալ առարկայից: Քանզի մենք պետք է քննարկենք քո կա՛մքը թող լինի բառերը: Հետագայում կբացատրենք, թե ինչի հիշատակեցինք այդ բժշկարար խոսքը: Մարդկութեան մեջ հոգեւորը ժամանակին առողջ էր, որովհետեւ որոշ տարերքներ, նկատի ունեմ հոգու շարժումներ, մեր մեջ տեղաբաշխված էին հավասարաչափ՝ ըստ առաքինութեան օրենքի: Իսկ երբ ուժեղացավ ցանկասիրութեան կարողութիւնը, դրան հակառակ շարժումը, այն է՝ ժուժկալութիւնը, դարձավ հիմնականում մնացորդային, և ցանկասիրութեան անզուսպ շարժման դեմ այլևս ոչ մի խոչընդոտ չմնաց. այդ ժամանակ մարդկային բնութեան մեջ դրանից ծագեց մահացու հիվանդութիւնը՝ մեղքը: Հոգու տառապանքների ճշմարիտ բժիշկը, մարդկային կյանք ոտք դնելով հանուն հիվանդութեամբ բռնվածների և պաղատական խոսքերով թուլացնելով հիվանդաբեր պատճառը, դրա համար է մեզ դեպի հոգեւոր ապաքինում տանում: Իսկ հոգու համար առողջութիւն է ծառայում Աստվածային կամքի կատարումը, մինչդեռ բարի կամքից հեռանալը հոգու հիվանդութիւն է, որն ավարտվում է մահով: Մենք տկար դարձանք, երբ դրախտում, թողնելով բարի կյանքը, ազահորեն ճաշակեցինք անհնազանդութեան թուլնը, որի պատճառով մեր բնութիւնը բռնվեց անողոր և մահացու հիվանդութեամբ, ուստի եկավ ճշմարիտ բժիշկը, Ով բժշկութեան արվեստի օրենքով չարը բուժում է հակառակամարտ ուժով՝ բարիով, և հիվանդութեամբ բռնվածներին ազատում՝ Աստծո կամքի հետ միավորելով, որովհետեւ նրանք հեռացել էին Աստծո կամքից: Քանզի աղոթքի խոսքերը հոգին ապաքինում են պատուհասած հիվանդութիւնից: Ում հոգին բռնված է ինչ-ինչ հիվանդութիւններով, նա աղոթում է, ա-

սելով՝ քո կա՛մքը թող լինի: Իսկ Աստծո կամքը մարդկանց փրկությունն է:

Ուստի երբ կարողանանք Աստծուն ասել՝ քո կա՛մքը թող լինի նաև ինձ վրա, այդ ժամանակ միանգամայն անհրաժեշտ է նախ և առաջ դատապարտել այն կյանքը, որը հակառակ էր Աստծո կամքին և խոստովանել. քանի որ անցյալ կյանքիս օրերում իմ մեջ, ի վնաս ինձ, գործեց Քեզ հակառակ կամքը, ես դարձա բանասարկու նեղիչի սպասարկուն և, ասես, նրա դավադրությունը գլուխ բերողը՝ ինքս իմ նկատմամբ ի կատար ածելով թշնամու դատավճիռը: Ուստի և իմ կործանումը տեսնելով և կարեկցանքով լցվելով՝ այնպե՛ս տնօրինիր, որ ժամանակի ընթացքում իմ մեջ էլ կատարվի Քո կամքը: Քանզի երբ մութ քարանձավներում լույս են վառում, խավարը չքանում է, այդպես էլ, երբ իմ մեջ Քո կամքը կատարվի, ամենայն խարդախ և ունայն շարժում կոչնչանա: Ողջախոհությունը կհանգցնի մտքի անզուսպ և կրքոտ ձգտումը, հնազանդությունը կոչնչացնի սնապարծությունը, համեստությունը կբժշկի ամբարտավանությունը հիվանդությունը, իսկ սիրո բարիությունը հոգուց կվտարի հակառակամարտ չարիքների բազմությունը, սիրուց փախչում են ատելությունը, նախանձը, բարկության շարժումը, հոգու դյուրագրգիռ վիճակը, հիշաչարությունը, երկերեսանիությունը, վրեժխնդրության ծարավը, չար աչքը. գթառատ սիրով ոչնչացվում է բոլոր մյուս չարիքների այդ ողջ նախիրը: Աստծո կամքի զորությունը այդպես կործանում է մոլի կռապաշտությունը. մոլի եմ ասում՝ ցույց տալու համար անմտորեն կուռքերին նվիրված լինելը և արծաթասիրության ու ոսկու փափագը՝ կուռքերի այդ լեզուն (Սաղմ. 113, 12), ինչպես այդ կիրքը անվանել է մարգարեական խոսքը: Ուստի թող քո կա՛մքը լինի, որպեսզի չեղյալ լինի սատանայի կամքը:

Բայց ինչո՞ւ ենք Աստծուն խնդրում, որպեսզի մեր կամեցողությունը բարի լինի: Այն պատճառով, որ մարդկային

ընտելութիւնը մեկ անգամ թուլութեան մեջ ընկած լինելով, տկար է համար: Քանզի մարդը չարիքից կրկին դեպի բարին վերադառնում է ոչ այն հեշտութեամբ, որով չարի գիրկն է ընկնում. սրա նման մի օրենք էլ կարող ենք դիտել մարմինների մեջ, որովհետեւ առողջ մարմինը հիվանդանում է և հիվանդ մարմինը առողջանում է ո՛չ միանման կերպով, ո՛չ միանման հավասար ջանքերով: Առողջ մարդը հաճախ մեկ վերքի պատճառով մեծ սպառնալիքի է ենթարկվում, մարմնի անբողջ ուժը երբեմն ոչնչանում է անգամ ջերմախտի մեկ բռնկմամբ, մեկ դեպքով, եղել է, որ քիչ քանակութեամբ թուլյնի ընդունումը կա՛մ անմապես է կործանել մարմինը, կա՛մ աստիճանաբար. երբ սողունը խայթում է, թունավոր կենդանիներից որեւէ մեկը կծում, ոտքը սայթաքում է և մարդը ընկնում, ինչ-որ բան չափից ավելի ագահորեն է ուտում և այս և համանման մյուս դեպքերին անմիջապես հետևում է կա՛մ հիվանդութիւնը, կա՛մ մահը, իսկ հիվանդութիւնից ազատվելու համար, այն էլ եթե հաջողվի, որքա՛ն հնարանքներ, ջանքերի լարումներ և բժշկագիտական միջոցներ են պահանջվում: Ուստի երբ մեր մեջ բույն է դնում չարի ձգտումը, կարիք չի լինում աջակցելու դրան, որովհետեւ արատը ինքն է իրեն հաստատում մեր կամքի մեջ: Իսկ երբ ձգտում է ծագում, ապա պահանջվում է, որ այդ ձգտումը ի կատար ածի Աստված: Դրա համար էլ ասում ենք, քանզի բարեխոհութիւնը Քո կամքն է, իսկ ես մարմնավոր եմ՝ մեղքերիմ վաճառված (Հռոմ. 7, 14), ապա թող այդ բարի կամքը իմ մեջ բազմանա Քո զորութեամբ: Նույն բանն ենք ասում արդարութեան, բարեպաշտութեան, կրքերից հրաժարվելու մասին: Կամք բառը իր մեջ ամփոփում է ընդհանրապես բոլոր առաքինութիւնները, իսկ Աստծո կամք ասելով նշանակում ենք այն ամենը, ինչ հասկանում ենք անվան տակ:

Բայց ի՞նչ է նշանակում հետևյալ լրացումը՝ քո կա՛մքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է: Ինչպես թվում է մեզ, այս

խոսքը միգուցե ցույց է տալիս դավանանքի առավել խորը հանգանակներից մեկը և աստվածախոհական ըմբռնման ուսմունք է արարածի վերաբերյալ: Իսկ իմաստը այս է. բոլոր բանական արարածների բնությունը լինում է անմարմին և մարմնական: Անմարմին բնություն ունեն հրեշտակները, իսկ բնության մյուս տեսակը մենք ենք՝ մարդիկ: Ուստի առաջինը հոգևոր է և ազատ ծանր բեռից՝ մարմնից (այս նյութեղեն և դեպի հողը վերադարձող) և երկնային կեցություն ունի, իր բնության թեթևությունից և դյուրաշարժությամբ մնում է թեթև և եթերային ոլորտներում: Իսկ մյուսը, հողեղենների հետ մեր մարմնի ազգակցականությամբ անհրաժեշտաբար բաժին է ստացել երկրային կյանքը՝ որպես ապականության մի կացարան: Չգիտենք, թե Աստծո կամքը ինչո՞ւ է այդպես տնօրինել. արդյո՞ք բոլոր արարածներին միմյանց մոտեցնելու համար, որպեսզի և՛ երկրային կեցությունը անմասն չմնա երկնային բարձունքներից, և՛ երկինքը բնավ անմասն չմնա երկրի վրա եղածից, այլ երկու տարերքներից մարդկային բնության գոյանալու շնորհիվ տեղի ունենա և՛ մեկ, և՛ մյուս տարերքի մի տեսակ միախառնում, քանզի հոգու հոգևոր մասը, ըստ երևույթին, երկնային ուժերի հետ ազգակից է, բնակվում է երկրային մարմինների մեջ, և այս հողեղենացած մարմինը ապականացուի նվազելով և առաքինությունների բազմանալով՝ հոգու հետ փոխադրվում է երկնային ոլորտ: Քանզի, ինչպես ասում է Առաքյալը, պիտի հափշտակվենք - տարվենք ամպերի վրայից Տիրոջ առաջ օդում և այդպես մշտապես Տիրոջ ճետ պիտի լինենք (Ա. Թես. 4, 17): Ուստի ամենայն ինչ, որ տնօրինել է Աստծո կամքը, ողջ բանական բնությունը այս երկակի կյանքով մասերի է բաժանված, և անմարմին բնությունը բաժին է ստացել երկնային երանությունը, իսկ մյուսը, մարմնի պատճառով, բնակվում է երկրի վրա՝ նրա հետ ազգակից լինելով: Չնայած և՛ մեկ, և՛ մյուս բնության մեջ հավասարապես դրված է լավի և փափազը, և Տիեզերքի Տիրակալը

երկուսին էլ բաշխել է ինքնակառավարում, ինքնիշխանութ-
յուն և ազատութիւն ամենայն անհրաժեշտութիւնից, որ-
պէսզի խոսքի շնորհ և բանականութիւն ունեցողները բոլորն
էլ իրենք իրենց կյանքը տնօրինեն իրենց ինքնաբոլիս կամ-
քով, սակայն երկնային կյանքը ամեն ինչում մաքուր է արա-
տից, որի հետ անհամատեղելի է և հակադէր, իսկ կրքերի
երկրային կյանքը շարժման մեջ են դնում ամենայն շարժում-
ները և ծնունդները, որոնց միշտ ենթակա է մարդկային ցե-
ղը: Ուստի և աստվածաշունչ խոսքը ճանաչում է, որ երկն-
քում մնացող սուրբ ուժերը մեղքի բաժին չունեն և մաքուր
են ամենայն մեղսական ապականութիւնից: Իսկ այն ամենը,
ինչը, չարի խորհրդով և ց հեռանալով, վերածվում է չարի և
որպէս տականք կամ աղտեղութիւն, լցվում այս սովորական
կյանքի մեջ, և մարդկային ցեղը ապականվում է, որովհետեւ
այդ խավարը չի թողնում տեսնելու ճշմարտության Աստվա-
ծային լույսը: Ուստի և, եթե վերին կյանքը կրքերից ազատ և
անապական է, իսկ այստեղի աղտեղալի կյանքը թաղված է
ամենայն կրքերի և չարախնդության մեջ, ապա պարզ է, որ
երկնային կեցութիւնը, ազատ լինելով ամենայն չարից, փար-
թամանում է Աստծո բարի կամքով, քանզի որտեղ չարը չկա,
այնտեղ ամենայն անհրաժեշտությամբ բարին է: Իսկ մեր
կյանքը, կորցնելով ճանապարհը, դուրս ընկավ նաեւ Աստծո
կամքից: Դրա համար աղոթքով ուսուցանվում է մեր կյանքը
այնքան մաքրել չարից, որպէսզի, ինչպէս երկնային կեցութե-
յան մեջ, մեր մեջ նույնպէս անարգել կառավարի Աստծո
կամքը, որպէսզի հնարավոր լինի ասել. «Ինչպէս թագավո-
րութիւններում, իշխանութիւններում, տերութիւններում և
խաղաղ ուժի մեջ կատարվում է Քո կամքը, և ոչ մի արատ չի
խոչընդոտում բարու կատարմանը, այդպէս էլ թող մեր մեջ
կատարվի բարին, որպէսզի ամենայն արատի կործանումով
մեր հոգիներում բարեհաջողությամբ ամեն ինչում կատարվի
Քո կամքը»:

Բայց որևէ մեկը կառարկի. մարմնավոր կյանքի վիճակ ստացածները արդյո՞ք կարող են հասնել այն մաքրությանը, որպիսին կա անմարմին ուժերում, երբ հոգին մարմնավոր պահանջմունքներով թաղված է բազում հոգսերի մեջ: Ուստի մեզ թվում է, որ Տերը, մի տեսակ, ասես, վերացնելով այդպիսի անհնարինությունը, հաջորդ խոսքերի մեջ լուծում է տալիս այն բանին, ինչը դժվարին է թվում առաջիկա գործի մեջ: Որովհետև, մեր կարծիքով, պատվիրանելով հանապազօրյա հաց խնդրել, այդ խոսքերով մեզ ուսմունք է տրվում, որ քչով գոհանալը և չափավորությունը կրքերից ազատ լինելու օրենքով նույնն է, թե բնությունմբ ոչ մի կարիք չունենալ: Հրեշտակը աղոթքներով Աստծուն չի խնդրում իրեն հաց տալ, քանզի օժտված է նման որևէ բանի կարիքը չունեցող բնությունմբ, իսկ մարդուն պատվիրանված է խնդրել, որովհետև դատարկվողը անպայման լցվելու կարիք է ունենում: Մարդկային կյանքի կազմը վաղանցուկ և հարափոփոխ է և պահանջում է իրենից անջատված մասի տեղը նորը դնել: Սրա համար էլ, ով բնությունը սպասարկելիս պահանջվածից ավելի չի տարվում ունայն հոգսերով, շատ քիչ է ցածր հրեշտակային կարգից, քչով գոհանալով՝ նմանվում է Հրեշտակներին, որոնք ոչ մի բանի կարիքը չունեն: Սրա համար էլ մեզ պատվիրանված է մարմնավոր բնությունը պահպանելու համար գոհանալ նվազագույնով, Աստծուն ասելով՝ մեր հացը տուր, այսինքն՝ տուր ո՛չ թե զվարճանք, հարստություն, ո՛չ երփնավառ ծիրանիներ, ոսկեկար հանդերձներ, ո՛չ շողարձակ քարեր, ո՛չ արծաթե սպասք, ո՛չ ընդարձակ կալվածքներ, ո՛չ գորապետություն, ո՛չ իշխանություն քաղաքների և ժողովուրդների վրա, ո՛չ ձիերի երամակներ, եզների նախիրներ, ո՛չ բազում այլ անասուններ, ո՛չ փառք ու պատիվ շուկաներում, ո՛չ երաժշտություն և ո՛չ մետաքսեղեն կտորներ, ո՛չ զվարճացնող երաժշտություն և ո՛չ էլ այսպիսի մի ուրիշ բան, որով հոգին հեռանում, չեղվում է Աստվածայինից և

արժանապատիվ հոգածությունից, այլ՝ մեր հացը տուր:

Տեսնո՞ւմ ես, արդյոք, սիրո իմաստնություն այս անհունությունը: Այս կարճառոտ խոսքի մեջ որքա՛ն ուսմումք է բովանդակվում: Տերը հաց բառով, ասես, այսպես է կանչում խողներին. «Մարդի՛կ, դադարեցե՛ք սպառվել ունայն ցանկություններով, դադարեցե՛ք աշխատության առիթները ավելի ու ավելի բազմացնել ի վնաս ձեզ: Քո բնական պարտքը մեծ է. դու պարտավոր ես կերակուր մատակարարել քո մարմնին, դա մեծ ու դժվարին գործ է, եթե նկատի ունենաս պահանջը: Ինչո՞ւ ես բազմացնում քո պարտավորությունը: Ինչո՞ւ ես լուծ դնում քո վզին՝ կքելով այդքան պարտքերի տակ, գետնից արծաթ, ոսկի հանելով, թափանցիկ նյութեր որոնելով: Այդ ամենով որովայնին՝ այդ ամենօրյա հարկահավաքին, զվարճություն պարգևելո՞ւ համար, որին բավարար է միայն հացը, և որը գոհանում է այնքանով, որքանի կարիքն ունի մարմինը»: Բայց դու Հնդկաստան ես գնում, աղետների հանդիպում օտար ծովերում, տարիներով նավարկության ես ելնում՝ այնտեղից բերված գնումներով քաղցրացնելու կերակուրը, ուշադրություն չդարձնելով, որ քաղցրությունների զգացման սահմանը բերանի մեջ երկինքն է, իսկ այն ամենը, ինչը գեղեցիկ տեսք ունի, անուշահոտ և բուրավետ է և քաղցրացնում է ճաշակելիքը, սոսկ վաղանցուկ և ակնթարթային հաճույք է պատճառում: Բացի բերանի մեջ երկնքից որևորին մատակարարվող ոչ մի բան մյուսից չի տարբերվում, որովհետև բնությունը այդ ամենը ի վերջո նույն գարշահոտությունն է դարձնում: Արդյո՞ք տեսնում ես խոհարարական արվեստի վախճանը: Արդյո՞ք տեսնում ես խոհարարական հնարանքների հետևանքը: Հա՛ց խնդրիր կենսական պահանջմունքի համար. բնությունը դրանում քեզ դարձրել է մարմնի պարտապանը: Իսկ այն ամենը, ինչը ճոխացյալների քմայքով հնարվում է դրանից ավելի, որոմ և մոլախոտ է: Տանտիրոջ սերմանածը ցորենն է, իսկ ցորենից հաց են պատ-

րաստում, իսկ ճոխությունը որոմն է, որը թշնամին ցանել է ցորենի հետ: Բայց մարդիկ, դադարելով բնությանը պահանջվածի չափով ծառայել, ինչպես մի տեղում ասում է Սուրբ Գիրքը (Մարկ. 4, 7, 19), իրականում ընկնում են ունայն խոսքերի տպավորության տակ և տհաս են մնում, որովհետև հոգին ինքն իրեն անվերջ զբաղեցնում է այդ ունայնություններով:

Ինչպես թվում է ինձ, թերևս այս նույն բանի մասին խորհրդավոր կերպով իմաստասիրում է նաև Մովսեսը՝ օձին ներկայացնելով որպես Եվայի խորհրդատուի և գայթակղիչի՝ ճաշակելու արգելված պտուղը: Ձէ՞ որ ասում են՝ եթե այդ կենդանին՝ օձը, պատի վրայով սողալիս գլուխը դնի անցքի մեջ, ապա պոչից քաշելով դժվար է դուրս հանել, քանզի թեփուկները դիմադրում են. մի դեպքում առաջ շարժվելը դյուրին է, երբ թեփուկները հեշտորեն են սահում, մյուս դեպքում հետ շարժվելը թեփուկների պատճառով դժվար է: Կարծում ենք, այս խոսքը ցույց է տալիս, որ հարկ է հեռու մնալ հաճույքից, երբ այն մտնում և սողոսկելու է հոգու խորքերը և, որքան հնարավոր է, այնքան ամուր փակել կյանքի ելումուտները: Որովհետև այդ դեպքում մարդկային կյանքը չի ապականվում՝ անասնական կյանքի հետ խառնվելով: Իսկ եթե մեր մեջ կյանքի կապերի թուլանալու հետևանքով հեշտասիրության օձը ներս սողոսկելու որևէ դուռ գտնի, ապա կթաքնվի մեր մեջ, քանզի թեփուկների պատճառով նրան մտքի կացարանից դուրս քաշելը դժվար կլինի: Իսկ թեփուկների մասին լսելով՝ այդ խորհրդանշանի տակ հասկացիր հաճույքների ամենաբազմազան առիթները, քանզի հեշտասիրության կիրքը, ըստ ազգակցական հասկացողության, մեծ գազան է, բայց հաճույքների բազում և տարբեր տեսակները, որ զգացմունքների ձևով միախառնվում են մարդկային կյանքի հետ, օձի թեփուկներն են՝ կրքերի խայտաբղետ բազմազանությունը: Այս պատճառով, եթե խուսափում ես օձի

հետ բնակակից լինելուց, ապա զգուշացիր գլխից, այսինքն՝ քո մեջ հարի առաջին պատվաստից, քանզի այդ է հաստատում Տիրոջ պատվիրանի խորհրդավոր իմաստը. նա պիտի ջախջախի քո գլուխը, իսկ դու պիտի խաչթես նրա գարշապարը (Ծննդ. 3, 15): Թույլ մի՛ տուր, որ սողունը ներս մտնի, որը սողոսկում է առաջին հերթին իր մարմնի ամբողջ երկարությամբ: Գոհացիր միայն անհրաժեշտ պահանջով: Թող ապրուստի համար քո հոգացողության սահմանը լինի պահանջի բավարարումը քո ունեցածի չափով:

Եթե եվայի խորհրդականը քեզ հետ էլ զրույցի մեջ մտնի, թե ի՞նչն է գեղեցիկ հայացքի, և հաճելի՝ ճաշակելիքի համար և, հաց ունենալով հանդերձ, սկսես այս կամ այն համեմունքով ճոխացված ինչ-ինչ ուտելեղեններ որոնել, իսկ դրա հետևանքով հետագայում ցանկություններդ տարածես անհրաժեշտ սահմաններից այն կողմ, ապա այդժամ կտեսնես, թե սողունը դրանից հետո ինչպես է գողեգող սողում դեպի ընչաքաղցությունը: Որովհետև անհրաժեշտ կերակրից անցնելով համեղ պատառներին՝ կանցնի նաև այն ամենին, ինչը հաճելի է աչքի համար, կսկսի հետամտել ունենալու չքեղ անոթներ, գեղեցիկ ծառաներ, արծաթե գդալներ, փափուկ անկողիններ, ոսկեկար, թափանցիկ հանդերձներ, գահավորակներ, եռոտանիներ, շերեփներ, թասեր, ջահեր, խնկամաններ: Իսկ այդ ամենի միջոցով ներս է սողոսկում ընչաքաղցության արատը և հետամուտ է լինում՝ այդպիսի իրեր ձեռք բերելու, բայց որպեսզի դրանք բոլորն էլ ձեռք բերվեն և պակաս բան չմնա, եկամուտներ են պետք գնելու համար: Իսկ դրա համար պետք է, որ մեկը վշտանա, մեկը արցունքներ հեղի, շատերը աղքատանան՝ զրկվելով սեփականությունից, որպեսզի նրանց արցունքների հաշվին ընչաքաղց մարդու սեղանը ճոխ լինի: Իսկ երբ օձը փաթաթվի այդ ամենի շուրջը և որովայնը լցնի ամենայն ցանկալի բաներով, այդժամ մարդը, հղփանալով, ավելի ու ավելի է տարվում անառակության մոլուկությամբ:

Որպեսզի այս ամենը չպատահի, աղոթքը սահմանափակիր հացի նպաստը խնդրելով, որոնելով միայն այն ուտելիքը, որը քեզ համար համեմել է ինքը՝ բնությունը: Իսկ այդ համեմունքը մաքուր խիղճն է, որն ավելի ու ավելի է քաղցրացնում հացը ճիշտ ճաշակելու դեպքում: Իսկ եթե ցանկանում ես քաղցրացնել նաև կոկորդդ, ապա թող քեզ համար համեմունք լինի աղքատիկությունը, թող քեզնից հեռու լինի անկշտությունը, թող կերակուրը ճաշակելու ցանկությունը չբխանա հարբեցողությամբ, այլ թող, ըստ պատվիրանի, նախ քրտինք թափես, հետո նոր հացը ճաշակես. երեսի քրտինքով ուտես հացդ (Ծննդ. 3, 19): Տեսնո՞ւմ ես, թե որն է կերակրի առաջին համեմունքը՝ ըստ Սուրբ Գրքի:

Բավարար է միտքը միայն այդ պահանջով զբաղեցնել, իսկ ավելի ճիշտ կլինի ասել՝ բավարար է հոգին զբաղեցնել միայն այդքանով՝ հացի մասին հոգածությամբ: Եվ հողից հաց հանողին (Սաղմ. 103, 14) ագռավի ձագերին ուտելիք տվողին (Սաղմ. 146, 8), բոլոր ապրող էակներին կերակուր տվողին (Սաղմ. 135, 25), իր ձեռքը բացողին և իր քաղցր կամքով բոլորին հագեցնողին (Սաղմ. 144, 16) ասա. «Քեզանից է իմ կյանքը, թող Քեզանից լինի նաև կյանքի միջոցը: Դու հաց տուր, այսինքն՝ արդար աշխատությամբ կերակուր ունենալու շնորհ պարգևիր»: Քանզի եթե Աստված ճշմարիտ է, ապա ընչաքաղցությամբ հաց վաստակողի կերակուրը Աստծուց չէ:

Աղոթքով խնդրվածի տնօրենը դու ես, եթե քո կերակուրը ուրիշից չէ, եթե քո ստացվածքը ուրիշի արցունքներից չէ, եթե քո կուշտ լինելուց ոչ ոք քաղցած չի մնացել, եթե քո ավելացածից ոչ ոք չի հառաչել: Իսկ Աստծո հացը հստակորեն այդպիսին է՝ ճշմարտության պտուղ է, խաղաղության կարգ՝ որոմի սերմերի հետ չխառնված և չապականված: Իսկ եթե ուրիշի արտը մշակես, անամոթաբար անարդարություն գործես և թղթերով հաստատես անօրինական ստացվածքը և դրանից հետո Աստծուն ասես՝ հաց տուր, ապա քո այդ խոսքե-

րը ոչ թե Աստված կլսի, այլ՝ ուրիշը, քանզի անարդարութ-
յան պտուղը Աստծուն հակառակ բնության ծնունդ է: Աստ-
ծուց հաց կստանա նա, ով ջանում է հանուն արդարության:
Իսկ ով անարդարությունն է մշակում, նրան կերակրում է ա-
նարդարություն գործողը: Ուստի և ձեռքդ խղճիդ դնելով՝
Աստծուն խնդրանք մատուցիր հացի համար՝ իմանալով, որ
Քրիստոսը անխառն է և Բելիարից մաս չունի: Եթե զոհ մա-
տուցես անարդարությունից, ապա քո զոհը պոռնիկի վարձ է և
շնացող տղամարդու գին (Բ Օր. 23, 18): Զոհերը որքան ճոխաց-
նես շռայլությամբ, միևնույնն է՝ այդպիսի զոհաբերություն-
ներից խորշող Մարգարեից կլսես. Իմ ինչի՞նչ եմ պետք ձեր բազ-
մաթիվ զոհերը: Ես կշտացել եմ ձեր խղերի ողջակեզներից, ձեր գառնե-
րի ճարպը, ցուլերի և նոխազների արյունը չէ, որ ուզում եմ: Ձեր խոն-
կերն էլ պիղծ եմ ինձ համար (Ես. 1, 11-13), նաև մեկ այլ տեղում .
նա, որ ոչխար է զոհաբերում, մույնն է, թե շուն է մորթում (Ես. 66, 3):
Ուստի և եթե հացդ Աստծուց ունես, ուրեմն արդար աշխա-
տությամբ է, և քեզ թույլ է տրվում նրան երախայրիք մա-
տուցել արդարության պտուղներից:

Հրաշալի է նաև այսօր բառի հավելումը: Քանզի ասված է.
մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր: Այդ բառի մեջ ուրիշ ի-
մաստ է թաքնված. այդ ասելիս դու պետք է իմանաս, որ
մարդկային կյանքը մեկօրյա է: Յուրաքանչյուրի սեփական-
ությունը միայն ներկան է, իսկ գալիքի հույսը անհայտ է
մնում, չգիտենք, թե վաղն ի՞նչ է բերելու (Առակ. 27, 1): Ասված
է. վաղվա օրը իր մասին կհոգա, օրվա հոգսը բավ է օրվա համար
(Մատթ. 6, 34), Առաքյալը, հոգս ասելով, նկատի ունի զուր
հոգսը: Ինչի՞նչ համար ենք հոգում վաղվա մասին: Ուստի Տերը,
պատվիրելով ասել այսօր, դրանով քեզ արգելում է հոգալ
վաղվա մասին, այդ բառով, ասես, հետևյալն է ներշնչում քեզ.
«Ով քեզ տվել է օրը, նա էլ կտա օրվա համար պետք եղածը:
Ով արեգակը ծագեցնում է (Մատթ. 5, 45), ցրում է գիշերվա խա-
վարը, Ով քեզ ցույց է տալիս լույսի շողը, Ով պտտեցնում է

երկինքը, որպեսզի երկրի վրա լույս լինի, Ով քեզ տալիս է այդ ամենը և շատ այլ բաներ, մի՞թե քո աջակցության կարիքը ունի քո մարմինը բավարարելու համար, պետք եղածը տալով քեզ: Կենդանիների բնությունը ի՞նչ հոգածություն է հանդես բերում սեփական կյանքի մասին: Ի՞նչ ցանքսեր ունեն ագռավները, ի՞նչ շտեմարաններ՝ արծիվները: Արդյո՞ք նրանց կյանքի մատակարարը մեկը չէ՝ Աստծո կամքը, որով բոլորը ապրում են: Եզը կամ ավանակը, կամ մյուս կենդանիները, առանց ուսուցման, բնությունից բանգետություն ունեն և լավ են տնօրինում ներկան, իսկ թե ի՞նչ է լինելու հետո, նրանք այդ մասին ոչ մի հոգս չունեն»:

Մի՞թե մարմնավոր կյանքի այդ կարճատևությունն ու մեկօրյա լինելը հասկանալու համար մենք խորհրդատուների կարիք ունենք: Արդյո՞ք մենք չենք խրատվում այն ամենով, ինչ կատարվում է ուրիշների հետ: Ինչպե՞ս ողջախոս չենք դառնում մեր սեփական կյանքով: Այնքան շատ բան կուտակելուց ի՞նչ օգուտ այն հարուստի համար, ով իրեն խաբում էր անիրագործելի հույսերով, կեղեքում էր, կառուցում, հավաքում, ճոխանում էր ունեցվածքով, որը կբավեր բազում տարիների համար, և որը ունայն հույսով փակել էր շտեմարաններում: Արդյո՞ք մի գիշերում պարզ չդարձավ, որ այդ ամենը սնոտի հույս էր, ունայն երազանք՝ չնչին մի բանի մասին: Մարմնավոր կյանքը սահմանափակվում է միայն ներկայով, իսկ հոգու սեփականությունը միայն այն կյանքն է, որի ապավենը հույսն է: Բայց մարդկային անողջախոսությունը մեղանչելով է տնօրինում և՛ մեկը, և՛ մյուսը՝ մտածելով մարմնավոր կյանքը երկարաձգել հույսերով, իսկ հոգևոր կյանքը վատնել՝ ներկայից վայելքներ քաղելով: Ուստի և հոգին, զբաղվելով տեսանելիով, անխուսափելիորեն խորթ է դառնում էական և իսկական հույսի համար՝ ապավինելով անկայուն բաներին, և ինչի հույսը ունեն, այն ձեռք չի բերում:

Ուստի սովորենք սույն խորհրդից, թե ինչ է հարկավոր խնդրել այսօրվա և ինչ՝ հետագայի համար: Հացն այսօրվա պահանջ է, իսկ թագավորութունը երանության հույսն է: Իսկ հացի մասին ասելով՝ Սուրբ Գիրքը նկատի ունի ամենայն մարմնավոր պահանջները: Եթե այդ խնդրենք, աղոթողի մտքի համար պարզ կլինի, որ իր հոգսը մեկ օրվա համար է: Իսկ եթե որևէ հոգևոր բարիք ենք խնդրում, ապա պարզ է, որ խնդրանքով նկատի է առնվում անսպառն ու միշտ գոյություն ունեցողը, և Տերը աղոթողներին պատվիրանում է հայացքները հենց դրան հառել իբրև մի այնպիսի բանի, որը բավարարում է նաև առաջին պահանջմունքը: Խնդրեցե՛ք, ասում է Նա, Աստծո արքայությունը և նրա արդարությունը, և այդ բոլորը Աստված ձեզ ավելիով կտա (Մատթ. 6, 33) մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսով: Փառք և զորություն Նրան հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

ԳԼՈՒԽ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ների՛ր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ
մենք ենք ներում նրանց, որ հանցանք են գործում
մեր դեմ. և մի՛ տար մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր
մեզ չարից, որովհետև քոնն է թագավորությունը
և զորությունը և փառքը հավիտյան: Ամեն:

(Մատթ. 6, 12-13)

Խոսքը, առաջ ընթանալով, մուտք գործեց
առաքինության ամենավերին ոլորտը: Քանզի
աղոթքի խոսքերով պատկերում է, թե Աստ-
ծուն գիմողը ինչպիսին պետք է լինի, իր պա-
հանջով ցույց է տալիս, որ նա արդեն մարդկա-
յին բնության սահմաններից դուրս է և առաքի-
նությանը նմանվում է Աստծուն, այնպես որ,
ինչպես երևում է, անելով այն, ինչը հատուկ
է միայն Աստծուն, ինքն էլ երկրորդ աստված
է դառնում: Որովհետև հանցանքներ ներելը Աստծո
հատկանիշն է, այն էլ՝ հիմնական, քանզի ասված է՝ ոչ ոք չի
կարող ներել մեղքերը, եթե ոչ՝ Աստված միայն (Ղուկ. 5, 21): Հե-
տևաբար, եթե որևէ մեկը իր կյանքով նմանվում է Աստվա-
ծային բնությանը բնորոշ հատկանիշներին, ապա ինքն էլ է ո-
րոշ չափով նույնը դառնում, որի հետ իր մեջ նույնականութ-
յուն է ի հայտ բերում՝ ճիշտ և ճիշտ նմանվելով նրան:

Եվ այսպես, ի՞նչ է ուսուցանում սույն խոսքը: Ամենից ա-
ռաջ նախորդ կյանքով ձեռք բերված համարձակությանը իր
մեջ գիտակցել Աստծո նմանությունը և դրանից հետո միայն
հանդգնել հայր անվանել Աստծուն և խնդրել ներում նախ-
կին մեղքերի, որովհետև ոչ բոլոր խնդրողների համար է կա-
րելի ստանալ ցանկալին, այլ միայն նրանց, ովքեր գործով են

իրավունք ձեռք բերել համարձակորեն դիմելու: Քանզի Տե-
րը ուղղակիորեն այդ է ներշնչում հետևյալ խոսքով. բարուն
դիմելիս բարի՝ եղիր, արդարին դիմելիս արդա՛ր եղիր, համ-
բերատարին դիմելիս համբերատա՛ր եղիր, նույնպիսի՛ն եղիր,
երբ դիմում ես բարեսիրտին, բարեհաճին, բարիք գործողին,
գլխասերին, և այն ամենում, ինչն աստվածային է, նմանվիր
հոգարություն, դրանով իսկ համարձակություն վաստակիր
աղոթելու: Ուստի և ինչպես անարդարը չի կարող բարու
հետ միաբան լինել և ապականությունների մեջ թաղվածը
հաղորդ լինել անապականի և անարատի հետ, այդպես էլ
Աստվածային մարդասիրության մեջ մնացողը հեռու է դա-
ժանասրտությունից: Հետևաբար, ով պարտքերի համար
մարդուն բռնության մեջ է պահում և նրա հետ դաժան է
վարվում, իր վարքով իրենից հեռացնում է Աստծո մարդասի-
րությունը: Որովհետև մարդասիրությունը ի՞նչ հաղորդակ-
ցություն կարող է ունենալ զազանության հետ, սիրառա-
տությունը՝ մոլեգնության հետ և այն ամենի հետ, ինչ պատ-
կանում է հակառակ կողմին, այն էլ այնքան անհաշտ հակա-
ռակություն, որ մի կողմին նվիրվածը անխուսափելիորեն
հեռանում է մյուս կողմից: Ինչպես մահվան ճարակ դարձա-
ծը արդեն ողջ չէ, և կյանքը վայելողը հեռու է մահվանից,
այդպես էլ Աստծո մարդասիրության մեջ մտնողի համար
միանգամայն անհրաժեշտ է հեռու լինել ամենայն դաժա-
նությունից: Իսկ ով միանգամայն հեռացել է այն ամենից, ին-
չը կոչվում է ապականություն անվամբ, իր այդ վարքով ինչ-
որ չափով Աստվածանում է՝ իր մեջ կատարելության հասց-
նելով այն, ինչը բանականությունը պատկերացնում է Աստ-
վածային բնության մասին:

Տեսնո՞ւմ ես, թե Տերը այս աղոթքի խոսքերով ինչպիսի վե-
հություն է հասցնում լսողներին՝ մարդկային բնությունը ինչ-
որ կերպով վերածելով աստվածայինի և օրենք դարձնելով, որ
Աստծո հետ հաղորդակցվողներն իրենք աստված դառնան:

«Դու, որ բռնված ես երկյուղով, որ քո խիղճը ձաղկում է քեզ, - ասում է Նա, - Ինչի՞ համար ես ծառայամտորեն Աստծո մոտ գնում: Ինչի՞ համար ես պատենշ դնում ինքդ քո սիրանքի դեմ, որը կայանում է հոգու ազատության մեջ և ի սկզբանե էականապես պատկանում է բնությանը: Ինչի՞ ես բառերով սիրաշահում Չսիրաշահվողին: Ինչի՞ համար ես շողում հաճոյախոսությանը դիմում Նրան, Ով միայն գործերին է նայում: Դու, որ օժտված ես ազատությանը և ողջախոհությանը, կարող ես քո իշխանությանը ունենալ ամենայն բարիք, ինչ տրվում է Աստծուց: Եղի՛ր ինքդ քո դատավորը: Քո փրկարար վճիռը ի՛նքդ կայացրու: Ցանկանում ես, որ Աստված թողությո՞ւն տա քո մեղքերին. ի՛նքդ թողություն տուր. Աստված հայտնել է իր դատավճիռը. քո դատը քո իշխանության տակ գտնվող ցեղակցի նկատմամբ ինչպիսին էլ լինի նաև քո դատն է: Ինչ որ գիտես ինքդ քո մասին, այդ ամենը քո մասին հաստատված է նաև Աստծո դատով»:

Բայց ո՞վ կարող է արժանավայել կերպով բացահայտել Աստծո խոսքի ողջ վեհությունը: Նրա մեջ ամփոփված իմաստն ու խորհուրդը վեր է ամեն մի մեկնաբանությունից: «Ների՛ր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ մեք եմք ներում նրանց, որ հանցանք են գործում մեր դեմ»։ Այն խոհերը, որ այստեղ ծնվում են իմ մեջ, դժվար է անգամ մտքով որսալ, էլ ուր մնաց մեկնաբանել խոսքերով: Քանզի ի՞նչ է ասված: Ինչպես բարու մեջ առաջադիմողը, Առաքյալի խոսքերով, նմանվում է Աստծուն. նմանվեցեք ինձ, ինչպես որ ես՝ Քրիստոսին (Ա. Կորնթ. 11, 1), այնպես էլ հակառակը, պահանջվում է, որ բարու մեջ առաջադիմությունը օրինակ դառնա Աստծո համար, որոշ չափով փոխվում է միայն կարգը, և մենք հարձակվում ենք հուսալ, որ ինչպես Աստծուն ընդօրինակելով՝ մեր մեջ բարին է կատարվում, այդպես էլ Աստված կընդօրինակի մեր գործերը, երբ առաջադիմում ենք բարու մեջ, և դու կարող ես Աստծուն ասել. «Ինչ ես արեցի՝ արա և Դո՛ւ. Դու՝ Տերդ, ընդօրինա-

կի՛ր քո ծառային, Դու՛ ամեն ինչի վրա Իշխողդ՝ աղքատին ու տնանկին: Ես թողեցի պարտքերը, մի՛ պահանջիր և Դու: Ես տվեցի մուրացողին, մի՛ մերժիր և Դու խնդրողին: Ես իմ պարտապանին թողեցի, և նա ուրախ եղավ, թող այդպես ուրախանա նաև Քո՛ պարտապանը: Մի՛ թող, որ քո պարտապանը իմ պարտապանից ավելի վշտացած լինի: Թող երկուսն էլ հավասարապես երախտապարտ լինեն ներողներին: Թող երկուսի միջնորդ դատավորներն էլ հաստատեն, որ հավասարապես ներված են և՛ իմ, և՛ Քո պարտապանները: Իմ պարտապանը՝ ինչ-որ մեկը, իսկ Քոնը՝ ես. ինչ վճիռ որ տվեցի ես իմ պարտապանին, թող նույն վճիռն էլ Քոնը լինի, ես ներեցի, ների՛ր և Դու: Ես թողեցի, թո՛ղ նաև Դու: Ես չատ ողորմած եղա իմ ցեղակցի նկատմամբ, Տե՛ր, Դո՛ւ էլ ընդօրինակիր Քո ծառայի մարդասիրությունը:

Բայց իմ գործած մեղքերը Քո առաջ չատ ավելի ծանր են, քան իմ պարտապանի գործածները իմ առաջ: Ես էլ եմ խոստովանում այդ. խորհի՛ր և այն, թե ինչպիսի՛ գերազանցություն ունես ամենայն բարու մեջ: Արդար է, որ Դու մեզ՝ մեղավորներին, չնորհես Քո հզորություն գերազանցությունը վայել առատաբաշխություն: Ես փոքր մարդասիրություն ցույց տվեցի, որովհետև դրանից ավելին իմ բնությունը չի ներում, իսկ Դու որքան կամենաս, ցույց կտաս, որովհետև Քո առատաբաշխությունը սահման չունի»:

Բայց էլ ավելի հանգամանորեն քննենք և ըմբռնենք աղոթքի հաջորդ խոսքը, որի իմաստի մեկնաբանությունը գուցե մեզ համար ևս մի ուղեցույց ծառայի բարձրյալ կյանքի համար: Ուստի քննենք, թե որոնք են այն հանցանքները, որոնք մեղապարտ են դարձնում մարդկային բնությունը, ու նաև որոնք են այն հանցանքները, որոնք մենք կարող ենք ներել. այս բանի իմացությունը ևս մեկ լրացուցիչ հասկացություն կտա, թե որքան անսահման են Աստվածային բարիքները: Ուստի և այստեղ թվարկենք Աստծո առջև մարդկային մեղ-

քերը: Մարդը Աստծո պատժին սկսեց ենթակա լինել առաջինը՝ այն բանի համար, որ երես դարձրեց Գոյակցից և, ուրանալով Աստծուն, որ ըստ բնության իր Տերն է, և հեռանալով նրանից՝ հանձնվեց հակառակորդին, երկրորդը՝ իր ինքնիշխան ազատությունը փոխեց մեղքի չարահայտ ծառայության հետ և ապականացու ուժի ապօրինի իշխանության տակ գտնվելը նախընտրեց Աստծո հետ բնականից լինելուց: Մի՞թե կարելի է հայացքը Արարչի հրաշափառությանը չհառելը, այլ երեսով դեպի մեղքի պղծությունը շրջվելը չարյաց փոքրագույնը համարել: Եվ ի՞նչ տեսակի պատիժների արժանի կարելի է համարել Աստվածային բարեքների անարգումը, սատանայի որոգայթների նախընտրությունը: Պատկերի եղծում, արարչագործության սկզբից ևեթ մեր մեջ դրոշմված Աստվածային կերպարանքի ապականում, կշռահափի կորուստ, հայրական սեղանից հեռացում, խոզերի վարչահոտ կյանքի հետ միախառնություն, թանկագին գանձերի վատնում. ի՞նչ խոսքերով է հնարավոր պատկերել այդ և մնացած բոլոր մեղքերը, որոնք կարելի է տեսնել Սուրբ Գրքի և բանականության օգնությամբ:

Եվ այսպես, քանի որ մարդկային ցեղը այդ մեղքերի համար պետք է պատիժ կրի Աստծուց, ապա ինձ թվում է, որ Աստծո խոսքը աղոթքի մեջ շարադրված ուսուցմամբ մեզ պատվիրանում է որքան էլ մենք, կամ մեզանից որևէ մեկը շատ ու շատ հեռու լինենք մարդկային մեղքերից, Աստծո հետ աղոթական հաղորդակցության մեջ երբեք չմտնել այնպիսի հանդգնությամբ, ասես մեր խիղճը մաքուր է: Քանզի գուցե մեկը, այն հարուստ երիտասարդի նման, իր կյանքը տնօրինելով ըստ պատվիրանների, իրավունք ունի նրա պես պարծենալ իր կյանքով և ասել՝ այդ բոլորը իմ մանկությունից ի վեր պահել եմ (Մատթ. 19, 20) և նույնիսկ ենթադրել, որ պատվիրանների դեմ ոչ մի մեղանշանք չունենալով՝ իր համար վայել չէ մեղքերի թողություն խնդրել, այլ դա վայել է միայն

մեղք գործողներին: Նա կասի, թե այդպիսի խոսքերը վայել են անառակությամբ պղծվածին, կամ ընչաքաղցության համար թողություն պետք է խնդրեն կռապաշտության մեջ ընկածները, և ընդհանրապես տեղին և վայել է, որ գլխաւորություն հայցեն բոլոր նրանք, ովքեր որևէ մեղանշանքով վերք են պատճառել հոգու խղճին: Իսկ եթե նա մեծ Եղիա^ն է, կամ գործում է Եղիայի հոգով և զորութեամբ (Ղուկ. 1, 17), կամ կանանցից ծնվածների մեջ (Մատթ. 11, 11) ամենամեծն է, կամ Պետրոսն է, կամ Պողոսը, կամ Հովհաննէսը, կամ նրանցից որևէ մեկը, ում փառավորությունը վկայված է Սուրբ Գրքում, ապա ինչի՞ համար այդպիսի խոսքեր ասել, որոնցով խնդրվում է թողություն տալ ոչ մի մեղապարտություն չունեցողի մեղքերին: Նրա համար, որպեսզի որևէ մեկը, նման մի բան նկատի ունենալով, չմեծամտանա այն փարիսեցու նման, ով չգիտեր անգամ, թե ինքն ինչ է բնությամբ: Քանզի եթե իմանար, որ ինքը մարդ է, ապա, իհարկե, իր բնությունը չէր պատկերացնի ապականությունից զերծ, կսովորեր Սուրբ Գրքից, որն ասում է՝ մարդկանց կյանքում մեկ օր անգամ չես գտնի, որ աղտից մաքուր լինի (Հոր 14, 4, 5): Հետևաբար, որպեսզի աղոթքով Աստծուն դիմողի հոգու հետ նման մի բան չկատարվի, Աստծո խոսքը պատվիրանում է չնայել առաջադիմություններին, այլ միշտ հիշել մարդկային բնության ընդհանուր մեղքերը, որոնց, անակասկած, ամեն ոք է մասնակից՝ որպես նույն բնության մասնակից և Դատավորին խնդրել, որ մեղքերին թողություն տա:

Քանի որ մեր մեջ ապրում է Ադամը, և մեզանից յուրաքանչյուրը մարդ է, ապա քանի դեռ մեր բնության վրա տեսնում ենք այս կաշվե քիտոնները և այս նյութեղեն կյանքի շուտ թառամող տերևները, որոնք մենք ի վնաս մեզ կարել ենք՝ դեն նետելով մշտնջենական և լուսավոր հանդերձները, Աստվածային զգեստների փոխարեն մեզ պատել ենք զվարճանքներով, փառքով, մեկօրյա պատիվներով, մարմնի կոր-

ծանարար հեշտություններով, քանի ղեռ նայում ենք այս մարմնավոր կացարանին, որի մեջ դատապարտված ենք ապրել, որքան շուտ դիմենք դեպի արևելք ոչ միայն նրա համար, որ այնտեղ ենք տեսնում մեր Աստծուն, Ու, ամենագո լինելով, որևէ տեղով չի պարփակվում, և հավասարապես ամեն ինչի մեջ է, այլ այն պատճառով, որ արևելքում է մեր նախաստեղծ դրախտը, նկատի ունեմ, իհարկե, դրախտում մնալը, որտեղից մենք վտարվեցինք (Աստված դրախտ տնկեց Եդեմում՝ արևելյան կողմը), ուստի մեր հայացքը որքան շուտ հառենք դեպի արևելք և մտաբերենք մեր վտարումը երանության լուսավոր և արևելյան ոլորտներից, այդժամ այդ խոսքը կամփոփենք նաև մենք՝ կյանքի անպտուղ թղենիով ծածկվածներս, Աստծո երեսից ընկածներս, հոժարաբար օձին մատնվածներս, որը հող է ուտում և գետնի վրա սողում, լանջի և որովայնի վրա է քարշ գալիս և մեզ էլ խորհուրդ է տալիս նույնը անել՝ անձնատուր լինել երկրային հաճույքներին, մեր սիրտը զբաղեցնել գետնի վրա սողացող և քարշ եկող մտքերով և որովայնի վրա քայլել, այսինքն՝ հոգալ ցանկասիրական կյանքի համար, ուստի այդ կեցության մեջ լինելով այն անառակ որդու նման, որը երկար ժամանակ թշվառության մեջ խոզ էր արածեցնում, նրա նման որքան շուտ ուշքի գանք և մտաբերենք երկնային Հորը, այնքան հրաշալիորեն կօգտվենք այս խոսքից. «Ների՛ր մեզ մեր հանցանքները»:

Ուստի և թեկուզ որևէ մեկը Մովսես լինի կամ Սավուղ, կամ առաքինությամբ փառավորվածներից մեկը, այդուհանդերձ, քանի որ մարդ է՝ այդ խոսքը վայել կհամարի իրեն, որովհետև մասնակից է Ադամի բնությանը, ուրեմն նաև՝ նրա անկմանը: Քանի որ, ինչպես ասում է Առաքյալը՝ Ադամով պիտի մեռնենք (Ա Կորնթ. 15, 22), ապա հարկ է, որ Ադամի զղջման ժամանակ նրան վայելող խոսքը ընդհանուր լինի նրա հետ բոլոր մեռածների համար, որպեսզի մենք մեղքերի թողության շնորհումով, ինչպես ասում է Առաքյալը, կրկին

փրկվենք Տիրոջ շնորհիվ (Եփ. 2, 5): Բայց այս ասված է, որ պեսզի ամեն ոք, ավելի ընդհանուրի վրա հայացք նետելով, կարողանա ըմբռնել խոսքի մեջ առաջարկվածը: Իսկ եթե որևէ մեկը այս խոսքի ճշմարիտ իմաստը որոնի, ապա կարծում եմ, մեզանից չի պահանջվում հասկացությունը բխեցնել բնության նկատմամբ ընդհանուր հայացքից, որովհետև խիղճը բավական է՝ կյանքում յուրաքանչյուր արարքը քննարկելով ներում խնդրելն անհրաժեշտ դարձնելու համար:

Քանի որ այս աշխարհում մեր կյանքը, ինչպես կարծում եմ, բազմազան ազդեցությունների է ենթակա ինչպես հոգու և բանականության, այնպես էլ մարնավոր զգացումների առումով, ապա դժվար, ավելի ճիշտ, միանգամայն անհնար է մեղսական հակում չունենալ թեկուզ և որևէ մի կրքով: Օրինակ՝ վայելքներ սիրող այս կյանքը մարմնի վերաբերմամբ բաժանվում է՝ ըստ մեր զգացմունքների, իսկ հոգու վերաբերմամբ իրեն ի հայտ է բերում բանականության ձգտման և կամքի շարժման մեջ, իսկ ո՞վ է այդպիսի ողջախոհությամբ այնքան վերացած և օժտված, որպեսզի և՛ մեկ, և՛ մյուս կյանքով գերծ մնա մեղքի ապականությունից: Ո՞վ է աչքով անմեղսական: Ո՞վ է ականջով արդար: Ո՞ւմ է խորթ որկորի այդ անասնական ախորժությունը, ո՞վ է գերծ զգայականորեն մեղք գործելուց: Ո՞ւմ հայտնի չէ Սուրբ Գրքի առաջարկած այս խորհուրդը. մահը ձեր պատուհաններով բարձրացավ (Երեմիա 9, 21): Որովհետև Սուրբ Գիրքը պատուհաններ է անվանում զգացմունքները, որոնց միջոցով հաղորդակցվելով արտաքին առարկաների հետ՝ հոգին զբաղվում է ընտրությամբ, և որոնք էլ մահվան առաջ ճանապարհ են բաց անում ներս մտնելու համար: Եվ իրոք, շատ մահերի համար է որպես մոտք ծառայում աչքը, երբ տեսնում է բարկացածի՝ ինքն էլ է բորբոքվում նույն կրքով, կամ տեսնում է հպարտացյալի, ատելությամբ է բռնկվում, երբ մի գեղեցիկ իր կամ գեղեցիկ դեմք է տեսնում, սկսում է ամբողջովին փափազել՝ ունենա-

լու իրեն դուր եկածը: Ականջն էլ է մահվան պատուհաններ բացում, քանզի լսելու հետ մեկտեղ նաև շատ կրքեր է ընդունում հոգու մեջ՝ երկյուղ, տխրություն, զայրույթ, հաճույք, փափագ, անգուսպ ծիծաղ և նման այլ բաներ: Իսկ ճաշակելիքի հագեցումը, ինչպես կասի գիտեցողը, չարիքների ողջ բազմության մայրն է: Քանզի ո՞ւմ հայտնի չէ, որ որևորի մասին հոգածությունը կյանքում գրեթե բոլոր մեղքերի պատճառն է: Նրանից են ծնվում ճոխությունը, հարբեցողությունը, որովայնամոլությունը, շատակերությունը, անգուսպ վարքն ու բարքը, երբ մարդը անմիտ անասունի պես թաղվում է անպատվության մեջ: Այսպիսով, զգայական ապրումները բոլոր մեղանշանքների վերջին սահմանն են. այն ամենը, ինչը ցանկասերները անում են մարմնի համար, պատկանում է զգայական հիվանդությունների թվին, որոնց հանգամանալից նկարագրությունը շատ երկար կլիներ, բացի այդ, պատշաճ չէ կարևոր առարկաներին խառնել այն ամենը, ինչը դատապարտելի է որպես զգայականություն: Եվ արդյո՞ք հնարավոր է խոսքով թվարկել հոգու և կամքի մեղքերի ամբողջ բազմությունը: Ասված է՝ սրտից է, որ ելնում են չար խորհուրդները (Մատթ. 15, 19) և այնտեղ ամփոփված ու մեզ ապականող բոլոր չար խորհուրդների բազմությունը: Եվ այսպես, եթե բոլոր զգայարանների միջոցով և հոգու սրտային շարժումներով մեր դեմ ամենուր մեղքերի որոգայթներ են դրված, ապա ո՞վ կարող է պարծենալ, ինչպես ասում է Իմաստությունը, թե ինքը սուրբ սիրտ ունի (Առակ. 20, 9): Այն ո՞վ է, որ մաքուր է աղտից, ինչպես վկայում է նաև Հոբը (Հոբ 14, 4): Իսկ ապականությունը հոգու մաքրության համար այն բոլոր հաճույքներն են, որոնք տարբեր տեսակներով և տարբեր եղանակներով մարդկային կյանքին են խառնվում և՛ հոգով, և՛ խորհուրդներով ու զգայություններով, և՛ դիտումնավոր, և՛ մտավոր շարժումներով: Եվ այսպես, ո՞ւմ հոգին է մաքուր այդ ապականությունից: Ո՞վ չի տկարացել սնապարծութ-

յամբ: Ո՞ւմ չի ոտնահարել ամբարտավանությունը: Ո՞ւմ ձեռքը չի դողացել մեղքով: Ո՞ւմ ոտքը չի շտապել մեղանչելու: Ո՞ւմ չի պղծել ծուռ աչքը, ո՞ւմ չի ապականել անգետ լսողությունը, չի գայթակղել ճաշակելիքը: Ու՞մ սիրտն է անտարբեր մնացել ունայն շարժումների նկատմամբ:

Քանի որ այս ամենը մեր մեջ կա, ընդամին անասնաբար ապրողների մեջ՝ անհանդուժելի չափով, իսկ իրենց նկատմամբ ավելի ուշադիրների մեջ՝ նվազ չափով, սակայն բոլոր նրանք, ովքեր նույն բնությունն են կիսում մեզ հետ, միշտ էլ անպայմարորեն մասնակից են բնության մեղքերին, ապա դրա համար էլ աղոթքով ծնրադրելով Աստծուն՝ խնդրում ենք ներել մեր մեղքերը: Սակայն այդ աղաղակը չի ընդունվի և չի հասնի Աստվածային լսելիքին, եթե մեզ հետ միասին մեր խիղճը ևս չաղաղակի, որ ցուցաբերված ողորմածությունը ուրիշների հետ կիսելը հրաշալի գործ է: Քանզի ով ասում է, թե մարդասիրությունը բարեվայել է Աստծուն (իսկ եթե այդպես չլիներ, ապա Աստծուց անվայել և անհամապատասխան բան չէր խնդրի), դրա համար էլ արդարություն է խնդրում, իր սեփական գործերով հաստատում է, որ ողորմածությունը ուրիշների հետ կիսելը հրաշալի գործ է, որպեսզի բարեպաշտ Դատավորից ինքը չլսի. քփշկ, ի՛նքն քեզ քշկիր: Ինձ պաղատում ես մարդասիրության մասին, որը դու մերձավորների հետ չես կիսում: Խնդրում ես մեղքերի թողություն, իսկ ինչո՞ւ ինքդ տանջում ես պարտապանիդ: Աղերսում ես, որ քո պարտքի մուրհակը մարվի, բայց ինքդ խնամքով պահում ես քո պարտապանների մուրհակները: Խնդրում ես կրճատել քո պարտքերը, իսկ ինքդ քո տված պարտքին չահ ես ավելացնում: Քո պարտապանը կալանատանն է, իսկ դու աղոթատա՞նն ես: Նա տառապում է պարտքերի համար, իսկ դու պարտքերի թողությո՞ւն ես խնդրում: Քո աղոթքը լսելի չէ, որովհետև տառապյալի ձայնը խլացնում է այն: Եթե ներես մարմնավոր պարտքը, ապա քո հոգու կապանքնե-

րը կարճակվեն: Եթե ներես, քեզ էլ կներվի. ինքդ կլինես քո դատավորը, ինքդ քեզ օրենք կսահմանես, քո ոտքերի առաջ ըկնածի նկատմամբ քո վերաբերմունքով վերուստ դատավճիռ կկարդաս ինքդ քո նկատմամբ»:

Ինձ թվում է, որ Տերը համանման մի բան է ուսուցանում նաև մեկ այլ խոսքի մեջ՝ պատմողական ձևով տալով հետևյալ ուսուցումը: Ըստ այդ պատմության՝ ինչ-որ մի տեղ ահեղ մի թագավոր նախագահում էր դատարանում և իր մոտ է կանչում ծառայողներին, տեղեկություններ հավաքում նրանց յուրաքանչյուր կարգադրության մասին: Նրա մոտ մի պարտապանի են բերում, և թագավորը մարդասեր է գտնվում նրա հանդեպ, որովհետև պարտապանը պարտքը դրամով վճարելու փոխարեն խնդրանք է ներկայացնում նրան, իսկ ինքը հետո, իր նման մի ծառայի հետ դաժանորեն և անմարդկայնորեն է վերաբերվում ոչ մեծ պարտքի համար և թագավորին զայրացնում է այդ անմարդկային վերաբերմունքով: Թագավորը մահապատիժը ի կատար ածողներին հրամայում է նրան վտարել պալատից և տանջանքները այնքան շարունակել, մինչև որ մեղքերին արժանի պատիժ ստանա: Եվ իրոք, մատների վրա հաշվվող մի քանի չնչին լուծանքները ի՞նչ արժեք ունեն բազում տաղանդների համեմատությամբ, Աստծո առաջ նույնն էլ մեր պարտապան եղբայրների պարտքերն են մեր մեղքերի համեմատությամբ: Որևէ մեկի հասցրած վիրավորանքը, կամ ծառայի անբարեխղճությունը, կամ քո մարմնավոր կյանքի նկատմամբ չարամիտ դիտավորությունը, անշուշտ, ի վնաս քեզ են, և դու բորբոքված սրտով պատրաստ ես վրեժխնդրության, բոլոր հնարավոր միջոցներն ես փնտրում՝ քեզ վիրավորողներին պարտժելու:

Եվ եթե բարկությունդ բորբոքված է ծառայողի վրա, չես մտածում, որ մարդկային ցեղը ծառաների և տերերի է բաժանված ոչ թե բնությամբ, այլ իշխանասիրությամբ: Քանզի տիեզերքի Տնօրենը օրինականացրել է, որ միայն անասուն

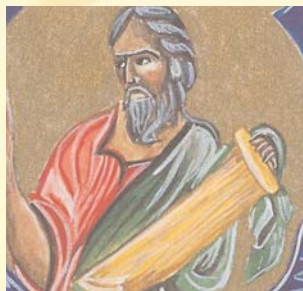
բնությունը պետք է ծառա լինի մարդուն, ինչպես ասում է Մարգարեն՝ ամեն ինչ դրի՛ր մրա ոտքերի մերքո՝ ոչխար, արջառ և ամեն ինչ, մակ վայրի երե, երկմքի թռչուններ, ծովի ձկներ (Սաղմ. 8, 7-9): Մարգարեն դրանք անվանում է նաև ծառայականներ, քանի որ մարգարեության մեկ այլ տեղում ասված է՝ լեռներում խոտ աճեցրեց և բամբար՝ մարդկանց կարիքների համար (Սաղմ. 147, 8-9): Իսկ մարդուն Աստված բարեգարդեց ազատության շնորհով, այնպես որ սովորույթով և օրենքով քեզ ծառա դարձրածը բնության կարգով հավասար է քեզ: Նա քեզանից չի ստացել իր գոյությունը, քեզնով չի ապրում, քեզանից չի վերցնում մարմնավոր և հոգևոր ուժերը: Ուրեմն ինչո՞ւ է քո բնությունը այդքան բորբոքված նրա վրա, երբ նա ծնվանում է, լքում է կամ, ասենք, հակաճառում է քեզ: Հարկ է, որ ինքդ քեզ նայես, թե դու ինչպիսին էիր Ամենակալի առաջ, Ով ստեղծեց քեզ, ծննդյան միջոցով աշխարհ բերեց քեզ, այդ հրաշքների մասնակիցը դարձրեց աշխարհում, քեզ վայելելու տվեց արեգակը, տարերքներից՝ հողից, կրակից, օդից, ջրից ստացվող բոլոր միջոցները տվեց կյանքի համար, օժտեց բանականության շնորհով, տպավորիչ գգացողությամբ, չարի և բարու գիտությամբ: Եվ ի՞նչ: Դու մի՞թե հնազանդ ես այդպիսի Տիրոջը և նրան հակառակ չե՞ս գնում, նրա տիրակալությունից չե՞ս հեռացել արդյոք, մի՞թե հաճապարեցիր մեղքի գիրկն ընկնել, մի՞թե բարու իշխանությունը չփոխարինեցիր չարով: Արդյոք քեզանից կախված ամեն ինչ չարեցի՞ր դատարկ թողնելու Տիրոջ տունը՝ լքելով այն տեղը, որը քեզ պատվիրանված էր սշակել և պահպանել (Ծննդ. 2, 15): Եվ ամենագու, ամենատես Աստծո աչքի առաջ չե՞ս գործում բազում մեղքեր կամ բաներ ես ասում ու մտածում, որ չպետք է անես: Իսկ այնուհետև, պարտքերով այդքան ծանրաբեռնված լինելով, ի՞նչ մի մեծ գործ ես համարում քեզ նման ծառային ողորմածություն ցույց տալ և զանց առնել քո դեմ նրա գործած որևէ մի հանցանքը:

Ուստի եթե մտադրվում ենք Աստծուն առ երկինք աղոթք բարձրացնել ողորմածության և ներման մասին, ապա պատրաստ լինենք խղճի սխրագործության, մեր կյանքը միջնորդ դարձնենք մեր աղոթքի և Աստծո միջև, որպեսզի իրավամբ կարելի լինի ասել՝ ինչպես և մենք մերեցիմք մեր դեմ հանցանք գործողներին:

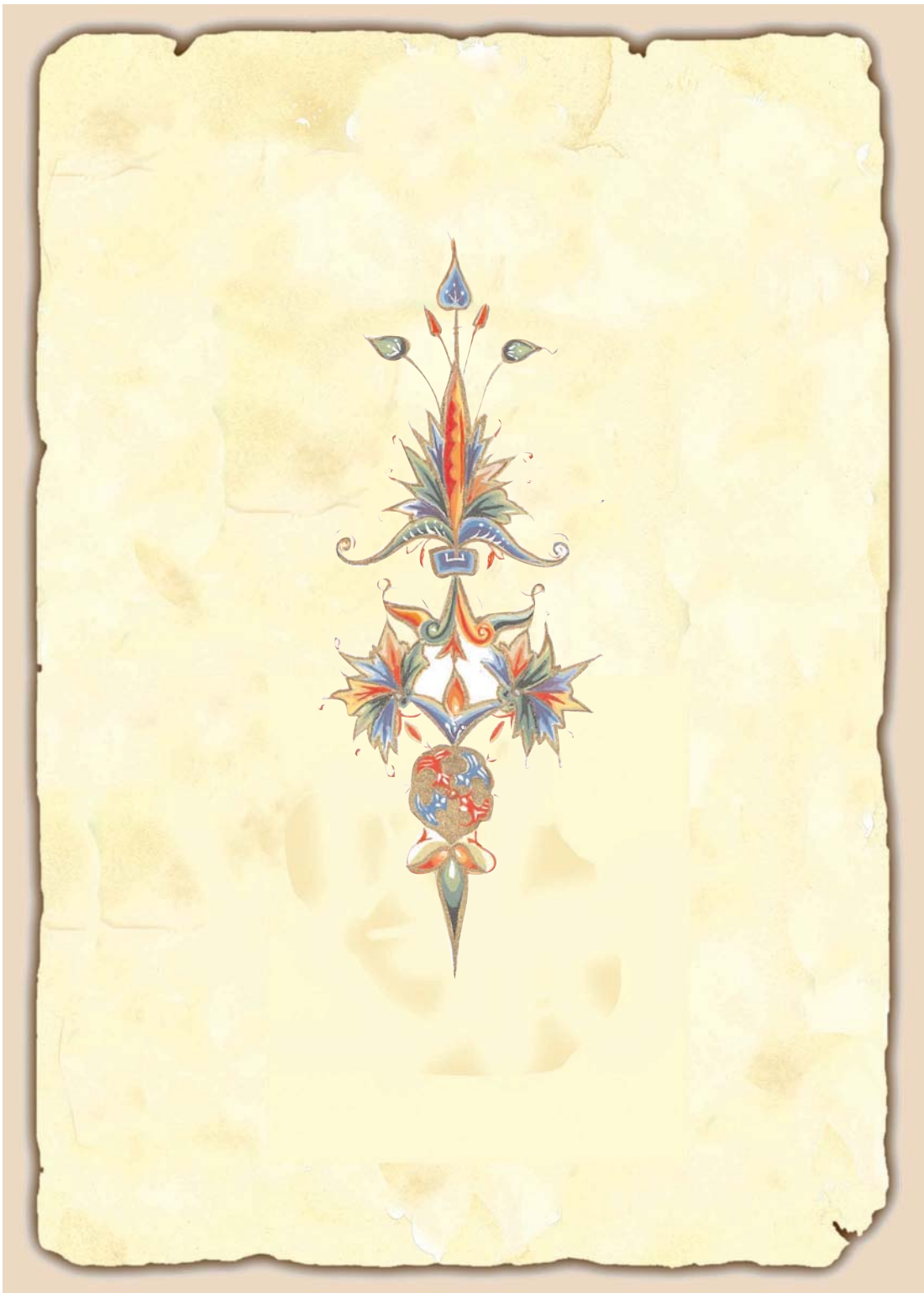
Ի՞նչ է նշանակում արդեն ասվածի հավելումը: Հարկ եմ համարում առանց քննության չթողնել նաև հետևյալը, այն է՝ գիտենալով, թե ում ենք աղոթում, մեր աղոթքը մատուցենք հոգով, այլ ոչ մարմնով: Մի՛ տար մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր մեզ չարից (Մատթ. 16, 13): Եղբայրներ՛ր, ո՞րն է այս խոսքի ուժը: Ինձ թվում է, որ Տերը, ըստ չար ուժերի բազմազանության, դրանք բազմազան անուններով է կոչում՝ սատանա (Մատթ. 13, 39), Բեհեզբեբուզ (Մատթ. 10, 25), մամոնա (Մատթ. 6, 24), աշխարհի իշխան (Հովհ. 14, 30), մարդասպան (Հովհ. 8, 44), սուտ և ստի հայր և այլն: Ուստի նրա մասին պատկերացում տվող անուններից մեկն էլ այս է՝ փորձություն: Եվ մեր այս ենթադրությունը հաստատվում է այն բանով, որ Տերը մի՛ տար մեզ փորձության բառերից հետո հավելում է չարից մեզ փրկելու խնդրանքը, ասես և՛ մեկով, և՛ մյուսով նույնի մասին է ասվում, եթե մեկը փորձության մեջ չի ընկնում, ապա անպայման չարի իշխանությունից դուրս է, իսկ եթե փորձության մեջ է, ապա, ուրեմն, չարի իշխանության մեջ է. հետևաբար փորձությունը և չարը նշանակությամբ նույնն են: Իսկ ի՞նչ է մեզ ասում աղոթքի այս ուսուցումը՝ դուրս լինել այս աշխարհում արժեք ունեցող ամեն ինչից, ինչպես Տերը մեկ այլ տեղում է ասում, որ ամբողջ աշխարհը չարի մեջ է (Ա Հովհ. 5, 19): Հետևաբար, ով ցանկանում է լինել չարի իշխանությունից դուրս, նա անհրաժեշտաբար աշխարհից տեղափոխվում է: Քանզի փորձությունը հնարավորություն չունի հոգուն դիպչելու, եթե աշխարհային այս հոգսը որպես խայծ նենգ կարթին դրած չմոտեցնի ազահներին: Բայց այս միտքը

մեզ շատ ավելի պարզ է դառնում ուրիշ օրինակներից: Ծովը հաճախ սարսափելի է լինում իր հուզումներով, բայց ոչ նրանց համար, ովքեր նրանից հեռու են ապրում: Կրակը կործանարար է, բայց միայն նրա մեջ դրված նյութի համար: Պատերազմը սարսափելի է, բայց միայն զինվորագրվածների համար: Ով խուսափում է պատերազմի բերած աղետներից, նա աղոթում է, որ ստիպված չլինի նավարկության մեկնելու: Ժիշտ այդպես էլ, ով երկյուղում է չարի պտուղներից, թող աղոթի չընկնել չարի իշխանության տակ: Իսկ քանի որ, ինչպես արդեն ասել ենք, ամբողջ աշխարհը, Սուրբ Գրքի խոսքով, չարի մեջ է և փորձության արմատները աշխարհային գործերի մեջ են, ապա չարից ազատվելու համար աղոթողը լավ և պատշաճ է վարվում, երբ խնդրում է, որ փորձության չտարվի: Քանզի ով ազահ է և խայծով չի գայթակղվում, անհնար է, որ այն կուլ տա:

Ուրեմն աղոթքի կանգնենք և Աստծուն ասենք՝ մի՛ տար մեզ փորձության, այսինքն՝ մեզ մի՛ թող այս կյանքի աղետի մեջ, այլ փրկի՛ր մեզ չարից, որը իշխանություն է ձեռք բերել, և թող մենք էլ նրանից ազատվենք Քրիստոսի շնորհիվ, քանզի Նրանն է և՛ փառքը, և՛ գործությունը Հոր հետ և սրբասուրբ, բարեգութ և կենարար Հոգու հետ հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

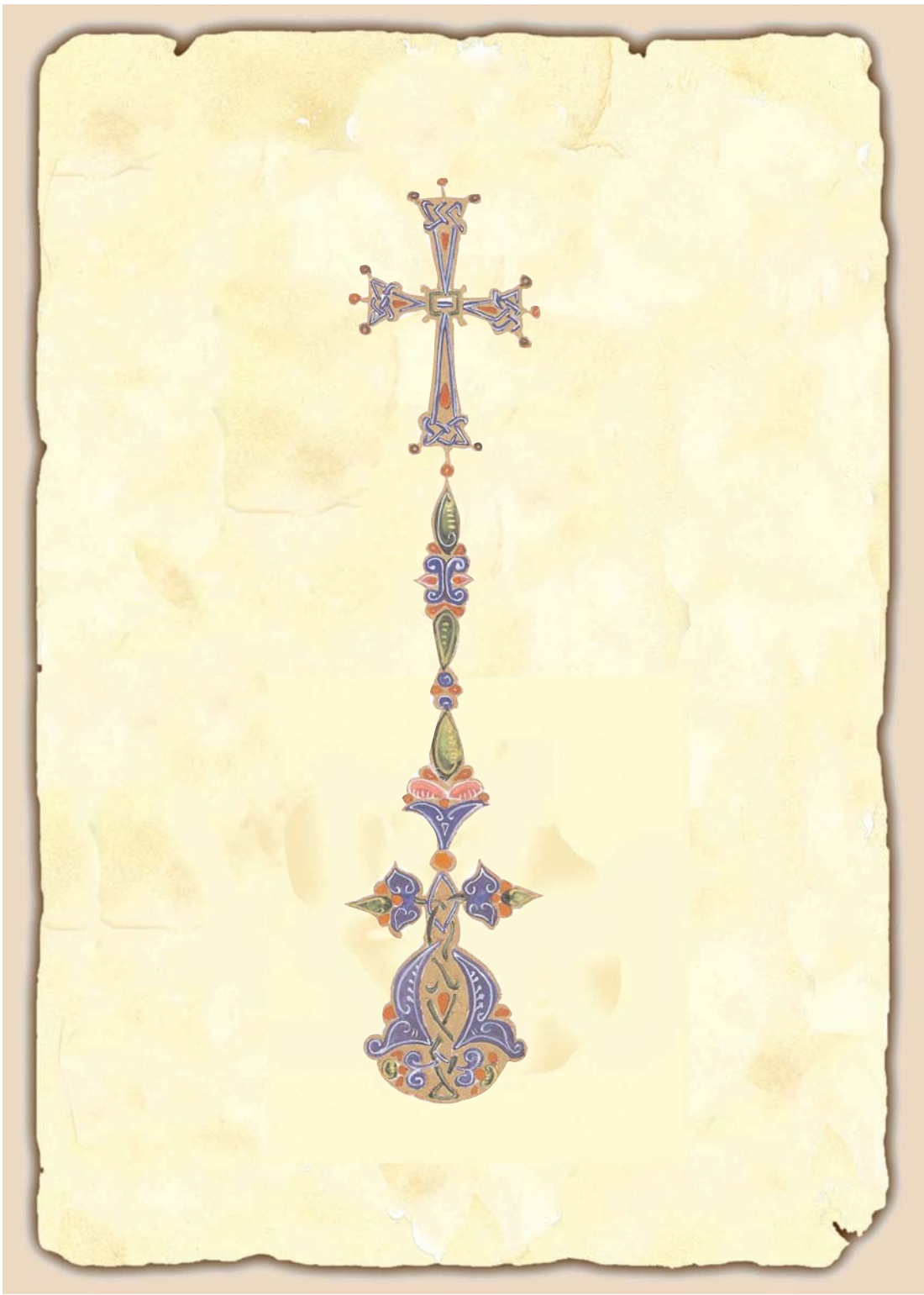

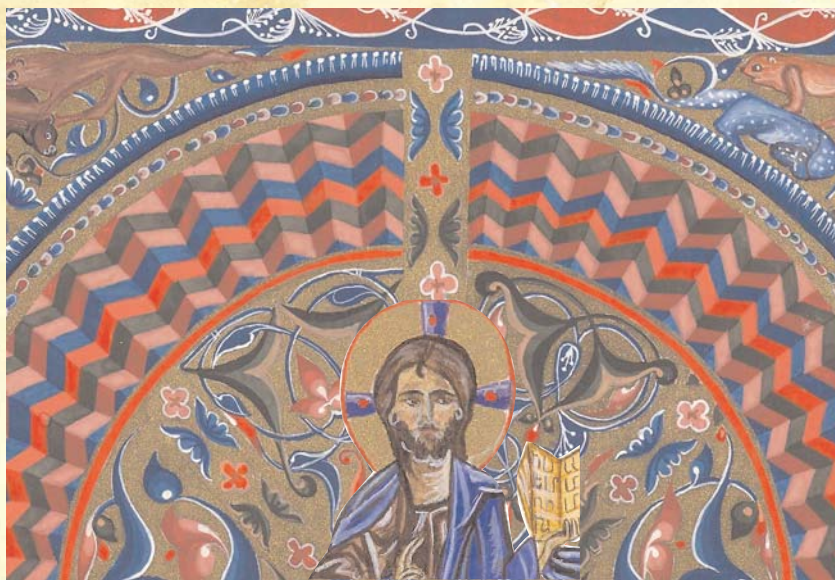

Ս. ՀՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ

Ե՛վ այսպէս, Բեհո-վե շադ
ո՛ւ շադ ցհար լինեա՛, սահայն
պէտէ՛ է սիրանէ՛ Գործեա՛ այտ-
պիսի Բագա՛վոր ո՛նենալով,
Որը՛ ի՛նչոցով նաե՛ւ Հեշտո՛ւ-
րեն՛ հարող է հադարել Թո՛ւր
Վառա՛վոր Գործերը՛:

✚ ևճ թվում է, թե Փրկիչը արգելում է երկարատև աղոթքները. ի դեպ երկարատև՝ ոչ թե ժամանակի, այլ բառերի առատության և երկարաշունչ լինելու առումով, քանզի համբերությամբ պետք է սպասենք այն բանին, ինչ խնդրում ենք. հաճախակի՝ աղոթեցեք, ասում է առաքյալը (Հռոմ. 12, 12): Ընդամին, Փրկիչն ինքն էլ այրի կնոջ առակով, որը իր անզիջում խնդրանքով հաղթեց անխիղճ և դաժան օրենսդետին, ինչպես նաև գիշերը անժամանակ եկած բարեկամի առակով, որը քնածին անկողնուց հանեց ոչ թե բարեկամության համար, այլ անզիջում խնդրանքով, այլ բան չի պատվիրանում, քան այն, որ բոլորը պետք է աղոթեն իրեն: Ի դեպ, նա պատվիրանում է իրեն բազում տողերից կազմված աղոթքներ չուղղել, այլ պարզապես իր առջև հայտնել մեր պաղատանքները: Հենց այդ էլ նա ասում է հետևյալ խոսքով՝ կարծում եմ, թե շատ խոսքերի պատճառով լսելի կլինեն: Հայրը գիտե, թե ինչ է

ձեզ պետք (Մատթ. 6, 7-8): Իսկ եթե Նա գիտե, - կասի որևէ մեկը, - թե ինչի կարիքը ունենք, ապա էլ ինչի՞ համար է պետք աղոթել: Ո՛չ նրա համար, որ Նրան իմացնես քո կարիքի մասին, այլ նրա համար, որ քո կողմը գրավես Նրա լսելիքը, անդադար աղոթքներով միանաս Նրան, հնազանդվես Նրա առջև, հիշես սեփական մեղքերը: Եվ արդդ որք այսպես աղոթեցեք, - շարունակում է Փրկիչը, - Հայր մեր, որ երկնքում ես (9): Տե՛ս, թե Նա անմիջապես էլ ինչպես է քաջալերում լսողին և սկզբից ևեթ հիշում Աստծո բոլոր բարեգլխությունների մասին: Իրավ որ, Աստծուն Հայր անվանողը դրանով իսկ արդեն հավատում է և՛ մեղքերի թողությանը, և՛ պատժից ազատմանը, և՛ արդարացմանը, և՛ օրհնությանը, և՛ քավությանը, և՛ որդեգրությանը, և՛ ժառանգությանը, և՛ եղբայրությանը Միածնի մեջ, և՛ Հոգու շնորհին, քանզի այդ բոլոր բարիքները չստացողը չի կարող Հայր անվանել Աստծուն: Եվ այսպես, Քրիստոսը իր ունկնդիրներին ոգևորում է երկակի կերպով՝ և՛ աղոթողների արժանապատվությամբ, և՛ այն բարիքների վեհությունը, որոնք նրանք ստացել են: Իսկ երբ ասում է, որ երկնքում ես, ապա այդ բառերով Աստծուն չի պարփակում երկնքում, այլ աղոթողին կտրում է երկրից և դնում է ամբարձյալ ոլորտներում և երկնային կացարաններում: Այնուհետև այդ բառերով նա մեզ ուսուցում է աղոթել մեր բոլոր եղբայրների համար: Նա չի ասում Հայր իմ, որ երկնքում ես, այլ՝ Հայր մեր, դրանով իսկ պատվիրանում է աղոթք վեր բարձրացնել ողջ մարդկային ցեղի համար և ոչ մի անգամ նկատի չունենալ սեփական օգուտները: Իսկ այդ կերպ և՛ թշնամանքն է ոչնչացնում, և՛ հպարտությունը խոնարհեցնում, և՛ նախանձն է բնաջնջում, և՛ սեր է հարուցում, որը մայրն է ամենայն բարիքի. կործանում է մարդկային գործերի անհավասարությունը և ցույց է տալիս լիակատար հավասարապատվությունը թագավորի և աղքատի միջև, քանզի մենք հավասար մասնակցություն ունենք ամենամեծ և ամե-

նաանհրաժեշտ գործերին: Եվ իրավ, ինչպիսի՛ չարիք ցածր
 ծագումից, երբ երկնային ծագումով մենք բոլորս միացած
 ենք միմյանց, և ոչ ոք մեկը մյուսից ավելին չունի. ո՛չ հա-
 րուստը աղքատից, ո՛չ իշխանը ծառայից, ո՛չ կառավարիչը
 ենթակայից, ո՛չ թագավորը զինվորից, ո՛չ իմաստասերը բար-
 բարոսից, ո՛չ իմաստունը տգետից: Աստված բոլորին արժա-
 նի դարձնելով Հայր անվանելու Իրեն, դրա միջոցով նույն
 ազնվագարմությունն է շնոհում բոլորին: Եվ այսպես, հիշեց-
 նելով այդ ազնվագարմության, բարձրագույն շնորհի, եղ-
 բայրների միջև սիրո և պատվի միասնության մասին, ունկն-
 դիրներին կտրելով երկրից և նրանց դնելով երկնքում, տես-
 նենք, թե Հիսուսը, ի վերջո, ինչի՞ համար է պատվիրանում
 աղոթել: Իհարկե, Աստծո Հայր անվանումն իր մեջ արդեն
 իսկ բավականաչափ ուսմունք է բովանդակում ամենայն ա-
 ռաքինության մասին. ով Աստծուն Հայր անվանեց, ընդամին
 բոլորի Հայր, անհրաժեշտաբար այնպես պետք է ապրի, որ-
 պեսզի այդ բարեծնությանը արժանի լինի և շնորհին վայել
 նախանձախնդրություն հանդես բերի: Սակայն Փրկիչը այդ
 անվանումով չի բավարարվում, այլ դրան ուրիշ խոսքեր էլ է
 գումարում՝ թող սուրբ լինի անու՛նը Բո, ասում է նա: Ոչ մի բան
 չխնդրել, քան Հոր փառքը, այլ ամեն ինչ դասել Նրա փառ-
 քից ցած՝ ահա Աստծուն Հայր անվանողին վայել աղոթքը:
 Թող սուրբ լինի-ն նշանակում է՝ թող փառաբանվի: Աստված
 ունի՛ իր փառքը՝ լի ամենայն վեհությունմբ և հավիտյանս ան-
 փոփոխ: Բայց Փրկիչը աղոթողին պատվիրանում է խնդրել,
 որպեսզի Աստված փառավորվի նաև մեր կյանքով: Նա այդ
 մասին ավելի վաղ էլ է ասում՝ թող այդպես փայլի ձեր լույսը մարդ-
 կանց առաջ, որպեսզի տեսնեն ձեր բարի գործերն ու փառավորեն ձեր
 Հորը, որ երկնքում է (Մատթ. 5, 16): Սերովբեները ևս, փառաբա-
 նելով Հորը, այսպես են կանչում՝ Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ (Ես.
 6, 10): Եվ այսպես, թող սուրբ լինի-ն նշանակում է՝ թող փառա-
 վորվի: Զորակից եղիր մեզ, - ասես թե մեզ այսպես է ուսու-

ցանում աղոթել Փրկիչը, - այնպես մաքուր ապրել, որպեսզի մեր միջոցով բոլորը փառաբանեն Քեզ: Բոլորի առաջ անբասիր կյանք ունենալ, որպեսզի բոլորը, տեսնելով դա, փառք տան Տիրոջը - ահա սա է կատարյալ իմաստության նշանը: Քո թագավորության՝ ինչ թող գա (10): Եվ այս խոսքերը պատշաճում են բարի որդուն, որը չի կապվում տեսանելիով և ներկա բարիքները մի մեծ բան չի համարում, այլ Հորն է ձգտում և փափագում ապագա բարիքները: Այդպիսի աղոթքը բխում է բարի խղճից և ամենայն երկրայինից ազատագրված հոգուց:

Հենց այդ էր ցանկանում Պողոսը ամեն օր, երբ ասում էր՝ մենք իսկ, որ Հոգու առաջին պտուղն ունենք, հեծեծում ենք՝ սպասելով որդեգրությանը՝ մեր մարմնի փրկությանը (Հռոմ. 8, 23): Ով ունի այդպիսի սեր, նա չի կարող ո՛չ ամբարտավանալ այս կյանքի բարիքների մեջ, ո՛չ հիսաթափվել վշտերի մեջ. այլ երկնքում ապրողի նման ազատ է և՛ մեկ, և՛ մյուս ծայրահեղությունից: Թող կամքը քո լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա: Տեսնո՞ւմ ես, արդյոք, հրաշալի կապը: Նա սկզբում պատվիրանում էր ցանկանալ ապագան և ձգտել դեպի իր հայրենիքը. բայց քանի դեռ դա չի լինի, այստեղ ապրողները պետք է ջանան այնպիսի կյանք վարել, ինչպիսին վայել է երկնաբնակներին: Պետք է փափագել երկինքն ու երկնայինը, ասում է Նա: Ի դեպ, Նա մեզ պատվիրանում է նախքան երկնքին հասնելը երկինք դարձնել երկիրը և, ապրելով նրա վրա, ամեն ինչի մեջ իրեն այնպես պահել, ասես մենք երկնքում ենք և Աստծուն աղոթել դրա՛ համար: Եվ իրավ, այն, որ մենք ապրում ենք երկրի վրա, բնա՛վ էլ չի խոչընդոտում երկնային ուժերի կատարելությունը հասնելուն: Այլ կարելի է, անգամ այստեղ ապրելով, ամեն ինչ այնպե՛ս անել, ասես մենք երկնքում ենք ապրում: Եվ այսպես, Փրկչի խոսքերի իմաստն այս է՝ ինչպես երկնքում է ամեն ինչ կատարվում անարգել և այնպես չի լինում, որ հրեշտակները մի բանում հնազանդվեն, մեկ ուրիշում՝ չհնազանդվեն, այլ ամեն ինչում հնա-

զանդվում և խոնարհվում են, քանզի ասված է՝ հզոր են ուժով Նրա խոսքը կատարողները (Սաղմ. 102, 20), այդպես էլ մեզ՝ մարդկանց, զորակից եղիր Քո կամքը ոչ թե կիսով չափ կատարելու, այլ ամեն ինչ այնպես իրագործելու, ինչպես հաճո է քեզ: Տեսնո՞ւմ ես արդյոք: Քրիստոսը ուսուցանում է նաև հնազանդ լինել, երբ ցույց է տալիս, որ առաքինությունը կախված է ոչ միայն մեր նախանձախնդրությունից, այլև երկնային բարիքից, և մեզանից յուրաքանչյուրին միաժամանակ պատվիրանում է ազդեցիկ ժամանակ իր վրա հոգս վերցնել նաև տիեզերքի մասին: Նա չի ասում՝ թող քո կամքը լինի իմ մեջ կամ մեր մեջ, այլ՝ ամբողջ երկրի վրա, այսինքն՝ որպեսզի արմատից կտրվի ամենայն մոլորություն և հաստատվի ճշմարտությունը, որպեսզի վռնդվի ամենայն չարությունը, վերադառնա առաքինությունը, և որպեսզի այդ կերպ երկինքը երկրից ոչ մի բանով չտարբերվի: Եթե այդպես լինի, ասում է Նա, ապա երկրայինը ոչ մի բանով չի տարբերվի երկնայինից, չնայած դրանք հատկանիշներով տարբեր են. այդժամ երկիրը մեզ ուրիշ հրեշտակների ցույց կտա: Մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր (11): Ի՞նչ է հանապազօրյա հացը: Հանապազօրյա՝ Քանզի Քրիստոս ասում է՝ թող կամքը քո լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա, սակայն զրուցում է մարմին հագած մարդկանց հետ, ովքեր ենթակա են բնության անհրաժեշտ օրենքներին և չեն կարող հրեշտակների նման անարատ լինել, ուստի մեզ թեև պատվիրանում է պատվիրանները այնպես կատարել, ինչպես կատարում են հրեշտակները, սակայն ներողամիտ է մեր բնության տկարության նկատմամբ և կարծես այսպես է ասում. ես ձեզանից պահանջում եմ կյանքի՝ հրեշտակներին հավասար խստություն, ընդամին չպահանջելով, որ դուք բնավ կրքեր չունենաք, քանզի ձեր բնությունը դա թույլ չի տալիս, որը սննդի անհրաժեշտ կարիքն ունի: Սակայն տես, թե անգամ մարմնավորի մեջ որքան շատ է հոգևորը: Փրկիչը պատվի-

րանում է աղոթել ո՛չ հարստութեան, ո՛չ հաճույքների, ո՛չ
 թանկագին հանդերձների, ո՛չ դրանց նման այլ բաների, այլ
 միայն հացի համար, ընդամին հանապազօրյա հացի համար,
 որպեսզի վաղվա մասին հոգ չտանենք, ուստի և ավելացնում
 է՝ հանապազօրյա հաց, այսինքն՝ ամենօրյա: Նույնիսկ այդ բա-
 ուերով էլ չի բավականանում, այլ դրանից հետո ավելացնում
 է. տուր մեզ այսօր, որպեսզի մենք մեզ չծանրաբեռնենք վաղվա
 հոգսով: Փրկիչը նույն բանը դրանից հետո էլ է պատվիրա-
 նում իր քարոզում. հոգ մի՛ արեք վաղվա մասին (Մատթ. 6, 34),
 ասում է Նա: Նա կամենում է, որպեսզի մենք միշտ գո-
 տեպնդված և թեւովորված լինենք հավատով և բնությանը ա-
 վելի չզիջենք, քան այն չափը, որքան մեզանից պահանջում է
 անհրաժեշտ կարիքը: Այնուհետև, քանզի պատահում է մեղք
 գործել նաև մկրտութեան ավագանից հետո, ապա Փրկիչը,
 կամենալով այդ դեպքում էլ հայտնի դարձնել իր անպար-
 փակ մարդասիրությունը, մեզ պատվիրանում է մարդասեր
 Աստծուն դիմել աղոթքով՝ մեր մեղքերի թողութեան համար և
 այսպես է ասում՝ Ընդհի՛ր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ մենք ենք
 անքնում արանց, որ հանցանք են գործում մեր դեմ: (12): Տեսնո՞ւմ ես,
 արդյոք, Աստծո գթասիրութեան անհունությունը: Այնքան
 չարիքները ջնջելուց և թողութեան անճառելի մեծ շնորհից
 հետո Նա կրկին անգամ մեղք գործածներին ներման է արժա-
 նացնում: Իսկ որ այդ աղոթքը պատկանում է հավատացյալ-
 ներին՝ ցույց են տալիս ինչպես Եկեղեցու կանոնադրություն-
 ները, այնպես էլ բուն Տերունական աղոթքի սկիզբը: Հավա-
 տի լույսով չլուսավորվածը չի կարող Աստծուն Հայր անվա-
 նել: Եթե Տերունական աղոթքը պատկանում է հավատացյալ-
 ներին և նրանց պատվիրանում է աղոթել մեղքերի թողութե-
 յան համար, ապա պարզ է, որ մեղքերի խոստովանութեան
 (ապաշխարութեան) փրկարար գործադրությունը չի դադա-
 րում նաև մկրտութեանից հետո: Եթե Քրիստոսը չկամենար
 ցույց տալ այդ, ապա չէր պատվիրանի աղոթել նաև այդ

կերպ: Իսկ երբ Նա հիշեցնում է նաև մեղքերի մասին և պատվիրանում է խնդրել դրանց թողության համար և ուսուցում է, թե մենք ի՞նչ կերպ կարող ենք ստանալ այդ թողությունը, դրանով իսկ հեշտացնելով թողություն ստանալու ճանապարհը, ապա կասկածից վեր է, որ աղոթքի սուլյն օրենքը տվել է այն բանի համար, որ Ինքը կատարելապես իմանալով՝ կամեցել է մեզ ևս իմանալի դարձնել, որ մեղքերը կարելի է քավել նաև մկրտությունից հետո: Մեղքերը հիշեցնելով՝ Նա հնազանդություն է ներշնչում մեզ, պատվիրանելով ներել ուրիշների մեղքերը, մեր մեջ արմատից կտրում է հիշաչարությունը, իսկ դրա համար խոստանալով մեզ ևս ներել՝ մեր մեջ բարի հույսեր է դնում և մեզ ուսուցանում է խորհրդածել Աստվածային անճառելի մարդասիրության մասին:

Առանձնապես հարկ է նշել այն, որ Նա վերահիշյալ յուրաքանչյուր խնդրանքի մեջ հիշատակում է բոլոր առաքիլնությունների մասին, իսկ այդ վերջին խնդրանքով ջնջում է նաև հիշաչարությունը: Եվ այն, որ մեր միջոցով սրբանում է Աստծո անունը, կատարյալ կյանքի վկայությունն է, և այն, որ կատարվում է Նրա կամքը, նույնն է ցույց տալիս. և այն, որ մենք Աստծուն Հայր ենք անվանում, անարատ կյանքի վկայություն է: Այս ամեն ինչում արդեն իսկ այն եզրակացությունն է բովանդակվում, որ մենք պետք է արմատախիլ անենք մեր զայրույթը մեզ վիրավորողների դեմ: Սակայն Փրկիչը դրանով չի գոհանում, այլ կամենալով ցույց տալ, թե ինքը ինչ հոգածության ունի մեր միջև վերացնելու հիշաչարությունը, հատուկ ասում է այդ մասին, և աղոթքից հետո այլ պատվիրան չի հիշեցնում, քան թողության պատվիրանը, ասելով՝ եթե դուք մարդկանց չներեք միմյանց հանցանքները, ձեր Հայրն էլ ձե՛զ չի ների ձեր հանցանքները (Մատթ. 6, 14): Այսպիսով, այդ թողությունը ի սկզբանե կախված է մեզանից, և մեր դատը մեր ձեռքում է: Որպեսզի մեծ կամ փոքր մեղքի համար դատվող անմիտներից ոչ մեկը իրավունք չունենա բողոքելու դատա-

րանին, Փրկիչը քեզ՝ մեղավորիդ, դատավոր է կարգում ինքդ քեզ վրա, և ասես այսպես է ասում՝ ինչպիսի դատ անես ինքդ քո նկատմամբ, նույնպիսի դատ կանես և ես քո նկատմամբ, եթե եղբորդ ներես, ապա նույն բարեգթությունը կստանաս ինձնից, չնայած այդ վերը իրականում անհամեմատ կարևոր է առաից: Դու ուրիշին ներում ես այն պատճառով, որ ինքդ կարիք ունես թողության, իսկ Աստված ներում է՝ ինքը դրա ոչ մի կարիքը չունենալով. դու ներում ես քո ծառայակցին, իսկ Աստված՝ ծառային. դու ապականված ես բազում մեղքերով, իսկ Աստված անապակ է: Մյուս կողմից Տերը իր մարդասիրությունը ցույց է տալիս նաև այն բանով, որ թեև կարող է առանց քեզ, առանց քո գործի թողնել քո մեղքերը, բայց կամենում է դրանում ևս բարերարություն անել քեզ, ամեն ինչում քեզ հնարավորություն ընձեռել և մղել խոնարհության և մարդասիրության, քեզնից վտարում է դազանությունը, խաղաղեցնում է քո մեջ բարկությունը և ամենայն կեպ կամենում է քեզ միավորել քո անդամների հետ: Ի՞նչ կասես սրան: Արդյո՞ք այն, որ անիրավացիորեն չարիք ես տեսել մերձավորից: Եթե այդպես է, ապա, իհարկե, մերձավորը մեղք է գործել քո դեմ. իսկ եթե քեզ արդարացիորեն է չարիք պատճառել, ապա նրա մեջ մեղք չկա: Բայց դու ևս Աստծուն ես դիմում նույնպիսի, նույնիսկ անհամեմատ ավելի մեծ մեղքերի թողություն ստանալու մտադրությամբ: Ընդամին, արդյո՞ք քիչ բան ես ստացել նախքան թողությունը, երբ արդեն քեզ ուսուցանվել է պահպանել քո մեջ մարդկային հոգին և խրատ ես ստացել խոնարհ լինելու: Ավելին, ապագա ժամանակներում քեզ նաև մեծ պարգև է սպասում, քանզի այդ ժամանակ քո ոչ մի մեղքի համար քեզնից հաշիվ չի պահանջվի: Եվ այսպես, ի՞նչ պատժի կարժանանանք մենք, եթե անգամ այդպիսի իրավունքներ ստանալուց հետո անուշադրության ենք մատնում մեր փրկությունը: Տերը արդյո՞ք կլսի մեր պաղատանքը, եթե ինքներս մեզ չենք ողոր-

մում այն դեպքում, երբ ամեն ինչ մեր ձեռքում է: Եվ մի՛ տար մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր մեզ չարից. որովհետև քո՛նն է արքայությունը և զորությունը և փառքը հավիտյանս. ամեն (13): Փրկիչը այստեղ ակնհայտորեն ցույց է տալիս մեր ոչնչությունը և գահընկեց է անում հպարտությունը, մեզ ուսուցանելով չհրաժարվել սխրագործություններից և դրանց ձգտել ոչ կամայականորեն, այդպիսով և՛ հաղթանակը կլինի մեզ համար ավելի փառավոր, և՛ սատանայի պարտությունը՝ ավելի զգալի: Քանզի եթե մենք պայքարի մեջ ենք մտել, ապա պարտավոր ենք տոկալ արհաբար. իսկ եթե պայքարի մարտահրավեր չկա, ապա պարտավոր ենք հանգիստ սպասել սխրագործությունների ժամանակին՝ ցույց տալով, որ սնապարծ չենք, այլ՝ արիակամ: Իսկ այստեղ Քրիստոսը չար անվանում է սատանային, մեզ պատվիրանելով անողոք պայքար մղել նրա դեմ և ցույց տալով, որ նա այդպիսին է ոչ իր բնությամբ: Չարը կախված է ոչ թե բնությունից, այլ ազատությունից: Իսկ որ սատանան գերազանցապես չար է կոչվում, ապա դա նրա մեջ գտնվող չափազանց և բազում չարի պատճառով է. մեր կողմից ոչ մի դառնություն կրած չլինելով հանդերձ՝ նա անհաշտ պայքար է մղում մեր դեմ: Ուստի և Փրկիչը ոչ թե ասում է՝ մեզ փրկիր չարերից, այլ՝ չարից, դրանով իսկ մեզ ուսուցանելով ոչ մի անգամ մերձավորների վրա չբարկանալ այն վիրավորանքների համար, որպիսիք երբեմն կրում ենք նրանցից, այլ մեր ամբողջ թշնամանքը ուղղել սատանայի դեմ, որպես բոլոր չարիքների մեղավորի: Թշնամու մասին հիշեցումով մեզ ավելի զգույշ դարձնելով և կանխելով մեր ամեն տեսակի անհոգությունը, Նա այնուհետև ոգևորում է մեզ, ներկայացնելով այն թագավորին, Որի իշխանություն տակ մարտնչում ենք և ցույց տալով, որ Նա ամենազորեղն է: Որովհետև քո՛նն է թագավորությունը և զորությունը և փառքը, ասում է Փրկիչը: Եվ այսպես, եթե Նրանն է թագավորությունը, ապա ոչ մեկից չպետք է վախենա, քանզի ոչ ոք Նրան չի

դիմադրում և ոչ ոք Նրա հետ իշխանությունը չի կիսում:
 Երբ Փրկիչն ասում է՝ քոնն է թագավորությունը, ապա ցույց
 է տալիս, որ մեր թշնամին էլ է ենթակա Աստծուն, չնայած,
 ինչպես երևում է, տակավին նաև դիմադրում է Աստծո
 թողտվությանը: Եվ նա ծառաների թվից է, թեկուզ և դատա-
 պարտված ու մերժված, ուստի և չի հանդգնի հարձակվել և
 ոչ մի ծառայի վրա՝ նախապես ի վերուստ թույլտվություն
 չստանալով: Նույնիսկ խոզերի վրա չհանդգնեց հարձակվել,
 մինչև որ Փրկիչն Ինքը թույլ չտվեց, նույնը և ոչխարների
 հոտի ու եզների նախիրի վրա, մինչև որ իշխանություն
 չստացավ ի վերուստ: Եվ զորություն, - ասում է Քրիստոսը:
 Եվ այսպես, թեկուզև շատ ու շատ տկար լինես, սակայն
 պետք է սխրանք գործես այդպիսի թագավոր ունենալով, Ու-
 րը քո միջոցով նաև հեշտորեն կարող է կատարել բոլոր փա-
 ռավոր գործերը: Եվ փառք հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

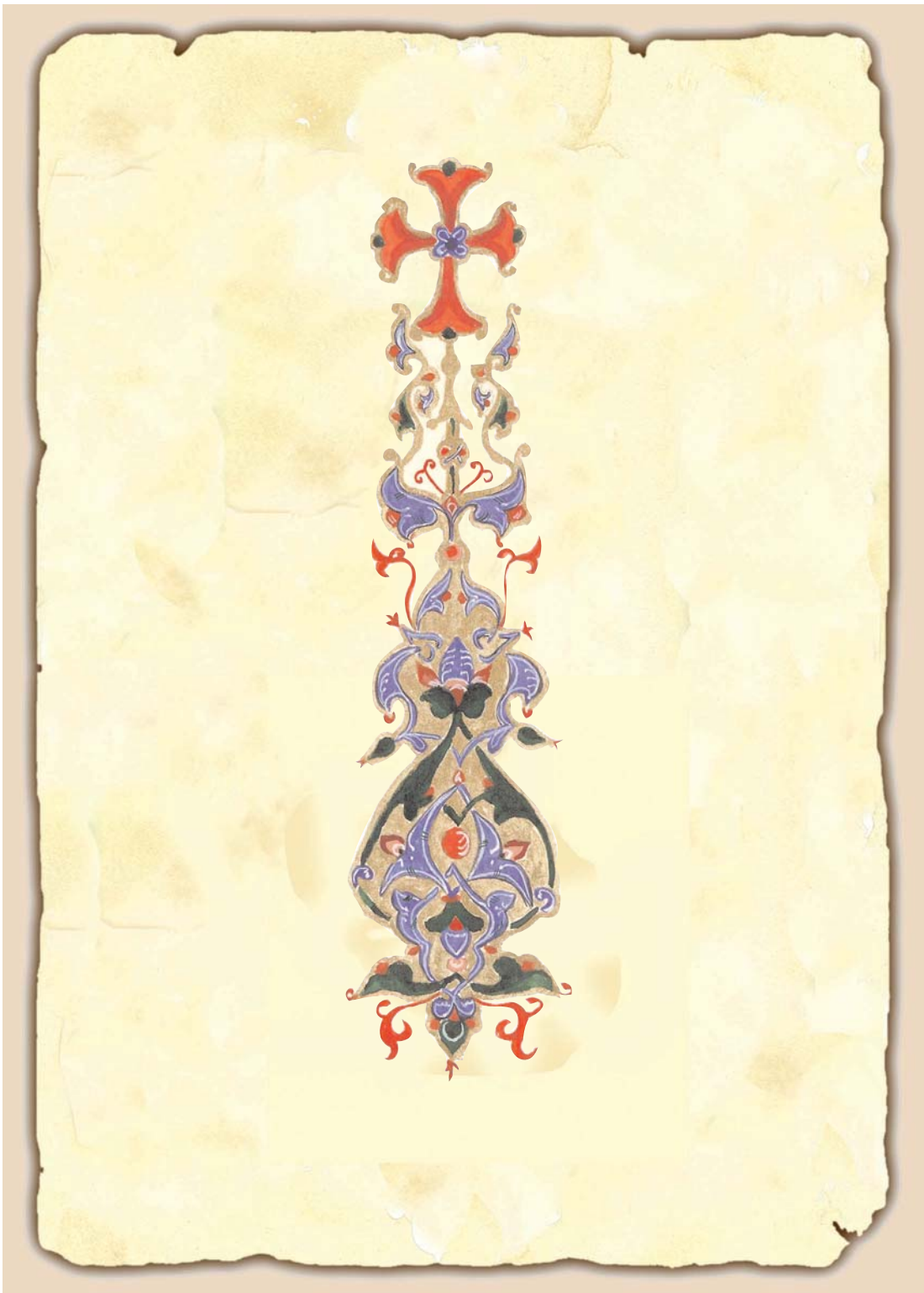

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐ

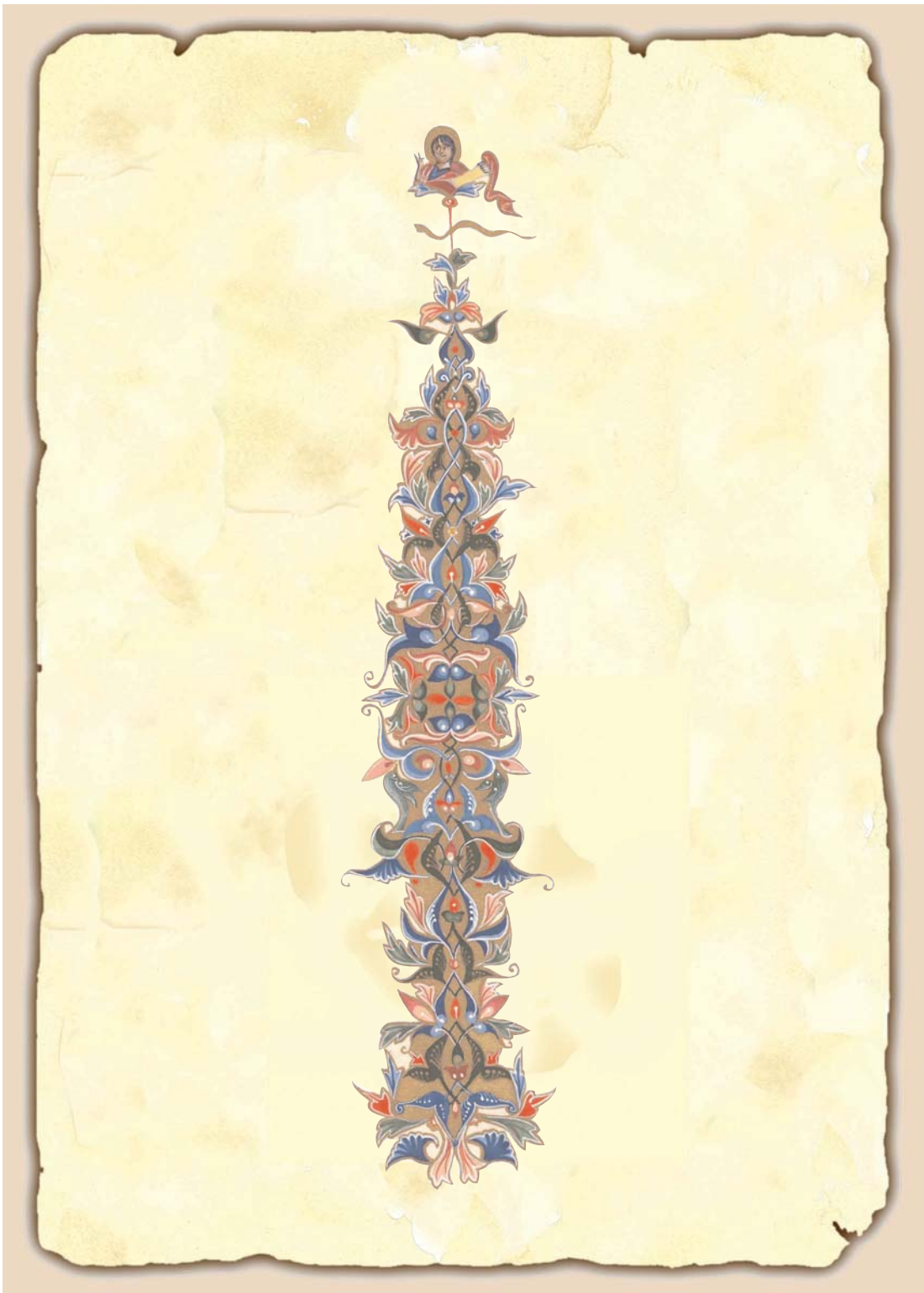

Ս. ԵՂԻՇԵ

Եղիշի ժամանակ
Բեռ- չե՞ս Բրեշտակ -
նե՞րից, այլ նրանց Բեյ
ե՞ս, որպէսզի նրանց
Բեյ փառաւորե՞ս Եսր -
ժո՛ւն :

Բնույթով պարզ է, բայց առավել է մտքերի բարձրութ-
յամբ. դեպի վեր է նայել տալիս և սովորեցնում է, որ Աստ-
ված է բոլորի Հայրը: Որդիները դիմում են Հորը. գուլթի կա-
րոտն է ստիպում նրանց, և կարոտի կամքը Հորը բերում է
դեպի ողորմությունն ու գուլթը: Հարկ է, որ որդիները լինեն՝
ըստ Հոր կամքի, ապա Հայրը, ըստ որդիների կամքի, նրանց
պետքերը կհոգա և իր ամբողջ հարստության ժառանգորդ
կդարձնի նրանց: Հայր անունը մեկ է հոգևորների ու մարմ-
նավորների համար. պետքերը, մասերի բաժանվելով, զանա-
զանվում են միմյանցից: Երկրավոր հայրերին մարմնի ցան-
կության ախտերը շարժեցին դեպի որդեծնություն՝ ախտա-
վոր հղությունը ախտավոր որդիներ ծնելու: Փոփոխական է
հայրությունը. երբեմնի որդին դառնում է հայր. նա հեռա-
նում է այս աշխարհի կյանքից, հայրությունը վերցվում է
նրանից, նրա տեղը գալիս է որդին, դառնում է հայր և գնում
նույն ճանապարհով: Այսպիսի փոխանորդությամբ էլ պիտի
ավարտվի այս աշխարհը:

Մեկն է ճշմարիտ Հայրը և Արարիչը ամբողջ աշխարհի. ա-
ռանց ախտերի հղացավ և առանց ցավերի ծնեց երեւացող ու
աներևույթ ամեն բան: Նա, ով ծնեց, եկավ և ուսուցանեց որ-

դիներին դիմել երկնավոր Հորը, որպեսզի այս աշխարհը մշտապես չմնա խանձարուրի ու օրորոցի մեջ, կաթնակեր, ուրիշների ձեռքով կերակրվող մանուկ՝ թաթախված ու թաղված գարշելի աղտերի մեջ, որից ձանձրացան մայրերն ու ստնտուները, և դայակներն ու սնուցողները երես դարձրեցին: Դրանք օրենքն ու մարգարեներն են. ծովի մեջ լվացին և չկարողացան սրբել, գետն անցկացրին և չթրջեցին, շատացրին օճառը, լվացին բորակով, և չսրբեցին, իրենց մոտ բերելով՝ բարձրացրեցին, գցեցին ու հեռացան: Երկնավոր Հայրը գթաց, երկնքից երկիր խոնարհվեց ու բոլորին գտավ հոսող արյան, կուռքերի պաշտամունքի, մեռելոտի զոհերի մեջ: Առավ, լվաց, սրբեց, երկնավոր զգեստ հագցրեց և մոտեցրեց նույն որդեգրությանը: Սովորեցրեց հայրենի վարդապետությունը, որպեսզի դիմեն սիրելի երկնավոր Հորը: Ասում է. «Աղոթք անելիս տղայաբար շատախոս մի՛ եղեք. Աստված սրտի խորհուրդներն է լսում և բարի գործերի փոխարեն բարին է հատուցում: Բերանով վկայելու համար բավական է այսքանն ասելը. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես, սուրբ է Քո անունը» (Մատթ., 6, 7-9):

Աստծու՝ մարդկանց Հայր լինելու այս պարզև ափելի մեծ է, քան մարդկանց [տրված] բոլոր պարզեաները: Հրեշտակներն իշխանություն չունեն այս ասելու. նրանք, թեև հզոր են ու հոգևոր, բայց սպասավորներ են, որդիներ չեն: Զգուշացի՛ր, ո՛վ մարդ. ինչպիսի՛ պատվով մեծարվեցիր, մինչև իսկ համարձակվեցիր Աստծուն քեզ Հայր անվանել. մտածի՛ր, Հոր պատվի համեմատ կերպավորի՛ր քեզ, որպեսզի երկնավորներն ու երկրավորներն իմանան, որ իսկապես Աստծու որդի ես: Աստված խոսքով ծնեց մարդուն. թեև խոսքով չես կարող, մարմնիդ կամքով մի՛ թաթախվիր հողի մեջ, կտրի՛ր, հեռացրո՛ւ քեզնից ավելորդ ցանկությունները: Քեզ շատ ու բավական համարիր անհրաժեշտ կերակուրները, չափը մի՛ անցնիր և մի՛ չվայտանա: Գիրությունից ճարպոտում է մար-

դը, իսկ ճարպի առատությունից ծնվում են անօրինություններ. ինչպես որ արբեցությունից [ծնվում է] պիղծ անառակությունը. այդպիսին Աստծուն Հայր անվանել չի կարող: Մի՞թե ինքդ չես վկայում՝ ասելով. «Սուրբ է Քո անունը». ո՞վ կարող է Աստծուն անուն դնել. սուրբ՝ այս է Աստծու ճշմարիտ անունը: Սուտ աստվածների անունները սուրբ չեն. մեկը գող է, մեկը՝ մարդասպան, մեկը՝ շուն, և բոլորը [լի են] չարչարանքների ախտերով. մանավանդ որ գոյություն էլ չունեն և ոչ էլ լինելու են: Մարդիկ, որ աստված են անվանում դրանց, Աստծու ճշմարիտ որդիներ չեն. ում որ ուսուցանում է դիմել Աստծուն և ում որ հրամայում է աղոթքով կանգնել Աստծու առջև, նրանցով բոլորի համար բացում է դուռը, որպեսզի բոլորը դիմեն՝ մտնելու այն դռնով, սովորեն նույն աղոթքը՝ աղաչել Աստծուն և ասել. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես, սուրբ է Քո անունը»: Երբ աղոթքով սովորեն ճշմարտախոս լինել, աշխարհում ճշմարտագործ կերևան. այնժամ կարող են լքել սուտ աստվածներին ու հեռանալ նրանցից:

Հեռացան քարից ու փայտից, որոնց հայր ու մայր էին անվանում, և հրաժարվեցին իրենց անառակ գործերից, նրանց մտքերը սրբվեցին իմաստության գիտությամբ, և նրանց բերանները բացվեցին՝ համարձակորեն խոսելու և ասելու. «Թող գա Քո արքայությունը, թող լինի Քո կամքը երկրի վրա այնպես, ինչպես երկնքում է» (Մատթ., 6, 10):

Աստված թագավոր է ամեն բանի վրա, նրա արքայությունն իր կամքը կատարողների վրա է: Ասում է՝ միայն թող գա Քո արքայությունը: Այս, ինչպես այն [խոսքը], որ ասում է. «Ծագելու է Յակոբի աստղը, և մի մարդ է բարձրանալու իսրայելացիներից, պիտի հասնի ու կորստյան մատնի ամաղեկացիների գորությունը» (Թվեր, 24, 17): Աստղը ծագեց, և Մարգը բարձրացավ, հարվածեց սպանեց սատանային՝ այսինքն՝ հեթանոսների գորությունը: Ի սկզբանե Աստծու

կամքն էր այս, և կատարվեց մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի գալստյամբ: Հարկ է, որ սովորենք այս աղոթքը և հավատով հուսանք Նրա երկրորդ գալստյանը, երբ մեր աղոթքների համեմատ էլ մեր գործերը ստուգությամբ կերևան:

«Թող գա Քո արքայությունը»: Ինքը՝ Արքայությունը, սովորեցնում է խոսել Իր մասին. «Նա աշխարհի մեջ էր, և աշխարհը նրանով եղավ, սակայն աշխարհը նրան չճանաչեց» (Հովհ., 10, 10): Սովորեցնում է ասել Հայր, որպեսզի միայն Նրան իմանաս աշխարհի Արարիչ. իբրև Արարիչ՝ [Հայրն է] բոլորի, բայց [Նրա] որդեգիրը մարդն է միայն: Ով արարեց, Նույնը և արքա է, ով եկավ, Նույնինն է և արքայությունը, ով բնությամբ մեր Աստվածն է, Նույնը մեր Հայրն է Իր Աստվածության շնորհներով: Երբ Աստված բոլորի Հայրն է, ապա և Քրիստոս եղբայրն է բոլորի, ովքեր կատարում են Նրա կամքը: Արքա էր և քո եղբայրը եղավ: Այս պարզեցնելը մեծ են առա արարչության [պարզեցնելից]. այն ժամանակ ասվեց, թե մարդն Աստուծո պատկերով ստեղծվեց՝ Օրինակի նման. [Իսկ հիմա] Հոգեղենը կամեցավ մեր հոգեղեն պատկերով լինել, որպեսզի սա Իրենով սովորի առաքինի դառնալ: Որովհետև [սա] չկարողացավ միաբանել Իրեն, Ինքը առավ նրա կերպարանքը, ինչպես որ Ինքը գիտի, Ինքը անքակտելի ու անխախտելի, անհասանելի և անասելի, միայն հավատալի և հուսալի որպիսությունը կերպարանեց և միայն նրան սիրելու արժանացրեց: Մերով խոսում է մեզ հետ և ուսուցանում. խոսում է նմանով և երևացողներիս ուսուցանում աներևույթ Աստվածությունը, որպեսզի երևացողների միջոցով ճանաչենք աներևույթ արքայությունը: Ով եկավ, Նույն Ինքը երկրորդ անգամ պիտի գա: Այժմ վարդապետությունը աշակերտներին որդիներ է ասում, ծառաներին տերեր է դարձնում և մահկանացուներիս անմահության է հրավիրում՝ ասելով. «Թող գա արքայությունը», որպեսզի զգուշությամբ պատրաստվենք, ապա և [Իր] իշխանությամբ հատուցի

[մեզ]: Որքան կարող ես, քեզ ժառանգակից դարձրու, արքայության մասերին բարձրացրու: Ըղձալի է աղոթքը և մեր բնությունից վեր պարգևներ է խոստանում:

«Թող լինի, ասում է, քո կամքը»: Աստծու կամքը մարդու սրբությունն է: Քանի որ բաժնեկից դարձրեց իր արքայությանը. ոչ թե որովհետև չենք կարող հասնել այն բաժնին, այլ որպեսզի դյուրությամբ ստանանք համբերությունը մեր հույսի համար, ինչպես նրանք, ում սովորեցրեց աղոթքը: Եթե նրանք կատարյալ դարձան աղոթքով, ապա նաև մենք կարող ենք: Միայն հավատա՛, հուսա՛, սիրի՛ր, և նույն պահին կատարյալ կդառնաս ուրախությամբ: Եվ եթե տրտմությամբ չարչարակից լինես Քրիստոսին, ինքը՝ Աստված քեզ կգործացնի՝ համբերելու. եթե անհնարին լինէր այդ, Աստված մեզ այդպիսի աղոթք չէր սովորեցնի: Առաջիններին նայեցեք ու քաջալերվեցէ՛ք. հավատի համար բավական չհամարեցին միայն իրենց չարչարանքը, այլ նաև մեռնելն ապրելուց լավ համարեցին, Նահատակադրին նայեցին ու նահատակվեցին: Խոսքով նրանց գովողներ լինենք, իսկ գործով՝ նույն սխրանքով նահատակվողներ: Աստված բոլորի Հայրն է, բոլորս պետք է որդիներ լինենք, քանզի մեկն է ժառանգությունը, որ բաշխեց բոլորին:

«Թող Քո կամքը երկրի վրա լինի այնպես, ինչպես երկնքում է»: Որովհետև Աստված կարող է բոլոր մարդկանց երկնավոր դարձնել, աղոթքը թողնում է մեր կամքին, քանի որ մենք՝ երկրավորներս, ինքներս կարող ենք երկնավոր լինել: Վերին զորքերը սիրով սպասավորում են Նրա կամքին, միաբան փառավորում են Աստծուն և Նրա ահագին փառքից ծածկում են իրենց ոտքերն ու երեսները, որպեսզի իրենց մեջ սիրեն Աստծուն, աչքով տեսնելու փոխարեն բավական են համարում իրենց մեջ սիրելը, և նրանց սիրո համար Աստված իր կամքը սիրով կատարում է նրանց մեջ: Մի՛ փութացեք մարմնավոր աչքերով տեսնել Աստծուն, որպեսզի անժամա-

նակ չհատնեք: Մեր սերը թող պատգամավոր լինի Նրա մոտ, և Նրա սիրո համար թող մեր մեջ կատարվի Նրա կամքը: Շտապե՛նք ընթանալ այն ամենով, ինչ որ մարգարեները մեզ սովորեցրին, քանզի նրանք խոսքերով ասացին և գործերով կատարեցին, և նրանց Վարդապետն այլ մեկը չէր, քան Նա, ով այս աղոթքը սովորեցրեց քեզ: Դու նույնպես սովորի՛ր աղոթքը խոսքով և գործով շտապի՛ր կատարել: Հեռու չես հրեշտակներից. նրանց հետ ես աղոթում, նրանց հետ ես փառավորում Աստծուն: Եվ ինչպես որ դու ես միաբանվում նրանց հետ, այնպես էլ նրանք են քեզ երգակից լինում աղոթելիս և օրհնելիս: Համարձակորեն բացում ես բերանդ ու ասում. «Թող Քո կամքը լինի երկրի վրա այնպես, ինչպես երկնքում է»: Այս իշխանությունն ավելի մեծ է, քան առաջին օրհնությունները. այն ժամանակ միայն երկրի վրա [պետք է] տիրեիր իշխանությամբ, այժմ, ասում է՝ երկնքում և երկրի վրայ:

«Մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր»: Երկրաբույս հացը Աստված չնորհում է բոլորին [ըստ այն խոսքի, որ ասում է]. «Մարդկանց ու անասուններին դու ես ապրեցնում, Տե՛ր» (Սաղմ., 35, 7): Ինչպե՞ս կարող է [այս հացի մասին] ասել, եթե սա հանապազօրյա չէ. մանկությունն անհնար է դարձնում [այն ուտել], հիվանդությունը կրճատում է [ուտելու ցանկությունը], աղքատությունը հնարավորություն չի տալիս [այն ունենալ], մահը՝ քակտում է և հեռացնում [նրանից]: «Ձեր հայրերը անապատում մանանան կերան, սակայն մեռան: Այս է երկնքից իջած հացը: Եթե մեկն այս հացից ուտի, հավիտյան կապրի» (Հովհ., 6, 49, 52). այս խոսքերը լսում էին Նրանից, և անմիջապես հասկանալ չէին կարողանում: Կրկնում է, նույն խոսքն ասում է երեք անգամ, որպեսզի հեշտությամբ լսեն և խոսքի գորությունը հավատով ընկալեն. «Ես եմ, ասում է, կենդանի հացը, որ երկնքից է իջել. եթե մեկն այս հացից ուտի, մահ չի ճաշակի» (Հովհ., 6,

51): Աղոթքի մեջ ուսուցանում է ա՛յս հացը հանապազորդ խնդրել Աստծուց: Եթե լավ միտ դնես, ով այս հացը սրբութ-
յամբ է ուտում և Նրան արժանի կերպով է պատրաստում իր
անձը, նա կարիք չի ունենա երկրավոր արքայություն. անմահ
հացը դրվում է մահկանացու ձեռքի մեջ, ձեռքն անմիջապես
անմահանում է, և այն ուտելով՝ մարդն ամբողջովին՝ շնչով,
մարմնով ու հոգով հոգիանում ու բաժնեկից է դառնում
Քրիստոսին. միայն [թե] սկզբի զորությունը անարատ պահի
մինչև վերջ: Չկա երկրավոր չարչարանք, որ հաղթի նրան,
նրա առջև արհամարհելի է արծաթը, և ոսկին ատելի է նրա
աչքում, աշխարհի մեծությունը ցավ է համարում, որովհետև
նրա խորհուրդները սրբվել են երկնավոր ազատության մեջ՝
ամբողջովին լցվելով անմահ հացով: Նույնը հարմար է բոլո-
րին. եթե մանուկ է, կատարյալ հասակի է երևում, եթե տկա-
րացած է ցավերից, Աստծու զորությունը բնակվում է նրա
մեջ, եթե հեռանում է այս աշխարհի կյանքից, իր հետ Աստ-
ծու մոտ է տանում անմահ կյանքը: Մեր Տերը աղոթքի մեջ
ա՛յս է ուսուցանում՝ աղաչել իրեն՝ տո՛ւր մեզ մեր հանապա-
զորյա հացը, ո՛չ թե [հացը] երկրից, այլ Տիրոջից, պարզ է, որ
ոչ թե երկնքից, այլ բոլորի Տիրոջից: Ասում է. «Այս է իմ
մարմինը, և այս է իմ արյունը» (Մատթ., 26, 26, Մարկ., 14,
22, Ղուկ., 22, 19): Թեև անփշրելի էր, բայց քո սիրո համար
փշրվեց, և քեզ, որ փշրվեցիր քո կամքով, անփշրելի Աստվա-
ծությունամբ իրեն միացրեց. «Դժոխքում չես թողնի ինձ և քո
սուրբին ապականություն տեսնել չես տա» (Սաղմ., 15, 10):
Ուրբաթ օրը խաչվեց՝ մահը փշրելու համար, իսկ կիրակի օ-
րը Ադամի փշրված ոսկորները հավաքեց, հարություն տվեց՝
անմահության համար, և շատերին ցույց տվեց իսկապես և ոչ
առաջօր: Մի օր հացացավ վերնատանը և հանապազ հացա-
նում է Եկեղեցիներում՝ սուրբ սեղանի վրա: Նախ ինքը ճա-
շակեց իրենից, ապա մեզ բոլորիս ճաշակից դարձրեց նույն
չարչարանքներին: Այլևս չարչարանքների մեջ չէ, այլ հայրա-

կան փառքի մեջ փառավորվում է հրեշտակների ու մարդկանց կողմից: Նա մեր բոլորի չարչարանքները բարձրացրեց դեպի Իր անչարչարելի Աստվածությունը: Մեր այս հավատի հույսը իբրև հաստատուն խարիսխ պահենք մեր հոգում ու մարմնում: Ինչպես որ շինության սյունն է հաստատուն պահում շինությունը, [այդպես էլ] մարդու հավատն է անքակտելի [միություն մեջ պահում] Աստծու հետ, որով համարձակությամբ կարող ենք բարբառել և ասել. «Ների՛ր մեզ մեր հանցանքները, ինչպես որ մենք ենք ներում նրանց, որ հանցանք են գործում մեր դեմ»:

Սա ճշմարիտ աղոթք է՝ բանական և գործնական. երբ դուք ընկերոջից չես պահանջում քո պարտքը, այնժամ Աստված էլ ներում է քեզ քո բոլոր հանցանքները և անմեղ դարձնում: Լսի՛ր Պետրոսին, որ [հարցնում էր Տիրոջը, թե քանի անգամ պետք է ների եղբորը, երբ նա իր դեմ մեղանչի, մինչև յոթ անգամ], և թե ինչպես սովորեց մեր Տիրոջից, որ նրան ասաց, թե՝ «[Քեզ չեմ ասում, թե յոթ անգամ], այլ յոթ անգամ յոթանասուն» (Մատթ., 18, 21-22): Պետրոսն իբրև մարդ սահման դրեց, մեր Տերը չսահմանափակեց Իր Աստվածության բարերարությունն ու մարդասիրությունը: Մենք մեր խոսքով ու գործով անընդհատ մեղանչում ենք, Աստված տեսնում է և զանց է առնում, որպեսզի Իր երկայնամտությամբ մեզ ապաշխարության դարձնի: Չմեղանչելը մարդու համար կատարյալ արդարություն է, իսկ եթե իբրև մարդ մեղանչում է, թող շտապի զղջալ և ապաշխարել: Բաց են Նրա ողորմության դռները, Նա դրանք չի փակում ապաշխարողների առջև: Մանավանդ նրանք, ովքեր հավատով խնդրել գիտեն, կարող են նաև առաքինությամբ ճգնել՝ հոգևոր վաստակների համար. նրանք ոչ միայն ներում են իրենց ընկերների՝ իրենց դեմ գործած մեղքերը, այլ նաև իրենց ունեցվածքն են բաշխում աղքատներին: Աստծու զորությունն է, որ նրանց դեպի առաքինություն է ձգում, [և անում են], ինչ-

պես որ առաջիններն էին անում. «Ովքեր գյուղերի, ագարակների ու ինչքերի տեր էին, վաճառում էին դրանք և վաճառվածի գումարը բերում դնում էին առաքյալների ոտքերի առաջ» (Գործք, 4, 34-35): Մեր Տերը նրանց ուղարկեց՝ խոսքը քարոզելու, և նրանք քարոզում էին խոսքը և մատակարարում էին (յուրաքանչյուրին՝ ըստ իր կարիքի): Խոսքի ձայնը հասնում էր ականջին, բայց երկնայինի սերը առանց խոսքի էր ուսուցանում առատաձեռն լինել. [տալիս էին] ոչ թե որովհետև կամենում էին աղքատանալ, այլ որովհետև [կամենում էին] հասնել այլ՝ երկնավոր մեծության: Եվ դու, երբ թողնում ես քո ընկերոջ պարտքերը, ոչ թե ատելով ատում ես քո ունեցվածքը, այլ որ քո արած սակավ ողորմությամբ Աստված կթողնի քեզ քո բազում պարտքերը, որ ունեիր: Հետևի՛ր այս խոսքերին. երբ քո ընկերոջը ներես, դու նույնպես արժանի կլինես ներման:

Համարձակությամբ բացում ես բերանդ և ասում. «Մի՛ տանիր ինձ դեպի փորձություն, այլ փրկի՛ր չարից»: Աստված էի կամենում մարդուն փորձության տանել, այլ կամենում էր ազատել փորձությունից և փրկել մահվանից: Քանզի Նա, ով իր Որդուն չխնայեց և մեր բոլորի համար մահվան մատնեց Նրան, Նրանով ամենայն բարիք է չնորհում բոլորին, ովքեր խնդրում են իրենից: Թեև մենք չենք կարող փոխարենը հատուցել Աստծուն, որքան կարող ենք, չծուլանա՛նք. մեր սակավապետությունը պահք է համարվում, հափավոր խմելը՝ գինուց հրաժարում, միջին հանդերձանքը՝ անչքություն է համարվում, միայն անհրաժեշտն ունենալը՝ աղքատություն, երանության [հասնելու] համար հեզ և հանդարտ լինենք խոսելիս, ընկերոջը ուսուցանենք հեզությոն: Եթե չքնել չենք կարող, ապա գոնե ամբողջ գիշերը չտրամադրե՛նք քնին, որպեսզի բնավ չմոռանանք սաղմոսներն ու օրհնությունները: Եթե աղքատների կարիքները չենք կարող լրացնել, մի պատառ [հացի] և մի բաժակ [ջրի] կարոտ չթողնե՛նք նրանց:

Մեր ունեցվածքի մեջ թող չլինի՝ որբերից ու այրիներից
հափշտակված բան, և մեր ունեցած ամեն ինչը թող Աստծուն
նվիրված լինի, այնժամ նաև մեր անձերը կլինեն Նրան հաճե-
լի ու ընդունելի պատարագներ: Տղամարդի՛կ ու կանա՛յք,
ծառանե՛ր ու ազատնե՛ր, բոլորս շտապե՛նք կատարել Աստ-
ծու պատվիրանները, քանզի մեր Տերը եկավ բոլորիս թո-
ղության համար:

Նրա մարդասիրությանը վայել են փառք, իշխանություն և
պատիվ այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

ՄՏԵՓԱՆՈՍ ՍՅՈՒՆԵՑԻ

Արդ, Հրամայում է ա-
ղոթել... որպեսզի երկրային-
ներս լինենք, ինչպես երկնա-
յինները:

Եւ իս ուսուցանեց, թե ինչպես պետք է աղոթել, իսկ այժմ նաև աղոթքի խոսքերն է ասում: Իսկ ասելով՝ ձեր աղոթքներում մի՛ եղեք շատախոս (Մատթ., 6, 7)՝ արգելում է [աղոթել] երկրավոր հոգսերի և զբաղումների [մասին] և [ուսուցանում է] այն աղոթքը, որը երկնային է ու հոգևոր:

Հայր մեր, որ երկնքում ես.

Երկնքում բնակվելու [մասին] ասում է այն պատճառով, թեպետև [ներկա] է ամբողջ տեսանելի աշխարհում ոչ միայն զորությամբ, այլ նաև բնությամբ, քանզի աշխարհի պատվականագույն և հրաշափառագույն մասն է երկինքը:

Բայց ի՞նչ [ասել է]՝

Թող սուրբ լինի Բո անունը.

Մի՞թե հարատև սուրբ չէր. այո, բայց մեր՝ անարժան գործեր անելը, ասում են, պղծում է Նրա անունը: Ինչպես ասաց մարգարեն. «Դուք պղծեցիք իմ անունը ազգերի մեջ, ուր մտաք» (Եզեկ., 36, 22): Եվ Տերն ասաց Մովսեսին՝ Իմ սուրբ անունը ժայռի վրա հարձանագրեք: Իսկ երբ բարի գործեր կատարենք, ասում է՝ սուրբ է լինում Նրա անունը:

Արդ, այդ ասվածը, թե՛

Թող սուրբ լինի Քո անունը,

ոչ այլ ինչ է նշանակում, եթե ոչ այս, թե՛ թող սուրբ լինեն մեր գործերը, և Քո առաջ արդար լինենք:

Նույնը հայտնում է նաև հետևյալ [խոսքում].

Թող գա Քո արքայությունը.

Քրիստոս մշտնջենավոր Արքա և Թագավոր էր, բայց ասվում է, թե Նա այժմ Թագավորում է մեզ, երբ Նրա կամքն ենք կատարում: Իսկ ովքեր չեն կատարում Նրա պատվիրանները, նրանք չեն գտնվում Նրա Թագավորության ներքո, այլ լսում են, թե՛ «Հեռացեք ինձանից» (Մատթ., 25, 41), և «Ձեզ չեմ ճանաչում», քանզի նրանց, որ չէր ճանաչում, ինչպե՞ս կարող է Թագավորել:

Քո կամքը թող լինի երկրի վրա, ինչպես որ երկնքում է.

Նրա կամքը կատարվում է երկնավորների՝ սերովբեների, քերովբեների, աթոռների, պետությունների, իշխանությունների, հրեշտակապետների և հրեշտակների մոտ, իսկ երկրում միայն նրանք են կատարում Նրա կամքը, ովքեր ըստ Նրա հրամանի են ընթանում:

Արդ, հրամայում է աղոթել, որպեսզի Հայր Աստծու կամքը լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ երկրի վրա, որպեսզի երկրայիններս լինենք, ինչպես երկնայինները:

Մեր համապագորյա հացը տուր մեզ այսօր.

Ինձ թվում է, թե մեր մարմնի տեսանելի կերակուրի համար չի ասում, որովհետև Ինքն ասաց. «Մարդ միայն հացով չի կերակրվում, այլ ամեն տեսակ խոսքով, որ դուրս է գալիս Աստծո բերանից (Մատթ., 4, 4): Կամ «հաց» ասելով նկատի ունի կենդանի խոսքը, որ իջավ երկնքից. «Ես եմ երկնքից իջած կենաց հացը» (Հովհ., 6, 41): Հրամայում է աղոթել և մեր հոգիները հարատևորեն կերակրել այն հացով:

Ներիր մեր մեղքերը, և մենք կներենք մրանց, ովքեր պարտք են մեզ.

Արդ, թող արժանի դառնանք նաև մենք՝ ներելու մեր պար-

տապաններին, որպեսզի Դու և Քո Հայրն էլ ներեք (մեր մեղքերը): Քանզի Քրիստոս Ինքը, բացատրելով այս, քիչ անց ասում է. «Իսկ եթե չներեք մարդկանց հանցանքները, ապա երկնավոր Հայրն էլ չի ների ձերը: (Մատթ., 6, 15):

Մի՛ տար մեզ փորձության.

Ինչպե՞ս է Ինքը տանում փորձության. ինչպես՝ Աբրահամին և Իսահակին: Սակայն ասվում է, թե փորձությունն երկակի է. մեկն՝ Աստծուց է, որ սուրբերի համար է, որպեսզի մարդկանց ցույց տա, թե նրանք ինչպիսին են, որպեսզի այլոց խրատեն իրենց սխրանքով, ինչպես եղավ Հոբի հետ, որին Աստված ասաց. «Արդ, ի՛նչ ավելի մեծ բարիք կա դրանից, որ քո համբերությունը ցույց տվի սատանային և մարդկանց»: Այսպիսի փորձությունը բարի և աստվածային է, իսկ մյուսի [պարագային], որ դժնի մեղքերից և Աստծո խոսքի հանդեպ արհամարհանքից է, [մարդիկ] դուրս են մնում Աստծո խնամքից, այդ պատճառով նրանք բանսարկուից և մարդկանցից փորձության են ենթարկվում տանջանքներով: Հրամայում է այսպիսի փորձության մեջ չընկնել, [այլ] աղոթել և փրկվել չարից՝ աներևույթ թշնամուց և չար գործերից, որոնք կատարվում են՝ ըստ Նրա կամքի:

ՆԵՐՍԵՍ ԼԱՍԲԻՐՈՆԱՅԻ

Նա, ով իր Բողոքը, Հավատքը
և սերը ուղղում է առ Աստ-
ված, Հավատքով մշտապես ճա-
նաչում Նրան, Բողոքով սպա-
սում, նաև սիրով Հպվելով
մեանում է Նրան :

ՀԱՅՐ ՄԵՐ, ՈՐ ԵՐԿՆՔՈՒՄ ԵՍ

Մեր Փրկչից Իր ժառանգակիցներին ավանդված աստվածային այս աղոթքը հոգեկիրներից շատերը կամեցողներին ներկայացրին ընդարձակ քննություն, ինչը միշտ օգտակար է մեզ և բոլոր նրանց, ովքեր ջանասիրաբար ընթերցանություն են զբաղվում: Ուստի նրանց [մեկնությունները] մեր առջև ունենալով՝ հարկ չկա, որ նույնը քնենք, այլ մի փոքր շարադրելով՝ միայն մեր խոսքի կարգն ամբողջական պահենք:

ՀԱՅՐ ՄԵՐ, ՈՐ ԵՐԿՆՔՈՒՄ ԵՍ

Ով [մեկին] իբրև հայր է ընդունում, իրեն որդիության սահմանի տակ է դնում: Սրանց միջև թշնամության ռիս չի արմատանում, այլ եթե որդին ստահակություն է ցուցաբերում, հայրը բնական գովածով ու իմաստություններում է և ներողամտությամբ նրան միշտ իր ենթակայության տակ պահում: Հայրական կամքի այս մեծահոգությանը ծանոթ է որդին, ուստի սիրո կապը չի խզում ապստամբելու հետ մեկտեղ

նաև հուսահատվելով: Հապա ի՞նչ. որպես մանուկ մեղան-
չում է և դարձյալ դիմելով՝ «Հայր» անունը խոստովանում,
իսկ Հայրն էլ ներելով՝ նրան թևերի մեջ առնում-գրկախառն-
վում է: Սակայն ծառայի հանդեպ այս սովորական վերաբեր-
մունքը չունի, քանի որ տիրոջ ու ծառայի միջև չկա բնական
գուլթի շաղկապը, երբ [ծառան] մեղանչում է, ինքը զարհու-
րում է, տերը՝ պատժում: Իսկ Քրիստոսի Եկեղեցին Հայր
Աստծո համար ծառայության կարգում չէ, այլ որդեգրութ-
յան, քանի որ Քրիստոսն ասում է. «[Ելնում եմ] իմ Հոր և
ձե՛ր Հոր մոտ» (Հովհ. 20, 17): Ուստի մեղքերով ապստամբե-
լու դեպքում քրիստոնյան չի զարհուրում, այլ բնական գու-
լթը հիշելով՝ աներկյուղ պատկառանքով դիմելով Հորը՝ ա-
սում է. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»: Այսինքն՝ թեպետ եր-
կինքն ու երկիրը փառքովդ ու զորությամբդ լի են, սակայն
Դու՝ էությունմբ անհաս ինքնությունդ, բազմած ես Քո սեփա-
կան աթոռին՝ երկնքում: Լսի՛ր իմ հառաչանքը այդտեղ՝
երկնքում, ուր և մեզ մարմնակից Քո Որդին մտավ մեզ հա-
մար իբրև քահանա և բարեխոս. լսի՛ր ինձ համար եղած Նրա
[խնդրանքը], նաև իմը, որ Քեզ հետ խոսակցում եմ, որ Նա
դեպի Քեզ առաջնորդի:

Իսկ ի՞նչ է այն խնդրանքը, որ հայցում ես Աստծուց, ում
Հայր խոստովանեցիր, ամենաբաշխ կամքից, ո՛վ մարդ, հայտ-
նի՛ր: Եթե արժանի գտնվեցիր հրեշտակների համար սոսկալի,
իսկ քեզ համար ընտանի անվամբ դիմելու, խնդրանքներիդ
մեջ տարակուսող մի՛ եղիր, այլ սփռի՛ր Նրա առաջ համար-
ձակապես:

ԹՈՂ ԱՆՈՒՆԴ ՍՈՒՐԲԼԻՆԻ

Սա խնդրանքների մեջ ոչ միայն կարգով է առաջինը, այ-
լև զորությամբ, որովհետև այս աղոթքի բոլոր խոսքերն ըն-
թացքի կարգ ունեն, ինչպես և պատրաստվում ենք սովորել,
քանզի բարեկարգության Աղբյուրն այստեղ ինչպե՞ս իր սո-

վորութիւննից կվրիպեր. ուստի նախ սա՛ սովորեցրեց Հորից խնդրել. «Թող անունդ սուրբ լինի»: Այս խոսքի բա

ցատրութիւնը և այս խորհրդի գիտութիւնը չենք կարող վերցնել մի ուրիշ աղբյուրից, եթե ոչ հենց Տիրոջ՝ մի ուրիշ տեղ սովորեցրածից. թերևս դրանք միմյանց հետ համեմատելով՝ կարողանանք իմաստների լույսը մեզ համար փայլեցնել: Երբ Քրիստոսն աղոթում էր Հորը առաքյալների համար և նրանց հետ միաժամանակ՝ աշխարհի, սա՛ էլ ավելացնելով Հորն ուղղեց. «Ինչպես Ինձ ուղարկեցիր աշխարհ, ես էլ նրանց ուղարկեցի և նրանց համար ես Ինձ մաքուր (սուրբ) եմ դարձնում, որպեսզի նրա՛նք էլ մաքրվեն ճշմարտությամբ» (Հովհ., 17, 18-19): Իսկ Պողոսը եփեսագիների երեցներին իր մասին ասում էր. «Այսուհետև ես մաքուր եմ ձեր արյունից, որովհետև չխուսափեցի օգտակարը պատմելուց» (Հմմտ. Գործք, 20, 26-27): Ահա առաքյալի միջոցով ցույց տրվեց Տիրոջ՝ Իր աշակերտների համար մաքուր դառնալու իմաստը, իսկ Տիրոջ միջոցով՝ Հորից մեր այս խնդրանքի: Որովհետև աշակերտների համար Քրիստոսի մաքուր դառնալն այն էր, որ ամենայն իմաստությամբ նրանց սովորեցրեց ու վարժեցրեց, ինչից հետո և աղոթեց նրանց համար. եթե դրանից հետո հանցանք գործեին, իրենք էին իրենց դատապարտողը: Այդպես էլ Պողոսն ուղարկվեց իբրև քարոզիչ. եթե եփեսագիներին սովորեցրած չլինեք, նրանց արյունից մաքուր չէր լինի. որովհետև տեսուչ էր, և նրանց չզգուշացնելու դեպքում նրանց արյունն իր ձեռքից էր պահանջելու Աստված. իսկ զգուշացնելուց հետո մաքրվեց: Այդպես էլ մեր Տերը մեզ սովորեցրեց Հորն ասել, թե՛ ինչպես որ քահանային հրամայեցիր ունեցած խոսքով ու իմաստությամբ միշտ զգուշացնել մեղավորին՝ չար ճանապարհից հեռու մնալու, և [նրա] արյունից իրեն մաքրել, այդպես էլ Դու ես մեզ վրա տեսուչ և ամենատեսա աչքերովդ միշտ տեսնում ես չարի փորձանքները, որ սերմանում է մեր տկար բնության մեջ, գիտես

նաև այդ պատճառով [հասանելիք] Քո պատիժների որքանությունը: Իսկ մենք, մարմնի գործերի պատճառով խավարած լինելով, ո՛չ իմանալի թշնամու նետերից հասնող փորձանքներն ենք տեսնում և ո՛չ Քո պատիժների չափը: Ուստի աղաչում ենք, ողորմի՛ր. մաքրի՛ր Քո անունը Քո ժողովրդի արյունից՝ նախախնամությամբ միշտ արթնացնելով մեզ դեպի Քո փառքի հանդեպ սերն ու պատժիդ հանդեպ երկյուղը և տալով թշնամու գաղտնի նետերի դեմ գիտություն ու պատերազմի մեջ զորություն: Եթե խնդրելու միջոցով սրանք ստանանք Աստծուց, երբ վայելողներս նույն կերպ մեղանշենք, պատժելու դեպքում Նրա անունը մաքուր կլինի մեր արյունից, ինչպես որ Քրիստոսինը մաքրվեց Իր մեղանշած աշակերտի՝ Հուդայի առնչությամբ: Իսկ երբ հավատարիմ խնդրողները ստանում են սրանք, մեղանշելն այնպես դժվար է, ինչպես ինքն իրեն կրակի մեջ գցելը:

«Թող անունդ սուրբ լինի, Հա՛յր, մեր պարտքերից՝ մեզ զգուշացնելովդ ու նախախնամելովդ»: Տե՛ս այս խորհրդի հարակայությունը. որովհետև ասում է՝ «Թող լինի՛», այսինքն՝ ո՛չ այսօր կամ վաղը, այլ միշտ և շարունակ: Սա նաև որդու սովորությունն է՝ հորն ասել՝ քո խնամքը հայրաբար թող միշտ լինի իմ հանդեպ, իսկ եթե այդուհետև սխալ թույլ տամ, արժանապես պատժի՛ր: Ուրեմն Տերն այս աղոթքով սա՛ սովորեցրեց իբրև բանալի գործածել Աստծո արդարության համար և Նրան ողորմության ու խնամքի պարտավորեցնել, - թեև մենք անարժան ենք դրան, - որպեսզի Նա Իր շնորհներն առանց խնայելու սփռի մշտապես:

ԹՈՂ ԲՈ ԱՐՔԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳԱ

Տե՛ս այս բարի կարգավորությունը. առանց նահանջելու՝ [Հորն իր հանդեպ] խնամքի ներքո պահելուց հետո, առավել բարձր խնդրանք է մատուցում, այսինքն՝ ում համար, սովորեցնելու միջոցով, անունդ մաքրեցիր, նրա վրա նաև տիրի՛ր

մշտապես: Նախքան մեր խնդրելն էլ է Նա տիրում ամեն ինչի վրա՝ ըստ այնմ. «Տերը մեծ թագավոր է ամբողջ երկրի վրա» (Սաղմ., 94, 3): Բայց աղերսանքով մեր նույնը խնդրելն իզուր չէ՝. հապա ի՞նչ: Աստված գիտի, որ Ինքն ամեն ինչի տերն է, բայց շատ մարդիկ չգիտեն, որ Աստված տիրում է կամ իրենց տեսնում, ուստի կամ բնավ Նրա անվանը չեն դիմում, կամ էլ, եթե գիտեն, գործով ուրանում են դա: Սա՛ է ասում. «Թող քո իմաստության ու հանճարի Հոգին գա Իմ մեջ և սովորեցնի ինձ՝ իմանալու Քո թագավորության ահարկու լինելը և իմ հանդեպ Քո սիրո առատությունը»: Որովհետև ասում է՝ թող գա, իմ մտքի մեջ, Քո արքայությունը, որպեսզի Սուրբ Հոգովդ գիտակցաբար ճանաչեմ Քո Տեր լինելը, ինչպես պետքն է, այսինքն՝ ինչպես մարմնավոր աչքերի հայացքի առաջ՝ իմանալի մտքի հայեցողության մեջ միշտ իբրև նպատակ ունենամ իմանալի թագավորիդ: Եթե սա այսպես ունենանք, ինչպես և հայցում ենք, անհնար է, որ կամովին ու գիտակցաբար մեղքով սայթաքենք, ինչպես որ հնարավոր չէ նաև թագավորի առաջ՝ հանդիսականներով լի նրա հրապարակում, խայտառակաբար մերկանալ:

Բայց այս նույն կարգի մեջ այն էլ իմանանք, որ նախ Նրա անվան սուրբ լինելը վայելչապես խնդրվեց, որովհետև որոգայթադիր Բանասարկուն շատ անգամ մեզ նաև դեպի աջակողմն է սայթաքել տալիս, այսինքն՝ մեղքերն իբրև Աստծո կամք է ներկայացնում և այդպես իբրև թե ճշմարտությունը [ցույց տալով]՝ խաբելով մարդկանց մեղքի մեջ գցում: Իսկ եթե մենք Աստծուն մեր աչքերի առաջ ունենանք՝ բնակված մեր ներքին մարդու մեջ, Նրա զորությամբ կարող ենք ընտրողության միջոցով Բանասարկուի մեքենայությունները ճանաչել, ուստի ասում է. «Թող անունդ սո՛ւրբ լինի»: «Իսկ ինչպե՞ս պիտի սուրբ լինի անունս», - հարցնում է ինձ Աստված: Պատասխանում եմ. «Երբ Քո թագավորության գիտությունը գա ու բնակվի իմ մեջ, և ահարկու արքայութ-

յունդ միշտ մտքիս աչքերի առաջ պատկերված լինի՝ ըստ այնմ. «Նախապես Տիրոջն ամեն ժամ իմ առջև էի տեսնում.... որպեսզի չսասանվեմ» (Սաղմ., 15, 8)»: Ուրեմն առաջին խնդրանքի՝ Աստծո անվան սուրբ լինելու կերպը [Տերն] ինքն է սովորեցնում ըստ կարգի եկող այս խոսքերով, որոնցից առաջինն է՝ «Թող Քո արքայությո՛ւնը գա»՝ Քո տերության գերտւությունը՝ իմ հոգու մեջ, իսկ երկրորդն է՝

ԹՈՂ ԿԱՄՔԴԻ ԼԻՆԻ, ՏԵՐ,

ԵՐԿՐՈՒՄ, ԻՆՉՊԵՍ ԵՐԿՆՔՈՒՄ

Ո՛հ, այս երկու խորհուրդներից, այսինքն՝ խոսքերի վայելչական կարգից և այս՝ հաջորդ խորհրդի մեծանձնությունից, ո՛ր մեկով սքանչանալ տվեց՝ մտքերի իմաստները նրանց միջև բաժանելով: Որովհետև [Աստծո] թագավորելուց հետո [աղոթողը] նաև Նրա կա՛մքն է խնդրում, ինչպես և մարդկանց մեջ է այս կարգը պահվում. նախ մեկը տիրում է ուրիշի վրա և հետո՛ իր կամքը նրա համար գործադրում. եթե քաղաք է, կառուցում է, եթե ծառա՝ կերակրում, եթե աշակերտ՝ ուսուցանում: Այսպես նաև սա նախ իր անձն Աստծո տերության ենթակայության տակ դրեց և ապա իբրև սեփական տիրոջից՝ իր մասին հոգ տանելն է խնդրում՝ Նրա կամքի տնօրինությամբ: Իսկ ինչպե՞ս. «Ինչպես երկնքում է Քո կամքը, - ասում է, - այդպես էլ թող այս երկրում լինի»: Ո՛վ մարդ, դու ելա՞ր երկինք և այնտեղ Աստծո կամքի տնօրինությունն իմացա՞ր, որ նույնը խնդրում ես: Նրա կամքը երկնքում ի՞նչ է. որո՞նց և ի՞նչ կամքով է կառավարում, ինչպիսի՞ն է նրանց հանդեպ Նրա կամքի տնօրինությունը: «Ես չգիտեմ, - պատասխանում է, - բայց Ով իջավ երկնքից, Նա՛ սովորեցրեց ինձ սա աղերսել»: Իսկ ինչպե՞ս սովորեցրեց: «Աշակերտները մոտեցան Տիրոջը և ասացին. «Սովորեցրո՛ւ մեզ՝ Քո աշակերտներին, աղոթել, ինչպես և Հովհաննեսն իրեններին սովորեցրեց» (Ղուկ., 11, 1): Եվ Տերը նրանց սովորեցրեց աղոթել,

ինչպես ի՛նքն աղոթել գիտեր և ո՛չ թե ինչպես նրանք խնդրեցին: Օրինակ՝ [պատկերացրու], թե հեռավոր երկրից եկած ուրոշ ռամիկ անձինք՝ հռոմեացիների լեզուն ու սովորությունները չիմացող, արքունական պալատի կարգավորությունը բնավ չտեսած կամ դրան անտեղյակ, գնում են թագավորի դուռը՝ ողորմություն աղերսելու, և հասնելով այնտեղ՝ տարակուսում են իրենց մեջ՝ չիմանալով, թե ինչպես պիտի մտնեն թագավորի մոտ կամ ի՛նչ վայելուչ խնդրանքով դիմեն նրան: Եվ մինչ նրանք վարանում են՝ այս տարակուսյաների մեջ ընկած, նրանց պատահում է թագավորի որդին իբրև մի հասարակ զինվոր, ում տեսնելով՝ ընթացքն արագացնելով՝ հասնում են նրան՝ ասելով. «Ո՛վ եղբայր, սովորեցրո՛ւ մեզ, թե ինչպես մտնենք թագավորի մոտ»: Իսկ նա, բարեմիտ լինելով, չի անգոսնում կամ ծաղրում նրանց անկրթությունը, այլ սիրով գթալով նրանց՝ պատասխանում է. «Սովորեցնում եմ ձեզ. երբ արքայի մոտ մտնեք, իսկույն երկրպագեք և ասեք նրան. «Տո՛ւր մեզ քո պալատում գլխավորը եղող սինկղիտոսների պատիվը»»: Սակայն նրանք ո՛չ սինկղիտոս անունը գիտեն, ո՛չ էլ դրա էությունը, ո՛չ պալատը, ո՛չ էլ նրա դասակարգությունը: Եվ մտնելով թագավորի մոտ՝ իսկույն բարձրաձայն կրկնում են իրենց սովորած խոսքը: Իսկ արքունական պալատի բոլոր պաշտոնյաները, տեսնելով, որ նրանց լեզուն օտար է, կերպարանքը՝ շինականի, դեմքը՝ ռամիկի, հագուստները՝ անպաճույճ, զարմանում են, թե սրանք որտեղի՞ց գիտեն կամ ումի՞ց սովորեցին սինկղիտոսություն անունը կամ պատիվը՝ արքունիքից այսքան օտար լինելով: Այսպես էլ մեր Տերն Իր մարմնավորության խորհուրդն անհաս դարձրեց հրեշտակներին ու մարդկանց, ինչպես ասում է Պողոսը (Կողոս., 1, 26): Իսկ աշակերտները Նրան մոտեցան աղոթքի կերպը սովորելու ո՛չ թե իբրև Աստծուց, այլ ինչպես Հովհաննեսից: Նա էլ, ամենքին գթացող սիրով գթալով նրանց, սովորեցրեց նրանց ո՛չ թե ինչը կարող էին տանել,

այլ Հորից աղոթքով հայցել երկնային անճառ ու անհաս խոր խաղաղությունը. «Թող կամքդ լինի երկրում, ինչպես երկնքում»:

Արդ՝ Աստուծոց սա խնդրելիս, արդարեւ, ստուգապես չգիտենք այս խնդրանքի զորութիւնը, սակայն աղոթքի այս մեծ խոսքով զարհուրեցնում ենք երկնայիններին. որովհետեւ տեղեկանալով նրանց պատվին, որը չգիտեինք՝ Քրիստոսով խնդրում ենք, որ մենք էլ այն իբրեւ մեր սեփականն ունենանք: Որովհետեւ «կամք» ասելով՝ այս մի խոսքով Տերը ցույց տվեց Աստծո բոլոր շնորհների իջնելը մեզ վրա՝ երկնայիններին հավասար կերպով: Որովհետեւ [մեր և նրանց հանդեպ Աստծո] կամքի տարբերութիւնն արգելում է մեզ ունենալ նրանց փառքը. նրանց հանդեպ Նրա կամքը քաղցր ու առատաբաշխ է, քանի որ իր կամարարներն են, մինչդեռ մենք իբրեւ հանցավորներ ենք՝ ըստ այնմ. «Որդւյա՛կ, դու միշտ ինձ հետ ես, և այն ամենն, ինչ իմն է, քոնն է» (Ղուկ., 15, 31): Ուրեմն՝ երբ Նրա կամքը նաեւ երկրի վրա է այսպես կատարվում, Նրա ամեն ինչը նաեւ մարդկանցն է դառնում, ինչպես հրեշտակներին:

Ո՛վ եղբայրներ, փոխարենն ի՞նչ մատուցենք Տիրոջը, Ով աղոթքի այսպիսի փրկական բաժակ է մեզ խմեցնում, որը մշտապես մատուցում ենք Հայր Աստծո և հավաքված հրեշտակների բազմութեան առաջ՝ Վերին Երուսաղեմի գավիթներում. ուրիշ ի՞նչ, եթե ոչ մեր երեսը գոհութեամբ երկրին հպելը: Արդարեւ տեսնում եմ, որ սուտ են դատարկ զբաղմունքների մասին մարդկանց բոլոր պատճառաբանութիւնները, երբ մտքիս աչքերով նայելով՝ հավատում եմ, որ Նա, Ում հետ խոսում եմ, Աստված է, Ով իմ հանդեպ նույնքան քաղցր է, որքան հրեշտակների, իսկ ես, նրանց պես, խոսակից եմ Նրան, և աղոթքս էլ Նրա ամենաբարի կամքին հաճելի է: Վա՛յ ինձ, որովհետեւ սա թողած՝ այս անկայուն կենցաղով եմ զբաղված, որը եթե կայուն լիներ, ըստ բնական սովո-

րության՝ պետք էր ազահել և այս փոքրը մեծի հետ փոխանակել. սակայն պարզ է, որ խաբվում եմ՝ չունենալով այս մտածումների հիշողությունն իմ մեջ ամուր պահված:

ՄԵՐ ՀԱՆԱՊԱԶՕՐՅԱ ՀԱՅԸ

ՏՈՒՐ ՄԵՋ ԱՅՍՕՐ

Ո՛վ մարդ, եթե խնդրեցիր, որ Աստծո կամքը քեզ համար լինի, ինչպես հրեշտակների համար է, ինչո՞ւ ես իսկույն սրան հարում հացի անուճը, որը նրանց մեջ գոյությունն չունի, քանի որ նրանք իմանալի բնություն են և միշտ գիտության կերակրի քաղցն ու փափագն ունեն, նրանց մոտ հնարավոր է տեսնել սերմանում կամ հնձում, խոհարարություն կամ մարմնական ճաշակում, այլ ուտում են Աստծո սերն ու հագեցնում, խմում Հոգու բխման հեղումն ու զմայլվելով ուրախանում:

Ես, պատասխանում է, աղոթքի իմ այս կարգն ամբողջական եմ պահում, որովհետև ոչ թե դյուրածախելի հացն եմ խնդրում, այլ հանապազօրյան: Այն պատճառով խնդրեցի, որ Աստծո կամքը լինի [մեզ համար], ինչպես երկնավորների համար է, որպեսզի նաև երկնավորների հա՛ցը նրանից ստանամ կյանքի այս օրում: Չլսեցի՞ր, որ մարդիկ հրեշտակների հացն են կերել (Սաղմ., 77, 25): Աղոթում եմ, որ այն կերակուրն ունենամ, որն ամեն օր ուտվելիս չի սպառվում և խմվելիս չի նվազում, ուտողին հագեցնում է և ինքն իր մեջ ամբողջական մնում:

«Մեր հանապազօրյա հացը տուր մեզ այսօր»: Իսկ ինչո՞ւ է ասում «մեր»: Որովհետև ժամանակին հրեշտակային մտածությունների կերակուրը նաև մերն էր, այն ժամանակ, երբ երանալից դրախտում քաղում էինք այն. չարը նախանձեց և զրկեց Աստծո կամքի՝ [մեզ վրա եղած] տիրապետութունից և հացից՝ մեզ համար իբրև կերակուր պատրաստելով վայրի բանջարը, այսինքն՝ այս օտար երկրում մեր մարմնի զգայա-

րանները հաճույքը: Իսկ Աստծո հացը թերևս ոմանք կարողացան ճաշակել երեսի քրտինքով ու արցունք թափելով: Բայց հիմա Աստված դարձյալ մեր Հայրն է դարձել և բարի կամքի տեր թագավոր, ուստի Նրան աղերսում ենք, որ մեր առաջին հացը դարձյալ ունենանք, քանի դեռ պանդխտում ենք կյանքի այս օրում: Իսկ հացն ի՞նչ է, եթե ոչ Նրա գիտությունն ու սերը, որոնցով է մեր հոգու փափագը կերակրվում՝ այն սեղանից, որին Տերն Իր աշակերտներին հրավիրեց՝ ասելով. «Կուտեք ու կխմեք Իմ սեղանից Իմ արքայության մեջ» (Ղուկ., 22, 30): Սակայն որոնց կամքը մոլորված է մարմնի պարարման մեջ, նրանց համար այս կերակուրն անցանկալի է թվում և անհավատալի, թե շարունակ ուսովելիս չի սպառվում-քայքայվում: Հարկ ենք տեսնում այսպիսիներին օրինակով արթնացնել:

Ձե՞ս հավատում, թե կա չքայքայվող կերակուր: Սուրբ Գիրքը, պես-պես գիտություն մշտապես մեզ կերակրելով, նույնություն է չի՞ մնում: Այլև՝ գիտությունը քեզ հաճելի չի՞ թվում: Ոսկեձուլ ապարանքներից, ոսկեթել կերպասներից, ականակուռ աթոռներից մեր մարմնին ի՞նչ օգուտ, ինչո՞ւ է դրանք տեսնելիս հաճույքով առավել լցվում, քան կերակրից: Երգերն ու մեղեդիներն ինչո՞ւ են մարդուն առավել ուրախացնում, քան ըմպելիքը: Եղբայրներին ու որդիներին տեսնելը և նրանց հիշատակը կարոտածների համար գինու պես քաղցր չե՞ն: Առավել՝ խոսուն օրինակ բերեմ. տուփանքով լցվածին ի՞նչ օգուտ համբուրվելուց: Այս ամենն այն հացը կամ գինին չէ, որոնցով մարմնի պակասությունն է լցվում, այլ [դրանք] հոգեկան քաղցի իղձն են գիտությունը լցնում ու մեզ հաճույք պատճառում: Այսպես մեր տկար մտքի առաջ թանձրացնենք Աստծո սիրո հիշատակը և հասկանանք, որ այն չփափագելու պատճառն այն է, որ նրան անտեղյակ ենք. եթե տեղյակ լինեինք, ապա որքան ավելի պայծառ է Աստծո փառքը, քան ոսկունը, այդքան էլ նրա հան-

դեպ փափագը նյութի հանդեպ եղածից առավել կլինեն: Ուստի և [այս աղոթքն] Աստծուն խնդրում է ունենալ այդ գիտությունը՝ ասելով. «Մեր հացը՝ անծախելին ու ամենօրյան, տո՛ւր մեզ այսօր»:

Իսկ ինչո՞ւ է ասում «այսօր»: «Այսօր» ասելով ցույց է տալիս մեր մարմնի ամբողջ կյանքը, որում պանդխտելով՝ մեր բնությունից ու դրսից եղած բազում հակառակորդներ ունենք հոգևոր կերակրին. երբ սրանցից հեռանանք, հեշտությամբ կվայելենք այն: Իսկ քանի դեռ այս պանդխտության կյանքում ենք, քրտինքով, արտասուքով ու աղոթքի աշխատությամբ է հարկավոր այն ճաշակել, ինչպես և հրաման ստացանք (Ծննդ., 3, 19): Այս կերակուրը ճաշակած շատերն են նրա համեղության մասին աղաղակում, ինչպես նա, ով ասում է. «Քիմքիս համար քաղցր են Քո խոսքերը, ինչպես մեղրը՝ բերանիս համար» (Սաղմ., 118, 103), և դարձյալ՝ «Ոսկուց ու բազում թանկագին ակներից ցանկալի է Նա և մեղրախորսի պես քաղցր» (Սաղմ., 18, 11): Եսային էլ ասում է. «Կկերակրվեք ու կհագենաք, կուշտ կվայելեք նրա մխիթարության ստինքներից» (Հմմտ. Եսայի, 66, 11): Ձայնում է նաև Իմաստությունը. «Եկեք կերեք Իմ այս հացից և խմեք գինին, որ խառնեցի. սրանով կզորանաք՝ ատելու անզգամությունը և ապրելու, իմաստություն փնտրելու և փրկվելու» (Առակ., 9, 5-6):

ԹՈՂ ՄԵԶ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԵՐԸ,
ԻՆՉՊԵՍ ՄԵՆՔ ԵՆՔ ԹՈՂ ՆՈՒՄ
ՄԵՐ ՊԱՐՏԱՊԱՆՆԵՐԻՆ

Նախորդ հակիրճ խոսքով ամեն ինչ ճշմարտապես խնդրեց Աստծուց և դրանից հետո սկսում է սեփական անձի մեղքերի խոստովանությունը սփռել Նրա առաջ: Բայց դու տե՛ս այս աղոթքը Սովորեցնողի մեծ ու ամենաբարի կամքը. չսովո-

րեցրեց նախ մեղքերի թողություն խնդրել և ապա՝ Աստծո հետ խոսել, ինչպես մարդկանց է հատուկ, որովհետև թագավորից նախ ներում ենք խնդրում և ապա՝ մեր խնդրանքները նրան մատուցում։ Սա այսպես [չարեց], այլ դրա հակառակը. նախ պարզեցրեց խնդրեց և ապա՝ ներումը՝ արժանապես սովորեցնելով, որ թեկուզ չարիքների խորքերն էլ հասնենք, մեր հանցանքները զիջում են [աստվածային] խաղաղությանն ու այն գթությանը, որ Աստված ունի մեր մարդկային բնության հանդեպ։ Ուստի նախ աղոթեց կարևորն ու մեծն ունենալ։ Իսկ այն ունենալուց հետո՝ Նրա բարերար կամքից դյուրավ կատանանք մարդկորեն սայթաքման ներումը։

«Թո՛ղ մեզ, - ասում է, - մեր պարտքերը»։ Իսկապե՛ս պարտք. որովհետև Նրա այսքան շնորհները մարմնով ու հոգով վայելելով՝ ինչպե՞ս կարող ենք Տիրոջ հրամանին հպատակվելուն պարտապան չգտնվել։ Ուստի երբ այն չենք կատարում, վայելչապես և ճշմարիտ խոստովանությունով մեր անձը պարտապան դատելով՝ ներում ենք խնդրում՝ ասելով. «Թո՛ղ մեր այն պարտքը, որը, երբ սխալ ենք թույլ տալիս, ամենատես գիտությունից հավաքում-պահում ես, [բայց կարող ես] և թողնել»։ Ինչո՞ւ. որովհետև մարմնավոր ենք, որովհետև մեր դյուրապատիր կամքով խաբվում ենք, որովհետև այս խավար կյանքում ենք շրջում, որովհետև ունենք մտքի օրենքին հակառակ բնական օրենք, որն ակամա գերում է մեզ դեպի մեղքի օրենքը (Հռոմ., 7, 23). ուստի Քեզ վայել է ներելը, ինչպես բարերարը՝ տկարին, ողորմածը՝ ողորմելուն, գթածը՝ կարոտյալին, ինչպես ես էլ իմ պարտապանին եմ ներում։

Բայց թերևս ասածներիս դեմ մեկն ասի. «Ես՝ հոգեղեն մարդս, ինչպե՞ս կարող եմ Աստծուն նմանվել, և ոչ միայն նմանվել, այլև իմ անձը Նրան իբրև օրինակ ընծայել՝ ասելով. «Ինչպես ես ուրիշներին եմ անում, Դու էլ ինձ արա»»։ Սակայն պետք է իմանալ, որ մեր Ուսուցիչ ու Օրենսդրող Քրիստոսն Իր ստեղծած մարդկային բնությանն անհամապա-

տասխան կամ դրան հակառակ խրատով չէ՛, որ մեզ դաստիարակում էր. ուստի [քրիստոնեական] օրենքն ախորժելի՛ է մեր բնությանը, և ըստ ամենայնի հարկավոր է այն կատարել: Մարդկանցից ո՞վ է, որ սերը չի կամենում, ո՞վ է, որ թշնամությունից չի նեղվում: Կա՛ն մեղքերի այլ տեսակներ, որոնք գործվելիս մեր մարմնին հաճույք են պատճառում, ինչպես պոռնկությունն ու որկրամոլությունը, բայց թշնամության ախտը՝ ո՛չ բնավ, այլ երբ տիրում է մեզ վրա, հոգսերի ու ալեկոծումների, երկյուղի ու տարակուսանքների մեջ է մեզ գցում: Ուրեմն ինչո՞ւ ներելով՝ մեր անձին հանգստություն չենք պարգևում ու մեր եղբայրներին շահում: Ուրովհետև հանցավորների հանդեպ սիրով ներողամիտ չգտնվելով՝ ամբարտավանությունից ենք բռնվում, իսկ ամբարտավանությունն Աստծո հետ կռիվ է տալիս և ո՛չ թե Նրանից ներում խնդրում: Բոլոր անկարգություններն աշխարհում, որոնք խոսքով չեմ կարող թվել, սրանի՛ց տիրեցին՝ ոխակալությունից ու չներելուց: Սա՛ անձավները բնակարան դարձրեց, քաղաքները՝ ամրոցներ, զենքերը՝ սպանության միջոցներ: Ուստի [Աստված] ասում է. «Դո՛ւ ներիր, քանզի Ես չեմ կարող ներել քո թշնամությունը, որը դու անձնիշխան կամքովդ ամուր պահում ես»: Ուրեմն թո՛ղ ամբարտավանությունը, որ հակառակ է Աստծուն, և թշնամությունը, որ դեմ է բնությանդ, և ների՛ր ընկերոջդ մեղքը: Արա՛ դու քեզ հնարավորը, ինչպես որ Աստծուց ես պահանջում Իրեն հնարավորն անել, ների՛ր եղբորդ, և քո երկնավոր Հայրն էլ քեզ կների: Ներելու գործը կամքի՛դ է պատկանում և ո՛չ թե մարմնիդ: Իսկ եթե սա չես կամենում, ինչպե՞ս ես Աստծուն բռնադատում կատարելու այն, ինչ դու ոչ թե չես կարողանում, այլ չես կամենում կատարել: Ուրեմն հասկանա՞նք, որ երկուսն էլ մեր օգտի համար են. մեր ներելը մեր կյանքի խաղաղությունն է ապահովում, իսկ մեր ներելու հետևանքով Աստծո ներելը մեզ՝ դեպի անվախճան կյանքն է առաջնոր-

դում: Եթե սին ռխակալության պատճառով սրանցից վրիպում ենք, ինքներս ենք մեզ դավաճանում:

ԵՎ ՄԻ՝ ՏԱՐ ՄԵԶ

ԴԵՊԻ ՓՈՐՁՈՒԹՅՈՒՆ,

ԱՅԼ ՓՐԿԻՐ ՄԵԶ ՉԱՐԻՑ

Այստեղ «փորձություն» ասելով հասկանում ենք մեզ հետ շարունակ մարտնչող չարի ներգործությունը: Բայց ինչո՞ւ չասաց «մարտ» կամ «պատերազմ», այլ «փորձություն»: Սրանով ցույց տվեց, որ չարն ինքնուրույնաբար մեզ հետ մարտնչելու իշխանություն չունի: Հապա ի՞նչ. նա մեր կամքից ու խորհուրդներից է վերցնում պատերազմի նյութը՝ ըստ այնմ. «Ում համար պատրաստում եք ձեր անձերը, որ հնազանդվեք, ծառա եք նրան, ում հնազանդվում եք, լինի մեղքին, թե արդարությունը» (Հռոմ., 6, 16): Հակոբոսն էլ գրում է. «Ձեզանից յուրաքանչյուր ոք փորձվում է՝ հրապուրվելով ու խաբվելով իր ցանկություններից» (Հակոբ., 1, 14): Ուրեմն պարզ է, որ փորձելու նյութը [չարը] մեզանից է վերցնում: Ինչպե՞ս. կերակուրների ցանկությանը որևրամոլություն սերմանող խորհուրդ է կցում, Աստծո փառքի ցանկությանն է կցորդվում և սնափառություն սերմանում, և այսպես բոլոր կրքերի մեջ մենք բարի սկիզբ ենք դնում, իսկ նա դրան չարն է խառնում: Եվ քանի դեռ մեզանից նյութ չի վերցրել, նրա մեքենայությունները չեն գործում, ինչպես հայտնի է Ավետարանից, որ Փորձիչն այն բանից հետո մոտեցավ Տիրոջը, երբ Վերջինս իր քաղցած լինելը ցույց տվեց:

Բայց ինչո՞ւ է «փորձություն» ասվում: Որովհետև երբ մենք ցույց ենք տալիս մեր կարիքը, նա գալիս է և դրանով մեզ շարժելով՝ փորձում, թե հաստատո՞ւն ենք Աստծո հանդեպ սիրո մեջ, թե ոչ, և բնական կրքին ավելորդի ցանկությունն է խառնում: Օրինակ՝ երբ մեր առաջ մի հաստատուն վեմ ենք տեսնում, հույս չունենք, թե կարող ենք այն շարժել,

սակայն երբ տեսնում ենք, որ այս ու այն կողմ է երերում, փորձում ենք, թե կարո՞ղ ենք շարժվող վեմը տապալել: Մեր մեջ այդ շարժումը կերակուրների, անհրաժեշտ առարկաների, Աստծո փառքի ցանկություններն են. երբ հարը տեսնում է, որ սրանցից որևէ մեկում շարժվում ենք, գալիս փորձում է և բարի խորհրդին իր մեքենայությունները խառնում: Եթե կարողանում ենք օտարի և բնականի միջև ընտրություն կատարել, Աստծո շնորհով փրկվում ենք, իսկ եթե չենք կարողանում և փորձության խորհուրդները բարու տեղ դնելով՝ հավանում ենք, դրանք գործելով՝ ընկնում ենք [մեղքի մեջ]. կերակրի ցանկությամբ՝ պոռնկության մեջ, անհրաժեշտ առարկաների ցանկությամբ՝ արծաթսիրության, Աստծո փառքի ցանկությամբ՝ սնափառության մեջ: Մենք, մեր ցանկություններից խաբվելով, հրապուրվեցինք, ինչպես գրեց Հակոբոսը, մեր անձը մեղքի խորխորատի մեջ գցելով, և փորձվելով՝ անփորձ գտնվեցինք թշնամու [հարուցած] մարտում: Ուստի անհրաժեշտաբար զգուշացնելով՝ Տերը մեզ սովորեցրեց աղոթել. «Մի՛ տար մեզ դեպի փորձություն»: Ո՛չ թե Աստված է տանում, քանզի «Աստված չարից չի փորձվում, - ասում է [Հակոբոս առաքյալը, - և ինքն էլ ոչ ոքի չի փորձում]» (Հակոբ., 1, 13), այլ երբ մենք Դավաճանողի խարդավանության պատճառով գնում ենք դեպի չարը իբրև դեպի բարին, Դու, որ տեսնում ես, որ դրա բնությունը չար է, իսկ մեզ բարի է թվում, երբ իրականում այդպես չէ, մի՛ թող, որ ինքներս մեզ աղամա չարիքի մեջ գցենք: Ինչպես երբ մեկը վախենում է որոշ մարդկանցից, թե բարի կերակրին խառնած մահարար թույն են իրեն խմեցնում, որ սպանեն, ասում է մի բժշկի. «Դու, որ հասկանում ես [սրանից], միշտ ինձ հետ եղիր, որպեսզի, չլինի թե, [ուտելու] անհրաժեշտ կարիքի պատճառով խաբվելով՝ սպանվեմ»: Այսպես էլ սա է ասում. «Մարմնիս կարիքի պահանջած անհրաժեշտությունների մեջ թույլ մի՛ տուր, Ամենատես, որ փորձվեմ և չեղվելով սասան-

վեմ»։ Այս փորձությունների միջով անցնելով էր Հոբբ գրում.
«Փորձություն է մարդու կյանքը երկրի վրա» (Հոբ, 7, 1):
Տերն էլ ասում է. «Գայթակղություններ պե՛տք է գան»
(Մատթ., 18, 7): Ինչո՞ւ։ Որովհետև Գայթակղեցնողին ամբողջ
կյանքում մեզ ընթացակից ունենք, բայց ո՛չ այնպես, ինչպես
Աստծո ամենախնամ աջը, երբ Նրանից խնդրում ենք մեզ
փորձության չտանել՝ ըստ այնմ. «Քո մի կողմում հազարներ
կրնկնեն...», բայց մի՛ վախեցիր, քեզ չեն մոտենա, որովհետև
«բյուրավորներ են քո աջ կողմում» (Սաղմ., 90, 7):

«Այլ փրկի՛ր մեզ չարից»։ Չարից փրկել խնդրելով՝ աղո-
թողը ոչ միայն փորձությունից է խնդրում ազատվել, այլև
ընդհանրապես չարի բոլոր մեքենայություններից։ Որովհետև
հաճախ պատահում է, որ մարդկանց կամքն իբրև նյութ չու-
նենալով էլ է վտանգներ պատճառում նրանց, ինչպես կարե-
լի է տեսնել Հոբբի դեպքում կամ մարտիրոսների, որոնց թա-
գավորների ձեռքն էր մատնում, ինչպես նաև՝ երանելի հայ-
րերի. մի՞թե Անտոնի կամքն էր իր համար նյութ դարձրել,
երբ նրան չարաչար կերպով հարվածում էր։ Այժմ էլ է իր չա-
րությունն այդպես գործում շատերի հանդեպ, և այդ [փոր-
ձություններին] մատնվում ենք Աստծո թողտվությամբ. կա՛մ
որպեսզի սրբերի առաքինությունները չարին հաղթեն՝ իրենց
փառք բերելով, իսկ թշնամուն՝ ամոթ, և կա՛մ որպեսզի չարի
փորձությունների միջոցով երկյուղելով Աստծո պատժից՝
չար սովորությունից դեպի բարին դառնանք։ Ուրեմն, ասում
է, սրանցից փրկի՛ր մեզ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետև եթե մեղավոր
ենք, Դո՛ւ պատժելով ուղղության բեր և մի՛ թող մեզ թշնա-
մու ձեռքը, իսկ եթե արդար ենք, ինչպես կամենում ես, ըն-
դունի՛ր և մի՛ փորձիր. գուցե մեր տկար բնության պատճա-
ռով անփորձ գտնվելով՝ կորստյան մատնվենք, որովհետև ա-
մեն ոսկյա իր չէ՛, որ բովի մեջ մտնելով՝ անվնաս է դուրս
գալիս, այլ հաճախ ունեցած փայլն էլ է կորցնում։ Սա իմա-
նալով՝ առաքյալը գրում էր կորնթացիներին. «Հավատարիմ

է Աստված՝ ձեր կարողութիւննից ավելի մեծ փորձութեան մեջ ձեզ չգցելու, այլ փորձութեան հետ նաեւ ելք է տալու, որպէսզի կարողանաք համբերել» (Ա Կորնթ., 10, 13): Ուստի Փորձողից փրկվել խնդրելով՝ [աղոթողն] այս հավատարմութիւնն է խնդրում ունենալ Աստծուց. «Փրկի՛ր մեզ, - ասում է, - չարից»: Սրանով ցույց է տալիս, թե՝ թեպետ Դու փորձութիւններով մեր օգուտն ես տնօրինում և մարտում տարած հաղթութեամբ մեր պսակները շատացնում, սակայն վիճակված լինելով տկար ու դյուրապատիր մարմնի՝ ես ինքս փորձութիւնն չեմ խնդրում, այլ դրանից փրկվել եմ միշտ աղոթելով:

Արդարեւ մեր Տերը ամեն ինչով մեր նմանութեամբ, առանց մեղքի, մեր տկար մարդկային բնութեան փորձն առավ, ճշմարտապէս մեզ չարչարակից եղավ՝ փորձանափորներէս փորձն առնելով: Եվ քանի որ սրան հավատում ենք մանավանդ նախապէս կարգված աղոթքներում [արտահայտված Նրա] վշտակցութիւնից, ուստի հավատքի միջոցով նաեւ Նրա օգնութիւնը ստանալով՝ միշտ մեր հոգու տկարութիւնն ենք ներկայացնում, ինչպէս գրեց առաքյալը. «Հավատարիմ է Աստված՝ ձեր կարողութիւննից ավելի փորձութեան մեջ ձեզ չգցելու». այսինքն՝ պետք է հավատալ, որ չի գցում: Որտեղի՞ց է սա հայտնի: Նրա կրած չարչարանքներից. որովհետեւ եթե Լույսը խավարից հալածվեց, խավա՞րն ինչ կկրի: Քանի որ Լույս էր, Իրե՛նը չկրեց, այլ դրանով մեզ ճանաչեց, որպէսզի մեզ նման լինի, քանի որ դյուրապայթ ենք: Ի՛նքը չմոլորվեց, քանի որ Աստված էր, այլ մեր մոլորութիւնը ճանաչեց, քանի որ մարդիկ ենք. մեզ՝ Իր եղբայրներին նմանվեց, որպէսզի Իր ողորմածութիւնը ցույց տա, և ողորմելիս հավատարիմ է, որովհետեւ չարչարակից է: Փորձեց, որպէսզի փորձանակից լինի, և հզորապէս օգնեց, որովհետեւ սովորեցրեց մեզ փրկվելու համար աղոթել:

Փրկությունը Դո՛ւ ես, Հիսո՛ւս,
 ուրիշ ո՞ւմ վրա հենվենք.
 փորձանակիցը Դո՛ւ ես,
 ուրիշ ո՞ւմ ապավինենք.
 փորձություն թույլ չտվողը Դո՛ւ ես,
 ուրիշ ո՞ւմ մեզ ապաստան դարձնենք.
 ողորմածը Դո՛ւ ես, կարիքավորներս
 ուրիշ ո՞ւմ ոտքերից բռնենք:
 Նայի՛ր, Տե՛ր,
 փորձության ենթարկվածներիս
 ու տապալվածներիս,
 մատնվածներիս ու չարչարվածներիս,
 խոցվածներիս ու գիշատվածներիս,
 հարբածներիս ու հիմարացածներիս:
 Փրկի՛չ,
 որ սովորեցրիր փրկություն խնդրել,
 Քո միջոցով աղաչո՛ւմ ենք Քեզ,
 փրկի՛ր մեզ Որսողից:
 Եվ Դու օրհնյալ ես հավիտյանս:
 Ամեն:

ՔԱՆՁԻ ՔՈՆՆ ԵՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ,
 ԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՓԱՌԲԸ ՀԱՎԻՏՅԱՆՍ

Ասում է՝ «Դո՛ւ ես մեզ վրա տեր, Քո թագավորության
 ներքո ենք գրավված, չարին իշխանություն մի՛ տուր՝ Քո
 թագավորության ծառաներին վտանգելու»: Բայց տես, թե ա-
 ղոթքի խոսքերին ինչպե՞ս է համապատասխանում նաև նրա
 այս ավարտը: Որովհետև «մի՛ տար դեպի փորձություն, այլ
 փրկիր չարից» ասելուց հետո ավելացնում է. «Որովհետև
 Քոնն են արքայությունը և զորությունը». այսինքն՝ եթե մե-
 կին փորձում ու վտանգում է նա, ով իշխանություն ունի
 նրա վրա, և չարչարում, ով չարչարելու զորություն ունի,

մենք Քո՛ սեփականությունն ու արարածներն ենք, Քո՛ տերության ներքո և ո՛չ թե չարի, ամբողջ զորությունը Քո՛նն է և ո՛չ թե նրանը, եթե արժանի ենք լինում փորձվելու, Քո՛ Տիրո՛ջդ ձեռքը թող մատնվենք և ո՛չ թե թշնամու: Եթե Դավիթը մարդկանց հարուցած փորձանքը թողած՝ հրաժարվեց դրանից և աղաղակեց. «Թող Տիրո՛ջ ձեռքը մատնվեմ և ո՛չ թե մարդկանց» (Բ Թագ., 24, 14), մենք որքա՛ն ավելի պիտի հրաժարվենք նախանձող թշնամու անգեղջ փորձանքների մարտից: Մեզ վրա եղած զորությունն ու տերությունը Քո՛նն են. ինչպես որ խնամք ես տանում, Դու՛ Տե՛րդ պատժիր ծառաներիս, երբ կամենում ես: Եվ Քեզ փա՛ռք այժմ և գալիք հավիտյաններում: Ամեն:

ՎԱՐԴԱՆ ԱՐԵՎԵԼՑԻ

Քանզի առաջալները, ի -
մանալով, որ Բոլոր Բարեկենդի
մեջ առաջինը աղոթեմ է, ամեն
Բանից առաջ Ավերարանում
ա՛յս խնդրեցին Տերօջից,
Եւ՝ «Տե՛ր, մեզ աղոթել առ -
վորեցո՛ւ» :

Աստծու ստեղծագործության մեջ խոտան ու անպիտան ու-
 չինչ չկա: Աստված ոչնչից [արարածներին] արարելիս
 տեսաւ դրանց օգտակարութիւնն ու շահավետութիւնը և իր
 իսկ խոսքով վկայեց, թե՝ «Ահա հուշ թարի են» (Ծննդ. 1,
 31): Դրանց մեջ կան, որ առավել կարևոր ու պիտանի են, ա-
 ռանց որոնց անհնարին է ապրել, ինչպես՝ հացը, ջուրը,
 մարդկանց հանդերձները, որոնք անհրաժեշտ են կոչվում,
 քանզի մեր բնութիւնը կարիքից զրգված է փնտրում դրանք:
 Բայց կան [բաներ], որ միայն վայելչութիւն են ու զարդա-
 րանք, այլ ոչ՝ անհրաժեշտութիւն, ինչպես ոսկին, արծաթը,
 կերպասն ու բեհեզը՝ հանդերձանքի մեջ, զանազան համերը՝
 կերակուրների մեջ, և բազում են այլ այսպիսի բաները, ո-
 ռոնք կոչվում են ճարտարորեն հնարված, առանց որոնց մար-
 դը կարող է ապրել: Նույնը կարող ենք տեսնել հոգևոր կե-
 րակուրների և հանդերձանքի մեջ, քանզի ինչպես Տերն է ա-

սում. «Ոչ միայն հացով է ապրում մարդը, այլ ամեն խոսքով, որ ելնում է Աստծու բերանից» (Մատթ., 4, 4): Իսկ Պողոս առաքյալն ասում է, թե քրիստոնյային անհրաժեշտ հագուստը Քրիստոսն է. «Դուք՝ բոլորդ, որ ի Քրիստոս մկրտվեցիք, Քրիստոսով զգեստավորվեցիք, արու և էգ՝ անխտիր» (Գաղ., 3, 27):

Արդ, քրիստոնյային անհրաժեշտ կերակուրը Աստծու բերանից ելնող խոսքն է, [իսկ անհրաժեշտ] հագուստը՝ մկրտության շնորհը, որ Քրիստոսն է: Դրանք ոչ միայն անհրաժեշտություն են, առանց որոնց անհնարին է ապրել, այլ նաև վայելուչ են, համեղ, քաղցր, առավել, քան մեղրի խորիսխը, և լի են շնորհով: Իսկ վերարկուն՝ ծաղկե, հրանման, հղկված ոսկուց, թագավորական ծիրանի է՝ ականակուռ, արնագույն, աստվածային գեղեցկությամբ զարդարված, որոնցից, նաև ամենակարևոր կերակուրներից մեկն ու առաջինն այս է, որ զրվեց մեր առաջ, որ կարող է նաև ըմպելիք լինել, և վերարկու է լինում հագնողների համար: Քանզի Տերը արդարություն քաղցն ու ծարավն ունեցողներին միասին է երանի տալիս այն ավետիսով, թե՝ «Նրանք պիտի հագնան» (Մատթ., 5, 6): Իսկ Պողոսը արդարությունը սպառազինություն ու զրահ է անվանում և հրամայում է հագնել այն (Եփես., 6, 11, 14), որպեսզի ոչ միայն ծածկի մերկությունը, այլ նաև անխոցելի պահի թշնամու նետերից, որոնք խավարի մեջ են ձգում նրանց, ովքեր ուղիղ են սրտով: Քանզի առաքյալները, իմանալով, որ բոլոր բարիքների մեջ առաջինը աղոթքն է, ամեն բանից առաջ Ավետարանում ա՛յս խնդրեցին Տիրոջից, թե՝ «Մեզ աղոթել սովորեցրու, ինչպես որ Հովհաննեսը սովորեցրեց իր աշակերտներին» (Ղուկ., 11, 1): Եվ որ իմաստութեամբ [մեծ], խիստ պիտանի և օգտակար էր այն, ինչ խնդրեցին, հայտնի է, քանզի աղոթքը ստուգաբանվում է իբրև Աստծու հետ խոսակցություն, որ ելնեն և աղոթեն Աստծուն: Քանզի եթե հարկ է, որ թագավորի մոտ մտնել կամե-

ցող յուրաքանչյուր ոք տեղյակ մարդկանցից ուսանի և վարժվի արժանին խոսել և ապա միայն համարձակվի մտնել, ապա որքա՛ն ավելի նա, ով կամենում է Աստծու մոտ մտնել: Ինչպես Ոսկեբերանն է ասում. «Երբ աղոթում ես, այնպես համարիր, թե Աստծու մոտ ես մտնում, Աստծու գիրկն ես ընկնում՝ բոլոր արարածներին թողնելով դրսում»: Սուրբ Հոգով այդ ամենն իմանալով՝ Քրիստոսի աշակերտները պաղատանքով հայցեցին, թե՝ «Մեզ աղոթե՛լ սովորեցրու», թե ինչպես աղոթենք և ինչպիսի վայելուչ խոսքեր ասենք, որ քաղցրանան Աստծու ականջներին և հաճելի երևան Նրան:

Եվ Տերը պատասխանելով ասում է. «Աղոթք անելիս շատախոս մի՛ լինեք, ինչպես կռապաշտները» (Մատթ., 6, 7), որոնց հեթանոսներ անվանեց: Սուրբերը երկու բանի են շատախոսություն ասում. մեկն այն է, որ անիծում են իրենց վիրավորող, զրկող, նախատող կամ մատնող մարդկանց, նրանց թշնամի են կարծում և նրանց կորուստն են խնդրում: Եվ այն այնպիսի բան է, որ Աստծուն երկու [մասի] է բաժանում՝ չար և բարի. որպես թե, ինչպես որ ինքն է չարացել ու պղտորվել, այդպես էլ Աստված է չարանում Իր թշնամու վրա, իսկ Իրեն բարին է անում, որպես բարերար: Սա մեծ հերձված է, քանզի Աստված Իր բարի բնությունից չի փոփոխվում: Այդ պատճառով էլ պատվիրեց, թե՝ «Աղոթեցե՛ք բոլորի համար և խնդրվածքներ [մատուցեք] նրանց համար, ովքեր նեղում ու հալածում են ձեզ» (Մատթ. 5, 44):

Իսկ երկրորդ շատախոսությունն այն է, որ խնդրում են մարմնավոր, երկրավոր ու անցավոր, այլ ոչ թե հոգևոր ու հավիտենական բաներ: Նրանք, ովքեր այդպիսի բաներ են խնդրում, նման են այն մարդուն, որ մտնում է մեծ թագավորի մոտ, որ հոժարում և կամենում է իր բոլոր գանձերը բաշխել, իսկ նա նրանից խնդրում է մի կավեղեն անոթ, որը կարող է նաև աղքատը տալ նրան: Եվ այդ անարգանք է թագավորի համար, իր համար՝ անմտություն և շատախոսություն,

որի մասին Տերն ասում է, թե՝ «Շատախոս մի՛ լինեք, այլ սրբեցե՛ք ձեր սրտերը ռիսակալության դառը թույնից, աշխարհիկ և մարմնական ցնորքներից, իսկ ձեր բերանն ու լեզուն՝ ամենայն սուտ, զուր ու դատարկ խոսքերից»։ Զանալ զգուշավոր լինել գործերում, ինչպես վայել է Աստծու Որդուն, լինել գթած, ողորմած, անհիշաչար, հեզ, խոնարհ, սուրբ, մաքուր, հեռու ամեն մի չարից, լեցուն ամենայն բարիով՝ նման Աստծուն, քանզի ամեն հարազատ որդի իր հորն է նմանվում, հայրենի բարությունը ու զարդերով զարդարված և ազատ խղճմտանքից։ Եվ ապա միայն կհամարձակվի աղոթքում ասել.

«Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»՝ հիշելով այն խոսքը, որ ասաց, թե՝ «Երկրի վրա ոչ մեկին ձեզ հայր մի՛ կոչեք, որովհետև մե՛կ է ձեր Հայրը, որ երկնքում է» (Մատթ., 23, 9)։ Եվ որովհետև հայր կոչումը սեփական է միայն Աստծուն, բոլոր արարածներիս բնությունը որք մնաց սրանից, քանզի միայն Նա է Հայր, ով միշտ է Հայր և երբեք Որդի չէ, ինչպես որ Աստծու Որդին միայն Որդի է և որևէ մեկի Հայրը չեղավ։ [Եվ այնպես չէ], ինչպես որ մեզ՝ ստեղծվածներիս, մոտ է, [ուր] փոփոխվում են անունները, քանզի նա, ով այժմ մեզ մոտ հայր է ասվում, կար ժամանակ, երբ մեկի որդին էր եղել։ Դարձյալ՝ նա, ով մեզ մոտ որդի է անվանվում, լինում է, որ ուրիշներին հայր է անվանում։ Արդ, թեպետև խոստովանության հավատի մեջ Նրանք միմյանց անվամբ չեն կոչվում, այլ [մեր հանդեպ] գթությունը, խնամքով [Մեկ են], և Ավագանի ծննդյամբ անպատեհ չէ Հայր անվանել Երեք Անձին, որից ծնվեցինք կենդանի հույսով։ Ուստի և աղոթելիս Նրան Հայր ասելով՝ խոսում ենք Երեքի հետ՝ պարզեով ու շնորհով մեզ [Իր] փառքի մեջ որդեգրելու։ Այդ պատճառով էլ ասում ենք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»։ Քաղցր, ախորժ և շնորհալի անուն՝ երեք գրով հավաքված մի անվան մեջ, որով ցույց է տալիս Նրանց հավասարությունն ու միակամությունը.

նր: Եվ դարձյալ՝ Երեք Անձին դավանում ենք երեք դասով՝ աղամյան, եվայան և քրիստոսյան. աղամյանները՝ արու, եվայանները՝ էգ, և քրիստոսյանները՝ ո՛չ էգ և ո՛չ արու: Եվ ինչպես որ Ինքն է Մեկ Աստված՝ երեք գրով հավաքված մեկ անվան մեջ, քանզի Մեկը պատճառն է Երկուսի, և Երեքը Մեկ են բնությամբ և Աստվածությունամբ, մեր հանդեպ ընտանությունամբ և հայրենի կամքով: Եվ ինչպես որ Ինքն է Մեկ և անբաժանելի, կամենում է, որ Իր սուրբ Եկեղեցին էլ համայն աշխարհում լինի մեկ և չբաժանված: Այդ պատճառով էլ անգամ եթե աղոթողը մեկն է և անապատում է, չի կարող ասել՝ Հա՛յր իմ, այլ՝ Հա՛յր մեր. [քանզի] բոլոր քրիստոնյաները՝ ծովում թե ցամաքում գտնվող, եկեղեցական թե աշխարհական, բոլոր նրանք, ովքեր տարբեր ժամանակներում եղան, են և պիտի լինեն, իրենց գլուխ ունեն Նրան՝ Քրիստոսին, և կազմում են Նրա անդամները՝ առաջին նահապետներից և մարգարեներից սկսած, քանզի նրանք նույնպես օծյալ և քրիստոնյա էին կոչվում, առանց Քրիստոսի չէին, քանի որ Աստծու Հոգով Նրա մեջ էին տեսնում ու [Նրանով էին] գործում ամենայն բարիք:

Այդ պատճառով էլ ասում ենք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես». որքա՛ն հարուստ ենք. բազմեղբայր ենք, որով բազում կերպերով [միմյանց] օգնելով, [միմյանց] վշտակից և նման լինելով ենք մնում ամուր քաղաքում, ամրացած անշարժ աշտարակի վրա, հզոր թագավորությամբ, անվախ և սրտապնդված թշնամիների դեմ և առ Աստված բարձրացած սուրբերի բարեխոսությունամբ: Քանզի ինչպես որ մեր աղոթելու ժամանակ նրանք մեզ հետ են և [մեր] սրտից ու շրթունքներից [բխած աղոթքը] հանում են դեպի հայրենի երկինք, այդպես էլ մենք հավատում ենք, որ նրանց հետ ենք նրանց աղոթելու ժամանակ և բոլոր բարի գործերում՝ անբաժանելի:

Այդ պատճառով էլ ասում ենք. «Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես»: «Երկնքում ես» ասելով՝ Նրան չենք սահմանափակում

միայն այնտեղ կամ բովանդակում անբովանդակելի Բնութ-
յունը, որի խոսքը մարգարտի մի հատիկի պես բարձրացնում
է երևացող և աներևույթ բոլոր արարածներին, իսկ Ինքը մեր
մեջ է, ինչպես որ Ինքն է ասում՝ «Մերձավոր եմ և ո՛չ հեռա-
վոր» (Երեմ., 23, 23): Եվ կամենում է այս անցավոր աշխար-
հի ցնորքներից ու պատրանքներից հեռացնել մեզ և մեր
միտքն ուղղել դեպի երկինք, որ անմահների վայրն է և հա-
վիտենական է: Ուր և Տերն հրամայում է դնել մեր գանձերը՝
անհնանալի քսակում, «ուր ո՛չ գողը [կարող է մտնել], և ո՛չ
էլ ցեցը կարող է վնասել» (Մատթ., 6, 19): Պողոսը նույնպես
պատվիրում է մշտապես խորհել վերինի մասին, որտեղ ան-
ձեռակերտ ու հավիտենական տաճար ունենք, որտեղ էինք,
երբ դրախտում էինք և անմեղ էինք: Պողոսը այն երրորդ եր-
կինք է անվանում (Բ Կոր., 12, 2), որովհետև այն մասն է երկ-
նավոր բարիքների, անմահների և ո՛չ մեղքով մեռածների
տեղ: Որի մասին նաև անառակ որդին էր ասում. «Մեղանչե-
ցի՛ երկնքի դեմ և քո առջև» (Ղուկ., 15, 18), որտեղ և վերա-
դարձավ՝ զղջալով Հոր առջև, մեծ զվարակի մորթվելով ստա-
նալով առաջին պատմուճանը: Անցնելով ամեն մի անցավոր
բանից՝ դեպի այն ուղղված պահենք մեր աչքերը, մեր սրտի
մեջ դնենք ելքը, նայենք դեպի երկինք՝ արևելյան կողմում
(դեպի ուր և երկրպագելու հրաման ստացանք)՝ իբրև դեպի
սեփական գավառ և հայրենիք՝ հուսով նայելով Ողորմածին:

«Թող սուրբ լինի Քո անունը»: Սա մտերիմ և սիրելի որ-
դինների գործ է, որոնք ամեն բանից առաջ փնտրում են Հոր
փառքը և այն, ինչ Տերն ասաց. «Թող տեսնեն ձեր բարի գոր-
ծերը և թող փառավորեն [ձեր Հորը]» (Մատթ., 5, 16), և ու-
րիշ ոչինչ [չեն փնտրում]: Որովհետև մեր բարի վարքն է այն
տեսնողներին փառավորել տալիս Աստծուն, ինչպես որ հար
գործերը դառնում են հայհոյանքի պատճառ, ըստ այն խոս-
քի, որ մարգարեն է ասում. «Վա՛յ է ձեզ, որովհետև ձեր
պատճառով իմ անունը հայհոյվում է հեթանոսների մեջ» (Ե-

սայի, 52, 5): Քանզի ինչպիսի գործում որ տեսնեն մեզ, կասեն, թե նրանց՝ Աստուծոց դրված օրենքն այդ է: Եվ դարձյալ՝ թող սուրբ և հստակ, այսինքն՝ ճշմարիտ լինի որդիության այն անունը, որ շնորհեցիր մեզ, որպեսզի ստանանք հայրենի ժառանգությունը և չլինենք հեռացած որդիներ՝ վայի արժանի: Պետք է ասել նաև Քրիստոսի անունը, որը կա Գրքում, և ինքն իսկ ասաց՝ Ճանապարհ և Ճշմարտություն, Լույս և Կյանք, Դուռ (Հովհ., 14, 6, 8, 12, 10, 9) և այլն:

«Թող սուրբ լինի», այսինքն՝ թող արդյունավոր լինի մեր մեջ, որպեսզի Հոր մոտ գնանք ճշմարտությամբ, այս կյանքում լուսավորված, իսկ Գթածը, Ողորմածը և Բարին գթա, ողորմի և բարիք անի:

«Թող գա Քո արքայությունը». ինչպես, օրինակ, նրանք, ովքեր պատերազմի մեջ են, և նրանց թշնամիներն [իրենցից առավել] հզոր են: Նրանց թագավորը, լսելով այդ մասին, անբավ զորքով օգնություն է հասնում, և երբ հեռվում երևում է նրա բանակը, թշնամիները շուտափույթ անհետանում են: Այդպես էլ մենք, երբ մոտ ենք լինում դեերին և կամ այլ ախտերի և հավատով հայցում ենք մեր անմահ և ամենակարող Թագավորին, և երբ Նա գալիս է, փախչում և կորչում են մեր բոլոր հակառակորդները: Այդ պատճառով էլ ասում ենք. «Թող գա՛ Քո արքայությունը»: Եվ դարձյալ՝ ասում ենք, թե՝ «Թող մեղքերը չթագավորեն մեր մահկանացու մարմիններում», ըստ Դավթի այն խոսքի, թե՝ «Թող զանազան մեղքերը չտիրեն ինձ» (Սաղմ., 118, 133): Որովհետև ամեն ոք, ով մեղք է գործում, մեղքի ծառա է: Բայց Դու, Տե՛ր, մեր Թագավո՛ր, Աստվա՛ծ, դի՛ր Քո կենսաբեր քաղցր լուծը և թեթև բեռը, և թող մեզ չիչխի՛ բանսարկուն, որ [կամենում էր] բարձունքներում դնել իր աթոռը և լինել Բարձրյալիդ նման, բայց Քեզնից տրված առաքելական զորությունը ու իշխանությունը պիտի հաղթվի և ոտնակոխ լինի, ինչպես օձն ու կարիճը:

«Թող Քո կամքը լինի երկրի վրա այնպես, ինչպես երկնքում է»: Բժիշկներն ասում են, թե մեր մեջ խառնված [տարրերի]՝ ջերմության և սառնության, խոնավության ու չորության չափավորությունից շեղումը՝ պակասելը կամ ավելանալը, հիվանդություններ են առաջացնում մեր մեջ: Նույնը կարող ենք տեսնել նաև հոգևոր շինվածքի և Աստծու պատվիրանի մեջ. Աստված ինչ հստակ ու անարատ է ստեղծել մեր բնությունը և իբրև դրա պահպան՝ դրել է պատվիրանը, որը եթե պակասում կամ ավելանում է, հիվանդանում ենք հոգով, ինչպես սատանան ու Ադամը, որոնք կամեցան Աստծու տվածից առավել մեծ փառք ունենալ, Կայենն ու Եսավը, որոնք զրկվեցին անդրանկության իրավունքից, Հուդան՝ առաքելական աստիճանից, հրեաները՝ [Սուրբ] Երրորդության խոստովանությունից:

Արդ, երբ ասում ենք. «Թող Քո կամքը լինի», նկատի ունենք կատարյալ առողջությունը, որ Աստծու կամքն է, որպեսզի մեզ չասի, թե՝ «Իմ կամքը ձեր մեջ էլ չկա, ինչպես հրեաների մեջ»: Եվ դարձյալ՝ թե՝ «Ձեր ձեռքից զոհ չեմ ընդունի» (Մաղաք., 1, 10): Ինչպես երբ մենք մի ժամանակ թողնված եղանք Աստծու կողմից, որովհետև մեր անձի կամքով ընթացանք և դարձանք բարկության որդիներ՝ կատարելով մեր մտքի ու մարմնի կամքը: Դրա համար էլ եկավ Քրիստոս և առնելով մեր բնությունը՝ առողջացրեց և սովորեցրեց կատարել Աստծու կամքը՝ աղոթքի մեջ [ա՛յն] հայցելով:

«Երկրի վրա այնպես, ինչպես երկնքում է», այսինքն՝ ինչպես որ երկնքում լուսեղեն զորքերը Աստծու կամքի մի մասը չէ, որ կատարում են, իսկ մյուսների մեջ խոտորվում, այլ լի և կատարյալ, առանց աջ կամ ձախ շեղվելու մշտապես մնում են Աստծու կամքի մեջ: Այդպես նաև մենք ենք ասում անարգել ու անհակառակ. «Թող Քո կամքը լինի», թող երկրում պակասեն մեղավորները, ամբարիշտներ նույնպես չլինեն այնտեղ, թող այս Ավետարանը քարոզվի ամբողջ տիե-

զերքում, թող բոլորը քրիստոնյաներ ու արդարներ լինեն, հեզ ու խոնարհ, մեր՝ Աստծուդ խոսքերից դողացող, որպեսզի Քո կամքով հանգչես բոլորի մեջ:

«Մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ». նախ՝ պաղատեց, թե՝ «Թող Քո կա՛մքը լինի», այսինքն՝ ինչպես երկնքում՝ հրեշտակների, այդպես էլ երկրում՝ մարդկանց մեջ: Քանզի նրանք, բնությամբ անկարիք լինելով, Աստծուց հաց չեն խնդրում, իսկ մենք, մեր մարմնի տկարության պատճառով կարիքներ ունենալով, սակավ պետքով՝ [միայն] հացով [բավականանալով], կարող ենք նմանվել նրանց: Ինչպես որ դրախտում [էին բավականանում] միայն մրգով, որ Աստծու կողմից անմեղներին տրված կերակուրն էր: Իսկ մեղավորներին դրախտից [արտաքսվելուց] հետո տրվեց հացը, որն էլ Աստծու կողմից հրամայվեց ուտել երեսի քրտինքով. արդարացուցիչ, երանիի արժանացնող հացը, որը կարող է սերմանել [մարդը], ըստ այն խոսքի, որ ասում է. «Դու քո ձեռքի վաստակը պիտի ուտես. երանի՛ քեզ, դա լավ պիտի լինի քեզ համար» (Սաղմ., 127, 2). Եթե այն զրկանքով և ուրիշների արտասուքով ու չարչարանքով չէ, այլ քո իսկ արդար գործով [ձեռք բերված], քանզի. «Մշակն արժանի է իր վարձին» (Ղևտ., 19, 13, Բ Օր., 24, 14, 15, Մատթ., 10, 10, Ղուկ., 10, 7): Բայց և միայն հաց խնդրելով՝ հեռացնում է ամեն մի ավելորդ բանից, որպեսզի ջանք թափենք միայն անհրաժեշտի, այլ ոչ պաճուճանքների ու զարդարանքների համար, որովհետև դրանց խորհրդակիցը փորձիչն է՝ սատանան, որ մեր Տեր Աստծուն ասում էր. «Ասա, որ այդ քարերը հաց լինեն» (Մատթ., 4, 3): Իսկ «Հանապազորդ» [ասելով]՝ ամենօրյան նկատի ունի, որ տվել է և պիտի տա՝ ըստ կարգված օրերի, որին հավելում է նաև «այսօրը», որպեսզի հեռու մնանք անօգուտ հոգսերից ու ցավերից, ինչպես որ մեկ այլ տեղում ասում է. «Վաղվա մասին հոգ մի՛ արեք» (Մատթ., 6, 34), քանզի անցավոր է մեր պանդխտության ժամանակը՝ մեկօր-

յա: Նաև այն հացի մասին է ասում, որ երկնքից է իջնում և կյանք է տալիս աշխարհին: Եթե մեկն ասի, թե իմաստութ-յունն է այդ, որով մշտապես կերակրվում են հրեշտակները՝ ուսանելով Աստծուց, և որին Գրքերը «հրեշտակների հաց» (Սաղմ., 77, 25) են անվանում: Եթե Աստծու Որդու մարմնի մասին է ասում, և այն է վայել հրեշտակների մաքրությունը, որը եթե մեկը սրբություն մտի, հավիտենական մահը չի տեսնի: Արժան է ա՛յս ամենը խնդրել Աստծուց գիշեր և ցե-րեկ:

«Եվ թո՛ղ մեզ մեր պարտքերը, ինչպես որ մենք ենք թող-նում մեր պարտապաններին». ըստ բնություն՝ բոլոր արա-րածները պարտավոր են ծառայելու, օրհնելու և գովաբանե-լու Աստծուն: Այդ են պահանջում մեծ Դավիթը և այն քաջ նահատակները, որ գտնվում էին հնոցի մեջ: Նրանք այդ [ա-նել են] հրամայում երկնային արարածներին և լուսատուներին, երկրին ու ծովին և նրանց մեջ գտնվող կենդանի և ան-շունչ [արարածներին]: Իսկ հոգևոր ու մտավոր էություն-ներս՝ իմանալիներս ու զգալիներս, առավել ենք պարտական Աստծուն մեծարելու, հնազանդվելու և ծառայելու: Իսկ ի՞նչ կարող ենք ասել Աստծու՝ [ամեն բան] գերազանցող մարդա-սիրություն մասին. [այն մասին], որ մեզ համար մարմնացավ և մեռավ, Նա, ով անմահ էր: Դրա փոխարեն ո՞վ կարող է ու-րե՛է բանով հատուցել. որ թեև մեռնում են Նրա համար, բայց մահկանացու լինելու պատճառով են մեռնում, իսկ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոս, անմահ և հավիտենական լինելով, Իր մարմնով մեռավ, այն էլ՝ Իր թշնամիների և Իրեն ատողների համար, նրանց համար, ովքեր պաշտում էին արարածներին և ո՛չ Արարչին: Իսկ [մարդկություն] մեղքերի և հանցանքների պարտքը, որ յուրաքանչյուր ոք մեղանչեց հոգով ու մարմ-նով, ամեն մի զգայություն, ո՞ր թիվը կբովանդակի, և կամ [ո՞ր] միտքը կհիշի այն, որ «կապարե չափ» (Ձաք., 5, 7), «ծանր բեռներ» (Սաղմ., 37, 5) և «խորը անդունդ» (Սաղմ.,

68, 2) են անվանում Գրքերը, որ «չի սպիտակում, ինչպես հնդիկի սևությունն ու ընծառյուծի խայտուցները» (Հմմտ. Երեմ., 13, 23), որոնց համար այժմ թողություն ենք հայցում հավատացյալներս և [աղաչում ենք] անհիշաչար լինել, որովհետև. «Մարդու համար անհնարինը հնարավոր է Աստծու համար» (Ղուկ., 18, 27): Քանզի իր գորության և իր Աստվածության մեծության համեմատ էլ իր արարչական ողորմությունն ու Հայրական գութն է անեզր ու անսահման: Ինչպես որ մարգարեի բերանով ասում է. «Եթե ձեր մեղքերը այծի մազի պես սև են, մուգ և կամ որդան կարմիր, ապա ես ձյան պես ճերմակ և բրդի պես մաքուր կդարձնեմ» (Եսայի, 1, 18), միայն թե դադարե՛ք չարիք գործելուց և բարի՛ք գործեք, այրիներին ու որբերին ողորմությո՛ւն տվեք և նրանց իրավունքը պահե՛ք: Եվ արդ, դրանից առաջ մեր աղերսանքի կաշառքն ենք խոստանում տալ Աստծուն՝ ասելով.

«Թո՛ղ մեզ մեր պարտքերը, ինչպես որ մենք ենք թողնում մեր պարտապաններին»: Այնքան առատ է մեր հանդեպ նրա սերն ու խնամակալությունը, որ կամենում է, որ բոլորը ճշմարտության գիտությանը գան: Իսկ ճշմարտության գիտության գալն այն է, որ իրար նկատմամբ մախանք ու ատելություն բնավ չունենանք, մեր մտքում չունենանք որևէ մեկի հանցանքը: Ինչպես որ Տերը անդունդքն գթությանց աղոթքով դիմում էր Հորը՝ մեզ համար ասելով. «Որպեսզի ամենքը մի լինեն. ինչպես Դո՛ւ, Հա՛յր, իմ մեջ, և ես՝ Քո մեջ, որպեսզի նրանք էլ մեր մեջ լինեն» (Հովհ., 18, 21): Ուստի և «որպես» ասելով՝ հարկադրում է, որպեսզի թողնելը լինի սրտանց և ամբողջ մտքով, այլ ոչ կեղծավորությամբ և առերես, քանզի մենք ենք տերն ու դատավորը թողնելու և չթողնելու, իսկ Աստված հետևում է մեր [արարքներին]:

«Եվ մի՛ տանիր մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր չարից»:
Կենսաբեր Ավետարանում սատանան փորձիչ է անվանվում:
Արդ, ինչպես որ Տերն է Լույս կոչվում և անվանվում Լուսա-

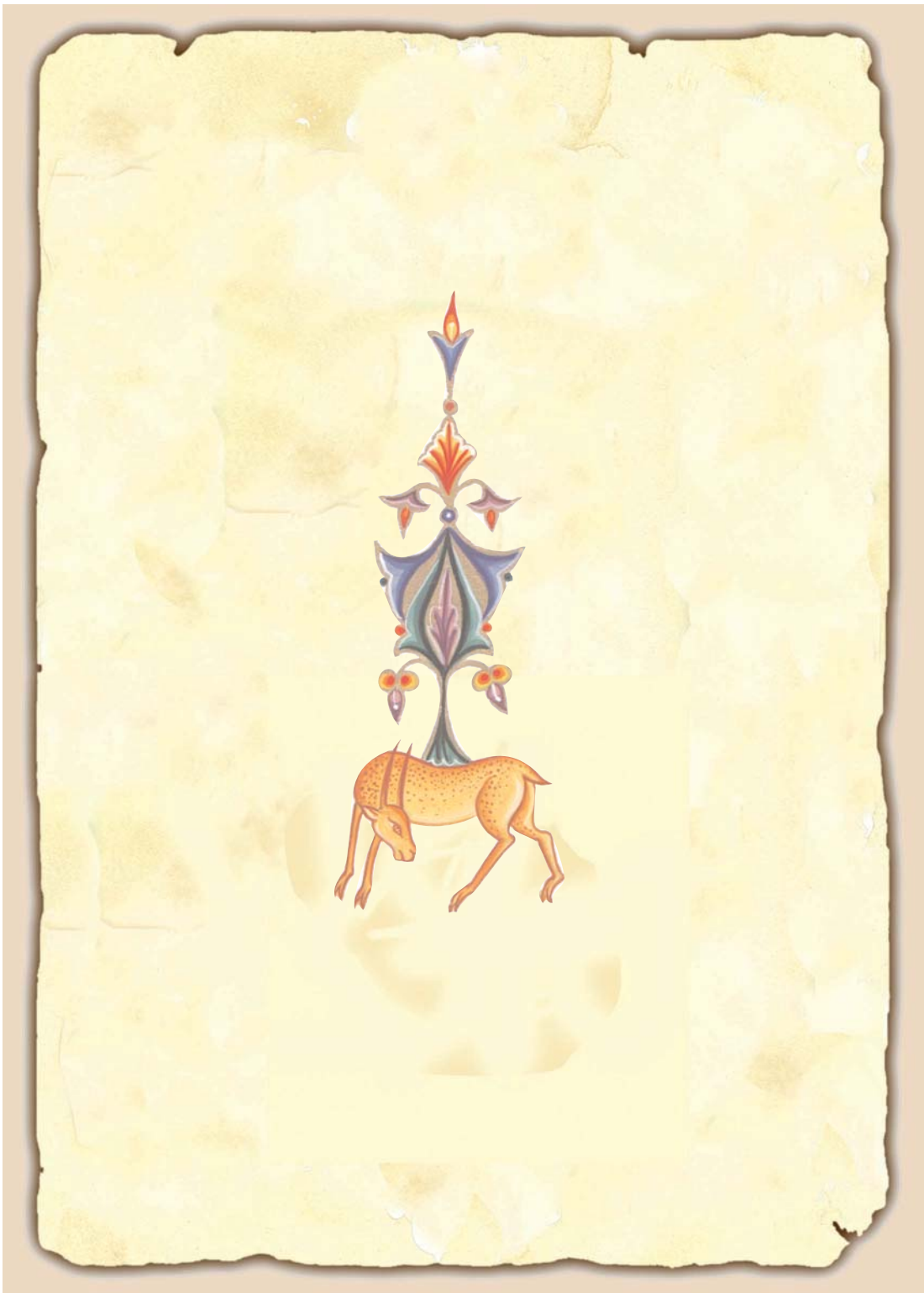
վորություն, Կյանք, Կենդանություն, այդպես էլ սատանան փորձիչ ու փորձություն է անվանվում: Այդ պատճառով էլ խնդրում և աղերսում ենք փրկել [չարից]: Որ երբ խնդրում ենք Աստծուց, մեզ չի տալիս նրա ձեռքը՝ փորձվելու, ինչպես տվեց Հորին, որովհետև մենք չունենք Հորի բազմատեսակ առաքինությունները, նրա համբերությունը. նա արդար էր, աստվածապաշտ, ճշմարիտ, հեռու ամեն տեսակի չար գործերից, որի մասին Ինքն իսկ՝ Աստված է վկայում (Հոր, 1, 8): Այս ամենը նրա համար զենք էին և համբերության պատճառ: Եվ այդ մասին իմանալով՝ մեր Տերը հրամայեց ամենայն ժամ աղոթել՝ փորձությունների մեջ չընկնելու համար: Քանզի փորձությունները ոչ միայն Հորին պատահածներն են՝ ունեցվածքի կորուստ, զավակների մահ, մարմնի հիվանդություն, այլ նաև փորձության բյուր ճանապարհներ ու չարի բազում մեքենայություններ կան. երբ սատանան ճանապարհ է բացում շնության, գողության, սպանության և կամ հերձվածի համար, որ ավելի մեծ չարիք է, քան բոլորը: Որովհետև այլ չարիքներն ու մեղքերը խոնարհեցնում են մարդուն, նրան զղջալ են տալիս և դեպի Աստված են տանում, իսկ հերձվածը Աստծուց հեռացնում և ամբարտապան է դարձնում մարդուն, ինչպես Արիոսին, Մակեդոնին, Նեստորին և այլոց: Այդ պատճառով էլ ասում ենք. «Փրկի՛ր մեզ չարից», որ նույն ինքը՝ փորձությունն է, որը նաև չար է կոչվում: Մեկը օդում բնակվողին սատանա է անվանում: «Չարից» ասվեց, որովհետև նա է, որ չարացավ և «չարի գտակ» եղավ ե՛լ իր, ե՛լ ուրիշների համար:

«Քանզի Քոնն է արքայությունը և զորությունը և փառքը հավիտյանս հավիտենից. ամեն»: Խնդրվածքների ավարտից հետո խոստովանություն է սա, քանզի ասում ենք, թե՛ բնությունից ունես և Քոնն է, որ խնդրում ենք՝ ասելով, թե՛ «Քոնն է արքայությունը», որ ունես անսկզբնապես և հավիտենապես, և ունենալով՝ մեզ ես տալիս: Իսկ «արքայութ-

յուն», այսինքն՝ կարող ես թողնել մեր պարտքերը, և ինչ որ խնդրում ենք, օտար չէ Քո բնությանն ու զորությանը, որովհետև ոչ ոք չի կարող թողնել մեր մեղքերը, այլ միայն՝ Աստված: Կարող ես նաև անել, ինչ կամենում ես՝ մեզ չտանել փորձության և լցնել մեր բոլոր կարիքները: Ունես և՛ զորություն, և՛ փառք հավիտյան, որով փառավորում ես Քեզ փառավորողներին հավիտենից և ոչ անցավոր և առօրյա պատվով: Որին արժանավոր դարձնես Քո Եկեղեցու մանուկներին այժմ և միշտ հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

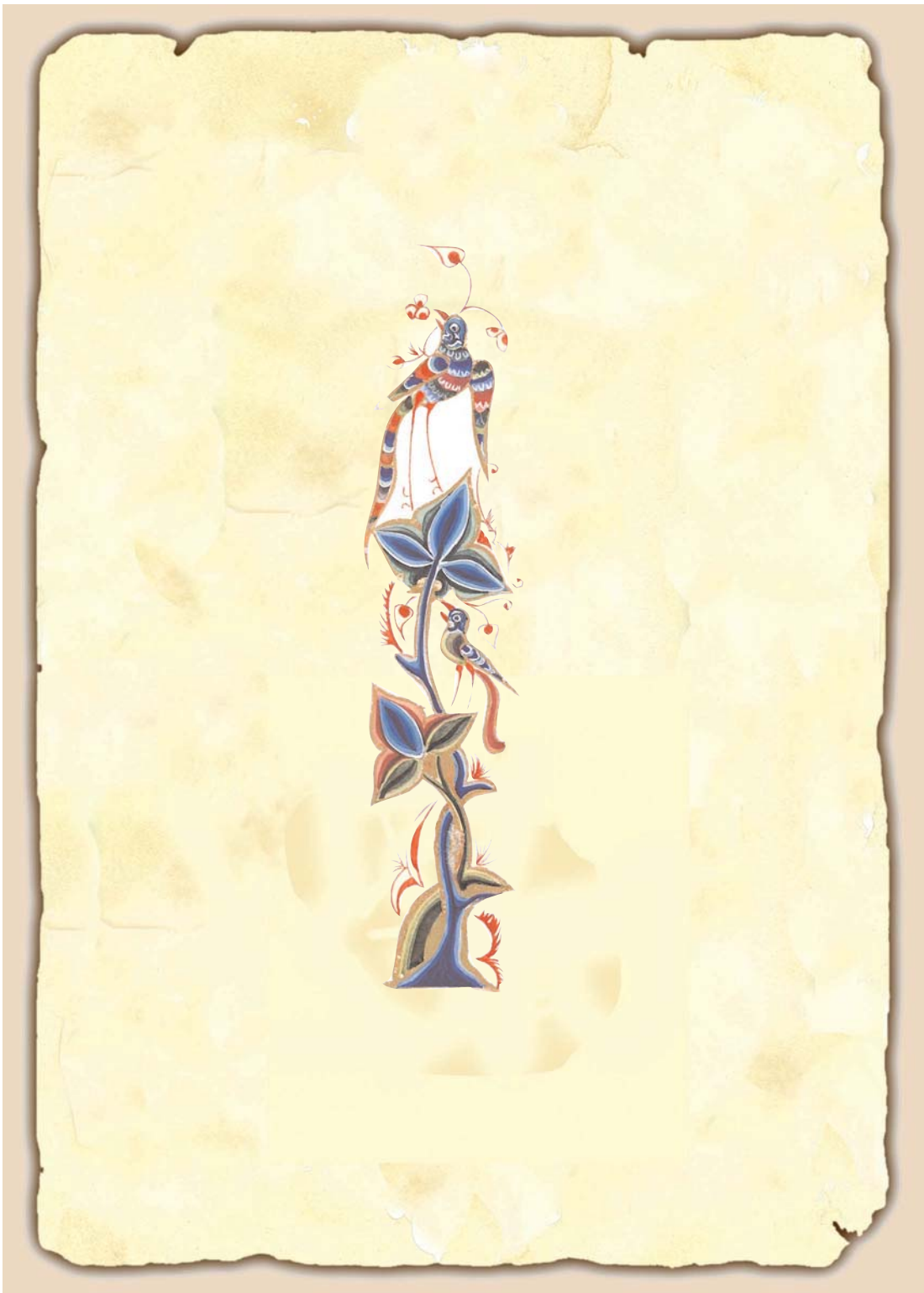

ՎԱՀՐԱՄ ՐԱԲՈՒՆԻ

Դա՛ւ է՝ Ժրհո՛ւթյո՛ւնը,
Հի՛սուս, այլ՝ ո՞րե՛մ վրա՝
Ընե՛վե՛նի:

Ինչո՞ւ է փութով արթնացնում լսողներին և աղոթքի
 սկզբում նրանց հիշեցնում բնական երախտիքի մասին. ո-
 րովհետև ով [Աստծուն] Հայր է անվանում, այդ մեկ խոս-
 քով արտահայտվում է մեղքերի թողության, տանջանքներին
 [տոկալու] դյուրության, արդարության, սրբության,
 փրկության, Միածնի հետ եղբայրության և [Սուրբ] Հոգու
 պարգևներն [ընդունելու վերաբերյալ], քանզի անկարելի է
 Աստծուն Հայր անվանել, նրան, ով չի հասել այս բոլոր բա-
 րություններին: Իսկ երկնքում ես ասելով՝ ոչ թե Աստծուն
 երկնքում է գետեղում, այլ որպեսզի երկրավորներին բարձ-
 րացնի Նրա մոտ՝ աղոթքի մեջ եղողին բարձրացնելով վերին
 բնակավայրը: Նաև հաստատում և խրատում է՝ աղոթքը հա-
 վասարապես վերապահելով այլոց ու եղբայրներ դարձնելով
 նրանց, որովհետև չի ասում, թե՝ Հա՛յր իմ, որ երկնքում ես,
 այլ ասում է՝ Հա՛յր մեր, որով պաղատում է ամեն տեսակ
 մարմինների փոխարեն: Սրանով վերացնում է նաև թշնա-
 մությունը, խոնարհեցնում հպարտությունը և տեղում հաս-
 տատում ամեն տեսակ բարիքի մորը:

Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես:

Ով դավանում է Հորը, ինքն իրեն դնում է որդիության սահմանի մեջ: Սրանց մեջ չի արմատանում ոխ և թշնամություն, իսկ եթե լինում է, ապա միայն՝ որդու անկարգության պատճառով: Հայրը ներում է իր բնական գութով և իմաստությամբ ու ներողությամբ զսպում է նրան: Հայրական կամքի մեծությունը ծանոթ է որդուն, այս պատճառով հուսահատորեն չի խզում իր ապստամբ կապը: Եվ ի՞նչ. մեղանշում է մանկան նման: Եվ դարձյալ, ընդդիմանալով հանդերձ, դավանում է Հոր անունը, և Նա ներողությամբ թևերի տակ է ամփոփում նրան: Մինչդեռ ծառայի հանդեպ չի պահպանում սովորության այս սահմանը, քանզի մեկ անգամ մեղանշելիս իսկ, չունենալով տիրոջ և ծառայի բնական գութի [հարբերությունը], զարհուրում է, և նա պատժում է: Բայց Քրիստոսի առաքյալները Հայր Աստծո նկատմամբ ծառայական կարգի մեջ չեն, այլ՝ որդեգրության, որովհետև ասում է. «Իմ հայրը և ձեր հայրը»: Ուստի և չի զարհուրում ապստամբների մեղքով, այլ բնական գութը հիշելով, աներկյուղ պատկառանքով հիշում է Հորը և ասում.

Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես:

Այսինքն՝ թեպետ երկինքն ու երկիրը լի են փառքով և գործությամբ, բայց անհասանելի էության ինքնությունը բազմել է երկնքում սեփական Աթոռի վրա: Լսիր իմ հառաչանքը, Նրա, որի մեջ մտավ քո Որդին՝ մեր մարմնակիցը, հանուն մեզ լինելով քահանա և բարեխոս. խոսքդ, որ եղավ հանուն ինձ, և խոսքս, որ հանուն դրա առաջնորդ լինելու կանխելով՝ խոսակցում եմ քեզ հետ: Եվ ինչ է քո խնդրանքը, որ հայցում ես Աստծո ամենաբավ կամքից, որին և Հայր դավանեցիր: Ո՛վ մարդ, ցույց տվեցիր, թե հրեշտակների համար սոսկալի [էությանը] արժանի համարեցիր քեզ ընտանի անունով կոչել. Նրան հայցելիս մի՛ տարակուսիր, այլ համարձակորեն բաց սիրտդ Նրա առջև:

Սո՛ւրբ թող լիմի Քո անունը:

Ասում է բոլոր բարությունների գլուխը, որովհետև Հայր Աստծո փառքից առաջ այլ բան չի խնդրում, այլ՝ ամենայն ինչ, երկրորդ՝ Նրա փառքին է վերապահում, քանզի Նա իր փառքն ունի լիակատարությամբ, բայց հրամայում է աղաչել այն, որ աղոթքի մեջ է, որպեսզի մեր խոսքով ևս փառավորվի, ինչպես սկզբից ասաց, թե՝ «Թող տեսնեն ձեր բարի գործերը և փառավորեն ձեր Հորը» (Մատթ., 5, 16):

Սո՛ւրբ թող լիմի Քո անունը:

Սա ոչ միայն խնդրանքների մեջ կարգով առաջինն է, այլև՝ զորություն, որովհետև այս աղոթքի բոլոր խոսքերն ունեն իրենց ընթացակարգը, ինչպես պատրաստվում ենք սովորել, որովհետև [խոսքի] բարեկարգ խորհուրդը ինչպե՞ս կարող է շեղվել իր սովորությունից, ուստի և նախևառաջ ուսուցանեց այս խնդրել Հորից:

Սո՛ւրբ թող լիմի Քո անունը:

Եվ խոսքիս բացատրությունն ու խորհրդի գիտությունը չենք կարող ուրիշ տեղից գտնել, բայց միայն Տիրոջ վարդապետությունից, որպեսզի, թերևս, իրար բախելով նրա իմաստները՝ կայծակները կարող լինենք մեր մեջ փայլեցնել [խոսքի խորհուրդը]: Երբ Քրիստոս առաքյալների համար աղոթում էր Հորը, նրանց հետ միասին Ավետարանում ավելացրեց և այս՝ իր Հորն ասելով. «Ինչպես ինձ առաքեցիր աշխարհ, և ես նրանց առաքեցի ու նրանց համար սրբում եմ անձս, որպեսզի նրանք էլ սրբվեն ճմարտությամբ» (Հովհ., 17, 18-19): Եվ Պողոսն իր համար ասում էր եփեսացի քահանաներին. «Այսուհետև ես անպարտ եմ ձեր արյունից, որովհետև չխորչեցի պատմել օգտակարը» (Գործք, 20, 27): Եվ ահավասիկ առաքյալի միջոցով հայտնի դարձավ Տիրոջ սուրբ լինելն իր աշակերտներին և մեր Տիրոջ կողմից Հորն ուղղված խնդրանքը, որովհետև Քրիստոսի՝ աշակերտների համար սուրբ լինելն այն էր, որ Նա ուսուցանեց, վարժեց նրանց բո-

վանդակ իմաստությամբ, որից հետո և աղոթեց նրանց համար. եթե այնուհետ հանցանք գործեն, իրենց մեղադրեն: Այսպես Պողոսը քարոզեց. եթե եփեսացիներին չսովորեցնի, անպարտ չէ նրանց արյունից, որովհետև գիտեր, որ նրանց չզգուշացնելու պատճառով Աստված իրենից պետք է պահանջի նրանց արյունը, մինչդեռ զգուշացնելուց հետո սրբվեց: Այսպես էլ մեր Տերը ուսուցանեց մեզ՝ խոսքն ուղղելով Հորը, թե ինչպես քահանային միշտ հրամայեցիր՝ մեղավորին զգուշացնել չար ճանապարհից խոսքով և իմաստությամբ, որ ինքն ունի, և [դրանով] իրեն գերծ պահել արյունից, այդպես և դու դեռ լինես մեզ վրա և ամենատես աչքովդ միշտ տեսնես չարի փորձությունը, որ սերմանում է մեր տկար բնության մեջ, գիտես նաև այդ պատճառով լինելիք քո պատուհասի մեծությունը: Իսկ մենք, խավարած լինելով մարմնական զբաղումներով, ո՛չ տեսնում ենք անմարմին թշնամու նետերի փորձությունները և ո՛չ էլ քո պատուհասների չափը: Այս պատճառով աղաչում ենք. Սրբի՛ր Քո անունը ժողովրդիդ արյունից՝ նախախնամությունեղ միշտ արթուն պահելով Քո փառքի [հանդեպ] սերը և պատուհասիդ՝ երկյուղը, զորություն տալով ընդդեմ թշնամու գաղտնածածուկ նետերի և պատերազմի: Եթե սրանք ունենանք Աստծուն ուղղած մեր խնդրանքով՝ նրա անունը սուրբ [գերծ] կլինի մեր արյունից: Երբ այդ խրատով, մենք՝ վայելողներս, նույն բանի մեջ մեղանչենք, ինչպես և Քրիստոս [անպարտ մնալով] սրբվեց իր հանցանք գործած աշակերտի՝ Հուդայի [արյունից]: Բայց ունենալով խնդրողներին հավատարիմ հույսը՝ դժվար է լինում մեղանչելը, ինչպես եթե հոժար կամքով քեզ կրակի մեջ նետես:

Սո՛ւրբ թող լինի Քո անունը:

Հայրը մեր պարտքերի համար է զգուշացնում և նախախնամում [մեզ]: Եվ տե՛ս խորհրդի հարակցությունը, որովհետև ասում է՝ **Թող լինի**, այսինքն՝ ոչ թե այսօր կամ վաղը, այլ՝

միշտ և հանապազ: Այս ասելը նաև Հորը դիմելու Որդու սովորությունն է. Թող միշտ լինի Քո հայրական խնամքը, եթե սրանից հետո սխալվեմ, արժանիորեն դատապարտիր: Արդ, Տերն այս սովորեցրեց և աղոթքով մատնանիչ արեց Աստծո արդարությունը և [պատվիրեց] Նրա ողորմության ու խնամքի պատճառով պարտական համարել Նրան: Թեպետև մենք անարժան ենք Նրան, բայց Նա Իր շնորհը առանց խնայելու հարատևորեն սփռում է:

Թող գա՛ Քո արքայությունը:

Եվ այս դարձյալ մտերիմ և բարեբարո Որդու [սովորությունն է] միտքը չբեկեղ տեսանելի բաների վրա և անցավոր իրերը մեծ բան չհամարել, այլ փութալ Հոր մոտ և հանդերձյալ կյանքին ցանկալ հասնել, որ լինում է երկրավոր զբաղումներից ձերբազատված բարի կամքով, ինչպես և Պողոսն էր ասում, թե՝ «Մենք ևս մեր մեջ հեծեծում ենք՝ սպասելով որդեգրությանը (Հռոմ., 8, 23):

Թող գա՛ քո արքայությունը:

Տե՛ս խոսքի բարեկարգ ընթացքը, որովհետև առանց հրաժարվելու, խնամքի տակ պահելուց հետո, փափագում է առավել բարձր խնդրանքին, այսինքն՝ որի համար սրբեցիր քո անունը՝ սովորեցնելով՝ նրան տիրի հարատևորեն: Նա Տեր է ամեն ինչի վրա նախքան մեր՝ նրան խնդրելը, ըստ այն խոսքի, թե՝ «Տերը թագավոր է ամբողջ երկրի վրա» (Սաղմ., 46, 3): Բայց աղերսանքով նույնը խնդրելն անպատեհ չէ: Եվ ի՞նչ. Աստված գիտե Իրեն՝ որպես ամենայն ինչի Տեր: Բայց մարդկանցից շատերն անտեղյակ են Աստծո տիրելու մասին կամ իրենց տեսնվելը: Այդ պատճառով կա՛մ բնավ չեն տալիս Նրա անունը, կա՛մ իմանալով՝ գործերով ուրանում են Նրան: Ասում է՝ Թող գա իմաստության հոգին և հանգչի իմ մեջ, և սովորեցնի ինձ իմանալ Քո թագավորության ահավորությունը, և Քո սիրո՝ իմ հանդեպ առատությունը, որովհետև ասում է՝ Թող գա, այսինքն՝ իմ մտքում Քո արքայությունը՝ Քո

Սուրբ Հոգով իմանալու Քո տերությունը, ինչպես հարկ է գիտությամբ, այսինքն՝ իբրև մարմնական աչքեր հայացքին հանդիման, հարատևորեն աչքի առջև ունենալ իմանալի մտքի հայացքի նպատակին՝ իմանալի Թագավորիդ: Եթե այս այսպես անենք, ըստ մեր խնդրանքի՝ անկարելի է, որ հոգար մտքով սայթաքենք, ինչպես Թագավորի առջև հանդիսականը հրապարակով չի մերկանա՝ խայտառակվելով: Բայց նաև այս իմացեք նույն կարգի մեջ, որ նախ՝ պատշաճորեն անվան սուրբ լինելը խնդրեց, որովհետև բանսարկուն, որոգայթ լարելով, բազմիցս մեզ աջակողմում սայթաքել է տալիս, այսինքն՝ մեղքը ներկայացնում է իբրև Աստծո կամք և՛ այնպես, իբր դեպի ճշմարտություն է առաջնորդում և մարդկանց զցում նույն խաբեության մեջ: Իսկ եթե մենք մեր ներքին մարդու մեջ բնակվող Աստծուն աչքի առջև ունենանք, նրա զորությամբ կկարողանանք ընտրողական զատորոշմամբ զերծ մնալ մեքենայական գիտությունից: Այդ պատճառով ասում է.

Սուրբ լիմի քո անունը:

Եվ Աստված ասում է ինձ, թե ինչպե՞ս է Իմ անունը սուրբ լինում: Պատասխանեմ. երբ Քո Թագավորության գիտությունը գա բնակվի Իմ մեջ, և ահարկու արքայությունդ հարատևորեն մտքիս աչքերի առջև կերպարանա՝ ըստ այն խոսքի, թե՛ «Սկզբից իսկ Տիրոջը մշտապես տեսնում էի Իմ առջև, քանզի Նա Իմ աջ կողմում է» (Սաղմ., 15, 8): Ուրեմն Աստծո անվան սուրբ լինելու համար սկզբից խնդրեց կերպարանքը, որի մասին ինքն իսկ ուսուցանում է՝ համաձայն խոսքի կարգի: Եվ նախ այս է [ասում], թե՛ Քո տերության արքայության գիտությունը թող գա Իմ մեջ:

Իսկ երկրորդը՝ Տե՛ր,

Թող Քո կա՛մքը լիմի ինչպես երկնքում, այնպես էլ՝ երկրի վրա.

կարո՞ղ է մի բան արգելել երկնաբնակ զորքերի դասերին՝ պահպանելու հաստատությունը, որի մասին ասում են, թե այնտեղ ամեն ինչ գործում է անարգել և անխափան, և ոչ թե

հրեշտակները [կամքի] կեսն են կատարում և կեսը՝ ոչ. այլ հրեշտակներն ամենը կատարում են հոժարությամբ ու հնազանդությամբ, քանզի զորությամբ հզոր են (Սաղմ., 103, 20, Բ Պետր., 2, 11, Հայտն., 5, 2, 18, 21, 19, 17) և կատարում են նրա խոսքը: Նույնպես և մեզ՝ աղամորդիներին, արժանի արա ոչ թե կամքիդ կեսը կատարել, այլ՝ կատարել ամեն ինչ, ինչպես որ կամենում ես: Եվ չասաց, թե՛ թող Քո կա՛մքը լինի իմ մեջ, կամ թե՛ միայն մեր մեջ, այլ՝ բոլորիս մեջ՝ խորտակելու մոլությունները և տնկելու իմ ճշմարտության խնամքը, ինչպես բովանդակ տիեզերքում հրեշտակներն են հանձնառու [ընկալելու այն]:

Թող լինի Քո կա՛մքը:

Ո՛վ [Աստված], ինչի վրա զարմանանք՝ երկու խորհուրդները մտքի հայացքով ըստինքյան բաժանելով, այսինքն՝ խոսքիս վայելչական կարգը և առաջիկա խորհրդի վեհությունը, որովհետև թագավորությունից հետո կամքն է խնդրում, ինչպես որ դա պատահում է մարդկանց մեջ, քանզի նախ մեկը տիրում է մյուսին և ապա իր կամքը գործադրում նրա վրա թե՛ քաղաք կառուցելիս, թե՛ ծառա կերակրելիս և թե՛ աշակերտ սովորեցնելիս: Այսպես և սա. նախ՝ իր անձը դնում է արքունական տերության ներքո և ապա՝ իբրև սեփական տիրոջից, որի տնօրինական հոգածության տակ է դրել իրեն, նրա կամքն է պահանջում: Եվ սա որքա՞ն. ասում է, ինչպես երկնքում թող լինի կամքդ, այնպես էլ՝ երկրի վրա: Ո՛վ մարդ, արդյո՞ք դու բարձրացել ես երկինք և այնտեղ իմացե՞լ ես [Տիրոջ] կամքի տնօրինությունը, որովհետև այդպես անելով՝ նույնն ես պահանջում: Ինչ է նրա կամքը երկնքում, ո՞ւմ և ի՞նչ կամքով է կառավարում, ինչպիսի՞ն է նրանց հանդեպ նրա կամքի տնօրինությունը: Չգիտեմ, ասում է, բայց, Ով ի՞նչով երկնքից, Նա սովորեցրեց ինձ այս աղերսել: Եվ ինչպե՞ս սովորեցրեց: Որովհետև աշակերտները մոտեցան Տիրոջը. Սովորեցրու մեզ՝ Քո աշակերտներին, աղոթել, ինչպես և Հով-

Հաննեսը սովորեցրեց իրեններին: Իսկ նա սովորեցրեց նրանց, ինչպես ինքը գիտեր աղոթել: Եվ նրանք խնդրեցին՝ ոչ ըստ աշխարհի, ինչպես, օրինակ, տգետ մարդկանցից ոմանք, գալով հեռավոր աշխարհից և անտեղյակ լինելով հռոմեացիների լեզվին և սովորությունը, ամենևին տեսած և իրազեկ չլինելով արքունական պալատի կարգուկանոնին, գնում են թագավորի մոտ՝ ողորմություն աղերսելու: Եվ ապա այնտեղ հասնելով՝ տարակույսի մեջ են ընկնում՝ չիմանալով ինչպես մտնել թագավորի առջև և կամ նրանից ինչ վայելուչ խնդիրք հայցել: Եվ մինչդեռ նրանք վարանում են այս տարակույսների մեջ, նրանց հանդիպում է թագավորի որդին իբրև շարքային մի զինվոր, որին տեսնելով արագացնում են իրենց քայլերը, հասնում նրան և ասում. «Ո՛վ եղբայր, սովորեցրու մեզ, թե ինչպես մտնենք արքայի առջև»: Իսկ նա, բարեմիտ լինելով, չի արհամարհում նրանց խնդրանքը, այլ սիրով, ողորմելով նրանց, պատասխանում է. «Ես կսովորեցնեմ ձեզ. երբ մտնեք թագավորի առջև, խոնարհվեք, փառք տվեք նրան, ասացեք՝ տուր մեզ ատենակալի պատիվ, ովքեր առաջինն են քո պալատում»: Իսկ նրանք ո՛չ ատենակալի անունը գիտեն և ո՛չ էլ նրա իրավունքը, ո՛չ պալատը և ո՛չ էլ նրա պալատական դասերը, այլ մտնելով թագավորի առջև, ըստ իրենց սովորածի, փառք են աղաղակում: Իսկ արքունական պալատի բոլոր դասերը, նայելով նրանց խոսքին, որ օտար է, նրանց, որ շինական են, երեսներին, որ կոպիտ են, շորերի կերպարանքին, որ անպաճույճ է, իրենք իրենց մեջ զարմանում են՝ սրանք որտեղի՞ց գիտեն կամ ումի՞ց սովորեցին ատենակալության պատիվը կամ անունը՝ այսպես օտար լինելով արքունական պալատին: Ճիշտ այդպես էլ մեր Տերը հրեշտակների և մարդկանց համար անմատչելի եղանակով կատարեց մարմնավորման խորհուրդը, ինչպես ասում է Պողոսը: Աշակերտները նրան մոտեցան ոչ թե իբրև Աստծո, այլ՝ ինչպես Հովհաննեսին՝ նրանից սովորելու աղոթքի կերպը:

Իսկ նա, ամենագուլթ սիրով գլթալով նրանց վրա, սովորեցրեց ոչ թե որքան կարող էին ընկալել, այլ նրանց [ուսուցանեց] աղոթքով Հորից հայցել երկնային անճառելի և անհասանելի, խոր խաղաղություն:

Թող լիմի Քո կամքը:

Արդ, Աստծուց այս խնդրելով, իրապես չենք գիտակցում մեր խնդրանքի զորությունը, այլ երկնայիններին սարսափեցնում ենք մեր աղոթքի վեհությամբ, որովհետև անտեղյակ լինելով նրանց պատվին և այդ մասին իմանալով Քրիստոսի շնորհիվ՝ խնդրում ենք այն դարձնել մեր սեփականը, քանզի կամք ասելով՝ խոսքն իր մեջ ներամփոփում է Աստծո բոլոր շնորհների հանգչումը և նրանց հավասար լինելը, այսինքն՝ որովհետև կամքի զանազանությունը արգելք է [դառնում] մեզ [բաժնեկից լինել] նրանց փառքին, որովհետև իր կամքը նրանց հանդեպ, իբրև կամարարների, իրականացնում է քաղցրություն և առատություն, իսկ մեր հանդեպ՝ իբրև հանցավորների, ըստ այն խոսքի. «Որդյակ, դու մշտապես ինձ հետ ես, և ամենայն ինչ, որ իմն է, քոնն է» (Ղուկ., 15, 31): Արդ, նրա կամքը լիովին այսպես եղավ նաև երկրի վրա մարդկանց մեջ, ինչպես և՛ հրեշտակների մեջ. ո՛վ եղբայրներ, ի՞նչ հատուցում տանք Տիրոջը՝ փրկության այսպիսի բաժակ մեզ խմեցնողին, ի՞նչ տանք հարատևորեն Հայր Աստծո առջև, հրեշտակների բազմության առջև՝ վերին Երուսաղեմի գավթում, ուրիշ ի՞նչ, եթե ոչ՝ գոհությամբ երեսը գետնին հպելը: Արդարև, սուտ եմ տեսնում մարդկանց զբաղումների բոլոր սնոտի կարծիքները, երբ ում հետ որ խոսում եմ, մտքի աչքով նայելով՝ հավատում եմ Աստծուն, որ իմ հանդեպ ունի հրեշտակներին [տրված] քաղցրությունը և ինձ՝ իբրև նրանց նման խոսակից, և աղոթքներս՝ որպես նրա ամենաբարի կամքին ախորժելի: Վա՛յ ինձ, որ ես, այս թողնելով, անկայուն բաներով եմ զբաղվում, ինչը թեև կայուն էր, հարկ էր բնական սովորությամբ ազահել և փոքր բաների մասին խո-

սել իբրև մեծերի, բայց պարզորոշ է, թե խաբվում եմ՝ չունենալով ինձնում ամփոփված այդ իմաստությունը:

Մեր համապագայա հացը:

Ի՞նչ է **Հանապազորդը**. մարդկանց մասին է խոսում, ովքեր մարմին են հագել, որոնց համար անկարելի է, քանի դեռ այստեղ մարմնի մեջ են, կրել հրեշտակների անհարձարությունը, (այդ պատճառով) զիջում է մեր տկարությունը: Եվ դու խորհի՛ր, թե ինչպես մարմնավորների մեջ իսկ բազում հոգևոր բաներ է գտնում. ոչ թե նյութի, ոչ թե փափկության և ոչ էլ այլ բաների, այլ միայն հացի համար է կարգադրում աղոթքի մեջ մնալ: Եվ նույնը ամենօրյա հացի համար է ասում, որպեսզի թույլ չտա, որ վաղվա մասին հոգաս, ուստի և հարում է **Հանապազորյա-ն**, այսինքն՝ ամենօրյա-ն: Եվ սա բավական չի համարում, այլ նաև այն է ավելացնում, թե՛ **Տուր մեզ այսօր**, որպեսզի նրանց նեղություն չտա վաղվա օրվա համար. նրա երկարությունը չգիտես, ինչպե՞ս կարող ես հոգ տանել նրա մասին:

Տուր մեր համապագայա հացը:

Ո՛վ մարդ, ինչպես խնդրեցիր, որ Աստծո կամքը կատարվի աշխարհների վրա, հացի անունն ինչպե՞ս ես սրան պատշաճեցնում իբրև փառակից, ինչն անիմանալի է նրանց մեջ, որովհետև նրանք բնությամբ հոգևոր են, և տևապես փափագելով, քաղցում են գիտության կերակուրին, որ ոչ ոք չի կարող տեսնել, սերմանել կամ հնձել, խոհարարություն անել կամ մարմնապես ճաշակել, այլ ուտում ես Աստծո սերը և հագնում, ըմպում Հոգու բխման հեղումը և զմայլվելով զվարճանում: Ասում է՝ Ես աղոթքի իմ կարգն անխաթար եմ պահում, որովհետև ոչ թե դյուրությամբ սպառվող հաց եմ խնդրում, այլ **Հանապազորյան**: Նրա կամքը այդ պատճառով խնդրեցի. ինչպես դա երկնավորների վրա է, այս կյանքում էլ [մենք՝ աղամորդիներս] նրանից հաց առնենք. չլսեցի՞ր մարդկանց կերած աշխարհի հացի մասին. աղոթում եմ այն

կերակուրի համար, որ ամեն օր ուտելիս չի սպառվում և ըմպելիս չի նվազում, ուտողին հագեցնում է և ինքը մնում է ամբողջական: **Մեր հացը.** որովհետև կար ժամանակ, որ նա մեր հրեշտակական խորհրդի կերակուրն էր, երբ քանի դեռ փափկակենցաղ դրախտում էինք, նույնն էինք ըմբռնում. նախանձեց չարը և զրկեց Աստծո կամքի տերությունից և հացից՝ վայրի բանջարը մեզ համար կերակուր պատրաստելով, այսինքն՝ մարմնիս զգայարանների համար օտար այս աշխարհի հեշտությունը: Իսկ Աստծո հացը թերևս ոմանք կարողանան իրենց երեսի քրտինքով և արտասուքի հորդումով ճաշակել: Արդ, Աստված, այժմ մեր Հայրը լինելով, նաև՝ Թագավորը, քանի դեռ պանդխտում ենք այս կյանքում, աղերսում ենք նրան՝ քաղցր կամքով տալ մեր առաջին հացը: Ի՞նչ է հացը, բայց եթե՝ նրա սիրո գիտությունը, որով հոգու փափագը կերակրվում է այն սեղանից, ուր Տերը հրավիրեց իր աշակերտներին. «Կուտենք, - ասում է, - իմ սեղանից արքայությանս մեջ» (Ղուկ., ԻԲ 30): Այլ նրանց համար, ովքեր գիրացած են մոլորյալ կամքով, այս կերակուրը չի թվում փափագելի, որովհետև անհավատալի է, տևապես ուտելով, նրա անսպառ լինելը, ինչի մասին պարտավորվում եմ օրինակով արթնացնել [նրանց միտքը]: Չե՞ս հավատում այդ կերակուրի անսպառ լինելը, մի՞թե Սուրբ Գիրքը մեզ հարատևորեն չի կերակրում պես-պես գիտությամբ, բայց մնում նույնը: Դարձյալ, մի՞թե քեզ դուրալի չէ ոսկեձուլլ պալատներ, ոսկեթել կերպասներ, ականակուռ բազմոցներ տեսնելը. դրանից ի՞նչ օգուտ մարմնին, սակայն ինչո՞ւ է խաղաղվում նրանց տեսքից: Կերակուրներից առավել են երգն ու երաժշտությունը, ինչո՞ւ են սրանք ըմպելիքից ավելի զվարճացնում: Եղբայրներին և որդիներին տեսնելն ու հիշելը մի՞թե գինու նման չի քաղցրացնում կարոտածներին: Եվ, ընդհանրապես, պետք չէ տեսնել տուփանքով լկտիացածին. նրա հետ ողջունի համբույրը ի՞նչ օգուտ կարող է տալ: Այս բո-

լորը հաց և գինի են, որ գոհացնում են մարմնի կարիքը, բայց ոգեղեն քաղցը լեցնելը մեզ գոհացնում է գիտությունը: Այսպես, մեր՝ տկարամիտներիս, առջև թանձրացնենք Աստծո սիրո հիշատակը և իմանանք, որ անտեղյակ ենք դրան, և այդ պատճառով չենք փափագում, իսկ եթե տեղեկանանք, թե որքա՛ն պայծառ է Աստծո փառքը՝ ոսկուց ավելի, այնքան նրան փափագելն առավել կլինի նյութից: Այդ պատճառով Նրանից է ակնկալում ունենալ նույնը՝ ասելով. մեր անսպառ և հանապազօրյա հացը տուր մեզ: Եվ ինչո՞ւ է ասում այսօր, մարմնիս բովանդակ կյանքն է դնում, որ, պանդխտելով, բնությամբ բազմօրյա է և արտաքուստ ներհակ է հոգևոր կերակուրին, և եթե վերանանք սրանից [այս կենցաղից], նույնը կվայելենք առանց աշխատանքի: Հիրավի, քանի դեռ պանդխտություն կյանքի մեջ ենք, հարկավոր է նույնը ճաշակել արտասուքի քրտինքով և աղոթական աշխատությամբ, ինչպես և ընդունեցինք հրամանը: Շատերը, ովքեր ստացան այս կերակուրը՝ աղաղակելով (խոստովանում են) նրա համեղությունը, ինչպես այն, որ ասում է. «Քո խոսքերը իմ քիմքին քաղցը են մեղրից ավելի» (Սաղմ., 118, 103), և դարձյալ՝ «Ցանկալի է բազում պատվական ակնեղենից ավելի և քաղցը է մեղրից ավելի» (Սաղմ., 18, 11): Եվ Եսային ասում է. «Կերակրվեք և հագեցեք և կուշտ վայելեք սրա մխիթարության ստինքներից» (Եսայի, 66, 11): Իմաստությունը հանձին նրա ասում է. «Եկեք այստեղ, կերեք Իմ հացից և խմեք գինիս, որ խառնեցի» (Առակ., 9, 5), որով կզորանաք՝ ատելու անզգամությունը, մնալու, խնդրելու իմաստություն և փրկվելու:

Ների՛ր մեր պարտքերը, ինչպես և մենք ներում ենք մեր պարտապաններին:

Տեսնո՞ւմ ես մարդասիրության առավելությունը. այնքան չարիքը ջնջելուց և այնպիսի մեծամեծ ընծաներ շնորհելուց հետո հանցավորներին դարձյալ արժանի է դարձնում թողության, որովհետև եթե նա այսպես չկամենար, աղոթք մա-

տուցելիս այսպիսի կարգ չէր սահմանի, որի համար էլ վրան թողությունն է ավելացնում՝ ասելով. «Եթե մարդկանց հանցանքները ներեք, երկնավոր Հայրն էլ ձեզ կների, քանզի սկիզբը մեզնից է, և մենք ենք մեր դատաստանի տերը: Քեզ իսկ՝ պատժապարտիդ, ասում է, տեր և դատավոր դարձրեցի՝ տալով վճռելու իրավունք, որովհետև ինչպես դու ինքդ կկշռես քո անձի դատաստանը, այդպես կդատվես, եթե ներես ծառայակցիդ՝ ինձանից այդպիսի շնորհների կարժանանաս:

Ներիր մեզ մեր պարտքերը:

Ճշմարտապես Աստծուց խնդրեց ամեն ինչ՝ նախակարգված համառոտ խոսքով, այսուհետև շարունակում է անձի կրքերը նրա առջև խստորեն տարածել: Բայց դու տես ինձ ամեն տեսակ բարի շռայլություն ուսուցանողին, որովհետև չսովորեցրեց նախ մեղքերը ներել և ապա Աստծո հետ խոսել, ինչպես և մարդկանց սովորությունն է, քանզի նախ ներումն ենք խնդրում թագավորից և ապա մեր խնդրանքն ենք ներկայացնում նրան: Իսկ սա այսպես (չսովորեցրեց), այլ, ըստ նրա հրամանի, նախ՝ ընծաներ խնդրեց և ապա՝ բավարար չափով սովորեցրեց ներել, որովհետև եթե չարիքի խորքերը հասնենք, մեր հանցանքները կկրկնապատկվեն: [Շնորհեց] խաղաղություն և գթություն, որ Աստված ունի մարդկային բնության հանդեպ, որի պատճառով նախ՝ պատվիրեց աղոթել կարևորի և մեծի համար, և ապա՝ այն դյուրությամբ կգտնենք մարդկայնորեն ներում շնորհող բարեկամների կողմից:

Ներիր մեզ մեր պարտքերը:

Հիրավի պարտք է, որովհետև հոգով և մարմնով վայելելով նրա շնորհները՝ մի՞թե պարտապան չենք գտնվում՝ հպատակ մնալ Տիրոջ հրամանին: Ուստիև այն խախտելով՝ [հորդորում է] պատշաճ և արդար խստությամբ մեր անձերը պարտապան համարել և ներումն խնդրել, ասելով՝ Ներիր մեր պարտքերը, որ սխալվելու [պարագային] ամենատես գի-

տությամբդ համբերելով հանդուրժում և ներում ես: Ինչո՞ւ. որովհետեւ մարմնավոր ենք, քանզի մեր դյուրապատիր կամքով խաբվում ենք, որովհետեւ շրջում ենք այս խավար կյանքում, որովհետեւ հակառակ մտքի օրենքի առաջնորդվում ենք բնական օրենքով, որ ակամա ինձ հրապուրում է դեպի մեղքի օրենքը: Այս պատճառով և քեզ պատշաճ է ներելը որպես բարերար տկարին, որպես ողորմած՝ ողորմելիին, որպես գթած՝ կարոտյալին, ինչպես և ես եմ ներում ինձ պարտականին: Բայց թերեւս ընդդիմախոսներից մեկն ասի. «Ես հոգեղեն մարդ եմ, ինչպե՞ս կարող եմ նմանվել Աստծուն, և ոչ միայն նմանվել, այլև անձս իբրեւ ապացույց նրան ներկայացնել՝ ասելով՝ Ինչպես այլոց, ինձ և՛ս արա»: Սակայն հարկ է իմանալ, որ մեր ուսուցիչ և օրենուսույց Քրիստոս, իր ստեղծած բնությունից դուրս կամ դրան հակառակ խրատով մեզ վարժեցնելով, չկրթեց, ուստի եթե օրենքը ախորժելի է մեր բնությանը՝ ամենայն ինչով հարկավոր է կատարել այն: Եվ արդ, ո՞վ է մարդկանցից նա, որ չի կամենում սեր, ո՞վ է, որ չի նեղվում թշնամությունից: Կան նաև ուրիշ տեսակ մեղքեր, որ, կատարվելով, մարմնիս հեշտանք են պատճառում, ինչպես՝ պոռնկությունը և որկրամոլությունը: Բայց այս ախտը բնավ թշնամություն չէ, որովհետեւ մեզ տիրելով գցում է հոգսի, տարուբերումի, վախի և տարակուսանքի մեջ: Եվ ինչո՞ւ չմարելով չհանդարտեցնենք մեր անձերը և շահենք եղբայրներին, որովհետեւ ամբարտավանության մեջ ենք ընկնում՝ սիրով չհանդուրժելով մեղավորներին, իսկ ամբարտավանությունը հակառակ է Աստծուն, և ոչ թե նրանից ներում է խնդրում: Այստեղից սկսեց աշխարհի վրա տիրել ամեն տեսակ անկարգություն, ինչը չի հանդուրժում ընդունել իր պարտավոր լինելը և ոչ էլ ներելը: Նա քարանձավները դարձրեց բնակատեղի, քաղաքները՝ ամրոց, զենքը՝ սպանության [գործիք]: Այս պատճառով ասում է՝ **ներիր**, որովհետեւ ես չեմ կարող ներել քո թշնամությունը, որ դու անձ-

նիշխան կամքով պահում ես: Արդ, թո՛ղ ամբարտավանութ-
յունը, որ հակառակ է և թշնամություն է Աստծո, ինչն ընդ-
դեմ է բնությանդ, ների՛ր ընկերոջ պարտքը, ապա դու քո
կարելին արա, ինչպես և Աստծուց ես խնդրում իր կարելին:
Ների՛ր եղբորդ, և կների քեզ երկնավոր Հայրդ: Ներելը կամ-
քիդ ջանքն է և ոչ թե մարմնիդ: Իսկ եթե դա չես կամենում,
ինչո՞ւ ես Աստծուն դրա մեջ պարտավորեցնում, ինչը ոչ թե
տկարանում ես կատարել, այլ՝ չես կամենում: Արդ, իմանա՞նք
(ներողություն) երկկողմանի մեզ օգուտ լինելը, մեր ներելը
մեզ խաղաղություն է (պարգևում) և լինում կյանքի պատ-
ճառ ու տնօրեն և Աստծո՝ մեզ ներելը դառնում է անվախճան
կյանքի նախակարապետ: Եթե սնոտի ռիսկալիության պատ-
ճառով զրկվենք սրանցից, ինքներս մեզ ուխտազանց կլի-
նենք:

Եվ մի՛ տանիր մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր մեզ չարից:

Եվ այստեղ մեզ խրատում է մեր նվաստության հպար-
տությունը խոնարհեցնել: Մեզ սովորեցնում է հրաժարվել
պատերազմներից՝ վրա չտալ հանդգնորեն, այլ երբ բռնա-
դատվենք՝ հարատևելով հաստատուն մնա՞նք առաքինի ան-
ձանց նման: Իսկ այստեղ չար է անվանում սատանային, և
հրամայում է անհաշտ պատերազմ մղել նրա դեմ: Եվ ցույց է
տալիս, որ այն ի բնե այդպիսին չէ, որովհետև չարությունը
ոչ թե բնությունից է, այլ այն է չարություն համարվում, որ
կամքից է լինում, և ըստ չարիքի հաճախակիության՝ այդ ա-
նունով է կոչվում: Որպեսզի խրատի մեզ, թե չպետք է զայ-
րանա՞նք ընկերների վրա, այլ ամեն տեսակ թշվառության մեջ
Նրան թախանձենք:

*Մի՛ տանիր մեզ փորձության, այլ փրկի՛ր մեզ չարից. փորձություն ա-
սելով՝ պետք է հասկանանք չարի ներգործությունը, որ հա-
րատեություն մարտնչում է մեր դեմ: Բայց ինչո՞ւ չասաց մարտ
կամ պատերազմ, այլ՝ փորձություն. ցույց տալու համար, թե
իշխանություն չունի անձամբ մեր անձի դեմ մարտնչել: Եվ*

ինչո՞ւ, որովհետեւ պատերազմի նյութը վերցնում է մեր կամքի խորհուրդներից՝ ըստ այն խոսքի. «Ում համար, որ դուք ձեզ ծառայության մեջ եք դնում հնազանդության համար, ծառա եք, ում որ հնազանդվում եք, եթե մեղքին՝ մահվանը, եթե (Աստծո) հնազանդությանը՝ արդարությանը» (Հռոմ., 6, 16): Ուստի պարզ է, որ մեզնից է վերցնում փորձության նյութը: Ինչպե՞ս. որովհետեւ կերակուրների ցանկությունը խորհրդակցում և սերմանում է որկրամոլություն, Աստծո փառքի ցանկությունը կցորդում և սերմանում է սնափառություն, և այսպես մյուս բոլոր կրքերը: Մենք խորհուրդների սկիզբը բարիով ենք առաջագրում, մինչդեռ նա նրա հետ չարն է նյութում, և քանի դեռ մեզնից քաղված չէ նյութը, իր մեքենայություններն անգործ են մնում, ինչպես հայտնի է Ավետարանից, երբ Տերը ցույց տվեց քաղցածի իր կերպարանքը, այնժամ (միայն) նրան մոտեցավ փորձիչը: Բայց ինչո՞ւ է ասում՝ փորձության, քանզի մեզ ցույց տալով կարիքի պետքը՝ նա գալիս և, ըստ այդմ շարժելով, փորձում է մեզ, որ արդյո՞ք հաստատուն ենք Աստծո սիրո մեջ, թե՞ ոչ: Եվ բնական կրքերին խառնում է ավելորդ բաների ցանկությունը. ինչպես, օրինակ, եթե մի ժայռ լինի մեր առջև, որքան հաստատուն լինի, այնքան անհույս կլինենք, թե այն կշարժվի, բայց երբ դրդվի՝ այս ու այն կողմ շարժվելով, [արդեն] կնայենք՝ տեսնելու ու փորձելու համար, թե կարո՞ղ ենք շարժվածը գլորել: Արդ, շարժումը մեր [պարագային] կերակուրների ցանկությունն է, հարկավոր պիտույքների ցանկությունը, Աստծո փառքի ցանկությունը: Իսկ երբ սրանցից մեկը շարժվելով գալիս է՝ փորձելու և բարի խորհրդին իր մեքենայությունները խառնելու, եթե կարողանանք զանազանել օտարն ու բնականը, Աստծո շնորհքով կփրկվենք, իսկ եթե չկարողանանք և փորձության խորհուրդն [ընկալենք] ու հավանենք իբրև բարիք, գործի [պատճառով] կկործանի կերակուրների վախճանը. ցանկությամբ՝ պոռնկության մեջ, հարկավոր

պետքերով՝ արծաթասիրության մեջ, Աստծո փառքի ցանկությամբ՝ սնափառության մեջ: Եվ մենք, համաձայն մեր ցանկությունների խաբվելով, մոլորվեցինք, ինչպես գրեց Հակոբոսը (Հակ., 1, 14-15)՝ մեր անձը գցելով մեղքերի խորխորատի մեջ, և [մյուս կողմից] փորձվելով անխոցելի գտնվեցինք թշնամու (դեմ մղված) մարտում: Ուստի անհրաժեշտաբար զգուշացնելով՝ Տերը մեզ այս սովորեցրեց ազոթել.

Մի՛ տաճիր մեզ:

Ոչ թե ինչպես Աստված է տանում, որովհետև, ասվում է, թե՛ «Աստված չարից չի փորձվում» (Հակ., 1, 13), այլ՝ դավաճանողի խարդավանքով, ինչ ճանապարհով որ գնում ենք, չարը բարի ենք [կարծում]: Դու, որ տեսնում ես կերպարանքների բնությունը, որ չար է և մեզ բարի է թվում, ճշմարիտ չէ. մի՛ թողնիր ինքներս մեզ կործանել ակամա կամքով. ինչպես, օրինակ, եթե մեկը վախենա որոշ մարդկանցից, թե նրանք կարող են իրեն սպանելու համար կերակուրի մեջ մահաբեր թույն խառնել և խմեցնել, ասի՝ մի՛ բժշկիր. Դո՛ւ, որ ճանաչում ես (թույնը), միշտ ինձ հետ եղիր, որպեսզի չլինի թե անհրաժեշտ պետքերը գոհացնելիս սպանվեմ: Այդպես էլ սա է ասում. անհրաժեշտ բաների մեջ մեր մարմնի համար օգտակարն է խնդրում. դու, ամենատես, մի՛ թողնիր ինձ փորձվել և սասանվելով շեղվել: Այս կյանքը ապրելով՝ Հոբբ գրում էր. «Մարդու վարքը երկրի վրա փորձություն է» (Հոբ, 7, 1). ինչո՞ւ որովհետև գայթակղեցնողը ընթացակից է մեզ մեր բովանդակ կյանքում, բայց ոչ թե Աստծո ամենախնամաջի նման, երբ նրանից խնդրում ենք՝ մեզ չտանել փորձության, ըստ այն խոսքի. «Քո կողքին հազարներ կընկնեն», բայց մի երկյուղիր. «Քեզ ոչինչ չի մերձենա», որովհետև «չատերն են քո աջ կողմում»:

Այլ փրկի՛ր մեզ չարից,

ոչ թե սոսկ փորձությունից, այլև առհասարակ խնդրում էր փրկվել նրա բոլոր մեքենայություններից, քանզի շատ ան-

գամ պատահում է, որ մեր կամքի մեջ նյութ չունենալով, մարդկանց վրա վտանգավոր արկածներ է բերում, ինչը կարելի է տեսնել Հոբի, վկաների ու երանելի հայրերի մեջ, որոնց մատնում էր թագավորների ձեռքը: Քանզի Աստուծոյ կամքի մեջ ե՞րբ տեղ գտավ [չար] նյութը՝ նրան նավի մեջ չարահար նետելու համար: Այժմ ևս իր չարութիւնը բերում է շատերի վրա: Ճիշտ այդպէս, ինչի որ մատնվում ենք՝ Աստուծո թուլյութեամբ է, կամ որովհետեւ սրբերի առաքինութիւնը դառնում է նրանց հաղթանակն ի փառս նրանց անձանց և համոթ՝ թշնամու, կամ նրա փորձութիւններով զղջալով՝ Աստուծո պատուհասի պատճառով չար սովորութիւնից դառնանք դեպ բարի փորձութիւնը: Արդ, ասում է, սրանից փրկիր մեզ. ինչո՞ւ, որովհետեւ եթե մեղավոր ենք, դու պատուհասելով ուղղի՛ր, մի՛ գցիր թշնամու ձեռքը, իսկ եթե արդար ենք, ինչպէս կամենում ես՝ ընդունիր և մի՛ փորձիր, որպէսզի չլինի թե մեր տկար բնութեան պատճառով անփորձ գտնվելով՝ կորչենք, քանզի ոչ ամեն տեսակ ոսկի բովի մեջ մտնելով՝ անփորձ է մնում, այլ բազմիցս փորձվելով [կարող է] և սկզբի գույնից [զրկվելով] դժգունել: Այս իմանալով՝ առաքյալը գրում էր կորնթացիներին. «Բայց հավատարիմ է Աստված, որ ձեզ ավելի փորձութեան մեջ չի գցելու, քան կարող եք տանել, այլ փորձութեան հետ փրկութեան ելք է ցույց տալու, որպէսզի կարողանաք համբերել» (Ա Կորնթ., 10, 13): Արդ, Աստուծոյ խնդրում է այս հավատարմութիւնն ունենալ՝ փրկութիւն մաղթելով փորձողից, ասում է՝

Փրկիր մեզ չարից,

ցույց տալով, որ թեպէտ մեր օգուտը տնօրինում ես փառքով և մարտում հաղթութեամբ բազմապատկում պսակը, բայց իմ տկար և դյուրապատիր մարմնին [այս] վիճակված լինելով ոչ թե նույնը խնդրում ենք անձամբ մեր [ինքնիշխան] անձի համար, այլ միշտ աղոթում ենք փրկութիւն ունենալ: Արդարեւ, մեր Տերն ամեն ինչով որդեգրեց մեր տկար

մարդկության փորձառությունը համաձայն մեր նմանության
և, առանց մեղքի փորձն ընդունելով, ճշմարտապես չարչա-
րակից եղավ մեզ՝ փորձության ենթարկվածներիս (Եբր., 2,
18): Եվ քանի որ ճշմարտապես հավատում ենք նախակարգ-
ված ազոթքի [մեզ առկայող] կարեկցանքին, ուստի, հավատ-
քի շնորհիվ օգնություն ստանալով, միշտ մեր հոգիների
տկարության փորձառությունն ենք տալիս, ինչպես առաքյա-
լը գրեց. «Հավատարիմ է Աստված, որ ձեզ ավելի փորձութ-
յան մեջ չի գցելու», այսինքն՝ հավատալի է, [որ Աստված մեզ
ազատելու է] կրքերի չարչարանքից, որովհետև եթե լույսը
հալածվեց խավարից, խավարը ինչ [կարող է] կրել, նա չի
հասնի իրենին, քանզի թեպետ նա լույս էր, բայց ճանաչեց
մեզ, որովհետև հավանեց մեզ, քանզի սայթաքում ենք դյու-
րությամբ: Նա չմոլորվեց, որովհետև Աստված էր, այլ իմա-
ցավ մեր մոլորությունը, քանզի աղամորդիներ ենք: Նման-
վեց մեզ՝ եղբայրներիս, որպեսզի ողորմած լինի, և հավատա-
րիմ է ողորմության մեջ, որովհետև չարչարակից է, փորձեց,
որպեսզի կցորդ լինի փորձություններին և կարողապես օգ-
նեց, որովհետև մեզ սովորեցրեց փրկվելու համար ազոթել:
Դո՛ւ ես փրկությունը, Հիսուս, այլևս ո՞ւմ վրա հենվենք, դո՛ւ
ես փորձակիցը, այլևս ո՞ւմ ապավինենք, հավատքը քոնն է,
այլևս ո՞ւմ մոտ ապաստան գտնենք, դո՛ւ ես ողորմածը, քո
ոտքերին կարոտողներս այլևս ո՞ւմ փարվենք: Նայի՛ր, Տե՛ր,
փորձության ենթարկվածներիս, կործանվածներիս, մատն-
վածներիս, չարությամբ [բռնվածներիս] խոցվածներիս, գի-
շատվածներիս, արբածներիս ու մտազարններիս, Փրկի՛չ, որ
սովորեցրիր փրկություն խնդրել, քո իսկ խոսքերով թախան-
ձում ենք քեզ, փրկի՛ր մեզ որսողից,

*որովհետև Քո՛ւն է արքայությունը և գորությունը, և Քեզ փա՛ռք հա-
վիտյամ:*

Ու եթե Նրանն է արքայությունն ու գորությունը, ուրեմն
հարկ չէ երկյուղել որևէ մեկից, որովհետև չկա մեկը, որ կա-

րողանա նրան հակառակ լինել: Իսկ եթե թեկուզ մեկը հակառակ լինի, իմացիր, որ դա Աստծո առժամանակյա թուլտվությամբ է:

Եվ փառք հավիտյան:

Ոչ միայն շուրջընտանիքներն են զգալիս, այլև կարող է փառավոր դարձնել, քանզի ինչպես նրա զորությունն է բազում, այդպես էլ փառքն է անչափ,

որովհետև Քրիստոսն է արքայությունն ու զորությունը:

Տերն ասում է. «Դո՛ւ ես մեզ վրա, և Քրիստոսն է զթուլության ներքո ենք արձանագրված, իշխանություն մի՛ տուր Հարին՝ վտանգելու Քրիստոս թագավորության ծառաներիս»: Բայց տես, թե ինչպես են հարմարվում աղոթքի խոսքերը սրա ավարտին, որովհետև

մի՛ տաճիր մեզ փորձության, այլ փրկիր Հարից

ասելուց հետո ավելացնում է.

Որովհետև Քրիստոսն է արքայությունը և զորությունը,

այսինքն՝ փորձում և վտանգի է ենթարկում նա, ով իշխանություն ունի նրանց վրա և Հարչարում է նա, ով զորություն ունի Հարչարելու, (մինչդեռ) մենք Քրիստոսն ասացվածքն ու արարածներն ենք, որ գտնվում ենք Քրիստոս թագավորության ներքո և ոչ թե՛ Հարի: Քրիստոսն է բովանդակ զորությունը, ոչ թե՛ նրանը: Թե՛ արժանի ենք փորձվելու, [լավ է] մատնվենք քո՝ Տիրոջ ձեռքը և ոչ թե՛ թշնամու, որովհետև եթե Դավիթը, մարդկանց փորձությունները թողնելով, հրաժարվեց դրանցից և աղաղակեց. «Թող ընկնեմ Տիրոջ ձեռքը և ոչ թե՛ մարդկանց» (Բ Թագ., 24, 14), ապա որքա՛ն առավել մեզ հրաժարելի է նախանձոտ թշնամու անգեղջ փորձության մարտից:

Քրիստոսն է արքայությունն ու զորությունը

մեզ վրա, ինչպես միշտ խնամում ես, երբ կամենաս, դու ինքդ՝ Տերդ, պատժի՛ր ծառաներիս, և քեզ փառք հավիտյանս հավիտենից: Ամեն:

Ս. ԳՐԻԴՈՐ ՏԱԹԵՎԱՑԻ

Այն ամենը, ինչը պետք է մեզ
լինի՝ հոգեւոր և լինի՝ մարմնա-
վոր, այս աղօթիով խնդրված է
լինում:

Վարդապետներն ասում են, թե այս աղոթքը շատ պատվական ու գովելի է երեք պատճառով.

Նախ. — Որովհետև Քրիստոսի կողմից է սահմանված: Եվ եթե [այն] աղոթքները, որ մարդիկ են սահմանել, պետք է սովորել ու աղոթել, [ապա] որքա՞ն առավել պետք է սովորել այն աղոթքը, որն Աստված իր բերանով ուսուցանեց:

Երկրորդ. — Որովհետև կարճ է ու գեղեցիկ, և ոչ ոք չի կարող չսովորել՝ պատճառ բերելով երկարությունը:

Երրորդ. — Որովհետև անհրաժեշտ է ու բարեբեր: Փանի որ այն ամենը, ինչ պետք է մեզ՝ թե՛ հոգևոր և թե՛ մարմնավոր, այս աղոթքով խնդրված է լինում:

Իսկ խնդրվածը ընդունելի չի լինում երեք պատճառով.

Առաջին. — Երբ լինում է առանց գովաբանության:

Երկրորդ. — Երբ լինում է անկարգ:

Երրորդ. — Երբ պատշաճից ավելի է լինում:

Դրա համար Քրիստոս երեք բան սովորեցրեց մեզ.

Նախ. — Որ խնդրելուց առաջ քաղցրությամբ ու գովաբանությամբ փառավորենք Աստծուն, ինչպես նրանք, որոնք, երբ թագավորներից ունեցվածք են խնդրում, նախ գովում ու

փառավորում են [նրանց], որպեսզի քաղցրանա նրանց սիրտը, և ապա խնդրում են, ինչ որ կամենում են:

Եվ ա՛յս է Աստծուն գովելն ու փառավորելը, երբ ասում ենք՝ Հայր մեր, որ երկնքում ես:

Երկրորդ. — Ուսուցանեց մեզ կարգով խնդրել խնդրելին: Այսինքն՝ նախ հոգևորը, և ապա՝ մարմնավորը, որովհետև հոգին ավելի պատվական է, քան մարմինը, ինչպես ասում է. «Թող սո՛ւրբ լինի Քո անունը, Թող գա՛ Քո արքայությունը»:

Երրորդ. — Մեզ ուսուցանեց պատշաճից ավելի չխնդրել, ասելով՝ «Մեր հանապազօրյա հացը տուր», որովհետև միայն հաց խնդրելը ավելին չէ:

Իսկ այս գովաբանությունը եռակի է, այսինքն՝ իմաստովյան, գույթի ու զորություն համար: Որովհետև երբ ասում ենք Հայր, ցույց է տալիս իմաստությունը, որ հնագույն է ու հավիտենական, ըստ Դանիելի, քանի որ ալեորությունը իմաստություն է, ասում է Սողոմոնը: Իսկ երբ ասում ենք մեր, ցույց է տալիս Նրա գույթը, որ շարժում ենք մեր հանդեպ: Եվ ասելով երկնքում՝ Նրա զորությունն ենք հայտնի դարձնում: Քանզի ինչ էլ խնդրենք, [Նա] իմաստուն է, գիտի տալ, և քանի որ գթառատ է, կամենում է տալ, և քանի որ զորավոր է, կարող է տալ: Դրա համար մեզ ուսուցանեց ասել՝ «Հայր մեր, որ երկնքում ես»:

Իսկ թե ինչո՞ւ հրամայեց ասել Հայր մեր և ոչ թե Հայր իմ, սրա համար վարդապետները չորս պատճառ են ասում.

Նախ. - Որովհետև միայն Քրիստոսն է բնությունամբ Աստծու Որդի, իսկ մենք՝ չնորհատրությունամբ, ինչպես ասում է. «Ես բարձրանում եմ իմ Հոր մոտ՝ բնությունամբ, և ձեր Հոր մոտ՝ չնորհատրությամբ»:

Երկրորդ. — Որպեսզի հայտնի լինի, թե որևէ մեկը չպետք է աղոթի միայն իր համար, այլ՝ բոլոր հավատացյալների, որպեսզի երևա բոլոր քրիստոնյաների միությունը: Իսկ այն աղոթքը, որ ընդհանուր է, առավել լսելի է լինում:

Երրորդ. — Որովհետև Աստված առատաձեռն է, և Նրա կամքին հաճելի է բարիք պարգևել շատերին, քան մեկ մարդու:

Չորրորդ. — Որովհետև ոչ թե հարուստների համար Հայր է, իսկ աղքատների համար՝ ոչ, կամ թագավորների Հայրն է, իսկ ռամիկների համար՝ ոչ, կամ տերերի [համար Հայր] է, իսկ ծառաների համար՝ ոչ, կամ քահանաների [համար Հայր] է, իսկ աշխարհականների [համար]՝ ոչ, կամ տղամարդկանց համար Հայր է, իսկ կանանց համար՝ ոչ, այլ ընդհանրապես Հայր է կոչվում բոլորի համար, այսինքն՝ բոլոր հավատացյալների:

Եվ պետք է իմանալ, որ թեպետ Աստված առհասարակ բոլոր ստեղծված մարդկանց Հայր է կոչվում, քանի որ Ինքն է ստեղծել, բայց Աստված հատկապես Հայր է կոչվում քրիստոնյաների համար: Եվ սա չորս պատճառով, որովհետև Որդին Հորից չորս բան ունի.

Նախ. - Գոյությունը:

Երկրորդ. — Ուսումն ու իմաստությունը:

Երրորդ. — Մեղքն ու կերակուրը:

Չորրորդ. — Ժառանգությունն ու (ողջ) Հայրականը:

Եվ ճշմարիտ հավատացյալներն այս չորս տեսակի պարգևները ստացել են Տիրոջից, որ նրանց Հայրն է.

Նախ. — Որովհետև Նրանից ենք ստացել գոյությունը, քանի որ ավագանով [մկրտություն] Նրանից ծնվեցինք հոգեւոր կյանքով, ըստ այնմ. «Ովքեր Քրիստոսով մկրտվեցիք, Քրիստոսով զգեստավորվեցիք» (Գաղատ., 5, 28): Նաև որ առնուն առանք, որովհետև Քրիստոսով քրիստոնյաներ կոչվեցինք:

Երկրորդ. — Ստացանք ուսումը և իմաստությունը, որովհետև ուսուցանեց մեզ օրենքներով ու Ավետարանով, ըստ այնմ. «Ձեզ ուսուցիչ մի՛ որոնեք, որովհետև ձեր ուսուցիչը Քրիստոս է» (Մատթ., 23, 8):

Երրորդ. – Որովհետև Նրանից ենք ստանում սնունդ ու կերակուր, քանզի Նա է մեզ սնուցանում խորհուրդներով ու եկեղեցական աստիճաններով, նաև Իր մարմնով ու արյամբ, ըստ այնմ. «Առե՛ք, կերե՛ք, ա՛յս է իմ մարմինը»:

Չորրորդ. – Որովհետև Նրանից ժառանգելու ենք երկնքի արքայությունը, ինչպես ասում է առաքյալը. «Ծառա չես, այլ՝ որդի, [և] եթե որդի [ես], ապա և՛ ժառանգակից Քրիստոսի»:

Անհավատներն այս չորս բաները չեն ստանում Աստծուց, որի համար էլ մեզ ուսուցանեց ասել՝ Հայր մեր, որ երկնքում ես: Եվ պետք է իմանալ, որ բազում պատճառներով է ասվում Հայր մեր.

Նախ. – Որովհետև Նրան Հայր ենք կոչում՝ ըստ արարչության, որովհետև նրա կողմից ստեղծվեցինք և չզույգ գոյության եկանք: Իսկ մեզ համար առավել ևս [Հայր է], որովհետև պատկերակցությամբ զարդարեց:

Երկրորդ. – Երբ ասում ենք Հա՛յր մեր, ցույց ենք տալիս, թե սատանայի ու մեղքերի ծառա չենք, որովհետև ավագանով փրկվեցինք ու Աստծու որդի դարձանք:

Երրորդ. – Երբ ասում ենք Հա՛յր մեր, որ երկնքում ես, պետք չէ երկրավոր բան խնդրենք, այլ երկնավորը, ինչպես առաքյալն է ասում. «Վերինը խնդրեք, ուր Քրիստոս է նստում Աստծու աջ կողմում» (Կողոս., 3, 1): Եվ Դավիթը, որ ըղձալով ասում էր. «Ես ընդհանրապես ի՞նչ ունեմ երկնքում, կամ Քեզնից էլ ի՞նչ խնդրեմ երկրում» (Սաղմ., 72, 25): «Իմ սրտի Աստված, իմ բաժին Աստված հավիտյան» (Սաղմ., 72, 26) – ցույց է տալիս, թե երբ երկնքում իմ բաժինը Աստված է, [ապա] երկրավորներից էլ ի՞նչ պետք է խնդրել:

Չորրորդ. – Որովհետև երբ Աստծուն Հայր ենք կոչում, պարտավոր ենք բարություն ու սրբություն Նրա հարազատ որդին լինել և ոչ թե չարություն ու մեղքով՝ խորթ որդին: Որովհետև ում նմանությունը որ ունենք, նրան ենք մեզ Հայր

անվանում՝ կա՛մ Աստծուն, և կա՛մ սատանային: Եվ իմացիր, ո՛վ մարդ, ու թող քո մեջ չլինի որևէ տեսակի մեղք կամ չարիք ու սատանայի որդիություն, քանի որ Աստծուն մեղքի ու չարիքի հայր ես անվանում, որ աններելի է: Ուրեմն, եթե քո հայրը անդունդների մեջ է, դու ինչպե՞ս ես դեպի երկինք կանչում, կամ ինչպե՞ս ես երկինք բարձրացնում, որովհետև նա այնտեղից անդառնալիորեն զրկվեց: Որովհետև եթե այսպիսին ես և ասում ես Հայր մեր, որ երկնքում ես, նման չես բարի Հորը, այլ՝ նրան, որին չարիքներով նմանվեցիր: Սարսափելի ու մեծ մեղք ես գործում՝ ըստ տասը եղանակի.

Նախ. — Որովհետև նա [սատանան] չունի բարի Հոր կերպարանքը: Եվ եթե մեր ես ասում, պարզ է, որ Աստծուն քո չարիքների հայր ես անվանում, որ բացահայտ արհամարհանք է, անեծք ու աններելի մեղք:

Երկրորդ. — Որ սանդարամետականի [խորխորատում ապրողի] կերպարանք ունի, իսկ նրան հայր ես անվանում: Բայց մեղանչում ես, որովհետև ասում ես երկնքում, իսկ նա անդնդում է, քանի որ Հորն ասում է. «Տեսա սատանային երկնքից ընկած, ինչպես արուսյակը»: Իսկ դու չարակամորեն երկինք ես ուզում բարձրացնել [նրան], որին Աստված կործանեց:

Երրորդ. — Որ ասում ես՝ «Թող սուրբ լինի Քո անունը»: Եվ որովհետև նա ախտերով պղծված սատանա է և Աստծուն հակառակ, իսկ դու սուրբ ես անվանում, որ առավել [մեծ] մեղք է:

Չորրորդ. — Որ ասում ես՝ «Թող գա արքայությունը»: Սա նույնպես սարսափելի չարություն է, քանի որ նա, որի իշխանությունը Քրիստոս խաչով կործանեց, ասելով՝ «Այս աշխարհի իշխանը թող դուրս նետվի» (Հովհ., 12, 31), դատապարտված է, իսկ դու մշտապես աղոթում ես հակառակ Քրիստոսի. «Թող գա՛ քո արքայությունը և քո իշխանությունը»:

Հինգերորդ. — Որ ասում ես «Թող լինի՛ քո կամքը ինչպես

երկնքում, այնպես էլ երկրում»։ Սա դառնագույն չարութ-
յուն է, որովհետև նա մարդկության կորուստն է կամենում,
քանի որ երկնքում չար կամքով հրեշտակներին ինքն իր ե-
տեից քաշեց և դարձրեց դեեր ու Աստծուն հակառակ։ Իսկ
դու աղոթում ես նրա անվանակցին՝ երկրում էլ նույնը անել,
այսինքն՝ մարդկանց իր ետեից դժոխք քարշ տալ, իսկ սա
Աստծու կամքին հակառակ է, որովհետև նա չի կամենում
մեղավորի մահը, այլ՝ չար ճանապարհից նրա դառնալն ու
փրկվելը, ինչպես ասում է մարգարեն։ Կամ երկինքը՝
դրախտն է նշանակում, որովհետև ասում ես, ինչպես այնտեղ
մեր նախնիներին կորստյան մատնեցիր, այնպես էլ այժմ այս-
տեղ արա։

Վեցերորդ. — Որ (ասում ես), «Մեր հանապազօրյա հացը
տո՛ւր մեզ այսօր»։ Սա նույնպես մեղք է, որովհետև սատա-
նան ոչինչ չունի, որպեսզի որևէ մեկին կերակրի, ինչպես ա-
նառակ որդուց հայտնի է, որ ասում էր. «Ես այստեղ սովա-
մահ կորչում եմ» (Ղուկ., 15, 17)։ Իսկ դու ի՞նչ ես խնդրում
հապա, այսինքն՝ մեղքերի ու չարիքների շատությունն ու աշ-
խարհի հեշտանքները, որովհետև մեղսասերները սովով են
կերակրվում և սրանց են ցանկանում, ինչպես սրբերը՝ Աստ-
ծու Խոսքի հացով։ Եվ սա առավել կորստաբեր ու չար է։

Յոթերորդ. — Որ ասում ես. «Թո՛ղ մեզ մեր պարտքերը»։
Եվ սա չար հանցանք է, որովհետև նա է բոլորին պարտավոր
ու հանցավոր դարձնում և [իր] կամքով բնավորված է չարի
մեջ։ Ինքը, որ չի կարող հրաժարվել չարից, քոնն ինչպե՞ս
կների։ Եվ նա, որ բոլորին մեղքով ապականեց, քեզ ինչպե՞ս
կսրբի։ Եվ ասում ես՝ ինչպես դու ես ինձ թողություն տալիս,
ես էլ՝ իմիններին [իմ պարտապաններին]։ Այսինքն՝ ոչ դու
ես ինձ թողություն տալիս, և ոչ էլ ես՝ իմ պարտապաններին,
ոչ էլ երկնավոր Հայրը՝ երկուսին, որը չար չափանիշ է։

Ութերորդ. — Որ ասում ես. «Մի՛ տանիր մեզ փորձութ-
յան»։ Իսկ սա մեծ հիմարություն է, որովհետև նրանից, որ

չար փորձություններ ժայրն է և բոլորին փորձանքի է մատնում, որպեսզի օտարանան Աստծուց, ազատվել ես խնդրում նրանից, քանի որ երբ կույրը կույրին է առաջնորդում, սխալվում և խորխորատն է ընկնում:

Իններորդ. — Որ ասում ես. «Փրկի՛ր չարից»: Սա ևս առավել չար ու տգիտություն է՝ խավարից լույս խնդրել, մահվանից՝ կյանք և ապականությունից՝ անապականություն, նույնպես և չարից բարի խնդրել, փրկություն, որն անկասկած հակասություն է:

Տասներորդ. — Որ ասում ես. «Քո՛նն է արքայությունը, և զորությունը և հավիտենական փառքը»: Սա ուրիշ ոչ ոքի չի պատշաճում, բացի Աստծուց: Իսկ դու զրկում ես Աստծուն և տալիս ես դեւերին, ինչպես անօրեն կռապաշտները, որովհետեւ նա արքայություն չունի, քանի որ ընկել է իր բնակության վայրից և դատարկ է բոլոր բարություններից և զորություն չունի, քանի որ տկար աղջիկներից դյուրավ պարտվեց և պարտվում է, փառք էլ չունի, այլ՝ հավիտենական տանջանք:

Եվ տես, որ այս խոսքը գեղեցիկ կարգ ունի, որովհետեւ հոգեւոր բարությունները, որ խնդրում ենք Աստծուց, երեք տեսակ են.

Նախ. - Աստծու անվան գովությունն ու փառքը, երբ ասում ենք. «Թող սուրբ լինի Քո անունը»:

Երկրորդ. - Եվ երկնքի արքայությունը՝ ասելով. «Թող գա Քո արքայությունը»:

Երրորդ. — Որպեսզի կատարելապես հնազանդ լինենք Աստծուն և մեր կամքը միավորենք Աստծու կամքին՝ ասելով. «Թող Քո կամքը լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ՝ երկրի վրա»:

Իսկ մեր առաջին խնդրանքը հոգեւոր բարության առաջին տեսակն է, որ սովորեցրեց մեր Տերը՝ ասելով. «Թող սո՛ւրբ լինի Քո անունը»: Եվ սա վարդապետների կողմից վեց կերպ է մեկնվում.

Նախ. - Ասելով «Թող սուրբ լինի Քո անունը», այսինքն՝ սրբությամբ, երկյուղով ու դողով հիշենք Քո անունը, առանց ստախոսության, առանց հայհոյելու ու բամբասելու և առանց դատարկ բաների, որովհետև մեր բերանը մեր հոգու տաճարի դուռն է, որով մտնում է Աստված, և այն պետք է սուրբ լինի, որպեսզի չբարկանա մեզ վրա, ինչպես որ թագավորները, երբ տեսնում են դարպասի սեմն ու դուռը աղբով աղտեղված, գարշելով չեն մտնում, այլ պատժում են սպասավորին, այսպես [էլ] Աստված է անում մեզ հետ:

Երկրորդ. - Թող սո՛ւրբ լինի Քո անունը. այսինքն, թե ինչպես Քո անունը սուրբ է Քո կողմից, այնպես էլ մեր կողմից թող սուրբ լինի: Այսինքն՝ որպեսզի այնպիսի վարքով ապրենք, որ տեսնեն մեր բարի գործերը և փառավորեն Քեզ՝ մեր Հորը, որ երկնքում ես, և ոչ թե այնպես, որ Քո անունը մեր պատճառով հայհոյվի հեթանոսների մեջ:

Երրորդ. - Թող սո՛ւրբ լինի Քո անունը — մի այլ թարգմանություն մեջ այսպես է. «Թող հաստատ լինի»: Այսինքն՝ Քո անունը թող հաստատ լինի քրիստոնյաների վրա, որպեսզի չկորցնեն այն, քանի որ շատերը կորցրեցին, ինչպես ուրացողներն ու անհավատները, օրինակ, Հուլիանոսը և ուրիշներ:

Չորրորդ. - Թող Քո անունով սո՛ւրբ լինեն քրիստոնյաները կամ աստվածները, ըստ այնմ, թե «Որպես աստված գալիս ես աստվածացածների մեջ և ոչ թե՝ ինչպես անսուրբերն ու չարահամբավները»:

Հինգերորդ. - Թող սո՛ւրբ լինի. այսինքն՝ սրով հանդերձ թող լինի Քո՝ անունը, որ բոլոր երկսայրի սրբից հատուկ է՝ հոտած անդամները կտրելու համար, այլև որդուն՝ հորից և դստերը՝ մորից ու ամուսնուն կնոջից անջատելու և այլն, այլ նաև մեղքերն ու չարությունները մեր հոգիներից հեռացնելու, մանավանդ՝ առ ի սարսափ դեերին և ի հերքումն չար ատերի:

Վեցերորդ. — Թող սո՛ւրբ լինի [Քո] անունը. այսինքն՝ ամեն ինչ Քո անունով է սրբվում: Ինչպես նորընծան ավագանում է սրբվում Քո անունով, այնպես և Քո անունով սրբվում են մեր հոգիները և մարմինները մեղքի աղտեղությունից, և այլ բազում բաներ:

Իսկ արդ, քանի որ ասացինք հոգևոր բարություն անաշխարհ, ասենք նաև երկրորդը, որ ասում է. «Թող գա՛ Քո արքայությունը»: Եվ մշտապես երգում ենք այս յոթ պատճառով:

Նախ. — Որ տրվի մեզ Քո փառքի մեծությունը, որպեսզի Քեզ դեմ առ դեմ տեսնենք:

Երկրորդ. — Ինչպես որ տիրում ես Քեզ հավատացող քրիստոնյաների, այնպես էլ տիրես անհավատների վրա, որպեսզի հավատան Քեզ և ծառայեն:

Երրորդ. — Ինչպես տիրում ես հեթանոսների վրա, որոնք Քեզ հավատացին, այնպես էլ հրեաների վրա՝ աշխարհի վախճանին, ըստ այն խոսքի, թե «Երբ հեթանոսների ժամանակը լրանա, և ապա ողջ Իսրայելը կապրի» (Հռոմ., 11, 25), և թե՝ «նրա առջև են խոնարհվում բոլոր ծնկներն ու բոլոր լեզուները» (Եսայի, 45, 24, Հռոմ., 14, 11):

Չորրորդ. — Այս ասում են մարտիրոսներն ու ճգնափորները. քանի որ կարոտ են հատուցմանն ու պսակներին, դրա համար են աղոթում, որպեսզի շուտով գա փոխհատուցման օրը:

Հինգերորդ. — Որովհետև շատերը կան, որ հոգ չեն տանում և չեն խնդրում երկնքի արքայությունը, այլ անցավոր կյանք են խնդրում ու երբեք չեն հագնում: Եվ այնպես ծառավի են մեղքերի, որ խնդրում են, թե թող գա մեղքի աղտեղությունը: Իսկ մենք՝ արքայություն ցանկացողներս, նրանց հակառակ ասում ենք՝ «Թող գա՛ Քո արքայությունը»:

Վեցերորդ. — Այս խոսքը մեր մարդկային բնության կողմից մարդացած Բանին է ուղղված խնդրանքով ու թախանձանքով, թե՝ «Թող գա Քո արքայությունը»՝ դատելու մեզ, որ

բնութենակից ու մարմնակից ես մեզ և գիտես մեր բնության տկարութիւնը, որպեսզի ողորմությամբ դատես, ինչպես ասում է առաքյալը. «[Նա], որ փորձվեց, կարող է և փորձանքի մեջ եղողներին օգնական լինել» (Եբր., 2, 18): Եվ այս խնդրանքը, հաճո լինելով Հորը, «ամբողջ դատաստանը Իր Որդուն տվեց»՝ ըստ առաքյալի (Հովհ., 5, 22): Յոթերորդ. – Որովհետև Քրիստոսից առաջ արքայության դուռը փակված էր և Քրիստոսով բացվեց: Որի համար մենք, Քրիստոսով օգնութիւն ստանալով, ասում ենք. «Թող դա՛ Քո արքայութիւնը»:

Այս երկրորդ գլուխն է: Արի՛ տեսնենք հոգու երրորդ բաժնութիւնը:

«Թող Քո կամքը լինի ինչպես երկնքում, այնպես էլ՝ երկրի վրա»:

Իսկ այս խոսքը բազում մոտեցումներ ու զորութիւններ ունի.

Նախ. – Թե՛ ինչպես որ հրեշտակներն ու սրբերը, որոնք Քեզ մոտ են, Քո կամքն են կատարում, այնպես էլ մարդիկ, որ երկրի վրա են, թող թողնեն իրենց կամքը և կատարեն Քո կամքը:

Երկրորդ. – Աստծու կամքը մեղավորների դարձն է և հոգիների փրկութիւնը՝ մեղքի ու չարիքի բռնութիւնից, ինչպես ասում էր մարգարեի միջոցով. «Ձեմ կամենում մեղավորի մահը, այլ [ներա] դարձը չար ճանապարհից ու ապրելը, որպեսզի ապրեն և ճշմարտության գիտակցության գան» (Ա Տիմ., 2, 4): Որի համար պարտավոր ենք Աստծու կամքի կատարումը հանդիսանալ:

Երրորդ. – Որովհետև Աստծու կամքն է, որ մենք՝ անդամներս, գլխի հետ միավորվենք, ինչպես ասում էր Հորը. «Կամենում եմ, որ ուր ես եմ, սրանք էլ ինձ հետ լինեն, ինչպես Դու՝ Հայր, Իմ մեջ ես, և ես՝ Քո մեջ, որպեսզի սրանք էլ մեր մեջ լինեն, որպեսզի մեկի մեջ կատարյալ լինենք» (Հովհ., 17,

24): Որի համար միշտ աղաչում ենք Աստծուն այս կամքի կատարումը:

Չորրորդ. — Որ ինչպես Քո կամքը երկնքում է, ինչպես տեղը գրավողը՝ իր տեղում, թեպետև ամենուրեք է, այդպես էլ թող լինի երկրավորներիս՝ երկինք բարձրանալ, որպեսզի մեր մեջ էլ լինի Քո կամքը, ինչպես տեղը գրավողն՝ իր տեղում, որովհետև մեղավորների համար ասում է. «Իմ կամքը դրանց մեջ չէ»: Այս երրորդ բարությունն է հոգու՝ ըստ նրա երեք մասերի:

Եվ գիտենք, որ բարությունը երկու տեսակ է, այսինքն՝ հոգևոր և մարմնավոր: Եվ հոգևոր բարին առավել պատվական է, քան մարմնավորը: Դրա համար հրաման ստացանք Տիրոջից նախ հոգևորը խնդրել, և ապա՝ մարմնավորը: Արդ, քանի որ հոգևորը խնդրեցինք, չորրորդ բարությունը խնդրենք՝ մարմնավոր:

Մեր հանապազօրյա հացը տո՛ւր մեզ այսօր. եվ գիտենք, որ հացը երկու տեսակ է, այսինքն՝ հոգևոր հաց և մարմնավոր հաց: Եվ երբ մարմնավոր հաց ենք խնդրում, ոչ միայն հացը, այլև մարմնական բոլոր կարիքները խնդրում ենք հացի հետ: Իսկ հոգևոր հացը բազում է, այսինքն՝ ուսումը, որ մտքի կերակուրն է և կենաց հացը, որ Տիրոջ մարմինն է, իսկ այս հացը հանապազօրդ է կոչվում, որովհետև հավատացյալները առաքյալների ժամանակ ամեն օր հաղորդվում էին Տիրոջ մարմնից: Եվ հոգևոր ամեն ինչ խնդրում ենք այս հացի հետ: Իսկ այս խնդրանքը յոթ տեսակ մեղքեր է վերացնում մեզանից:

Նախ. Ավելորդն ու որկրամոլությունը, որ հաց ասելով՝ ուռճանում են տեսակ-տեսակ խորտիկներով:

Երկրորդ. - Երբ ասում են մեր հացը՝ վերացնում է ավազակությունը, հափշտակությունը, անիրավությունը, գողությունն ու տոկոսառությունը, որոնք արդար չեն:

Երրորդ. — Վերացնում է առանձին ուտելը և հրամայում

է Աստծուց տրված հացը բոլորով ուտել, քանի որ չի ասում իմ հացը, այլ՝ մեր, որովհետև հարուստները Աստծու ձեռքերն են, նրանք պարտավոր են իրենց ունեցվածքը շատերին ու աղքատներին բաշխել:

Ջորրորդ. — Պետք չէ արժանիից ավելին խնդրենք, այսինքն, թե՛ տուր ինձ կերակուր, [ոչ թե] ինչպես թագավորներին և իշխաններին, այլ ինչ որ ինձ է արժանի, դրա համար ենք ասում մեր հացը:

Հինգերորդ. — Որովհետև տո՛ւր ասելով վերացնում է դժգոհությունը, որ պետք չէ անգոհունակ լինել Աստծուց, որովհետև չենք ասում, թե՛ մեզ հա՛ց վաճառիր, այլ թե՛ ձրի՛ տուր, որպեսզի մենք էլ ուրիշներին ձրի տանք: Դրա համար պարտավոր ենք մշտապես գոհություն հայտնել Աստծուն:

Վեցերորդ. — Մեզ տո՛ւր ասելով՝ վերացնում է հպարտությունը, այսինքն, թե՛ տո՛ւր մեզ որպես օգնություն և օգուտ, որովհետև շատերն իրենց ունեցվածքն են պատճառ բերում հպարտության:

Յոթերորդ. — Որովհետև վերացնում է առաջիկա տարիների մասին ավելորդ հոգածությունը՝ ասելով՝ այսօր, ինչպես Տերն է ասում՝ վաղվա մասին հոգս չանել:

Եվ հայտնի է, որ շատերը կան, որոնք մեկ օրվա հաց չեն ուտում, այլ տասն օրվան բավարարող [հացը] մի օրում են ուտում, որի համար արդարադատ Աստված տասն օրը մեկ օրվա է կարճում: Այդպես էլ տասը տարվա կյանքը մեկ տարվա է կարճում, և այդպիսիների որդիները մուրում են, որովհետև նրանց կերակուրը իրենց հայրերը կերան: Եվ քանի որ մարդկանց խնդրանքներն երկուսն են, այսինքն՝ բարեբի հանդիպել և չարիքից փրկվել, արդ որովհետև հանդիպեցինք հոգևոր և մարմնավոր բարեքներին, խնդրենք և չարիքից փրկվել՝ ասելով. «Թո՛ղ մեզ մեր պարտքերը, ինչպես և մենք ենք թողնում մեր պարտապաններին»:

Վարդապետներն ասում են, թե այս պարտքը մեղքն է, որ

սատանայից ենք փոխ առել և գրավ ենք դրել մեր հոգին: Եվ այս պարտքը տոկոսով է, որովհետև որչափ որևէ մեկը մահացու մեղքի մեջ երկար մնա, այնքան կավելանան նրա տանջանքները: Դրա համար ստիպված ենք խնդրել Աստծուց, որ պեսզի ների մեր մեղքերը:

Երկրորդ. — Որովհետև նախ պարտավոր ենք ներել [ներանց] պարտքերը, ովքեր մեզ են պարտք, և հետո մերը կներվի, որովհետև եթե մերը [մեր պարտքը], որ քիչ է, չենք ներում, Աստված էլ մերը [մեր ունեցած պարտքերը] չի ների, որոնք բազմաթիվ են, որովհետև ասում է. «Խոնարհվի քեզ, թե չխոնարհվի, ներիր նրան, որպեսզի դու ազատվես»:

Երրորդ. Որովհետև սովորեցնում է մարդկանց հոգատարությամբ վարվել միմյանց հետ, այսինքն՝ հայրերը՝ որդիներին, վարդապետները՝ աշակերտներին, տերերը՝ ծառաներին հետ, որովհետև թեպետ պարտական են պատվել՝ ըստ առաքյալի. «Որին՝ ըստ հարկիս, որին՝ ի պատիվ, բայց ոչ ոքի պարտական մի՛ եղեք» (Հռոմ., 13, 7), բայց եթե մարմնի տկարության պատճառով չեն կարող հատուցել, այդ պատճառով պարտավոր են ներել իրենց պարտապաններին, որպեսզի իրենցն էլ ներվի. «Որովհետև նրանց համար էլ տեր կա երկնքում: Ձեր անձերի տերը չեք, քանի որ մեծ գնով գնվեցիք» - ասում է առաքյալը (Ա Կորնթ., 6, 20):

Չորրորդ. — Որովհետև եթե որևէ մեկը առևտուր է անում, ըստ արժեքի է առնում գործվածքը, իսկ եթե դրամը պակաս է լինում, պարտք է մնում կամ աղերսանքով ներվում է: Այսպես էլ Քրիստոս մեզ խոստացել է երկնքի արքայությունը, որ անգին է, և մենք Քրիստոսի համար քիչ ենք չարչարվում, որովհետև առաքյալն ասում է. «Գալիք բարիքների համար, որոնք հայտնվելու են մեզ, արժանի չեն մեր ժամանակի չարչարանքները, քանի որ քիչ չարչարվողները մեծ բարություններ կգտնեն» (Հռոմ., 8, 18): Եվ մենք պարտական ենք նրան [Քրիստոսին], Որի համար և աղոթում ենք աղերսանքով, որ

ների մեզ: Մենք էլ այսպես պետք է անենք. եթե մի աղքատ իր կարիքների համար մեզնից վերցնի՝ ինչ էլ որ լինի, և ամբողջական գինը վճարել չկարողանա, պետք է արգելել, այլ տալ և պակասը նվիրել: Բայց այստեղ հարց է լինում իր պարտականին՝ նոր մեղք է գործում, թե՞ ոչ: Երևում է, որ նոր մեղք է գործում, որովհետև սուտ ասելը մեղք է, և [սուտ ասողը] սատանայի որդի է, որովհետև ասում է՝ դու ինձ թող, ես էլ՝ իմին, բայց ինքը չի թողնում: Սակայն վարդապետները ասում են, թե նոր մեղք չի գործում, որովհետև իր կողմից չի աղոթում, այլ՝ ընդհանուր Եկեղեցու կողմից, որովհետև ասում է, թե՝ թո՛ղ մեր պարտքերը, դրա համար էլ նոր մեղք չի գործում, այլ հին մեղքը չի ներվում, որովհետև ասում է՝ թող այնպես, ինչպես իմն եմ թողում: Սա հինգերորդ խոսքն է:

Իսկ որ ասում է՝ Մեզ փորձություն մի՛ տանիր:

Այս խոսքով չենք խնդրում, որ փորձությունները չգան, որովհետև փորձությունը մեծ օգուտ է հոգուն և պսակն է ավելացնում, ինչպես ասում է Հակոբոսը Կաթողիկոսյաց [թղթում]՝ «Երանելի է այն մարդը, որ համբերում է փորձություններին, որովհետև եթե [փորձությունների մեջ] ևս կատարյալ գտնվի, կյանքի պսակը կստանա» (Հակ., 1, 12), այլ խնդրում ենք չպարտվել փորձությունից և Աստծու օգնությամբ հաղթել փորձությանը:

Երկրորդ. — Մեր հպարտ բարքը խոնարհեցնելու համար, որպեսզի հոխորտալով մեր անձերը փորձության չենթարկենք և վրիպելով՝ հաղթվենք:

Երրորդ. — Երբ փորձության մատնի, ձեռքից չթողնի, այլ դրա հետ նաև ելքը գտնի, որովհետև հավատարիմ է, քանի որ տկար մարմնով չենք կարող [փորձությունները] տանել մինչև վերջ: Դրա համար ասում ենք՝ «Մեզ փորձության մի՛ տանիր»:

Յոթերորդ խնդրանքը, որ ասում է.

Այլ փրկի՛ր չարից, այսինքն՝ ամեն մի չարից:

Նախ. - Սատանայից, որ ամենևին անբարի է:

Երկրորդ. - Չար մարդկանցից, որոնք սատանայի արբանյակներն են, ինչպես ասում է Դավիթը. «Փրկի՛ր ինձ, Տե՛ր, չար մարդուց, անիրավ մարդուց փրկի՛ր ինձ» (Սաղմ., 30, 17):

Երրորդ. Աշխարհի ցանկություններից, որովհետև [դրանք] թշնամություն են Աստծու նկատմամբ:

Չորրորդ. - Չար մեղքերից, որոնց հավիտենական դարմանիչն է:

Հինգերորդ. - Դժոխքից, ինչպես ասում է մարգարեն. «Տե՛ր, իմ անձը հանի՛ր բանտից» (Սաղմ., 141, 8):

Վեցերորդ. - Չար մահից, ինչպես ասում է Դավիթը. «Մեղավորի մահը չար է» (Սաղմ., 33, 22): Սրանից խնդրում ենք ազատվել:

Իսկ ամենի եզրակացությունն է, ինչպես եթե ասենք՝ Ով Տե՛ր Հիսուս, ինչ որ սովորեցրիր մեզ աղոթել, ավարտեցինք, ինչ որ խնդրում ենք Քեզնից, թող լինի մեզ այս և հանդերձյալ [կյանքում]:

Եվ պետք է իմանալ, որ առաջին երեք տեսակի խնդրանքները այս կյանքում չեն կատարվում, որովհետև այս կյանքում չի լինում կատարյալ սրբություն, և երկնքի արքայությունը չկա [այստեղ], և մարդու ու Աստծու կամքը կատարելապես մեկ չի լինում, այլ՝ հանդերձյալ կյանքում: Իսկ վերջին չորս խնդրանքները այս կյանքում են կատարվում, որովհետև հանդերձյալ կյանքում մարմնավոր հաց պետք չէ, և մեղք չկա, որ թողնվի, և փորձող չկա, որից ազատվենք, և չար չկա, որից փրկվենք: Եվ այս յոթ խնդրանքներից ավելին պետք չէ խնդրել, որովհետև բովանդակում են բոլոր խնդրանքները, որ օգուտ է հոգուն և մարմնին: Գիտելի է նաև, որ այն ժամանակ ենք Հայր Աստծու հարազատ որդիները, երբ սպանում ենք չար զավակներին և ապրեցնում ենք հոգևոր զավակներին:

Մեռցնում ենք հպարտությունը և ապրեցնում խոնարհությունը:

Մեռցնում ենք նախանձն ու ատելությունը և ապրեցնում սերը:

Մեռցնում ենք բարկությունը և ապրեցնում համբերությունը:

Մեռցնում ենք խռովությունը և ապրեցնում խաղաղությունը:

Մեռցնում ենք ազահությունը և ապրեցնում ողորմածությունը:

Մեռցնում ենք որկրամոլությունը և ապրեցնում պարկեշտությունը:

Մեռցնում ենք բղջախոհությունը և ապրեցնում ողջախոհությունը:

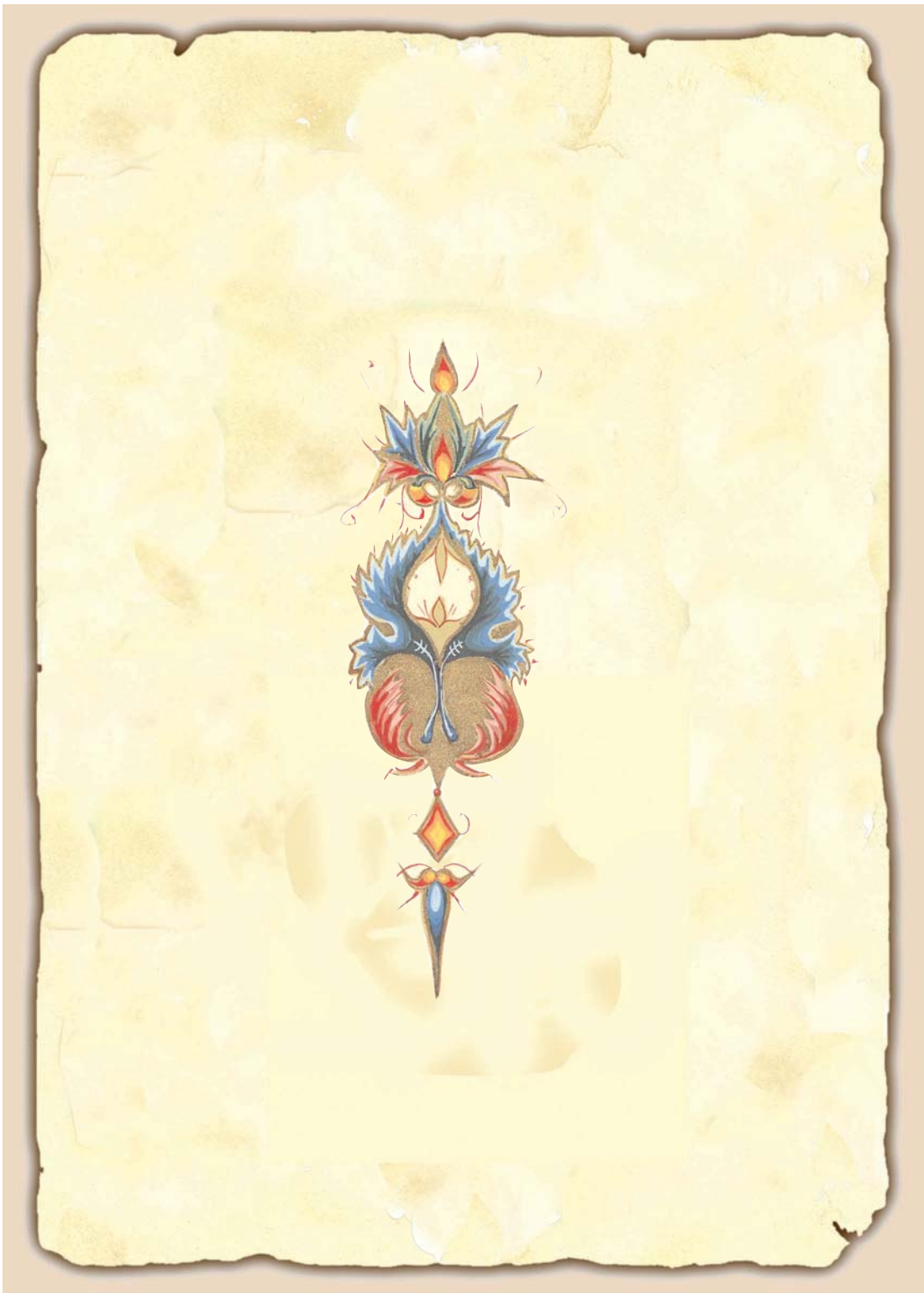
Մեռցնում ենք ծուլությունը և ապրեցնում արիությունը:

Որովհետև այսպես անելով՝ ընդունելի է լինում մեր աղոթքը, որ ասում ենք Հա՛յր մեր, որ...

Որով և մեզ բոլորիս թող արժանի անի Քրիստոս Աստված իր եղբայրությանը, երկնավոր Հոր որդիությանը և բոլոր սրբերի հետ երկնքի արքայության ժառանգորդ լինելուն. հավիտյանս հավիտենից, ամեն:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Տերփո-ղիանոս, «Լղոթի մասին», թարգմ. Ռոսերենից՝ Յո. Հովհաննիսյանի:

Որոգենես, «Լղոթի մասին», թարգմ. Գրանսերենից՝ Պ. Շաճադյանի:

Ս. Կիպրիանոս, «Տիեզ աղոթի մասին», թարգմ. Ռոսերենից՝ Յո. Հովհաննիսյանի:

Ս. Կյո-րեղ Երոսասղեմացի, Հայրվաթ «Կոչումն ընծայութեան» գրվից, թարգմ. Հին Հոնարենից՝ Ս. Կրկյաշարյանի:

Ս. Գրիգոր Դյոստոս, «Լղոթի մասին», թարգմ. Ռոսերենից՝ Յո. Հովհաննիսյանի:

Ս. Հովհանն Ոսկեբերան, Հայրվաթ «Մենկնոթն Մարտիրոսի Լվեդարան» գրվից, թարգմ. Ռոսերենից՝ Յո. Հովհաննիսյանի:

Ս. Եղիշե, «Մարենագրութենի», Վնպ. 1859թ., թարգմ. Գրաբարից՝ Մ. Երաբյանի:

Սյրիանոս Սյունեցի, Հայրվաթ «Մենկնոթն չորից Լվեդարանչացն» գրվից, «Լրեգ», Երջան, 1994թ., թարգմ. Գրաբարից՝ Հ. Քյոսեյանի:

Ներսես Լամբրոնացի, Հայրվաթ «Մենկնոթն պարարագի» գրվից, Վենեդիկ, 1847թ., թարգմ. Գրաբարից՝ Ս. Սյամբուղյանի:

Վարդան Լրջեցի, ՄՄ Յեռ. 4139, 1398, 2043, թարգմ. Գրաբարից՝ Մ. Երաբյանի:

Վահրամ Բաթունի, ՄՄ Յեռ. 644, թարգմ. Գրաբարից՝ Հ. Քյոսեյանի:

Ս. Գրիգոր Տաթևացի, «Գրիգորի վարդապետան, որ կոչի Չմերան», Կ. Պոլիս, 1740թ., թարգմ. Գրաբարից՝ Լեւրահամ Վրդ. Մկրչյանի:

Գրվի չեմօրոմը՝

Տ. Դևոնդ Վահանա Մայելյանի

Յիշատակարան

Ես, նոսափս Քրիստոս
և յեղինս յորդնա Խաչիկայ,
ապրիկար ոգին
ապաստոք Բանի,
Բնակեալի Մայրաժանս
Սրբոյ Էջմիածնի,
ընդ Հոգևանեա-
կաթողիկէ Եկեղեցոյ .
կապմեցի զսա-
վանն Հաւատարացելոց :
Բնութունելով զսա-
յիշմամբ արժանի Լիցի
ի Յենջ
յէպրիսկոպոսն
Առղիկ .
զի Հաւատով աշխարհացայ :
Ի Բոնն Հայոց
ՌԵԾԶ

Բովանդակություն

Տե՛ր, մեզ աղոթել սովորեցրու.....	5
----------------------------------	---

ՄԱՍՆ Ա

Ընդհանրական Եկեղեցու հայրեր

Տերությունահանու.....	11
Որոգիմենս.....	37
Ս. Կիպրիանոս.....	105
Ս. Կյուրեն Երուսաղեմացի.....	135
Ս. Գրիգոր Նյուսացի.....	141
Ս. Նովիան Ոսկեբերան.....	211

ՄԱՍՆ Բ

Նայ Եկեղեցու վարդապետներ

Ս. Եղիշեն.....	223
Սրեփանոս Սյունեցի.....	237
Ներսես Լամբրոնացի.....	243
Վարդան Արևելցի.....	265
Վահրամ Բաբունի.....	281
Ս. Գրիգոր Տաթևացի.....	303
Նավեղված.....	320
Նշարակարան.....	321
Բովանդակություն.....	322

ՏԵՐՈՒՆԵԿԸՆ ԸՂՈԹՐ

Հա՛յր մեր , որ երկնի գոմէս .
սո՛ւրբ թող լինի ի տանումը .
ի տեաճաւորո՞ւնը թող Գա .
ի տէ՛մի թող լինի երկրի վրա ,
ինչպէս որ երկնի գոմէ .
մեր Հանապաւորյա Հաջորդո՛ւր մեղայօր .
Եւ երբ՛ր մեղ մեր Հանցանքները ,
ինչպէս որ մենի եմի ներդոմնանց ,
որ Հանցանք եմ Գործոմ մեր պէմ .
Եւ մի՛ պար մեղ մեր շոթո՞ւն ,
այլ մերի՛ր մեղ չարից .
որովհետեւ ի տէ՛ն
Թաճաւորո՞ւնը
Եւ զորո՞ւնը
Եւ փառքը
Հաւրի պաննա .
ամէն :